

Bahaeddin Özkışi

uğtaki adlam

Bahaeddin Özkışi

ÖTÜKEN

Bahaeddin Özkişi

UÇTAKİ ADAM

Yazarın Köse Kadı Romanının devamıdır

YAYIN NU: 86
EDEBÎ ESERLER: 39

T.C.
KÜLTÜR VE TURİZM BAKANLIĞI
SERTİFİKA NUMARASI
16267

ISBN 978-975-437-268-7

ÖTÜKEN NEŞRİYAT A.Ş.®

İstiklâl Cad. Ankara Han 65/3 • 34433 Beyoğlu-İstanbul

Tel: (0212) 251 03 50 • (0212) 293 88 71 - Faks: (0212) 251 00 12

Ankara irtibat bürosu:
Yüksel Caddesi 32/4 Kızılay - Ankara
Tel: (0312) 431 96 49

İnternet: www.otuken.com.tr
E-posta: otuken@otuken.com.tr

Kapak Tasarımı: GNG Tanıtım
Dizgi - Tertip: Ötüken

RAHİP MİLKO, hemen hiç cemaatsiz bir sabah ayininden sonra, adaçayı, ayva çekirdeği ve şarabı kaynatarak elde ettiği içkiyi sıcak sıcak bardağına doldurdu. Pencere önünde, her zamanki yerine, peykeye, ayaklarını altına alarak oturdu ve kendi icadı bu şifalı içkinin hoş rengini bir süre seyretti.

İsa affetsin; doğrusu, kilisenin bugün cemaatsiz oluşu rahibi memnun etmişti. Yapayalnız ibadethanede, daha bir vecd ile diz çökmüş ve istiğraka dalmıştı. Koca kilisede bir Meryem ve bir de kendi vardı. Bütün herşeyden sıyrılmış, bu Cenova Meryemi'nin yumuşacık, merhamet akan yüzünden, huzurlar, vecdler ve mağfiretler gönlüne ılık ılık dolmuştu. Belki de gözünün zayıflamasından olacak, gün geçtikçe heykeli bir sis ardından görüyor gibiydi. Bu hal gönlünü pek hoşnut ediyor; içi daha uhrevî hislerle doluydu. Çünkü, heykel böylece heykel olmaktan çıkıyor, şeklin çok üstünde daha erişilmez bir varlığa dönüşüyordu.

Zihni, gözünün artık zayıflamasından hareket ederek, önce kamburlaşan beline, titremeye başlayan ellerine ve sonra da kayıplarının tamamının muhasebesine daldı. Rahip, etrafının mütemadiyen açılmakta, tenhalaşmakta olduğunu görüyordu. Yani; kayıplar listesinde, sadece kendi kabiliyetleri değil, dostları, arkadaşları, kuzucukları da vardı. Rahip Milko düşünüyordu ki, onların çoğunun hem doğumlarına, hem ölümlerine şahit olmuştur. Vaftiz geçidinden ağlayarak hayata başlayan bebekler, dostlarının gözyaşları ile ebedî hayata yine onun eliyle selâmetlenmişlerdi. Onlar cennet-i âlânın renkli bahçelerinde salına dursunlar, insancıklar hayatın meşakkati içinde yol almakta devam ediyorlardı. Hayat ağacı sararmış yapraklarını mütemadiyen döküyor ve bıkmadan, usanmadan yemyeşil filizlerle doluyordu.

Cennetin o binbir renkli iklimine ve akıl almaz güzelliklerine rağmen, rahibin gönlünü hayatın çekiciliği daha bırakmıyordu. O, yaşama hırsına rağmen, giden her insanla beraber toprağa biraz daha yaklaşılmaktaydı. Bunu biliyordu. Ve yine biliyordu ki, hiristiyanlarla cennet-i âlânın billûr köşklerinde buluşacağı zaman uzak değildir.

Oysa, onun tanıdığı müslümanlar vardı. Ve çoğunu da galiba sevmişti. Ya onlar, cehennemnin esfel-i sâfilîninde binbir acı içinde kıvranırlarken Rahip Milko şarap akan derelerin, "beni ye" diye yalvaran olgun cennet meyvelerinin, mezâmîr çağırın altın sesli melâike-i kirâmın zevkine varabilecek miydi? Gerçi hayatta olanlardan daha ümîdi vardı. Ya ölmüş olanlar? Ya İsa'nın şefaatine nâil olamadan göçen o kâfirler sürüsü? Ya hele hele Kadı Efendi?

"Yüce Meryem" diye, mırıldandı. Ne vardı gönlünü böylesine insan sevgisine aç kılacak. Hem gerçekten bu adamları seviyor muydu? Cevap verilmesi zor bir soruydu bu. Onları sevmenin kilise gözünde ağır bir suç olduğu muhakkaktı. Ve Rahip Milko bu güne kadar papalık makamının men ettiği hiç bir şeyi gönlüne koymamıştı. Hayır hayır! Onlara karşı duyduğu yakınlık, olsa olsa kendisinin insancıl yaradılışıydı. Yaşlı adamı, vardığı

bu hüküm bayağı memnun etti. Ve kendini ikna etmek için “ben de çok insancılım” diye yüksek sesle konuştu. Oh olsundu. Pırıl pırıl hakikat gözlerinin önünde dev gibi dururken hâlâ inkârda ısrar etmelerinin cezasıydı bu.

Rahip sıkıntıyla soludu. Ağzında, geçmişî gözden geçirmenin bıraktığı bir tatsızlık vardı. Şu Kadı Efendi de iş yapmıştı. Ne vardı sanki kalkıp gidecek. İçkisinden bir yudum aldı. Soğumuştı. Bardağı tekrar yerine bıraktı. Birden Kadı Efendiyi pek çok özlediğini hissetti.

ALİ BEY, İstolni-Belgrad'a yine akşam vakti döndü. Köse Kadının bir ruhmuşcasına kaleden kayboluşundan bu yana, Bey, içindeki harlı ateşle gün doğumunda fırlıyor, atı da kendisi de bîtap düşünceye kadar dolaşıyor, dolaşıyordu.

Artık ne kalenin, ne evlâdın, ne serhaddin tadı vardı. Köse; renkleri, sabrı, zevkleri, tek kelimeyle yaşamayı arzu edilir hale getiren her şeyi sanki beraberinde götürmüş ve Ali Beyin gönlüne bir kucak yangın bırakmıştı. İçinin zehri ancak yıllardır varlığını unuttuğu gözyaşlarında hızını kaybediyordu. Geçen günler büyük dostu daha fazla hatırlatıyor gibiydi. Eğer bir gün onüç yaşına basmış oğlu karşısına dikilmemiş olsaydı bu hali belki daha yıllarca sürecekti.

Bir sabah pırıl pırıl tımar edilmiş atının üstünde kaleden çıkmak üzere iken çocuk, - Beybaba, dedi, Kadı amcanın gidişine hepimiz pek çok üzüldük. Sen sade onu, bizse onunla beraber seni de kaybettik. Sen sıradan bir asker, omuzlarına mükellefiyetler yüklenmemiş bir insan olsaydın hiç bir şey demez, duyduğun acıyı anlayışla karşılardık. Ama sen bu kalenin kumandanısın. Yani, duyduğun ızdırabın derinliği ne olursa olsun vazifene gereken ehemmiyeti vermek zorundasın. Üzülerek görüyoruz ki şunca zamandır kalenin kumandansız kaldığını görmüyor gibisin. Bana serhad boyunda vazife hissinin bütün şahsî duygulardan üstün olması gerektiğini öğrettin. Halbuki kale şu kadar gündür sahipsizdir. Bir fesad çıkıp, indallahta mesul duruma düşmenden korkarız.

Ali Bey, bu genç yüze şaşkın bakakaldı. Aman yarabbi! Oğlu büyümüş de ona vazifesini hatırlatıyordu, öyle mi? Derin çizgilerle dolmuş yüzünde mahzun bir tebessüm belirdi. Aklından, yaşlanıyorum diye geçirdi.

- Evlâd, diye cevap verdi, eğer ben ihmal gösterdiysem sen varsın ya. Biz evvel Allah sonra yiğit oğlumuza güvendik. -Sonra sesi titredi.- Oğul, diye devam etti, Kadı amcan gitti. Eh bir gün bizim bile gitmemiz mukadderdir. Öyle ise senin de ağır ağır vazifeye başlama zamanındır.

Çocuk:

- Rabbim geçinden versin beybabam, diye cevap verdi. Ama bir gün emrihak vâki olursa gözün arkada kalmasın. Biz Kara Ali Beyin oğluyuz. Ne vatanın, ne dîn-i mübînin, ne senin ismine leke süreriz.

Bu sırada nöbetçilerden biri "gelenler var!" diye bağırdı. Baba oğul mazgala yürüdüler. Bir müddet sonra toz bulutları arasından küçük bir kafile seçilir oldu. Beklediler ve gördüler ki çok uzaklardan geldikleri her hallerinden bellidir. Ali Bey canlandı. Gelenleri daha iyi görebilmek için kalın duvara abandı. Hâlâ ümitliydi. Hâlâ zannediordu ki, Kadı Efendi bir gün çıkıp geliverecektir. Topluluk kapıya iyice yaklaşıncı Ali Bey durduğu yerde duramadı. Ve onlara doğru yürüdü. Değil Köse, ondan en ufak bir haber, bir iz bile yoktu. Yolcular İstanbul'dan geliyorlardı. Kaledakilere türlü emanetler getirdikleri halde ona bir mektup bile gönderilmemişti. Ağır ağır kapı üstüne çıktı. Derin bir teessür içinde,

yemeden içmeden tâ güneş batıp akşam serinliği çıkana kadar orada kaldı. Karanlık iyice basarken ağzında hep aynı acı tad, isteksiz evine yürüdü.

Ali Beyi kapıda oğlu karşıladı. Yeni gelen kafileden çıkan bir Efendi kendisini bekliyordu. Beyin gözleri taze bir ümitle parladı. Ve bir kaç adımda oda kapısını buldu. Misafir kumral-elâ gözlü, gösterişsiz giyimli, seyrek sakallı bir gençti. O kadar silik bir görünüşü vardı ki Ali Bey gelenler arasında onu görüp görmediğini hatırlayamadı bile.

Birkaç nezaket konuşmasından sonra beraberce abdest alıp akşam namazına durdular. Bu arada kap-kacak seslerinden evde yemek telâş duyuluyordu. Mevzu ancak sofradan kalktıktan sonra İstanbul'a atladı. Misafir koynundan bir mektup çıkararak uzattı. Ali Bey nâmeyi derin bir sevinç ve telâşla okudu. Sonra durdu. Düşündü. Ve yazıyı yeniden bu sefer dikkatle gözden geçirdi. Hasretini böylece kısmen de olsa giderdiği için sâkin bir bakışla genci şöyle bir süzdü. Doğrusu şaşkındı. Böylesine ağır bir vazifenin bu gencin sırtına yüklenmiş olması...

Adam zayıf, bitik görünümlü ve çocuk denecek kadar gençti. Eğer Köse Kadiyi tanımasa, Bey bunu ancak kötü bir şaka olarak kabul ederdi. Köse, Ali Beyin şaşıracağını bilmiş ve onu daha da hayretlere garketmek istemişcesine mektubunda, "oradaki işimi benden de iyi yapabilecek belki de yegâne insandır Murat Bey" diyordu.

Bey:

- Siz, diye söze başladı, benim canımdan da ileri sevdiğim ve pek çok güvendiğim bir zattan geliyorsunuz. Arzularınızın nev'i ne olursa olsun yerine getirileceğinden emin olmanızı rica ederim. Siz büyük dostumdan bana yadigârsınız. Onun hasretiyle yanan göğsümüze gayri sizi basacağız. Kalede geçireceğimiz uzun zaman içinde birbirimizi daha iyi tanıyacağımızı ve seveceğimizi umarız.

Murat Bey:

- Ben daha buraya gelmeden çok evvel sizi Kadı Efendimizin ifadesinde sevmiştim, dedi. Tabî ki sizin tarafınızdan sevilmem de başlı başına bir saadet. Ben sevişen insanların beraberce yapacakları işin kolay olacağına ve rast geleceğine inanırım. Ancak zannederim ki tahmin ettiğiniz kadar uzun zaman beraber kalamayacağız. Tabî buna bütün kalbimle esef ediyorum. Çünkü sizin gibi, insan ömründe nadiren rastlanabilecek bir kimseyle beraber olmakta târifsiz zevkler vardır.

Ali Bey hayretle:

- Niçin, diye sordu? Kalemizi sevmediniz mi? Halbuki İstolni-Belgrat bu muhitin en mamur, en önde gelen beldelerinden biridir.

Genç:

- Kararımın kaleyi sevmek veya sevmemekle pek alâkası yok efendim, dedi. Şehriniz gerçekten bakımlı ve güzel. Ancak ben beğendiğim yer ve sevdiğim kişilerle beraber olmaktan çok, vazifemi kusursuz yapabileceğim yerde yaşamak zorundayım...

- Burasını bu iş için uygun bulmuyor musunuz? Halbuki Kadı Efendimiz kalemizi seçmiş. Ve Rabbimin izniyle burada akıl almaz muvaffakiyetler göstermişti...

Murat Bey:

- Söyledikleriniz şüphesiz doğrudur, dedi. Ancak şu var ki ben böyle düşünmüyorum. Kadı Efendimizin İstolni-Belgrat'ı seçişinden bu yana epey zaman geçti. Kaleniz artık işimizin ihtiyaçlarına cevap veremez.

- O halde Budin veya Komaran mı?

Murat Bey:

- Ben şehir ismi üstünde durmuyorum efendim, dedi. Menfaatlerim Kont Gall Adamın yanında olmamı icap ettiriyor.

Ali Beyin gözleri iri iri açıldı.

- Kurdun yuvasında yani, diye hayretle haykırdı.

Genç güldü ve:

- Evet, dedi. Güzel söylediniz. Evet, kurdun yuvasında. Çünkü bu güne kadar görülüş usul, alışlagelmiş şekil kurdun avını dışarda aramasıdır. Kadı efendimiz çok uzun yıllar bu kalede çalıştı. O İstolni-Belgrat'ı yeteri kadar emin ve müsait buluyordu. Gerçekten, teşkilâtı buradan idare ederken hiçbir güçlük çekmedi.

Ali Beyin o halde der gibi kaşları çatıldı. Murat Bey ufak bir tereddüt geçirdi. Onu, bu ateşli serhad adamı doğrusu düşündürüyordu. Sonra karar vermiş bir insan hali ve sertçe bir ses tonuyla,

- Beyim, dedi. Gönül isterdi ki; beni size tanıtan mektup, sizi ikna etmiş olsun ve kararlarımın sıhhatinden emin olmuş olun. Benim, buradan başka bir şehirde çalışma isteğimden alınmamalıydınız. Benim gibi sırtına bunca vebal yüklenmiş bir adamın kararlarını pek çok düşünerek almış olması tabiidir. Ben bu görevi kabul etmeden evvel benden evvelkilerin icraatlarını tarafsız bir gözle inceledim. Ve gördüm ki; bana, onların tarz ve fikir yapıları uygun düşmüyor. Daha önce de söylediğim gibi bir başka şehir seçmemde ana sebep, Devlet-i Osmanî'nin en çok yarar bulacağı sistemi ortaya koymaktır. Bu mevzuda üstadım Kadı Efendi hazretleriyle de bir hayli münakaşalar ettik. İtiraf ederim ki merkez değiştirme konusunda onu ikna edebilmem pek zor oldu. Doğrusu kalenize gelene kadar ufak da olsa içimde bir tereddüd vardı. Ama buraları yakından gördükten sonra düşüncemde pek haklı olduğumu artık biliyorum. Geçtiğim yolların, gördüğüm şehirlerin, konuştuğum insanların halinden fikrimin doğru olduğunu anladım. Büyük bir harp çok yakınlarımızda Ali Bey. Kilise; Eflâk, Buğdan ve Emektar muhafızı Macaristan damarlarındaki son damla kanı da gözden çıkarmış gibi. Bu durumda, küffarın eskiden beri kutsal bildiği, kırallarını gömdüğü bu kaleyi merkez olarak düşünebilmem için çıldırmış olmam lâzım gelir. Benim teşkilâtım ayağını sağlam toprağa basmalı Beyim. Çünkü vatana şu günlerde haber almanın lüzumu, en az sizin namlı kılıcınız kadar, hatta daha fazla lâzım...

Ali Bey, sesinde mani olamadığı bir istihza ile:

- Buralara henüz geldiniz efendi, dedi. Ne dersiniz. Söyledikleriniz acaba bir evham mı? Yoksa serhad boylarına ilk gelişin verdiği yanlıs hükümden mi hareket ediyorsunuz. Buralar uçtur Murat Bey. Sizin harp hazırlığı olarak gördüğünüz hal bizim günlük hayatımızdır. Bizim, buralarda kılıç sesi ve barut kokusundan uzak pek az günümüz geçer. Gönül isterdi ki gördükleriniz, gözünüzü korkutmamış olsun.

Murat Bey oturduğu yerde asabî bir şekilde toplandı. Düşünceli görünüyordu. İyi niyetinden ne kadar emin olursa olsun, bu beyin söyledikleri doğrusu hoş değildi. Sesinde sona yaklaşmış bir sabır titrerken.

- Bu ağır bir söz Beyim, dedi. Benim korkak olduğumu sizden başka bir insan söylemiş olsaydı, şart olsun sağ komazdım. Yaşımın, görünüşümün, daha önemlisi, yerini

aldığım şahsa hayranlığınızın çokluğu tesiriyle böyle konuşuyorsunuz. Bunu anlıyor ve bunun için sizi affediyorum. Ayrıca siz benim üstadımın ve kurtarıcımın sevgilisisiniz. Bu bile sözünüzü hoş karşılamam için yeter sebeptir. Kimbilir sizin yerinizde olsaydım belki ben de aynı şeyleri düşünecek, aynı hükme varacaktım. Benim geçmişimi bilmiyorsunuz Ali Bey. Bilmiş olsaydınız zannederim hakkımda daha insafli düşünürdünüz. Söylemeyi hiç arzu etmediğim halde, geçmişimin yüz ağartacak, şerefli bir geçmiş olmamasına rağmen, size kendimi tanıtmak benim için böylece bir mecburiyet oluyor. Siz Paşaoğlu namını işittiniz mi beyim?

Ali Bey:

- Evet, diye cevap verdi. İsmi buralara kadar yayılmış bir şakîdir. Rivayet ederler ki bir ara Devlet-i Osmanî'yi bile zor durumda bırakmıştır. Eğer söylenenler doğruysa, Server Paşayı konağında basmış; katırlar yükü servetini, cariyelerini, hatta karılarını uğrulamış, ve elini kolunu sallaya sallaya çıkıp gitmiştir de kimseler kılına dokunamamıştır. Aslı varsa Servet-i Samanının sınırı yok bir baba yiğittir. Sanırım bundan bir sene mukaddem yakalanmış ve cellâda verilmiştir...

Murat Bey, o sinirli halini kaybetmiş gibiydi. Rengi soluk, duyduklarından üzüntülüydü. Utanan bir ses tonuyla:

- İşte beyim, dedi, o şöhreti buralarda duyulan şakî benim...

Yerinden doğrulma, hem de sıçrayarak doğrulma sırası Ali Beye gelmişti. Eli hızla kuşağı arasına sokulu kamasına kaydı. Emektar bıçağı yerinde yoktu. Genç misafir gülümseyerek. Beyin savatlı saldırmasını koynundan çıkarttı ve uzattı.

- Sizi, dedi; Kadı Efendimizin tarifleriyle şiddetli ve atak olarak tanıdım. Ve bir emniyet tedbiri olarak kamanızı aldım. Sonra, evet, diye devam etti. Ben Paşaoğluyum. Rabbimin bir garip tecellisiyle o haydutluk hayatına itildim. Bir süre sustu. Karmakarışık geçmişini bir anlatış düzenine sokmağa çalışıyor gibiydi. Sonra konuşmasına şöyle devam etti:

Pederim rahmetli Tahir Paşanın zenginliği dillerde gezerdi. Ona rahatlıkla tâ Kudüse kadar varan vâsi güney eyaletlerinin sultanı diyebilirdiniz. Cümlelerin malûmudur ki; servet, etrafında iyiliklerden çok kötülükleri toplar. Hatta, hatta toplamakla da kalmaz. Onları besler, büyütür, güçlendirir. Babamın doymak, kanmak bilmeyen hırsı servetine servetler kattıkça tabîî düşmanlarının miktarı da o nisbette artıyordu. Türlü fitneler çıkartılıyor. Türlü asılsız tevatürler saraya ulaştırılıp sultanın, veziri azamın, vezirlerin, hülâsa rical-i devletin tamahı kabartılmağa çalışılıyordu. Bu tertipler babamın dürüstlüğü bilindiği için uzun yıllar tesirsiz kaldı. Ama evimizin çevresinde yeşeren hırs, günden güne çoğalıyor, gürleşiyor, umumîleşiyordu. O zamanlar henüz ondört yaşında olmama rağmen bir çığ gibi büyüyen tehlikeyi ben bile görüyor, ama kimselere dert anlatamıyordum. İnsanlar ne tuhaftır. İnanır mısınız, düşmanlarımızdan çoğu babamdan yardım görmüş ve halen görmekte olanlardı.

Nihayet yıllardır beklenen felâket bir ağustos gecesı geldi çattı. Bağdattaki sarayımızdaydık. O gece nedense erken yatmıştık. Yatışımından birkaç saat sonra sıkıntılı bir hisle uyandım. Ne kadar uğraşıysam bir türlü uyuyamadım. Bunun üzerine bahçeye çıkmak için giyindim. Tam bu sırada silâhlar patlamağa, çığlıklar işitilmeğe başladı. Ne var, ne oluyor dememe kalmadan lalam Şahin odama daldı, kapıyı sürmeledi. Beni

kucaklayarak karşiki dama fırlattı. O da peşimden geldi. O korkunç gece ve onu takip eden onbeş gün türlü tehlikeler atlattıktan sonra nihayet bir gün, sabaha karşı bir vakitte, Şahinin bir hemşehrisi vasıtasıyla şehirden çıkabildik. Yarabbi ne ümitsiz, ne delice bir kaçıştı o. O gün çıkışımızdan saatler sonra, ancak gün kavuşurken, takip edilmediğimizden emin olup bir su kenarında konakladık. Açtık, ve bacaklarımızda artık bir tek adım atacak takat kalmamıştı. Şahin bana ancak o zaman durumu bütün çıplaklığıyla anlattı. Babam, annem, kardeşlerim çoğu bize minnettar olması gereken adamlar tarafından öldürülmüş, nemiz var, nemiz yok her şeyimiz soyulmuştu. Bunun kim veya kimler tarafından yapılmış olduğunu bilmiyorduk. Ama eğer sağ kalırsak bir gün elbet öğrenecektik Bilmem içinde bulunduğum o anı düşünebiliyor musunuz? Binbir ihtimamla, naz-ı niyazla büyütülmüş ben, anasız, babasız, parasız, müdafaasız, aç biilâç, yapayalınızdim. Şahin ve ben geçit vermez dağlardan, sapa yerlerden aylarca yol aldık. Ne yatabilmek, ne de karnımızı doyurabilmek için, bütün Devlet-i Osmanî hudutları içinde pek bol olan, hanlardan, kervansaraylardan, tekkelerden yararlanamıyorduk. Oysa bilirsiniz ki bir garip, herhangi bir yolcu bu güzel ve temiz hayır müesseselerinden bilâ bedel istifade eder. Birakın bu canım müesseseleri, korkumuzdan köy odalarında bile kalamıyorduk. Bu yüzden ya pek sapa köylerde dinleniyor, ya da çalışıyorduk. Hedefimiz Asitane-i Saadetti. Oraya bir varabilsek derdimize bir çare buluruz ümidindeydik...

Uzatmayalım, aylar sonra dilin tarif edemeyeceği eziyetlerle Torosları bulduk. Bir gün, Gülek boğazı taraflarında sarp bir noktada, ummadığımız bir anda, bir eşkiya çetesi bizi çevirdi. Üstümüzde, soyabilecekleri hiçbir şey yoktu. Bu durumu onların da görmüş olmalarına rağmen bizi yakalamağa çalışmaları tuhaftı. Bilirsiniz, Anadolu eşkiyası ne kadar soysuz olursa olsun, avı zenginse soyar. Fakirse yardım eder. Kendi kendime, "eh dedim, görülüyor ki çetin bahtımız bizi yeniden bir imtihana sokmakta. Rabbim gayri hayırlar ihsan etsin." Reis, yüzü ve vücudunun görünen yerleri simsiyah kıllarla kaplı, tek gözlü bir hayduttu. Çiçek bozuğu cildinde iri halep çibanı izleri iğrenç yüzünü büsbütün korkunçlaştırıyordu. Bizim kim olduğumuzu, nereden gelip nereye gittiğimizi sorarken tek gözüyle Şahin'in çoktan partallaşmış elbisesinde nasılsa kalmış birkaç sırmayı dikkatle incelediğini gördüm. Böylece, içimde zaten mevcut şüphe birden büyüdü. Hissim bu adamların bizi aradıklarını söylüyordu. Ne reis, ne diğer haydutlar bizden en ufak bir direnme beklemedikleri için gafletteydiler. Onların bu dalgınlıklarından yararlanmam gerektiğini düşündüm. Koynumda gizlediğim yegâne varlığımız olan kamayı çekmemle "davran ha" diye nara atmam ve reisin arkasını dolanarak bıçağımı boğazına dayamam bir oldu. Böyle bir hareket, o kadar beklemedikleri bir şeydi ki ve o kadar ani olmuştu ki, cümlesi donup kaldılar. Yine de akıllık ilk defa başına gelen reis oldu. Elimden kurtulmağa çalıştı. Kamayı boğazına hafifçe saplayıp "doğru dur, yoksa yanarsın dedim."

Murat Bey henüz cümleyi tamamlamıştı ki dışarda koşuşmalar duyuldu. Bir çavuş hızla odaya daldı, ve Ali Beye, küffarın kaleyi sardığını bildirdi. Beraberce ayağa fırladılar. Ali Bey misafirine uzun yoldan geldiği için istirahat buyurmasını, hayatta kalmaları müyesser olursa konuşmağa devam edeceklerini söyledi. İyi geceler dilekleriyle vazifesi başına koştu. Ali bir anda ayağa kalkmıştı. Büyük bir uğultu şeklinde haykırışlar, tüfek sesleri, emirler duyuluyordu. Sesler gecenin karanlık esrarında daha ürkütücü, daha anlamlıydı.

Oda boşaldıktan bir süre sonra Murat bey bir gölge gibi dışarı kaydı ve mazgallara yürüdü. Karanlık zifiriydi. Düşman ışık yakmamıştı. İnsanın, ateş alan her tüfeğin meydana getirdiği aydınlık noktacıktan başka hiç bir şey görme şansı yoktu. Keşif için mancınıklarla kaleden fırlatılan yağlı paçavralar karşı tarafça yere değer değmez söndürülüyordu. Ama bu sürede insan parıldayan Alman zırhlarını, topları, atları kısa zaman için de olsa görüyordu. Böylece atış o noktaya teksif ediliyor, paçavraların söndürülmesine mani olunmağa çalışılıyordu. Yine de tam bir kör doğuşüydu bu. Murat Bey, o kendine has sessiz atikliğiyle kısa zamanda surları dolaştı. Ve inandı ki gün doğmadan kaleye hücum söz konusu olamaz. Bu düşünceyle rahatlayarak tekrar ilk bulunduğu mazgala geldi. Hücumun gürültüsü hafiflemiş gibiydi. Kaledekiler de dışardakiler de karşılıklı davranışların bu gece için bir göz dağı vermekten daha ileri olamayacağını hissetmiş gibiydiler.

Birden bütün gürültüleri bastıran, bütün düşünceleri donduran bir ses duyuldu. Haykırış o kadar gürdü ki, karanlık gece içinde sanki yanibaşlarındaymışcasına yakındı. Ali Bey aynı güröldeyen bağırışıyla:

- Kimsin, diye sordu.

Ses:

- Ben, Yerköylü Dumrulum, Beyim, dedi. Seni saran Nadasdy Ferencz kâfirdir. Kuvveti onbine yakın. Daha buraya varmadan ne Türk köyü, ne tâbi köy kodu. Cümlesini kılıçtan geçirüp, hâk ile yeksan etti. Beyim, ben yardım bulmağa giderim. Baki hüdaya emanet olun.

Bu sözler biter bitmez kale dışından koşuşmalar duyuldu. Koşuşmalarla beraber kuvvetli bir at toprağı güm güm öttürerek dört nala kalktı. Kaledekiler onun hafifleyen nal sesleriyle salimen uzaklaştığını duydular. Bu ümit ufacık bir kıvılcım şeklinde de olsa kaledekilerin gönlüne neşe verdi. Kimi "uğur ola, uğur ola" diye bağırırken kimi, etrafa yayılmaya başlayan barut kokusunun sarhoşluğuyla naralar attılar.

Murat Bey bugün şöyle bir görüverdiği İstolni-Belgrat'ın onbine yakın bir kuvvetle sarılmış olmasını ürpermeden düşünemedi. Sığındıkları kale ne kadar muhkem olursa olsun, askerin cesaret ve imanı ne mertebede bulunursa bulunsun, muhasaranın uzaması halinde zor duruma düşmeleri işten bile değildi. En kurak mevsimde olmaları dolayısıyla hendeklerde yok denecek kadar az su vardı. Tabî bu aleyhlerineydi. Aynı sebepten ötürü, yani yazın henüz sona ermesi dolayısıyla zaten bu büyük kale için pek de kifayetli görünmeyen sarnıçlar da tamamen dolu değildi. İstolni-Belgrat'ın, kralların taç giydiği, küffarın kutsal saydığı bu kalenin, iç kale ile dış bedenleri arası huruç hareketine pek müsait görünmüyordu. Ayrıca, İstolni-Belgrat'taki Macar ahali, kısa bir sürede binin üzerinde savaşçı çıkarabilirdi. Öyle ise; bu bir avuç yiğidi dış kadar iç tehlikeler de tehdid ediyordu. Düşman muhasara için bu mevsimi bilhassa seçmişti. Çünkü bu mevsim, Osmanlı ana kuvvetlerinin kışlıklarına dönme zamanıydı. Bu demekti ki; her serhad kalesi kendi yağıyla kavrulmağa, kendi kendini korumağa, erlik, din-i mübîn ve Osmanlılık namusunu omuzlarına yüklemeğe ve bu değerleri lekelemeden, canı pahasına, en az baharı bulmağa mecburdu. Beç, bu durumu yakından bildiği ve Osmanlı ordusu karşısında meydan muharebelerinde dayanamadığı için, büyük kuvvetlerini kışa doğru ileri sürerdi.

Beç bilirdi ki çok sayıda askerin, kışın serhad boylarında kalması imkânsızdır. Ve onların Belgrat ve Edirne kışlaklarına çekilmeleri bir mecburiyettir. İstolni-Belgrat böylece, taze kuvvetlerin baharda tekrar boy göstermelerini beklemeğe, o zamana kadar bu mukaddes emaneti bağrına basıp, muhafazaya mecburdur.

Tanyeri ağarana ve sabah selâları karşı tepelerde yankılanana kadar Murat Bey bu düşüncelerle bulunduğu yerden ayrılmadı. Tüllenmiş karanlıkta artık şekiller seçilir olmuştı. Murat Beye öyle geliyordu ki, düşman sayısı, Yerköylü Dumrulun söylediğinden de fazladır. Ayrıca bu askerin çok iyi donatılmış ve talimli olduğu da belliydi. Bu düşüncelerle bulunduğu yerden ayrıldı Murat Bey, ve ağırca çarşı camiine yöneldi. O sabah namazı öylesine ruhaniyetle doluydu ki Murat Bey aynı kale ve aynı maksat için can vermiş bunca şehidi hemen omuz başında hissetti. Diğerleri bunu değil hissetmek elle tutulur varlıklarmışcasına gördüler bile.

Namazdan sonra Bey evinde toplanıldı. İkrâm edilen yemek sessizce ve sükûnetle yenildi. Sini ortadan kaldırıldıktan sonra besmele ile mevzua geçildi. Tedbir ne olmalıydı. Türlü savaşımlardan yüz aklıyla çıkmış bunca yiğit, bunca gazi, bunca samur kalpaklı, kopçalı, çakşırlı ağa, aynı şeyi kendi tarzlarınca söyledi. İzni ilâhiyle dayanacaklardı. İleri sürülen fikir özet olarak şuydu: Sık ve tesirli huruçlarla küffarı yıpratmak, göz dağı vermek, mümkün olursa bozmak. Yerköylü Deli Dumruldanda bazı şeyler beklenebilirdi. Eğer Budinden, Yanıktan hatta tâ Estergondan karakuş kanatlı, turna telli akıncıları takar da peşine bir getirirse... Şu var ki buna pek de bel bağlamamak gerekirdi. Çünkü: her kale kendini müdafaa zorundaydı. Yani çetin bir kış bekliyordu İstolni-Belgratı.

Divandakiler kalkmak üzerelerken, yörük Mustafa Ağa bir kenara sinmiş Murat Beyi işaret ederek,

- Sen efendi, dedi. Besbelli kalemizde garipsin ama meşverette bulunduğuna göre Kara Ali Beyin yakınısın demek. İstişarede menfaat, peygamber-i zışanın hadîsiyle sabittir. Bre bir fikrin varsa söyle, nedür bilelim...

Bütün gözler bir nada bu yabancı yüze dikildi. Doğrusu oturduklarından beri onun varlığına dikkat dahi etmemişlerdi. Görenlerse bu dev adamlar arasında büsbütün silikleşmiş bu fakire önem vermemişlerdi. Ali Bey, Murat Beyden evvel davranıp,

- Efendi yakınımız ve misafirimizdir, dedi.

Huzurdakiler sağ ellerini göğüslerine bastırıp "hoş geldiniz, safalar getirdiniz" dediler. Murat Bey de aynı tarzda eli göğsünde "eyvallah" diye karşılık verdi. Diz çöküp oturduğu zaman bile, irice bir adam boyundaki Mustafa ağa, ufak tefek misafire bir daha dikkatle baktı. Geçirdiği akıl almaz tecrübelerle bu gençte dikkate değer bir şeylerin varlığını seziyordu. Bunun içindir ki diğerlerinin ilgisizliğine rağmen o sorusuna ısrarla cevap bekledi. Murat Bey söze,

- Gördüğünüz gibi buralarda yeniyiz, diye başladı, adımıza Murat derler. Der-saadetten geliriz. Rabbülâlemînin izniyle bir müddet buralarda eyleşmek isterüz. Ağalık yapıp, biz fakire de fikrimizi sordunuz. Her ne kadar huzurunuzda fikir dermeyeran etmemiz edebe sığmazsa da yer serhad, kale mülk-ü Osmani ve biz bile biiznillah müslümanız. Böyle mesele bizim de meselemizdir. Beylerim, ağalarım. Tecrübeleriniz fazla, yiğitliğiniz namlıdır. İnanırız ki, azim gayretinizle değil küffarı durdurmanız hatta izni ilahiyle bozmanız bile mümkündür. Ancak birkaç husus vardır ki bunları bile göz önünde

tutmak, boyunlarınızda asılı şehitlik muskası hürmetine elzemdir.

Mecliste yerlerinden doğrulmuş olanlar tekrar çöktüler, bu seste dikkatlerini çeken, onları içten saran ve dinlemeğe zorlayan bir kuvvet vardı. Ufak tefek misafir sanki büyümüş, ön sıraya çıkmış gibiydi. Şu ana dek gösterdiği çelebi nezaketini ses tonu yırtıyor ve kaşlarında gözünü budaktan esirgemez bir yiğit, emri canla başla dinlecek bir kumandan sivrilip çıkıyordu. Murat Bey konuşmasına kasten ara verdi. Sonra:

- Ağalarım, dedi. Hendekler kuru, sarnıçlarda su azdır. Kaledeki hristiyan topluluk bir nefeste binin üzerinde asker çıkarır kanaatindeyim. Bu yüzden onlara bugüne kadar sizden gördükleri muameleyi de değiştirmemek iktiza eder. Çünkü onlara güvensizlik göstermeniz muhakkak ki aleyhimize tecelli edecektir. Küffarın adedi onbin kabul edilirse şöyle bir görüldüğü kadariyle ondört'e yakın topu, bol cephaneleri ve yiyecekleri var. Ayrıca onların vakitleri de var. Hem de ta nevbahara kadar.

Tekrar, bu sefer daha uzun müddet sustu. Söylediklerini iyice düşünsünler istiyor gibiydi. Dinleyenler onun sesinde, dile getirdiği tehlikelere rağmen ne bir korku ne de bir endişe buluyorlardı. Tabî Murat Beyin söylediklerini onlar da tek tek düşünmüşlerdi. Ama bu gerçekler Murat Beyin erkek sesinde kelime kalıplarına döküldükçe, daha bir mânâlı, daha bir düşündürücü oluyordu. Ali Bey, kötü ihtimallerin sayılması dolayısıyla umumî bir yılgınlıktan endişeli, sertçe ve ikaz eden bir sesle,

- Efendi, dedi. Burada toplanan bizlerin Rabbil âlemine verecek bir kuşuk canımız vardır. Onu dahi, severek, güle oynaya sunarız. Gayri geriye ne kalır.

Murat Bey aynı sertlikle,

- Geriye beyim, dedi. Toprağı kanla yoğrulmuş dede yadigârı bu mamur kale ve dahi ırz-u namusumuz kalır. Şehadet, gerçi ölümlerin en güzelidir. Ama yaşayıp savaşmak daha güzel, ind-i ilâhîde daha makbuldür. Kişi şehit de olsa, muhtacı duadır. Ancak diri adamdır ki verebilir. Gönül ister ki; er, şehadet şerbetini, arkasında hiç bir şey kalmadıkta tatsın.

Şeyh Necmettin efendi,

- Öyleyse efendi, dedi, tedbir sizce nedir?

O zaman huzurdakiler Murat Beyin oturduğu yerde daha da heybet kazandığını gördüler.

- Biz şöyle düşünürüz, diye cevap verdi. Önce, kaledeki hristiyanlar müslüman ahaliden ayrılmayıp cümlesi bir angaryaya koşulmalı. Ta ki düşünce ve toplanıp halleşecek zaman ve imkâna sahip olamasınlar. Sonra elimizdeki cephe, yiyecek, su ve asker adedini olduğundan da az gösterip buradaki kulaklar vasıtasıyla küffara ulaştırmak. Düşman çaresizlik içinde kaldığımızı, topluca bir huruç yapıp orada kanımızı son damlasına kadar akıtacağımızı duymalı. Zaten imkânlarımızın daha fazlasına yetmiyeceğine önceden inandıkları için, bilemedin iki hücumla yetineceğimizi ve vire teklifini kabul edeceğimizi tahmin edeceklerdir. Gerçekten bir iki saldırıda bulunup kıyasıya döğüşelim. Ve son huruçta bozularak kaleye sığınalım. Eminim ki küffar kârımızı itmam etmek kaygusuyla bizi iç kaleye kadar takip edecektir. Eğer güney kapısı örülürse, iki duvar arasında kalan koridor ana kapıya kadar zannederim dört, beş bin asker alır. Eğer gizlice ikinci bir kapı yapar, bizi takip eden asker içeri girdikten sonra o kapıyı tepeden düşürebilir ve onları iki duvar arasında hapsedebilirsek, durumu lehimize çevirmek bir anda mümkün olur.

Bu çare divandakilerin akıllarına pek uygun düştü. Basit ama doğrusu iyi bir buluştu.

Düşmanı, girmek için türlü fedakârlığa katlanacağı kaleye kolayca kabul ve orada imhâ...
Murat Beyin sesi bir perde indi. Huzurdakileri ikna ettiğini görüyordu. O halde şimdi artık geri çekilmeli ve bütün şerefi Ali Beye vermeliydi. Bu düşünceyle kale beyine döndü:
- Dün akşam konuştuklarımızı kendi fikrimmiş gibi söyleyiverdim beyim, bağışla, dedi. Ağalar önünde, büsbütün fikirsiz gözükmek doğrusu nefsimize ağır geldi.
Onun üzerine gözler kara Ali Beye döndü. Gördüler ki, iri iri gözyaşları kırçıl sakalları arasına süzülür. Kimseler bilmez ki o, Murat Beyin pervasız sesinde bir an Kadı Efendisini, o unutulmaz dostu bulmuştur. Bey, yüzünde ıslıl ıslıl bir aydınlık,
- Yoldaşlarım dedi, tedbirimizi şu efendinin ağzından duyduunuz. İlâve edeceğiniz bir şey var mıdır?
Başlar önde susuldu. Bu kabul demekti. Divandakiler dağılırken Murat Bey çoktan köşeciğine sinmiş. Gözlerden ırak olmuştu. İçlerinden yalnız yörük Mustafa ağa ağırdan alıp geri kaldı. Murat Beyin köşesine vardı. Kısacık zaman içinde birbirlerini gerçekten anlamış bu iki yiğit kucaklaştılar.

* * *

Muhasara başlıyalı beş gün olmuştu. Yediden yetmişe angaryaya koşulmuş bütün kale halkı hummalı bir çalışma içinde idi. İç kale bedenlerinde kırkar adım aralıklarla ta temellere kadar varan düşey yarıklar hazırlanıyordu. Kimsenin neye yarayacağını bilmediği bu yarıklarda çalışanların başında cehennem İlyas ağa bulunuyordu. Doğrusu durup dinlenen yoktu. Ta gece yarısına kadar süren bu ağır çalışmadan kurtulur kurtulmaz kendilerini yataklarına zor atıyor, ve sabah ışıklarıyla beraber tekrar vazifeleri başına koşuyorlardı.
Daha şimdiden su ve erzak sıkıntısı lâfları kulaktan kulağa yayılıyordu. Herkes canla başla çalışırken bir Murat Bey orada burada avare avare dolaşıyordu. Hem misafir hem de pek çelimsiz olduğu için kimsenin ona sitem etmek aklına gelmiyordu. Nasıl olduğu bilinmez. Murat Bey, sanki yıllardır İstolni-Belgrattaydı. Hemen herkesle tanıyor. Çoğunun evlerine girip çıkıyor. Belki beşyüz kişiye isimleriyle hitap edebiliyor. Ve en tuhafı bu hali yadırganmıyordu da.

Ne hristiyan ne de müslüman ahali niyetleri ne olursa olsun karşı tarafa belli etmemeğe çalışıyordu. Gergin iç durumlarına rağmen bunu gerçekten başarıyorlardı da. Ancak hepsi çok iyi biliyordu ki bu durum bu şekliyle sürüp gitmeyecektir. Bir gün hem de pek yakın bir gün olacak olanların endişesi onları içten içe sarsıyordu. Bu arada ilk huruç hareketi kırk gönüllü tarafından tahakkuk ettirildi. Verilen emir şuydu: Huruçu yapanlar kaleye geri dönmeyeceklerdi. Ya küffarı yarıp çıkacaklar ya da...

* * *

Bir salı günü ikindi namazından sonra dua edildi, ve âmin dendi. Kara Ali Bey bu görmüş geçirmiş gazileri kucaklarken hepsi bunun son görüşmeleri olduğunu düşünüyordu. Ali Beyin gönlü şu anda onlarla beraber olmayı ne çok isterdi. Nöbetçiler hariç herkes işini gücünü bırakmış, gazileri selâmetlemek için toplanmışlardı.

Tablo hazin. Ama anlatılmaz derecede haşmetliydi. Kara Ali Beyin bir işaretiyle kapının açılması, birliğin fırlaması, cenk naralarının duyulması bir oldu. Aynı anda kaleden

düşman üzerine ok, taş, gülle, yağlı paçavra yağmaya başladı. Kırk fedai kuburluklarında ok kalmamasıya yay çektikten sonra mızraklarına ve kılıçlarına davranıp Allah Allah haykırılarıyla iki kat zırha bürünmüş Alman şövalyelerine saldırdılar. Çalınan kılıçlar küffarı biçtikten başka ta atlara kadar iniyordu. Kırk yiğit ilk hamlede akıl almaz bir hızla ilerledi. Çarpışmanın göğüs göğüse ve üstün kuvvete karşı olmasına rağmen onların hâlâ ilerledikleri görülüyordu. Sonra durakladılar ve durdular. Etraflarını kuşatan çember eridikçe yerlerini yenileri alıyordu. Kuvvetlerindeki dengesizliğe rağmen güneş batıya yaslanana kadar savaş devam etti. Artık belirli şekilde yoruldukları ve eridikleri görülüyordu. İçlerinden yalnız biri nasılsa bir gedik buldu. Kaledelikler onun, bir hayal imişcesine ufukta süzülüp kaybolduğunu sevinçle gördüler.

O gece ve onu takip eden günlerde uzaktan uzağa atılan birkaç ok haricinde iki tarafça da hiç bir hareket yapılmadı. Düşman İstolni-Belgrat'ın açlığına, susuzluğuna ve malzeme yokluğuna vakıftı, ve tabii ki, sabırla bekliyordu. Türkler sayıları az da olsa evvelden beri bilinen bir gerçeği, kırk fedai ile yeniden hatırlatmışlardı. Düşman anlıyordu ki Türk dinli, kolay paça kaptırmayacaktı. Askeri kırdırmanın, şunca hristiyanı boşu boşuna telef etmenin mânâsı yoktu. Nadasdy Ferencz ve emrindeki kumandanlar böyle düşünüyorlardı. Ayrıca biliyorlardı ki Türklerde yiyecek ve cephanesizlik de vardır ve bu eksikleri tamamlayabilme ihtimali de yoktur. Türkler imkânsız imkân çerçevesine soksalar, Nadasdy'nin kuvvetlerine rağmen çevreye ulaşırsalar dahi bir tek mısır tanesi bile temin edemezlerdi. Çünkü İstolni-Belgrada bağlı doksana yakın tâbi köy, yerle bir edilmişti. Köylerin imhasında Nadasdy Ferencz bizzat hazır bulunmuştu. Her evin yıkılışını ve yediden yetmişe halkın kılıncıdan geçirilişini gözleriyle izlemiş ve İstolni-Belgrat'ın artık yardım görmeyeceğinden böylece emin olmuştu.

Şimdi ikinci ve asıl önemli görev kale içindeki hristiyanların kendilerinden yana olanlarını yüreklendirmek, Türkten yana olanlarıysa korkutmak ve sindirmektir. Gerçi muhtar gönderdiği haberlerle İstolni-Belgratlı hristiyanların, Nadasdy Beylerini dört gözle beklediklerini, İsa üzerine yeminler ederek bildiriyorsa da, kumandan hiç bir şeyi şansa bırakmak niyetinde değildi. Belki de bu güvensizliğinin sebebi şehri ve civar köylerin fevkalâde gelişmişliğini görüp Macarların Türke ihanet etmeyeceklerini düşünmekten geliyordu. Bu yüzden kale içindeki hristiyanların kendisini bir fatih gibi karşılayacakları düşüncesini bir tarafa itiyor ve çok evvelden tasarladıklarını böylece tatbik mevkiine koyuyordu. Bu düşünceyle imha ettiği köylerin bazılarından beş on kadın, bir o kadar erkeği öldürmemiş, yanına almıştı. Bunlardan başka hücum eden kırk yiğit arasından ele geçirilmiş ağır veya hafif yaralı birkaç kişi vardı. Plânını yanındaki Alman asillerine açtığı anda alkışlarla karşılanmıştı.

Pazar sabahı güneş üç mızrak boyu yükseldikten sonra Nadasdy ordusundan, bir ses Türkçe "dinleyin dinleyin" diye bağırdı. İki taraf da böyle bir konuşmayı bekledikleri için hemen ses kesildi. Adam sözlerine,

- Kulak verin, diye devam etti. Ben, asil kumandanımız Nadasdy Ferencz Efendimiz adına konuşuyorum. Suyunuzun, cephanenizin, ekmeğinizin az olduğunu biliyoruz. Size hiç bir yerden hiç bir yardım gelmeyecektir. Çünkü Osmanlı kuvvetleri kışlaklarına doğru çoktan yola çıkmışlar ve on saatlik çevrenizde bütün köyler yıkılmış ve ahalisi katledilmiştir. Boşuna direnip kan akıtmayın. Eğer teklifimizi hemen kabul ederseniz

canlarınıza dokunulmayarak, silâhlarınızla çekilip gideceksiniz. Ey hristiyan ahali, kutlu İsa beni sizlere yardıma gönderdi. Baba, Oğul ve Ruhül Kudüs'ün izniyle kaleyi kâfir Türkün elinden alacağım. Bu güne kadar ne yapmış olursanız olun hepiniz affedileceksiniz. Malınıza, davarınıza evlâd-ı iyalinize, hürriyetinize dokunulmayacaktır. Bütün hareketlerinizle bizim tarafımızdan olduğunuzu belli ediniz. Emirlerimin aksini yapmağa çalışanlar Meryem'e yemin ederim ki kahrımdan kurtulamıyacaklardır. Ey İstolni-Belgrattakiler, şimdi olacaklara dikkat edin ve kararınızı buna göre verin.

Ses kesildi. İki tarafın derin sükûtu içinde askerler koşuştular. Kaledekilerin hayretle açılan gözleri önünde dev büyüklüğünde onbir tahta haç ağır ağır yükselmeğe başladı. On bir haçın üstünde anadan üryan on bir levent çengellerle tutturulmuşlardı. Çengeller vücudun en az kan akabilecek noktalarına saplanmıştı. Bu yüzden her vücutta en az onun üstünde çengel olmasına rağmen hâlâ canlıydılar. Sözcü, kaledekilerin olanları yeteri kadar gördüklerinden emin olduktan sonra,

- Türk dinliler, diye haykırdı. Bu manzarayı adamlarınız ölene ve kargalar gözlerini oyana kadar seyredeceksiniz. Görün, düşünün ve hristiyan imanının nelere kadir olduğuna inanın. Kararınızı ona göre verin.

Bu sözlerinden sonra ikinci bir gurup haç yükseldi. Ses,

- Bunlar da, diye bağırdı. Tâbi köy halkındandır. İyice bakın, iyice düşünün ey Türk taraflısı olanlar.

Yeni yükselen haçların üzerine asılı olanlar diğerlerine nazaran daha canlı gözüküyorlardı. Bunlardan beşi genç kadın, onu ise erkekti. Haçlar kaledekilere o kadar yakın duruyorlardı ki alınlarından boşalan terleri bile görmek mümkündü. Düşman haçta asılı olanların kaleden öldürülmelerine mani olmak için vücudun karın ve göğüs bölümlerini ince zırhlarla örtmüştü. Başlarsa tel örme peçeler arkasında görülüyordu. Kadınların haricinde ne Macar, ne de Türklerden iniltinin üzerinde bir ses duyulmuyordu. O anda kadınların çığlıklarına rağmen sessizlik, bir madde imiş gibi yoğunlaştı. İnsan, sessizliği eliyle tutuverecekmiş sanıyordu. Sonra büyük bir şölen hazırlığına girişildi. Ateşler yakıldı. Sığırlar kesildi. Çevrildi. En gösterişli tarzda yendi. İçildi. Dans edildi. Eğlenildi.

ORMANDY JANOS her zamanki saatte zindan kapısı açıldıktan sonra diğer esirlerle beraber doğruldu. O aslında esir değildi. Ağabeyi esir düşmüş ve fidyesini toplayabilmesi için gönderilmişti. Uç yasaları gereğince fidye için salıverilen esirlere bir veya birkaç kişinin kefil olması gerekirdi. Ağabeyinin arzusu üzerine onun kefil de Ormandy olmuştu. Türk kalelerinde âdet olduğu üzere diğer esirlerle beraber akşamları zindana kapatılıyor, gündüzleri yine onlarla beraber kale halkından biri gibi serbestçe dolaşıyordu. Ormandy esirliği kabul edişinden bu yana ilk defa bu gece uyuyamamıştı. Aslında bu gece hiç bir esir uyuyamamıştı. Dün olanları seyrettikten, çengellerle haçlara asılmış adamları gördükten sonra insanı uyku mu tutardı. Kaldı ki gördükleri zavallıların halini esirlerden iyi kim anlıyabilirdi.

On altıncı asır âdetlerine göre İstolni-Belgrat kale kumandanının Nadasdy'nin yaptıklarına mukabele etmesi gerekirdi. Böylece topun ağzında kendisi ve esir arkadaşları vardı. Ormandy Janos'a kalsa, Türkler hem bunu yapmalıydı da. Çünkü insan ne kadar düşünürse düşünsün olanları ne mertlik, ne hristiyanlık, ne de erkeklikle bağdaştırabilirdi. Bu, onları uyutmayan sebeplerden biriydi. Bir sebep de hürriyetin kapı önlerine kadar gelmiş olmasıydı. Puslu sonbahar sabahını berraklaştıran, pırıl pırıl kılan bir ümitti bu. İçlerinden kaç kişi bu mutlu sonu görürlerdi kimbilir. Türkün olduğu yerde neler olacağı bilinemezdi ki. Virenin yakında gerçekleşeceği şüphesizdi. Bu bir avuç asker belki daha ilk hücumda eriyceklerdi. Türklerin kararını beklemekten başka yapacak hiç bir şeyleri yoktu. Kendi kendine haçları bir daha görmemeğe karar verdiği halde nereye baksa hatta gözlerini kapasa onları görüyor, kulaklarını tıkasa acı ve ümitsiz iniltilerini duyuyordu. Ormandy'yi derin bir teessür, içten bir korku kaplamıştı. Bu arada uzun zamandır dikildiği noktaya doğru gelen kalabalık bir Macar grubuyla karşılaştı. İyi sabahlar dileğinden sonra lâf olsun diye hatırlarını sordu. Bunlar İstolni-Belgratın hatırı sayılır, sözü dinlenir eşrafındandı. Bekliyordu ki; eh desinler, kimbilir mânâlı bir el hareketinin müphem cevabına sığınsınlar. Ama öyle olmadı. En yaşlılarından, demirci ustası Horvat balyozu andırır pençesiyle Ormandy'yi omuzlarından tutup sarstı. Gür ve kaygısız bir sesle,

- Kara Ali Bey'e gideriz, dedi.

Endişe ile sarsıldı esir.

- Maksudınız nedir, diye sordu?

Aldığı cevap daha da şaşkınlık vericiydi. Yaşlı adam, maksatlarının Ormandy tarafından hâlâ anlaşılmamış olmasına hayret ediyor gibiydi. Sabırsız bir sesle,

- Aramızdan bin üç yüz asker çıkarabileceğimizi hesap ettik, dedi. Eğer kabul ederse bunlarla kale müdafaasına katılmayı isteriz.

Genç esir şaşkınlığını öyle belli etti ki bütün heyet onun bu haline güldüler. Usta konuşmasına şöyle devam etti:

- Gelen hristiyan ama kale bizimdir delikanlı. Türklerle yıllardır beraberiz. İsa şahid,

bir gün yüksünmedik. Bir gün haksızlığa uğramadık. Türk mahkemelerinde Türkü dâvâ ettik. Türk kadı Türkü mahkûm etti. Kapımız gece gündüz açıktı, malımız emniyeteydi. Bizim namusumuzu onlar kendi namusları kabul ettiler. Türkün kanunu İstolni-Belgratta Türkten çok bizden yana idi. Bir tek suçları hristiyan olmayışları idi. Ama söyle bana Ormandy, sen düşündün taşındın da mı Kutsal Üçlere inandın? Anan baban kâfir olsaydı senin adın Ormandy mi olurdu? Biz gerçek Macar, gerçek hristiyanız evlât. Biz zulmün de adaletin de hakkını veririz.

Durdu. Haçlardan doğru gelen boğuk iniltileri bir müddet nefretle dinledi.

- Şu haçlara din kardeşlerimizi gerenler mi hristiyan Ormandy, dedi. Haşâ, bin kere haşâ. Bana göre; onlar, kâfir Türkten bin kere daha kâfir. Eh onları hristiyan yapan mukadderat hesap versin İsaya.

Heyet ilerde kaybolduğunda Ormandy Janos şaşkınlığından hâlâ olduğu yerde duruyordu. Bir yandan hayreti devam ederken, bir yandan bu kararı içinin bütün gücüyle alkışlıyordu.

Bu arada ilerden, dev cüsseli bir papaz belirdi. Bu Rahip Milko'ydu. Cübbesini telâşla savurarak ona yaklaştı. Ve Ormandy'den bir Macar topluluğunun buradan geçip geçmediğini sordu. Geçtiler cevabını alınca hayıflanmaktan çok memnun bir iç çekişle başını göğşe kaldırdı. Bulutların üzerindeki tahtından dünyadaki kuzularını seyreden çobana,

- Gördün kutsal İsa, dedi. Onları bu kararlarından vazgeçirebilmek için gücüm yettiğince peşlerinden koştum. Sana herşey ayan. Biliyorsun ki gayri takatim kalmadı. Şimdiden sonra istesem de yetişemem.

Esire döndü. İçindeki suçluluk hissini hafifletmek istermişcesine,

- Horvat usta ve yanındakiler bana gelip kararlarını anlattılar ve düşüncemi sordular, dedi. Şöyle bir gözlerimi kapayıp gönlümden kutsal İsa'ya danışayım, dedim. Beni uyudu mu sandılar ne, bir de gözlerimi açtım ki nerdeyse bahçe kapısından çıkmak üzereler. Telâşla doğruldum. Bu sefer de ayakkabılarımı bulamam... Ara ara. Meğer gözümün önündelermiş de farketmemişim. Giydim, koştum ama sen de şahitsin delikanlı yetişemedim.

Sesinde gerçek bir esefle,

- Ah ben de şimdi genç olmalıydım ki... diye sözünü bitirdi.

Ormandy Janos gençliği, onun heyete yetişmek için mi? Yoksa onlarla beraber kılıncı kuşanıp savaşmak için mi istediğini anlıyamadı.

KALASTAN haçlar üzerindeki insancıklar nihayet bir türlü çıkmak bilmeyen canlarını verip kokuşmağa, obur çaylak ve karga gagalarında yok olmaya yüz tuttuklarında İstolni-Belgrat kapıları bir seher vakti açıldı ve sekiz yüz atlı düşman içine daldı. Yarabbi bu ne görülmemiş, ne görülmeğe değer bir manzaraydı. Türk ve Macar omuz omuza aynı hisle kanatlanmış aynı beraberlikle yekpare idiler. Saldırılarındaki şiddet onbine karşı sekizyüz dengesizliğini bir anda sıfıra indirmişti. Her kalkan gürz en az bir kafayı parçalıyor. Her mızrak iki katlı ungarişe zırhı delmekle kalmıyor; çoğunun ucu sırttan dışarı fırlıyordu. Bu yaman bir kavgaydı. Kollar, en kahreden saldırılarla hareketliydi. Savaş hızından hiç kaybetmeden ikinci vaktine kadar sürdü. Sonra Kara Ali Beyin gür kumandasıyla asker bir anda toplandı. Ve fevkalâde bir disiplinle kaleye çekildi.

İki tarafın da kaybı büyüktü. Macarlar yönünden bunun sebeplerinin başında Nadasdy Ferencz'in böyle bir birleşmeği düşünememiş olmasıydı. Baş kumandan kadar, Türk ve Macarların birleşmesini aynı ahenk, aynı tempo içinde, aynı maksat için çarpışmış olmalarını Alman asillerinin de aklı almıyordu. Ölü sayısının binin üzerinde, yaralıların daha fazla oluşu gafil avlanmalarından ötürüydü.

Kumandan bir ara bayağı endişeye düşmüştü. Eğer Von Scheischer'in zamanında müdahalesi olmamış olsaydı bu günkü savaş belki de bir anda fecî bir bozguna dönüşecekti.

Asil şövalyeler zırlarını çıkarmadan masaya oturdular. İçlerinde Türklerle ilk defa karşılaşanlar vardı. Onlar çok korkulu bir rüyadan henüz uyanmış gibiydiler. Çoğunun maneviyatı kırılmıştı. Sessiz ve acele bir yemekten sonra günün değerlendirilmesine geçildi. Şimdi ne yapmalılardı? Bir kasırga esmiş ve iki bin üçyüz kişiyi saf dışı bırakmıştı. Kumandanların büyük bir kısmı, lağımların hemen hazırlanmağa başlanması ve kalenin topla döğülmesi fikrindeydiler. Ama Nadasdy Ferencz'in düşüncelerini tabî ki bilmiyorlardı. O düşünüyordu ki kâfir Türk baharda tabî ki İstolni-Belgrat önüne gelecektir. Böyle bir vaziyet için yıpranmamış bir kaleye ve kuvvete sahip olmak zorundadır. Nadasdy Ferencz kumandanlarının fikirlerinin aksine muhasaranın sabırla uzatılması taraftarıydı. Ancak sonuncu olacağını zannettiği Türkün bir dahaki hurucunda, ne yapıp edip düşmanın kaleyle bağlantısı kesilecek ve tamamı imha yoluna gidilecekti. Zaten kulaklar kalede su ve yiyeceğin daha ancak iki üç gün yetiştirebileceğini bildirmişlerdi. Nice asker sarnıç taşlarını yalayarak can veriyordu. Asker arasında Türkün açlıktan küçük çocukları kestiği ve yediği rivayet ediliyordu. Hayallerindeki Türkle bu çocukların çiğ çiğ yendiği rivayeti uygun düşüyor ve asker buna gerçekten inanıyordu.

Aptal Türk bir sonuç alamayacağını bildiği halde, verdiği zayiata rağmen birkaç saldırı daha denerdi. Ama bunlar ufak tefek boy gösterisinden ileri değildi. İlk büyük karşılaşmanın onbeşinci günü ikinci ve son olduğu belli olan büyük Türk taarruzu başladı. Bu defa hücum doğrudan doğruya merkeze yönelmişti. Kaleden çıkan kuvvetler,

inanılmaz bir hızla üç guruba ayrılmışlardı. Sağ ve sol cenahlar düşmanın yanlarına sarkmağa çalışırken ana birlik hızla merkeze ilerledi. Bu tam bir ölüm kalım savaşıydı. Nadasdy Ferencz bulunduğu yüksek noktadan olayları heyecanla izliyordu. Şu kadar yıldır görmediği bir taktik uygulanmaktaydı. Her kanat birden ikiye ayrılıp bir kısım askeri içine aldıktan sonra uçtan kapanıyor. Bu şekliyle uzaktan bakınca tavşan yutmuş iri bir yılan gövdesini andırıyordu. İç yüzdekiler sardıkları askeri imha ederken dışı teşkil eden çember onları koruyordu. Bu doğrusu gerçekten tesirli, yepyeni bir imha harbiydi. Savaş uzadıkça durum belirli bir şekilde Türkün lehine geliyordu. Urun bre yiğitler narasını, hurra haykırırları karşılarken Nadasdy daha fazla sabredemedi, yaverine döndü, "yedekler" diye haykırdı. Taze kuvvetin harp alanına girişi tesirini hemen gösterdi. Türk hücumu ağır ağır duraladı. Beri yandan Almanlar kaleden yapılan bütün müdahalelere rağmen sağ kanadın kapıya yakın bir noktasında kolu koparmışlar, ağırca çembere alıyorlardı. Birden birkaç kişinin hep birden "Bey öldü" bağıırışı harbin mukadderatını tayin etti. Ali Bey ölmüştü. Bu haber üzerine Türk askeri karıştı ve fecî bir bozgun halinde kaleye koşuşmağa başladı. Tam yedi saat süren bu göğüs göğüse çarpışma nihayet Türk dinlinin mağlûbiyetiyle sona ermişti. Ferencz'in kuvvetleri, bozulan askeri hızla takip ederek Türkün arkasından kaleye girdiler.

Galibiyet sevinciyle çıldırmış, yağma hırsıyla gözleri dönmüştü. İç bedenle dış kale arasındaki büyük koridor itişe kakışa koşuşan düşmanla bir anda dolmuştu. İşte bu sırada kulakları sağır eden bir gürültü koptu. Tonlarca ağırlıktaki bronzdan yapılmış ikinci ve yeni kapı yerinden kurtuldu, üst kenarı eksen olmak şartıyla daire çizdi. Yüzlerce askeri kuklaymış gibi parçalayarak yerine oturdu. Aynı anda yediden yetmişe kale halkının günlerce çalışarak açtıkları yarıklardan ağır tahtadan yapılmış pilakalar ileri doğru kaydı. Durup kalmış Beç askerini eşit aralıklarla birbirinden ayırarak geldi, dış duvara dayandı. Bunu derin bir sessizlik takip etti.

Olanı ne dışarda kalmış düşmanlar ne de içerdeki mahpuslar tamamen anlıyabildiler. Nadasdy Ferencz toplar diye gürledi. Ama tutuşmuş paçavralar top fitillerine yaklaştırılmadan evvel İstolni-Belgratta yüzlerce ağız birden "dinleyin, dinleyin" diye bağırdı. Çevrede derhal bir ölüm sessizliği meydana geldi. Kara Ali Bey bizzat,

- Nadasdy Ferencz, diye bağırdı. Atacağın her gülle için elimde şu anda mevcut üçbin esirden yüzünü bedenlere asarım.

Kutsal İsa... Çıldırmaq işten değildi. Ne olmuş, nasıl olmuştu da kuvvetinin büyük bir kısmı bu duruma düşmüştü. Ayrıca canını şeytanlar götüresi Kara Ali Bey de sağdı. Etrafta yaralıların haykırırlarından, inlemelerinden ve başı boş kalmış serkeş birkaç atın kişnemelerinden başka ses duyulmuyordu.

Akşam İstolni-Belgratı işte böyle buldu. Nadasdy Ferencz kalan askerini süratle topladı, sayım yaptı. Netice korkunçtu. Evvelki çarpışmalarda kaybettikleriyle beraber elindeki kuvvet üçbin altı yüze düşmüştü. İki Macar asili, üç Alman kontu, yedi şövalye, üç yüze yakın muhtelif rütbede subay esirdi.

Bu sırada çırallar yakmış bir grup kadın kaleden ellerinde sedyelerle çıktılar, gece yarısını bir hayli geçeye kadar sessiz sedasız yaralıları taşıdılar. Güleç yüzlü güneş yeni gün için ışıklarını döktüğünde binlerce ceset gördü. Onlar, hayatın türlü mihnet ve

ağırlıklarından sıyrılmış ve artık kavganın dışındaydılar. Gün doğumundan bir müddet sonra kaleden bağırlarak Nadasdy'den elçi istendi. Gelenleri Ali Bey bizzat karşıladı.

- Bak, dedi. Siz de biz de elimizden geleni yaptık. Rabbül Âlemîn muzafferiyeti bize müyesser kıldı. Varıp kumandanınıza söyleyin. Onu sevmesek de er kişi olduğunu biliriz. baht bize güldüyse, o da hayatta kaldığına şükretmelidir. Şartlarım şunlardır: Tahrip edilen köylerden çalınan herşey iade edilecektir. Esir aldığım bütün askeri serbest bırakacağım. Ancak asiller, subaylar misafirim olarak kalacaklar. En çok iki ay içinde binbeş yüz kantar barut, bin araba tahıl, binbeşyüz fıçı yağ, dörtbin baş sığır, altıbin baş koyun gönderilecektir. Toplar oldukları yerlerde bırakılacaklar. Ve hareketli mekanizmaları huzurumuzda tahrip edilecektir vesselâm.

KALE ancak on gün sonra normal hayatına dönebildi. Atlatılan tehlikenin büyüklüğü, kazanılan müşterek galibiyetin sevinci İstolni-Belgrat halkını yeniden kucaklaştırdı. Demirciler çarşısında çekiçler yine şakrak şarkılarına başladı. Çırakların yetişmesi için lüzumlu tokad yine yanaklarda şaklamağa, rahip Milkonun dibi sonsuza kadar uzanan cebinden yine avuçla erik kuruları, üzüm kuruları saçılmağa başladı. Muhtar Fecer Lorintz, kalles kale halkına diş gıcırdatıp yeni dolaplar hazırlamağa, Deli Kurt Bey karşılara bakıp, ta uzakta dünyanın sonunda olduğuna inandığı erişilmez sevgiliye bir yandan sazını tıngırdatıp bir yandan maniler düzmeğe başladı. Ali Beyle Murat Bey gerek muhasara sırasında gerekse ondan sonra sık sık karşılaşmışlar ama bir fırsat bulup şöyle doyasıya konuşmamışlardı.

Hristiyan olsun, müslüman olsun İstolni-Belgrat'lılar oldum olasıya han müessesesine karşıydılar. Onlara göre bir şehir pek görgüsüz, pek kaba olmalıydı ki kim olursa olsun bir yabancıyı handa misafir etsindi. Onların kalelerinde her ev handı. Konuklar buyursun, gelsinlerdi. Murat Bey kısa zamanda gördü ki bir ev sahibi olamazsa bu davetlerden yakasını kurtaramıyacak, o da kimseye rahatsızlık vermemek için kısa bir süre kaydıyla Köse Kadıdan arda kalan mütevazi eve yerleşti.

Cuma günü gecesi Kara Ali Bey galibiyeti kutlamak için şehrin meydanlarında, muhtelif evlerde büyük ziyafetler tertip etti. Bu arada bey evinde de şehrin ileri gelenleri, tacirler, misafirler ve garipler ağırlandılar. O gün dizdar emrindeki muhafızlar "yatın en ahali gündüzün şerri gecenin hayrından yeğdir" avazlarıyla mutaddan geç dolaştılar. Bu sesi duyan misafirler müsaade isteyerek ayrıldılar. Hepsi selâmetlendikten sonra Bey sevgili misafirine yürüdü. Kucakladı.

- Gazan mübarek olsun Murat Bey, dedi. Genç adam gerçek bir tevazu ile,
- Cümlemiz için beyim, diye cevap verdi.

Ali Bey sözüne devamla,

- Nihayet günlerdin bu akşam sizinle yeniden konuşmak fırsatı elimize geçti, dedi.

Sesinizi duydukça büyük dostumuz Kadı Efendimizle geçirdiğimiz demleri yeni baştan yaşar gibi oluruz.

Gülümsedi Murat Bey,

- Biz dahi günlerdir sohbetinize iştiyak duyarız, diye cevap verdi.

Bu arada bir hizmetkâr kırmızı ve altın karışımı renkli bal tadında misk gibi kokulu kavunla doldurulmuş iri bir kayık tabağı usta bir elin binbir motifle bezediği nefis bir piring tepsi üzerinde ikram etti. Bey, ham ipekten, elde bükme, sim işlemeli şahane peşkirleri hizmetkârın omuzundan alarak misafirinin dizine bizzat örttü. Sonra da,

- Önce yarım kalan hikâyenizi lütfen tamamlayınız, dedi. Biliyorum eski günleri yad etmekle gönlünüz bir hayli elem duyacak. Ancak biz de dostumuzun ne şartlar altında yetiştiğini bilmek isteriz, dedi.

Murat Bey uzun süre sustu. Gerçekten de eskiden bahsetmek onun için eskiyi yaşamakla birdi. O günlerde özlenecek, öğünülecek hemen hiç bir şey bulamıyordu Murat Bey. Ama madem ki başlamıştı, o halde bitirmeliydi. Sonra kaldığı yerden şöyle devam etti:

- Haydutların bizi niçin yakaladıklarını öğrenmem lâzımdı. Haramî başını biraz hırpalıyarak "şimdi sualime cevap ver" dedim. "Bizden ne istiyorsunuz?" O, sesi utanç ve hıstan titreyerek: Bizi tanımadıklarını, hakkımızda hiç birşey bilmediklerini, bizi lâf olsun diye sorguya çektiklerini söyledi. Bunun üzerine bıçağımı hızla sallayarak burnunun bir parçasını kestim. Ve tehditkâr bir sesle "daha fazla tahammülüm yok, konuş" dedim. Nezaketi beni bekletmeğe müsaade etmediği için, bu dağlardaki bütün şakilerin bir yabancı tarafından görevlendirildiklerini söyledi. O yabancı, bu dağlardan gizlenerek geçecek bir çocukla bir adamı arıyordu. Vadedilen meblağ gerçekten pek cazipti. Sonra çete reisinin çenesi iyice açıldı. Onun ifadesine göre daha ileriye gidemiyecektik. Çünkü onlardan kurtulsak bile, ki bu çok şüpheliydi, diğer çetelere muhakkak yakalanacaktık. Duyduklarımızın Şahinin ve benim üzerimde yaptığı etkiyi tahmin edersiniz. Şimdi ne yapmalıydık? Pek fazla düşünecek vaktimiz yoktu. Şu bir an içinde karar vermem ve hemen tatbik etmem gerekiyordu. Bu yüzden hemen harekete geçip reise, "adın ne senin" diye sordum. Diş gıcırtilı bir sesle "Hıdır" dedi. Sesimi hafif yumuşatarak "Hıdır ağa" dedim. "Senin nazarında sözün önemi nedir?" Huysuz bir tavırla, "buralarda sözün karşılığı kişinin öz namusudur" diye cevap verdi. "O halde seni serbest bırakırsam konuşmam bitene kadar bana dokunmayacağına söz verir misin?" Bıçağın müsaadesi nisbetinde başını evet anlamında salladı. Ben de onu bıraktım. Bütün çete yaptığımız bu pazarlığı aptalca bulduklarını hareketleriyle belli ediyorlardı. Öyle ya reisin gırtlığı elimdeyken istediklerimi ona kolayca kabul ettirebilirdim. Oysa ben eşit şartlar altında onu ikna etmek ve kullanmak zorundaydım. Yani bu çeteyi atlatsak bile bizi bu dağ başlarında daha nice tehlikeler bekliyordu. "Bak ağa" dedim, "açık seçik konuşalım. Aradığın ve başına para konmuş olan Paşaoğlu benim. Elimin altındaydın ağa. İsteseydim, bu durumdan yararlanır; sonra da seni boğazlardım. Gördün ki bunu yapmadım. Çünkü benim size, sizin ise paraya ihtiyacınız var. Önce mertçe konuşalım. Adam konuşmakla hiç birşey kaybetmez." Bu arada sesimi kasten yükselttim. İstiyordum bu konuştuklarımızı çete efradı da duysun. "Bir teklifim var" dedim. "Can kulağıyla dinleyin, işinize gelmezse nasıl olsa bizden kalabalıksınız, bizi ölü veya diri nasıl olsa yakalarsınız. Ancak ben size, en çok üç gün içinde, beni yakalayarak elde edeceğiniz paranın on mislini sağlayacağımı vadediyorum. Bu mühleti bana vermekle hiç bir kaybınız olmayacak. Sözümü tutmazsam nasıl olsa elinizdeyiz. Beni, size para vadeden adama teslim eder mükâfatı alırsınız." Sonra oturdum. Başımızdan geçenleri hiç bir şey saklamadan bir bir anlattım. Sözümün sonunda, "gel ağam bana yardım et" dedim. "İrzıma, namusuma andolsun, yaptığın bu yardımın karşılığında seni Karun kadar zengin edeyim." Hemen cevap vermedi. Henüz sükûnet bulamamış gibiydi.

Burnunun hacamat ettiğim yerini kolunun yeniyle bir güzel temizledikten sonra haydutlardan birinin aceleyle getirdiği pis bir örümcek ağını kesiğe özenle yerleştirdi. Yüzünde sakatlanmamış yegâne yer olan burnu bu badirede şeklini kaybetmişti. Zavallı bu son rötüşle kusursuz çirkin olmuştu. Sonra yüzüme kan çanağına dönmüş tek gözünü dikti.

Gıcırtılı sesiyle, "beni altettin Paşaoğlu" dedi. "Biz para için çarpışırız. Ama aslında paraya pek önem vermeyiz. Hoşuma gittin, Paşaoğlu. Başından geçenler beni dağa çıkmaya zorlayan sebeblere çok benziyor. Ayrıca sen benim hayatımı bağışladın. Hıdır bugünedek kimseye borçlu kalmamıştır. Canı Tanrı'ya gidene kadar da kalmayacaktır. Paşaoğlu, sana yardım edeceğim. İçimden bir ses senin bu işin üstesinden geleceğini bana söylüyor." O zaman diğerlerine dönerek, "ağalarım" dedim. "Bilin ki gireceğimiz iş zordur ve tehlikelidir. Eğer içinizde benimle çalışmak istemeyen varsa şimdiden ayrılınsın." Biri hariç hepsi "razıyız" dediler. Büyülenmiş gibiydiler. Teklifimi reddeden, en iri yarı, en cehennem suratlı, en azılılarından biriydi. Bana uzun uzun aşağılıyarak baktıktan sonra, "ben şuncak oğlanın peşinden gelmem" dedi. "Bu oğlan burasını hamam mı sanır. Daha ilk tüfek sesinde altına kaçırarak şu karı kılıklı çocuğu dinleme Hıdır ağa. Şu kadar yıldır reisimizsin, sana akıl vermek haddim değil. Ama işi uzatmasan da şu piçi yakalayıp mükâfatımızı alsak derim." Ona, "bre sığır çobanı" diye cevap verdim. "Yaş başka, iş başkadır. A kelp, kırkında varsın sanırım. Ama kışındaki şalvarda da yaşın kadar yama var." Bu lâfıma beklediğim gibi pek fazla kızdı. Onu ne pahasına olursa olsun kızdırmam ve şuursuzca davranışa geçirmem gerekiyordu. Bana, "benim öldürdüğüm adam sayısı senin dedenin yaşından da fazladır. A hanım evlâdı" dedi. Üstüme yürüdü. Ömrümün en önemli anını yaşıyordum. Her şeyi bu anda kaybedebilir veya kazanabilirdim. Şimdi gaflet gösterirsem, bir adım gerilersem bu sürünün üzerinde en ufak bir tesirim kalmıyacaktı. Ya Allah deyip, üzerime burnundan soluyarak gelen bu deve karşı çıktım. Davranmasına fırsat bırakmadan sıçradım. Tekmem bacaklarının arasına inerken tokadım ağzının orta yerinde patladı. Seyredenler olanları kavrayamamışlardı bile. Önce hücumunu, sonra da o koskoca adamın öküzler gibi böğürerek yerde yuvarlanmakta olduğunu görmüşlerdi. Reis müdahale zamanının gelmiş olduğuna inanmış olacak ki yerinden ağırca doğruldu. Sesinde derin bir beğenişle bana, "şimdi ne yapacağız" diye sordu. Ta ilk andan beri gözüme kestirdiğim, yüzü sevimli ve temiz ifadeli bir haydutu işaret ettim. "Bununla beraber size mükâfat vadeden adama gideceğiz. O işe karışmayacak. Sadece adamın evini, mümkünse adamı gösterebilirsin yeter. Çete beni şehre yakın bir noktada bekleyecek." Hıdır hayretle, "tek başına mı gidiyorsun?" diye haykırdı. "Evet ağa" diye cevap verdim. Bu hareketim, değerimi çete nazarında en yüksek noktaya çıkardı.

Uzatmayalım, yola çıktık. Şehre gün batarken vardık. Oyalanmadan doğru tarif edilen evin kapısını çaldım. Çıkan uşağa "tez davran beyi çağır" dedim. Adam beni bekletmedi, hemen geldi. Ona "Hıdır ağam iki kişi yakalamış, biri çocukmuş. Tez gel seni şuracıta bekler" dedim. Ve fırladım. O nefes nefese peşimden koşarken bir yandan Hıdırın nerde olduğunu, yakalanan adam ve çocuğun tarifini soruyordu. Onu yalan yanlış cevaplarla arkadaşımı gizlediğim yere kadar sürükledim. Onun gizlendiği harabeye gelince yüksek sesle "geldik ağam" diye haykırdım. Adam yıkık bir duvarı geçer geçmez, Murtazanın yumruğu kafasında patladı. Onu baygın halde arsada bitmiş dikenlerin arasına çektik. Murtazaya, "sen burada bekle. Ayılırsa başına bir yumruk daha indir" dedim. "Ben şimdi tekrar bunun evine gideceğim." O korku içinde, "ya gören olursa" diye telâşlandı. Sakin olmasını, hemen geleceğimi temin ederek tekrar adamın konağına koştum. Kapıyı yine aynı uşak açtı. "Bey acele atını istiyor. Bir at da kendine eğerle beraber gideceğiz" dedim. Uşak aceleyle atları hazırladı. Beni de tergisine alıp yola çıktık. Arsaya yaklaşınca bıçağımı

çekip beline dayadım. Uslu durursa kendisine hiçbir kötülük yapmayacağımı söyledim. Zavallı kuzu gibi itaat etti: Atları görülmeyecek bir yere çektikten sonra arkadaşına beyin elbiselerini giymesini söyledim. Ben de uşağın kıyafetine bürünüp beyi bir çuvala tıktım. Ve terkime aldım.

Çete bizi sözleştiğimiz yerde bekliyordu. Bu başarıyı ummuyorlardı. Onlar tarafından gerçek bir sevinçle karşılandık. Hele olanları bire bin katarak yol arkadaşımın ağzından dinleyince kahkahadan kırıldılar. Kaçırdığımız adam biz yerimize ulaştıktan çok sonra kendisine gelebildi. Her türlü kötülüğe yatkın hain bakışlı biriydi. İçine düştüğü durumu bir anda kavradı. Küstah bir tavırla kendisini derhal serbest bırakmamızı, aksi halde şehir kumandanının ve Server Paşa'nın bunu yanımıza komıyacağını, hükümet kuvvetlerinin derhal harekete geçerek bizim kökümüzü kazıyacağını, eğer kendisini serbest bırakırsak bizi belki affettireceğini, söyledi. Onu dinlemedim bile. Ateş yakın dedim. Mümkün olduğu kadar gösterişli bir tavırla kuvvetli bir ateş üstünde kızdırdığım bir demir parçasını alına yaklaştırıp, "paraların ve mücevherlerin nerede" diye sordum. Cevap vermedi. Kendinden emindi. Bizim buna cüret edemiyeceğimizi zannediordu. Hiç tereddüt etmeden demiri alına bastırdım. Canhıraş bir feryat kopardı. O küstah hali bir anda kaybolup, "dur" diye köpek gibi yalvarmağa başladı. Ben aldırmayıp onu biraz daha hırpaladıktan sonra evinin neresinde mücevher, neresinde para saklı olduğunu, evinin plânını, evde kaç kişinin olduğunu, isimlerini, özelliklerini bir bir öğrendim. Sonra bu saydığı serveti neye mukabil kazandığını sordum. Buna cevap alabilmem için onu biraz daha dağlamam gerekti. Sonunda anlaşıldı ki, benim yakalanmam ve öldürülmem için bu define Server Paşa tarafından kendisine verilmişti. "Paşanın beni aramasının sebebi nedir?" diye sordum. Benim Paşaoğlu olduğumu öğrendikten sonra dili büsbütün çözüldü. "Çünkü" diye cevap verdi. "Sen onun kökünü kazıdığı bir ailenin yegâne evlâdısın. İntikam almandan korkuyor. Bu sebepten seni yakalamak için kucaklar dolusu paralar sarfediyor."

Durum artık aydınlanmıştı. Babamın katilini biliyordum. O Server Paşa ki, zavallı babamın bizden ısrarla amca diye hitap etmemizi istediği yakın bir aile dostumuzdu. Adamın başına bir nöbetçi dikmelerini söyleyerek mağaraya çekildim. Türlü intikam plânlarıyla beynim yanıyordu. Kendi kendime, "ey Server Paşa, ey caniler paşası kendini kolla," diyordum. Bu düşüncelerle ne kadar zaman geçti bilmiyorum. Neden sonra içime düşen bir şüpheyle yerde sürünerek esirin bulunduğu düzlüğe sessizce yanaştım. Gördüm ki benden dayak yiyen iri kıyım haydutla Server Paşa'nın adamı pazarlıktalar. Anlaşmalarını sükûnetle bekledim. Bu arada Hıdır da sürünerek yanıma yaklaştı. Sonradan öğrendiğime göre o da aynı endişeyi duymuş, esirin ne halde olduğunu görmek istemişti. Durumu bir bakışta kavradı. Nasıl davranalım dercesine yüzüne baktım. Haydut olmasına rağmen kendine göre dürüst ve mert bir insandı. Adamının yaptığı bu kancıklık onu adetâ kudurtmuştu. Ok kuburundan ucu tüylü bir ok çekti. Yayı hırsıyla gerdi. Ve haydutu tam sağ gözünden vurdu. Herif gık bile diyemeden yere yıkılırken sanki hiç bir şey olmamış gibi bana döndü. "Şimdi ne düşünüyorsun" dedi. "Bu gece bu adamın evini basacak, bu adamın paralarını alacağız" diye cevap verdim. "Nasıl davranacağımızı ondan sonra kararlaştırırız." O gece söylediğim gibi yaptık. Ve elimize servetler geçti. Evdeki yandaşlardan birine yarına kadar sokağa çıkmamalarını, tam öğle namazı vakti bölgedeki kumandana giderek beylerini Paşaoğlunun kaçırdığını ve konağı soyduğunu

bildirmelerini sıkıca tembihledim. Namım duyulsun. Server Paşa'nın kulağına gitsin. O caninin korku, hayatını zehir etsin istiyordum. Yerimize döndükten sonra ayak üstü birkaç lokma atıştırıp gün doğana kadar çalıştık. Dağdan inen gür bir suyun yatağını değiştirip suyu bizim mağaranın üzerinden akıttım. Güzel bir şelâle meydana getirdi. Bu şelâle, bizi en dikkatli gözden bile saklıyabilecek bir sığınağa sahip kıldı. O günü takip eden aylarda durmadan dinlenmeden çalışarak mağaranın içinden üç ayrı yöne giden dehlizler açtık. Bu durumda bütün muhasaralardan burnumuz kanamadan kurtulabilirdik. Namımız çevrede o kadar hızla yayıldı ki hakkımızda türlü efsaneler söylenir oldu. Suç işleyen köylüler, macera heveslileri, para veya mal kazanmak isteyenler hızla bize katılıyorlardı. Yanımda topladığım ipten kazıktan kurtulmuş canavarlarla, Server Paşa'nın üzerime saldığı her kuvveti dağıttım, perişan ettim. Ama biliyordum ki, bu daha uzun müddet sürüp gidemezdi. Durumumuz İstanbul'a bildirilmiş ve vezir-i azam, Karagöz Mehmet Paşa bizi tenkil ile görevlendirilmişti.

Bu arada ben şöyle düşünmeğe başlamıştım: Maksadım haydutluk etmek değildi. Ailemin intikamını almaktı. O halde buralarda daha fazla eğlenmeyip tez elden o köpeğı ele geçirmeliydim. Çeteye verdiğim sözü tutmuş, onları gerçekten zengin etmiştim. O halde beni buraya bağlayan hiçbir bağ yoktu artık. Ama yine de onları yüzüstü bırakıp gitmek bana kancıklık gibi geliyordu. Vicdanımın rahat etmesi için bu kötü gün dostlarımı da aydınlığa çıkarmalıydim. Böylece çılgınca bir plân tasarladım. Bir salı günü göz göre göre üç fedai ile askerî karargâhı bastım ve Karagöz Mehmet Paşanın odasına girdim. O, türlü tehlikelere bilerek atılmış şen, zeki, babayiğit seksenlik bir delikanlıydı. Beni karşısında görünce kılı bile kıpırdamadı. Anladım ki kabadayılığa, kuru gürültüye papuç bırakacak bir insan değildi. Bende derin bir saygıyla yanına vardım, ve elini öptüm. Güleç yüzle karşıladı beni. Kimin nesi olduğumu, ne elde etmek istediğimi sordu. Ona başımdan geçen bütün vakaları tek tek anlattım. Sonunda "Paşa hazretleri" dedim. "Maksadım gördüğünüz gibi ne çapulculuk ne de kabadayılıktır. Sizden kendim için hiçbir şey istemiyorum. Ancak peşimize asker salarsanız kardeş kanı dökülecek ve ben bu vebali ömrüm oldukça sırtımda taşıyacağım. Acaba kerem buyurup benim haydut arkadaşlarımı affetmeniz mümkün olmaz mı? Eğer ille de onları yok edeceğim diye düşünürseniz bilin ki Rabbül'âlemîn katında akacak kandan siz mesul olursunuz." Paşa bir hayli zaman sakallarını çekiştirdikten sonra, "ya sen ne olacaksın oğul" dedi. Gösterdiği yakınlık gözlerimi yaşartmıştı. "Devletlim" diye cevap verdim. "Benim gayri bir tek maksadım var. Ailemi yok eden o yılanı yeryüzünden kaldırmak." Paşa, başı önünde uzun zaman sustu. Artık konuşacak bir şey kalmamıştı. Tekrar eline vardım. Babacığımın elini öpermişcesine huşu ile elini öpüp kapıya döndüğümde "Paşaoğlu" dedi. "İntikam adamı güldürmez. O haini Allahın adaletine havale et." Benim hayatımın mânâsıydı intikam. Bu sebepten ses çıkarmadan durdum. Bir müddet cevap vermemi bekledi. Sonra çaresiz bir sesle, "Haydi sağlıcakla git" dedi.

Bir hayli genişlemiş olan çeteyi hemen o gün topladım. Paşa ile görüşmemizi anlattım. "O, içinizden gerçekten pişman olanları affedecektir" dedim. "Yolum gayri sizlerden ayrılıyor. Bundan sonra karar size ait. Siz ister bu işe devam edin. İsterseniz tövbekâr olup namuslu bir hayata dönün. Unutmayın. Eğer şekavete devam ederseniz Paşa, bileğı pek öyle kolay bükülen insanlardan değil." Ondan sonra birikmiş ganimet

eşyalarını ve paraları aralarında pay ettim. O kalpleri kara adamlar biz ayrılırken ağladılar. Bilhassa Hıdır kendisini de beraberimde almam için pek yalvardı. Kıramadım.

Üçümüz yani Hıdır, Şahin ve ben acele etmeden aylarca yolculuk yaptık. Türlü şehirlerde, hanlarda, kervansaraylarda, tekkelerde misafir olup evliyalari ziyaret ettik. Eserleri gördük. Şeyhlerin ellerini öptük. Artık kanundan kaçmadığımız için normal bir yolcunun sahip olabileceği bütün nimetlerden yararlanıyor; devletin, hayır sahiplerinin, ahilerin ve türlü tekke mensuplarının ikramlariyle âdet olduğu üzere, bütün yolcular gibi yiyor, içiyor, yatıyor ve bunlar için para ödemiyorduk.

Bu yolculuk bizim yeniden insan olduğumuzu hatırlayabilmemiz için güzel bir vesile oldu. Aylar sonra nihayet Dersaadet'i bulduk. Şahin, şehri çok iyi tanıdığı için, Server Paşanın sarayı yakınlarında bir evle bir dükkân bulmamız zor olmadı. Yine de kendimizi gizlemek lüzumunu hissettiğimiz için bir işle meşgul olmağa karar verdik. Uşağımın eski sanatı leblebicilikti. Böylece biz de leblebici olduk. O baba, ben oğluydum. Bolu taraflarından gelmiştik. Biz yerleşip etrafı tanıyana kadar aylar geçti. Bir gün çarşıda bir adam dikkatimi çekti. Biraz yakından bakınca bizim eski haydut arkadaşlardan biri olduğunu gördüm. Tanışıklık vermiyecektim ama benim farkıma vardı. Mecburen sarılışıp hatır sorduk. O da bizim gibi tövbekâr olup İstanbul'a yerleşmiş. Ama memnun değildi. Bu hayat ona çok sıkıcı, çok durgun geliyordu. Aynı bizim Hıdır gibi. O da sıkıntı içinde dolaşıp duruyordu. Adam çeteyi burada yeniden kurmamız için çok yalvardı. Aslında maksadıma ulaşabilmek için buna benim onlardan daha fazla ihtiyacım vardı. Pek hevesli görünmemek için düşünelim dedim. Bir akşam yanında birkaç adamla evime geldi. Bunlar İstanbul'un ün yapmış bıçkınlarındandı. Onların lisanını pek iyi öğrenmiş olduğum için anlaşmamız hiç de zor olmadı. İsmim ta oralardan buraya bir çığ gibi büyüyerek gelmişti. Bu yüzden benimle çalışmak onlara gurur veriyordu.

Kısa bir zaman sonra en seçme belâlılardan müteşekkil çetem fevkalâde bir inzibat içinde faaliyete geçti. İlk işim paşanın yakınında bulunanlara gözücüp onunla ilgilerini kesmelerini, aksi halde öleceklerini bildirmek oldu. Paşanın çevresi o kadar çabuk boşaldı ki kısa zaman sonra koca sarayda çalışmak isteyen uşak bile bulunamaz oldu. Yüksek paralarla tuttuğu bir çok adam ya şerrimizden bırakıp gidiyor ya da bizim çeteye geçiyordu. Böylece Server Paşanın ölüm korkuları başladı. Paşa aylar boyu her gün defalarca öldü. Durumu hükümete bildirmiş olması da para etmiyordu. Çünkü mazisi devlet erkânınca çok iyi biliniyor ve ona arka çıkmıyorlar, hattâ olanlara aldırış bile etmiyorlardı. Zaten öyle olmamış olsaydı dünyanın en kuvvetli ve en âdil inzibat kuvvetine sahip bu şehirde anlatacaklarımı yapamazdım. Bir gün vaktin geldiğine kanaat getirdim. O gece sarayı bastık. Gerek sarayın içindeki casuslarım gerekse çetemin mahareti dolayısıyla bunu sessizce başardık. Bizden olmayanları bir salonda toplayıp bağladık ve ağızlarını tıkaçladık. Artık olanlardan habersiz, içerde horlayan paşa ile aramda sadece bir kapı vardı. Nice zamandır bu anı hayal ederek yaşamıştım. Adamlarıma paşayı yakalayıp getirmelerini buyurdum. Onu sürükleyerek getirdiler ve ayaklarımın dibine attılar. Câni adam o şeytanî zekâsıyla durumu bir anda kavradı. O koskoca Server Paşa, o karunlar kadar zengin kaatil, köpekler gibi yerde sürünerek ayaklarımı öptü ve kendisini affetmem için yalvardı. İstersem servetinin hepsini, kölelerini, cariyelerini, sayısız mülklerini, hattâ güzelliklerini ayrı ayrı methederek genç karılarını bile almamı söyledi. Ben bir insanın bu

kadar düşebileceğini düşünmemiştim. Bir an dünyayı bu melûnun düştüğü açıdan değerlendirince gözümde malın, mülkün, ikbâlin hattâ şunca zamandır peşinde koştuğum intikamın bile değeri kalmadı. Arkadaşlarıma toplıyabildikleri bütün kıymetli şeyleri bulduğumuz salona getirmelerini söyledim. Bir anda salon tarifsiz güzellikte, sonsuz zenginlikte kıymetli öteberiyle doldu. İçlerinde mücevherler, altınlar ve paha biçilmez eşyalar vardı. Aralarından sadece anamın parmağından hiç çıkarmadığı bir yüzüğü aldım. Hepsini çetede ki adamlarım arasında eşit olarak pay ettim. Onlara pek çok nasihattan sonra çetenin artık dağıldığını, aldıklarının bana ait olması dolayısıyla helâl olduğunu, artık herkesin başının çaresine bakmasını söyledim. Hisselerini alan elimi öperek gözden kayboldu. Şahin ile Hıdıra da paylarını verip dükkâna dönmelerini, eğer gelmezsem beni kat'iyen aramamalarını söyledim. Sonra ailemin katiliyle başbaşa kaldık. Saatlerce oturdum. Ve hayatın maksadı hakkında uzun uzun düşündüm. Şimdi ve bundan sonra ne yapmalıyım? Hayat artık gözüme yaşanmağa değmez gözüküyordu. O kadar dalmışım ki saatlerin nasıl geçtiğinin farkına varamadım. Oysa gün çoktan ağarmıştı. Bembeyaz bir yüzle paşa yerde diz çökmüş kararımı bekliyordu. Halbuki ben tarifsiz bir yorgunluk ve bıkkınlık içindeydim. İşin kötüsü bir karara da varamıyordum.

Zaten daha fazla düşünmeme de lüzum kalmadı. Bulduğum salon bilmediğim bir kimse tarafından yapılan ihbar sonucu koşup gelen zaptiyelerle dolmuştu. İsteseydim bu kalabalığa rağmen kaçabilirdim. Ama aldırmadım bile. Üzerimde anlatılması güç bir bedbinlik, bir aldırılmazlık vardı. Diz çöktüğü yerde saatlerdir titreyerek ölüm teri döken paşanın zaptiyeleri görünce sevinçle yerinden fırladığını, sonra elleriyle boğazını tuttuğunu ve yere yıkıldığını gördüm. Yüzü siyaha yakın mor bir renk almıştı. Benim yapamadığımı bir anlık sevinç başarmış, onu kanla boğarak öldürmüştü.

Zaptiyeler beni önce paşa kapısına götürdüler, oradan da zindana attılar. Zindanda yattığım zaman zarfında pek az yedim ve pek çok düşündüm. Bir gün çıkmam mümkün olursa bundan sonra ne yapmalıyım? Ben niçin yaratılmışım? Ben bir insan olarak yaratıldığım maksada nasıl hizmetkâr olabilirdim? Aklımdan türlü yararlı fikirler geçiyor. Ama bir türlü karara varamıyordum. Düşünüyordum ki belki de başımdan geçen bu maceranın beni sürükleyip götürmek istediği bir hedef vardır. Bir gün üzülmek kaderin bana zindandaki yalnızlığımı da çok gördüğünü anladım. O gün hücreme yaşlı bir mahkûm getirip onun da benimle beraber kalacağını söylediler. Ona önceleri elimden geldiğince saygısız davrandım ama benim kabalıklarına aldırmadı bile. Sonra nasıl oldu bilmiyorum anlaştık ve ben onu pek çok sevdim. Bu yaşlı mahkûm bana değer verdi. Üşenmedi. Bana hayatın mânasını, maksadı ve uluhiyeti anlattı. Onun söyledikleriyle benim yaşadıklarım arasında en ufak bir ilgi bile yoktu. Onu dinledikçe kendimden her an biraz daha öğrendim. Onun anlattığı hayatta ve onun tasvir ettiği maksatta kişi canını severek, isteyerek veriyordu ve ölmüyordu. Onun anlattığı hayat sevinçle kucaklanan bir ölümden târifsiz zevklerle sonsuzluğa uzanıyordu. Zaman geçtikçe onun anlattıklarını ben de özler oldum. O feyizli elleriyle benim ruhumun iğrenç karalığını yıkamış; beni Allahüzülcelâlin şerefli mahlûğu olmayı özleyen bir hale getirmişti. O, böylece benim hayat hikâyemi bıkmadan son bir defa en hurda teferruatına kadar dinledikten sonra bir salı günü zindancıyı çağırdı. Kapıyı açtırdı ve biz elimizi kolumuzu sallaya sallaya onun evine gittik. Bu durum beni tahmin edeceğiniz gibi çok şaşırtmıştı. Bu şaşkınlığım ta onu tanıyana kadar da devam

etti. Zannederim kimden bahsettiğimi anladınız. Bu zat bana kendini tanıttığı ismiyle Kadıydı. Meğer Kadı Efendimiz bir mahkûmmuş gibi kendini zindanda benim yanıma hapsettirmiş. Benimle tanışmış, beni ölçmüş biçmiş. Ve şu andaki vazifeme uygun görmüş. Mütevazi evinde de bana bu vakte kadar kendinin yapmış olduğu ve bana devrettiği görevi inceden inceye anlattı. O, düşünmemi bile istemediği halde ben yine de bu görevi kabul edip etmeme konusunda epeyce tereddüt ettim. Başımdan geçen olaylar böyle bir vazifeden çok, beni tamamıyla Allah yoluna itiyordu. İstiyordum ki gönlümün sevdiği bir tarikata bağlanayım. Ve ömrüm uzunluğunca kendimi insanlaştıрмаğa çalışayım. Ama Kadı Efendimiz, o fevkâlade konuşma gücüyle Rabbül'âlemîn nazarında böyle bir görevin iyi bir derviş olmanın üstünde değer taşıdığına beni ikna etti. Aramızda anlaşp sözleştikten birkaç gün sonra bana pek benzeyen bir idam mahkûmunu Paşaoğlu ismiyle astılar. Böylece ben herkes nazarında, hattâ kendi nazarımda ölmüş oldum. Üstadım bana aylarca yapmam gereken görevi ve macerayı öğretti. Bu arada o, Şahin ve Hıdırla da görüşmüş, anlaşmış; onları da benim yanımda görev kabulüne ikna etmişti. Hele Hıdırın yola gelmesi inanılmaz bir başarıydı.

Hıdır, Kadı Efendinin mahir ellerinde bir haydudu teşkil eden elemanlardan meydana getirilmiş garip şekilli ama candan samimi bir mücahit olup çıkmıştı.

Benim hareketimden çok evvel Şahin İstolni-Belg- rata, Hıdırsa Komarana gönderildi. Onlar benden çok evvel göreve başladılar. Şahin şu anda İstolni-Belgratta Zangoçtur. Onun anadan dilsiz doğmuş Estergonlu bir Macar ailesine mensup olduğu bilinir. Hıdırsa Komaranda şu anda liman hamallığı yapmakta. Bir müddet sonra ben de üstadımla vedalaşarak yola çıktım. Ve gördüğünüz gibi nihayet buradayım.

Ali Bey derin bir uykudan uyanır gibi etrafına şaşkın bakınarak doğruldu. Meydan camiinden verilen selâ, saba makamında şiirleşmişti. Sabah namazına yetişebilmek için beraberce abdest aldılar.

RAHİP MİLKO genç komşusuyla o kadar kısa zamanda sıkı fıkı oldu ki kendi bile daha birkaç ayda tanıştıklarını unuttu. Durum sadece yaşlı rahip için değil bütün İstolni-Belgrat için böyleydi. Murat Bey sanki burada doğmuş, burada büyümüş, burada halkın sevincini, ızdırabını, açlığını ve tokluğunu paylaşmış gibiydi. Yediden yetmişe kaledekilerin tamamını isimleriyle çağırıyor, akrabalık bağlarını, zıddiyetlerini, sevgilerini, varlıklarını veya yokluklarını tek tek biliyordu. O kendini İstolni-Belgrata hiç bir direnme meydana getirmeden kabul ettirebilen nadir yaradılıştaki insanlardan biriydi. İşin tuhafı, kalede pek severek yapılmaya alışılmış dedikodu, onu konu olarak içine alamamıştı. Ne geçmişi, ne kim olduğu, ne maksadı hakkında kimsenin aklına bir soru sormak gelmiyordu. Murat Bey mi? Tabii tanıyorlardı. O kalenin en küçük, ama en güzel bahçesinin sahibidir. Yine biliniyordu ki, hangi millet ve dine sahip olursa olsun hiç bir muhtaç, hiçbir dertli onun kapısından eli boş, yüzü asık dönmemiştir. İster yakın, ister uzak, tanıdık hattâ tanımadık olsun İstolni-Belgratta bir hasta düşünülemezdi ki Murat Bey onun ziyaretine koşmamış, derdine derman bulmak için çırpınmamış olsun. Nereden, kimlerden duyduğu bilinmez. Kim kiminle dargınsa ne yapar eder kanlı bıçaklı düşmanları birbirleriyle barıştırır. Ümitsiz sevgiye tutulmuş, gönülceğizi ümitsiz aşklarla korlamış gönüllere serin sular serper, imkânsız imkân dahiline sokardı. Çok geniş çevresine rağmen yine de en iyi anlaştığı, en çok sevdiği insan Rahip Milko idi. Bu yaşlı din adamı ile henüz yirmisinde gözükken bu gencin dostlukları o kadar ileriye ki birbirlerine baba ve oğul diye hitap ederlerdi. Murat Beyle Rahip Milko'nun evler izah edilmez bir tesadüfle yanyanaydı. Dünyada birbirini böylesine seven, fikirleri bu kadar birbirine yakın komşu doğrusu az bulunurdu. Bu yanyana iki ev, dini ve milliyeti ne olursa olsun insanları iyi ve kötü demeden kucaklayan iki koldur adetâ. Onların coşkun şefkatlerinden sade kale halkı yararlanmıyordu. Böylece civar köyler, hattâ civar kalelere kadar uzanıyordu namları. Bu yüzden, onları ziyarete gelenler kimsenin dikkatini çekmiyordu. Ziyaretçilerin aralarında onulmaz hastalıklara tutulmuş insanlardan tutun da sakatlara, fakirlere, âşıklara ve ayaklarında bukağılarla fidyeye parasını dilenmeğe çıkmış esirlere kadar kimler yoktu ki. Yaşlı Rahibin saf gönlü zaman zaman hayallere dalıyor, bu sevimli, merhametli ve mert genci doğrusu hristiyanlığa pek yakıştırıyor. Onu Hiristosun kuzuları arasında görmediği kuruyordu. Murat Beyi bile bile, üstüne basa basa Marat diye çağırıyor, şakacı bir tavırla, "Sen tebdil-i kıyafet etmiş bir frank asilzadesisin, adın da, mutlaka Murat değil, Marat" diyordu. Böyle bir takılma herhangi bir müslümana, velevki şaka olarak da söylenecekti kötü neticeler verebilecekken, genç adam aldırış etmez gözüküyor, hattâ bu şakadan hoşlandığını hissettiriyor, gülerek mübhem bir tavırla, "Kimbilir belki de gerçekten öyledir" diye cevap veriyordu.

Yaşlı rahiple tatlı sohbetleri günler boyu bitip tükenmiyordu. Murat Bey böylece Macarcayı, Lâtinceyi, hristiyanlık âdâbını, hristiyanlık mezheplerini ve bu mezhepler

arasındaki farkları, Macar örf ve âdetlerini, hülâsa Macaristanla alâkalı en hurda teferruatı sabırla öğreniyordu. Kale halkı rahibin saf ve heyecanla naklettiği malûmatlardan hareket ederek, Murat Beyin gerçekte müslüman ve Türk olmadığını, belki de, azizler mertebesine namzet bir Fransız asili olduğu rivayetini inanarak yayıyordu. Murat Beyin müslümanlar arasındaki durumu tuhaftı. Halk, iki guruba ayrılmış gibiydi. Murat Beyi sevenler ve Murat Beyi şüpheyle karşılayanlar. İhtiyaçları olduğu sürece iki gurup da ona müracaat ediyorlarsa da, ikinci gurup yine de uzak duruyordu. Bunları Kara Ali Bey temsil ediyordu. Bey, oğlunun Murat Beyin yanından ayrılmamasına rağmen yabancıya itimatsızlıkla bakıyordu. Zamanla bu durum beyin konuşmalarına da akseder oldu. İster hristiyan, ister müslüman, ister muhtelif inanç sahiplerinin toplandığı yerlerde olsun Kara Ali Bey, genç adamı kastederek, "İnsanın inancı olmalı ve inancına hizmet etmeli. Bazı gençlerin tutumlarına akıl erdiremiyorum doğrusu. Şeyh Necmettin Efendi gibi değerli menbalardan istifade yerine, vaktini maksatsız harcayanlara aklım ermiyor. Bilinmelidir ki elbette sabrımızın da bir sonu vardır." Bu ve buna benzer sözler, her geçen gün, daha ağır mânalar yüklü, tekrarlanıyordu. Ve tabî bütün kale halkına, bu arada Murat Beye de ulaştırılıyordu. Bütün bunların neticesi olarak genç adam gözle görülür şekilde müslüman topluluktan kopuyor ve hristiyanlara yaklaşıyordu. Ali Bey sinirine hâkim olamadığı günlerde nezaketi bir tarafa bırakıp, "Eğer muhterem Rahibe saygımız olmasa bu gibi ne idüğü belirsiz adamları billah kalemizde yaşatmayız" diyecek kadar ulu orta, ileri gidiyordu. Halk kulağı, beyden duydukları tehditleri kısa zamanda Rahip Milkoya yetiştiriyordu. Muhterem peder, biraz da Ali Beyin atak huyunu bildiği için telâşlanıyor, başka şehre gitmemek konusunda inatlanan Murat Beyi ikna için diller döküyordu. Bu sevgili dosttan ayrılmak rahip için aslında büyük kayıptı. Ama gencin hayatının kıymeti, tabî ki rahibe verdiği zevkten daha üstündü. Murat Bey inadına başka bir şehre gitmeği arzu etmez görünmesine rağmen yine de yaşlı rahiple kendisi için hangi şehrin daha emin olabileceği konusunda tartışmalara giriyor ve fevkalâde bir manevra ile rahibin Komarana gitmesi konusunda ısrarını sağlıyordu. Rahip Milko bu sevgili gencin, o yabancı diyarlarda harcanıp gitmesinden endişe ettiği için gerek Kont Gall Adam, gerek kilise, gerekse Komaradaki diğer tanıdıklarının himayesini sağlayabilmek için üst üste mektuplar yazıyordu. Serin bir cuma günü, çarşı meydanındaki bir kavaf dükkânında Ali Beyle Murat Beyin karşılaşmaları aralarındaki zıddiyeti meydana çıkarıverdi. Hava bir anda hissedilir derecede gerginleşti. Ali Bey söze, cuma namazının öneminden bahseden bir konuşmayla girdi.

Ve ima etti ki, sebepsiz cuma namazı kılmayanın, İslâm dinine göre cenaze namazı da kılınamaz. Şehrin ileri gelen kişilerinin huzurunda başlayan bu çirkin ağız dalaşmasında ikisi de birbirlerine kırıcı sözler söylediler. Sonunda Kara Ali Bey yerinden hırsıyla doğruldu, genç yabancıya en geç yarın akşama kadar şehri terketmesini aşığalar bir tarzda buyurduktan sonra çıktı, gitti. O geceyi başta Rahip Milko olduğu halde hemen bütün kale ahalisi üzgün geçirdi. Murat Beye elbirliğiyle yolluklar hazırladılar ve ertesi günü göz yaşları içinde Komarana uğurladılar. Murat Bey bulunduğu yerde kendisini kabul ettiren, gerçekten sevdiren nadir yaradılıştaki insanlardan biriydi. İstolni-Belgratta bıraktığı iz o kadar derindi ki geçen zaman onu kalede gerçekten azizlik mertebesine yükseltti.

Son muhasaradan sekiz yıl sonra hilâl gurup edip, haçlı bayrak yeniden İstolni-

Belgrat kulelerinde sallandığında, kralların taç giydiği büyük, tarihî ve kutsal kiliseye Marat'ın heykeli kondu. Ve diğer azizler arasında türlü hayâli mucizelerle yer aldı.

İSTOLNİ-BELGRAT kalesinde hemen her tabaka halk arasında Murat Beyin yokluğu pek derinden hissedildi. Uzun ve meşakkatli yollardan ümitlerle gelen şunca garip, rahip Milkonun tek başına sarmağa güç getiremediği yaralarıyla mahzun, melûl geri döndüler. Ama muhakkak ki onun yokluğu Ali Bey ve oğlu kadar kimseyi sarsmadı. Bey genç adamın şahsında Köse Kadiyı yeniden bulmanın zevkine doyamadan ayrılmak zorunda kalmıştı. Aylar boyu kimselere hissettirmeden geceleri buluşmuşlar ve sabahlara kadar sohbet etmişlerdi. Mevkiine, tecrübesine, başından geçen türlü hadiselerin katılaştırdığı kalbine rağmen Ali Bey, Murat Beyin vazifesi başına gidişini göz yaşlarıyla takip etmişti. Çocukta ise bu kayıp daha da yıkıcı olmuştu. Ne annesi, ne canı gibi sevdiği babası, ne şeyh dedesi, ne al atı, ne de bütün bir dünya zannettiği kale artık onu oyaliyabiliyordu. Çocuğun üzerine bir durgunluk, bir derbederlik çökmüştü. Bu halinin sebebi tabiî Murat Beye duyduğu hasret değildi sadece. Onunla beraber büyüklerinden türlü vesilelerle duyduğu memleket isimleri, o tanımayı delice istediği binbir yabancı iklime karşı duyduğu meraktı da. Bu ergen geçidinden yeni geçmiş gençte yabancı ülkeleri görme ihtiyacı hızla artıyor ve sevgili İstolni-Belgradı daracık bir kafes şekline sokuyordu. Bütün yüzler ezbere bildiği, duvarlarda intizamla dizilmiş taşlar tek tek tanıdığı idi. Hayali genişledikçe kale daralıyor ve gencin nefes almasını güçleştiriyordu. Macaristanın sihirli baharı koku olan, yel olan, çiçek olan, renk olan, hulâsa türlü güzel kılıklara giren şeytanlarıyla Ahmetçiğin gönlünde önüne geçilmez arzular yaratıyordu. Onun bu durumu önce Şeyma kadının dikkatini çekti. Bir münasip fırsatta oğlanın bu endişe verici halini önce efendi babasına, sonra Ali Beye açtı. Ve ne yapması gerektiğini sordu. Tuhaftır. İkisinden de aldığı cevap hemen aynı oldu. Şeyh Necmettin Efendi ananın şikâyet ve endişelerini gülümseyerek dinledi ve:

- Demek, dedi, gayri yavru kuşun kanatları çıkıyor. Kendini hazırla kızım. Pek yakında uçmak isteyecektir.

Anneciğin yüreği böyle bir ihtimale ancak kahkahalarla gülerdi. Durundu bakalım, onun baha biçilmez tosunu henüz pek küçücekti. Hele bir büyüsündü. Hele şöyle bir bıyıkları terlesin, tuttuğunu koparır bir baba yiğit olsundu. Tabiî uçacaktı. Olayı ve Şeyh Necmettin efendinin cevabını gülümseyerek Ali Bey'e naklettiğinde ummadığı bir sözle karşılaştı. Bey sertçe ve hülyalı bir sesle, ama kararlı,

- Vaktidir hanım, dedi. Ben de ilk sefere bu yaşlarda çıkmıştım.

Ah erkek insafsızlığı. Nasıl bir vicdana sahiptiler ki bu ufacık yavrucuğun evinden uzaklaşmak isteğini tabiî karşılıyorlardı. Şeyma kadın da biliyordu evlâtcığını elbet bir gün bir kurban gibi süsliyeceğini, dîn-i mübîn'e ve vatana sunacağını. Ama hele oğulcağızı bir büyüsündü. Ne var ki kader hükmünü yürütüyordu. Bir gece baba oğul Ali Beyin odasında saatlerce kapandılar. Ertesi günü kale müthiş bir haberle çalkalandı. Kara Ali Beyin oğlu Ahmet bir Macar at uşağıyla beraber kaleden kaçmıştı. Haber uçlarda hızla dolaştı. Macar

olsun Türk olsun bütün savaşılar oğlanın bu davranışını başlarını sallayarak beğendiklerini belirttiler. Demek delikanlının içinde cevher vardı. Yumuşak, kof, aptal değildi. Dîn-i mübîn ve vatanın selâmeti için yuvadan uçan yavrucağın bıraktığı izler gönlü derinden yaralı anacığının şakaklarında birkaç tutam beyaz tel olarak yerleşti. Şeyma kadın bütün Türk anaları gibi yanık gönlüne taş bastı. Ve kuru göz pınarlariyle evlât acısının verdiği yükseklikte, hasret makamında tevekkülle ve vakarla esen yelden haber bekler oldu. Duyulan ikinci haber birincisinden de baskındı. Oğlan, Türklere göre Murat, hiristiyanlara göre Marat Beyin yanına kapılanmıştı. Ali Beyin dostları hayret ettiler. Düşmanları derin bir oh çektiler. Olay iki taraf için de yadırganmıştı. Böyle bir şey bugüne dek uçlarda duyulmamıştı. Herkes olayın enine boyuna münakaşasına daldığı halde Bey evinden hiç bir haber sızılmıyordu. En ağzı gevşek uşaklar, en geveze hizmetçiler bile iyi kötü bir kelimecik aktaramıyorlardı. Ama ortada gözden kaçması imkânsız bir gerçek vardı. Cümle âlem görüyordu ki, kanlı canlı koca Ali Bey çökmüş, eski hayatıyetinden kaybetmiş, ufalmış gibiydi. Şeyma kadınsa, onun hakkında hiç bir şey söylemeğe lüzum yoktu. Onaltıncı asır Macar ve Türk kadınları onun içinde bulunduğu durumu o kadar iyi biliyorlardı ki.

KONT GALL Adam çalışma masasından sıkıntıyla doğruldu. Gün doğalı belki üç saat olduğu halde, uyandığından beri içinde beliren sıkıntı ve isteksizlik sürüp gidiyordu. Şu son birkaç gündür sanki görünmez bir el kalbini sıkıştırıyor, nefes almasını güçleştiriyordu. Aslında son zamanlarda iç açıcı, sevindirici haberler aldıkları da yoktu. Kont çevresindeki alışılmış âhengin tuhaf bir şekilde bozulduğunu görüyordu. Ancak bu durumu sade Kont hissediyor değildi. O yılın baharında görülmemiş mahsul vaadine rağmen yaşlısı genci aynı hissin bastıkları toprağı sinsice salladığını zannediyorlardı. O kadar ki insan güneşin canım parlaklığını siyah bir tülün gölgelediğini sanıyordu. Tabî bu elle tutulur, gözle görülür bir şey değildi. Sadece belli belirsiz bir histi. Çocukların her vakit olduğundan çok sopa atlar edindikleri, onlara uçların namlı aygırlarının isimlerini verdiklerini, evlerden elekler çalıp kalkan, taze dallardan yay ve ok, ağaçtan kılıncılarla donandıkları ve sık sık mahalle kavgalarına giriştikleri görülüyordu. Duyulan bu bunaltıcı hiç Viyana merkezinden gelen haberlerle katiyet kazanıyordu. Ve Macaristan'ın çeşitli bölgelerinden gelen haberler Beç'den gelenleri doğruluyordu. Harp, Avusturya, Macaristan ve Osmanlı devletinin idarecileri arasında daha geçen yıldan başlamış sayılırdı. Harbin sebeplerini her üç ülkede de yüksek idare kurullarına sızan aşırı ihtiraslı devlet adamları süratlendiriyor gibiydi. Her üç ülkenin de bir harp hazırlığının hummalı temposunda oldukları görülüyordu. O halde bu bir hayli irileşmiş urun yakın bir gelecekte şu ve bu sebeple birden patlamasına şaşmamak gerekecekti. Genç adam, bu harp ihtimaliyle birlikte şimdilik isimlendiremediği bir şeyin de gelişmekte ve büyümekte olduğunu hissediyordu. Bu şey ona harpten de tehlikeliymiş gibi geliyordu. Onun dağdan kopan bir çığ gibi birden yuvarlanmağa başlayacağını, hızla büyüyeceğini ve her şeyi yok edeceğini sanıyordu. Endişesi; ne hayatı, ne serveti, ne mevkii içindi. Ama Macaristan? İşte bu noktada düşünceleri ister istemez takılıp kalıyordu. Macaristan ne olacaktı? O zavallı ülke yıllar yılı süren her türlü işgâl, baskı ve yağmalarla her şeyini kaybetmişti. Ancak birkaç samimi vatanseverin gayretleriyle millî şahsiyetini ancak şöyle böyle hatırlar durumdaydı. Şurası muhakkaktı ki, olacak olanlar her zaman olduğu gibi, bu sevgili ülkenin aleyhinde gelişecekti. Macarın düşmana sığıdığı her kurşun, kendinden çok diğerine yarayacak, ama ölürse dostu ve müttefikinin hiç bir zararı olmayacaktı. Bir an Türkün Macaristandan sürülüp çıkarıldığı düşünülse bile meydana gelen boşluğu kimler dolduracaktı? Kont onların, büyük düşman Osmanlıların tutumlarıyla alâkalı bir yönetime girmeyeceklerini, insafsız ve gaddar olacaklarını daha şimdiden biliyordu. Bu gibi konular, Konta, Arşidük Karolinin babasını sık sık hatırlatıyordu. Yaşlı asilin ruhu sanki onunla beraberdi. Ve ona sanki fikirlerini dikte ettiriyordu.

Kontun içindeki sıkıntıların belli başlılarından biri de, takip ettiği yolun gidilmesi gereken yol olup olmadığı hususundaki tereddüdüydü. Yaşlı adamın söylediği gibi Türkün, bu gerçek düşman, ama büyük milletin inkâr edilemez adaletinin Macaristandan kaybı

bizzat Macaristanın kaybı olmayacak mıydı?..

Uzun konuşmalar boyunca Arşidük'ün babasından dinledikleri, acaba sadece kehanet miydi? Acaba Macaristanın Türkü kaldırıp atması, kendi elleriyle kendi atardamarını bizzat kesmesi demek miydi? Odada birkaç gidip geldikten sonra "nasıl düşünülürse düşünölsün" diye aklından geçirdi. Biliniyordu ki sel akmağa başlamak üzereydi. Ve artık onu durdurma şansı yoktu. Taraflar, hedefler, bütün olacaklar Macar bahtının elleriyle çizilmiş, hazırlanmıştı. Kont Gall Adam'ın bu kadar zamanda uğraşması, didinmesiyle Macar toprağında nihayet bir fidan boy atmıştı. Kont çok iyi biliyordu ki kopacağı muhakkak görölen fırtınadan bu fidancık belki kırılarak, örselenerek çıkacaktı. Hatta belki de tamamen yok olacaktı. Kopacak fırtına yüzünden, yılların emeğiyle, vücut bulmuş bu ümitten, bahtsız Macaristan tekrar yoksun olacaktı. Bu şu demekti: Ülke daha çok uzun yıllar, istediğine dost, istediğine düşman, istemediği fikre hayır, istediği fikre evet diyebilecek güce sahip olamıyacaktı. Belki olacaklar bu kadarla da kalmayacak, bu kahredici felâket yüzünden hür Macaristan fikri belki daha doğarken ölecekti.

Kont pencere önünde durarak güneşin yüksekliğini gözleriyle şöyle bir ölçtü. Henüz pek erkendi; özellikle komşusuna günlük ziyaretini yapabilmesi için çok erken. Ama buna rağmen içinde öylesine ağır bir sıkıntı vardı ki, odada daha fazla duramadı. Hazırlandı ve yola çıktı. Sabah kahvaltısını hemen her gün komşusuyla yapıyorlardı. Daha doğrusu komşusu ve dayızadesiyle beraber. İşin dıştan görölen şekliydi bu. Aslında günlük ziyaretlerin asıl maksadı Konta ulaştırılan günlük raporların alınabilmesi içindi. Kont, bu her sabahki ziyarete vicdanında kendisini rahatsız eden bir hisle giderdi. Çok defa Marat Bey ya gerçek ziyaret sebebini bilse diye aklından geçirmişti. Bilse ki onu bir kalkan olarak kullanmaktadır.

Kont yol boyunca türlü düşüncelerle oyalandı. Çiftliğin ana kapısından girip binaya yürürken yarı yolda duyduğu canhıraş bir feryadla merayı yoldan ayıran çite telâşla koştu. Gördüğü manzara Kontu olduğu yerde dondurdu adetâ. Kuzgunî siyah, yüksek, azgın, genç bir aygır şaha kalkarak, kış atarak binicisini düşürmeğe çalışıyor ve bir yaşlı uşak korkudan çığlıklar atıyordu. Atın üstünde Ahmet vardı. Çocuk şuurlu bir inatla hayvanın üstünde tutunmağa çalışıyordu. Kont, genç komşusu Marat Beyin sükûnet içinde olanları seyrettiğini ve çocuğa birşeyler söylediğini hayretle gördü. Ahmed'in neredeyse düşmek üzere olması genç beyin umrunda bile değilmiş gibi gözüküyordu. Bu arada at önce köpüklü ağzını yere kadar yaklaştırdı, sonra keskin kişnemelerle şaha kalktı ve tekrar kış attığında Kont Ahmed'in havaya fırladığını gördü. Elinde olmadan gözlerini kapattı. Tekrar baktığında çocuk Marat Beyin kolları arasında neşeyle gülüyordu. Akıl almaz bir atiklikti bu. Sonra daha da şaşırtıcı bir şey oldu. Marat Bey çocuğun altından fırlayan başıboş aygıra birkaç adımda yetişti. Üstüne sıçramasıyla dizginleri ele geçirmesi ve hayvanın olduğu yerde çakılması bir oldu.

Kont komşusunun atın üzerindeyken ne kadar değıştiğine hayretle dikkat etti. Şu anda o tanıyageldiği silik, iddiasız, kendi halinde, çelebi görünüşlü adam değildi artık. Vücudu yay gibi kıvrık, bakışları mağrur, duruşu heybetliydi. Kontun zihni tuhaf bir çağrışımla seneler evveline, babasının onu Köse Kadiyla tanıştırdığı geceye gitti. "Tıpkı onun gibi" diye düşündü. Aynı bitkin görünüşün maskeleydiği, aynı pırıl pırıl kuvvet. Kont o an Marat Beyinşahsında Köse Kadiyı gördüğünü zannetti. İçinde bir an ufacak bir şüphe

kımıldadı. Ama bu evhamına kendi de güldü. O Marat Bey hakkında ne Rahip Milkonun, ne İstolni-Belgratlı sözüne güvenilir dostlarının tavsiye ve kefalet mektuplarını yeterli görmemişti. İşi sağlama bağlamak için, onun kimliğini İstanbul Teşkilâtından sormuştu. Gelen cevap edindiği malûmatı doğrultuyordu. Suali bizzat Tamas cevaplandırmıştı. Murat Beyin Muhsin Paşa isimli bir zatın oğlu olduğunu, bir salgın hastalık sonunda bütün ailesini kaybettiğini, onun da tıp tahsilini bitirdikten sonra Dersaadeti terkederek Macaristana yerleştiğini tesbit ettiğini yazmıştı. Tamasın zannına göre, genç tabibin Macaristana gidiş sebebi, üzüntüsü ve yalnızlığı kadar, annesinin dini bütün bir katolik oluşu ve evlâdını da bu terbiye üzerine yetiştirmesindendi. Tamas'a arkadaşları Murat Beyin ağzından şu sözleri duyduklarını tekrarlamışlardı. "Ben" demişti Murat Bey, "ancak Avrupada mesut olurum. Başıma gelen büyük felâketi ve yalnızlığımı ancak orada unutabilirim." Kont Gall Adam bu malûmatla da yetinmemişti. Genç adamın peşine en güvendiği adamlarını takmış, hattâ sadık uşağı Tokaylıyı bile yardım havası içinde bir müddet yanına vermişti. Aldığı netice Rahip Milkonun yazdıklarının hemen aynıydı. Marat bey kendi âleminde hüzünlü, silik, merhametli ama bütün bunlara rağmen asaleti belli bir gençti. Komarana yerleşeli henüz pek fazla bir zaman geçmediği halde daha şimdiden şehrin ileri gelenleri ve halk tarafından en çok sevilen insanlar arasında sayılıyordu. İsmi burada da İstolni-Belgratta olduğu gibi Marattı. Marat Bey nasıl olup da bu kadar kısa zamanda kendini böylesine sevdirebiliyordu? Bu izahı zor gibi görünen şey, aslında basit bir ifade ile belirlenebilirdi. Çünkü Murat Bey Köse Kadının şu nasihatiyle Macaristana gelmişti: "Eğer durumun sevilmeni gerektiriyorsa gerçekten ve karşılık beklemeden sev." Ahmedin, babasını terkederek Murat Beyin yanına gelişi ilk günler Kont Gall Adam'ı Bey hakkında şüpheyne düşürmüştü. Ama bu genç yabancıyı yakından tanıdıktan sonra, doğrusu çocuğun bu kararını hiç de yadırgamıyordu. Sanıyordu ki kendisi de Ahmedin yerinde olmuş olsaydı hiç düşünmeden aynı şeyi yapar, Murat Beyin yanına gelirdi. Genç komşunun çevrede meydana getirdiği bu sempatiyi Kont bir türlü izah edemiyordu. Ve onun bu özelliğini kişiliğine has bir hal olarak görüyordu.

Kont bu arada binicinin Ahmedin şaşkın bakışları altında bir şeyler yaptığına dikkat etti. Marat Bey at üzerinden inmeksizin eğilmiş, eğer kolanını çözüyordu. Sonra boynuna doğru uzandı, burun delikleri hâlâ asabi açılıp kapanan aygırın başından gemini ve kontarmasını çıkardı. Sonra ters bir perende ile, eğer kucağında yere atlarken hayvanın sağrısına kuvvetli bir tokad vurdu. Aygır alışmadığı bu tahkir karşısında bir an şaşkın irkildi. Sonra kişnedi ve çılgın bir dört nalla ileri atıldı. Yeşil tepelere doğru süzüldü gitti. Uşak koşarak eğeri yüklendi. Marat Beyle Ahmet de gülüşerek eve yürüdüler. Kont Gall Adam aklından "doğrusu yaman binici" diye geçirdi. Marat Beyin Komarana gelişinden ve onun hakkında şüpheyne yer bırakmayacak bilgi edindikten sonra, Kont ondan istifadeyi düşünmüş ve Macar haber alma teşkilâtından kendisine raporlar vermeleri gerekenleri yardıma muhtaç kimseler gibi onun evine sokmuş; hatta bazılarına beyin yanında vazifeler verdirtmişti. Böylece Marat Bey kendi bilmeden ve çevrenin hiçbir şey sezmesine imkân vermeyecek biçimde Kontun adamlarıyla temasını sağlıyor. Ve çok da faydalı oluyordu. Başta kale baş kapitanı olmak üzere gerek Avusturya, gerek Osmanlı, gerekse Avusturya tarafı Macarların haber alma teşkilâtlarının böylece Kontu kontrol edebilmeleri imkânsız oluyordu.

Zavallı Marat Bey, etrafında dönen dolaplardan habersiz güvercinleri, tazıları, harası, bahçesi ve en önemlisi Ahmediyile harıl harıl uğraşüyor, çevresine dikkat bile etmiyordu. Genç Bey, oğlana yaşadığı asrın bütün bilgilerini öğretmek için her imkândan yararlanıyor, eve Latince, Almanca, İtalyanca ve Macarca için papazlar, hocalar; silâh konusunda ise bütün uçlarda isimleri duyulmuş, ustalıkları büyük imtihanlarla belirlenmiş silâhşörler geliyorlardı. Vazife ile eşiği aşan bu adamlar kısa zamanda evdekilerin dostu olup çıkıyorlardı. Böylece Ahmet başıboş bey oğlu havasını kaybediyor, bu genç irisi vücuttan bilgili, şerefli, mütevazi, şilâhşör bir yiğit doğuyordu.

The pandel olmişes kamens
Talsa biyel mautia
Yay may kamel kurauna
Mişenza lolenza
Mautiyake me kuvav
Mişenza yekkurauna
Sikoven...

Duanın tam bu noktasında köpekler şiddetle havlamağa başladılar. Bu, hastayı da büyücüyü de pek fazla şaşırttı. Ağızlarından çıkan son kelime çingenece "Acele ediniz," demekti. Duanın bu noktasındaki ulumalarsa, inançları gereği, hayırdı. Ama yine de büyücü, yağ kandilinin titrek alevini söndürmekte acele etti.

Onüçüncü asır başlarında, muhtelif kollardan Avrupaya sarkan bu milletin nereden geldiği belli değildi. Bin üç yüz yirmi ikide Giritte, bin üç yüzyetmiş civarında Orta Avrupa'da göründüler. Çok sonra yapılan tetkikler onların Hindistan'daki Çangan kabilesinden olduklarını ve göç ettiklerini gösterdi. İran, Afganistan ve Kuzey Afrika'ya dağıldılar. Büyük bir kısmı Anadolu üzerinden Yunanistan'a geçti. Her yerleştikleri yerde lisanları bir hayli değişikliğe uğradıysa da yine de bu değişiklik, lehçe farkı kadardı. Bu yüzden, Viyanalı Mavtia kadının gönderdiği iki İtalyan delikanlı ve delikanlılara ezberletilen Mavtia kadının sözleri, Eyüp eteklerinde mukim büyücü Gülizar'a kendisinden ne istendiğini anlattı. Belki lehçe farkının koyulaştığı noktalarda anlayamadığı bazı kelimeler olabilirdi Gülizar'ın. Ama delikanlılar Mavtia kadının sade sözlerini değil, avuçla altınlarını da beraberlerinde getirmişlerdi. Bu altınların ışığında insanın söylenenleri anlamaması için kör ve sağır olması gerekirdi. Kaldı ki, büyücü Gülizar seksen yaşını çoktan geçmişti ama yıllar ne gözünün görme, ne kulağının duyma gücüne, ne de dilinin keskinliğine dokunabilmişti. O hiç erkek çocuk doğurmamış bir ananın yedinci kızıydı. Yâni birçok tabiat üstü kuvvetlere ve türlü hurafelere inanan bu toplulukta o kuvvetlere ancak bu şartlara sahip birinin hükmedeceği inancı olduğu için, bütün çingeneler üzerinde Gülizar'ın korkunç bir otoritesi vardı. Bütün topluluk, isimleri gibi bilirlerdi ki o, Urmelerin Mavtiası, yani kraliçesi mevkiindeydi. Urmelerse görülemeyen esrarlı varlıklardı. Bunlar çingene inancına göre iyi, fena ve soğuk diye bölümlere ayrılan perilerdi.

Çeribaşı Teber ağa, iri kıyım gövdesine, altı karısına, birkaç ayısına, malına, mülküne, servetine ve mevkiine rağmen Gülizarın titrek ellerinde sadece bir oyuncaktı. Ta gençlik yıllarında büyücünün iradesine karşı birkaç silkinecek olmuş ama bir çingenenin kanını donduracak en ağır tehditle karşılaşmıştı. Gülizar böyle davranmakta devam

ederse, Teberi kırmızı fare şekline sokacağını söylemişti. Bir çingene için bundan daha ağır bir tehdit düşünülemezdi.

Gece yarısını çoktan geçmiş bu saatlerde, en genç karısı Penbe'nin hatırı sayılır muştasıyla tatlı uykusundan uyandırıldığında, bildiği bütün küfürleri bir nefeste sıraladı ki, onlar hiç de kısa ve sathî değildiler. Ancak nefes aldığı bir anda karısının "Gülizar çağırıyor" sözüyle toparlandı. Ah bir türlü geberemiyen o büyücü cadı, Teberin burnuna takılmış halka gibiydi. Kendi zinciri çektiği zaman ayıları nasıl homurdanıyor, direnmiyor, ama yine de onun her istediğine uyuyor, oynuyor, taklidler yapıyor, hamamda kaynana gibi nasıl bayılıyorsa, kendi de bir yandan homurdanıyor, bir yandan da iç donunun üzerine bir şeyler giyme lüzumunu hissetmeden Gülizarın kulübesine koşuyordu. Teber ağa çadıra girer girmez çevreyi hızla gözden geçirdi. Sonra Gülizarla çingenece ve süratle konuştular. Kadın herşeyi açıkça söylememiş, birşeyler gizliyor gibiydi. İşte çeri başı bu noktayı anlıyamadığı için konuşmanın tümünü anlamamış gözüktü. Tecrübeli kocakarı, onun içinde bulunduğu ruh halini bildi. Eli yarı karanlıkta onun avucunu buldu. Avuçla altının teması, Teber ağanın anlayışını bir anda gün ışığına kavuşturdu. Hay Allah şimdi anlamıştı işte. Daha başından şöyle açık seçik söyleseydi ya Gülizar. Tabî hoş gelmişlerdi bu beyzadeler. İkisi de başının tacıydı, bu şehbazlar, istedikleri kadar kalsınlardı. Tabii, tabii, Gülizar nasıl isterse öyle olurdu. Tanıdıkları mı? Hımm dur bakayım. Evet vardı. Hem de istedikleri gibi. Saray çevresinden. Gülizar yoksa şerefli akrabası Kara Azraili unutmuş muydu? Bu delikanlılardan iri yarı olanı için onun yanı doğrusu biçilmiş kaftandı. Öyle ya, hem eğlen, hem itibarın olsun. Hem iyi bir istikbale namzet ol. Hem de paralar kazan. Bu günkü günde cellat yamaklığından iyi bir mevki, ondan üstün bir sanat mı olurdu? Öbür genç mi? ... düşünmesi lâzımdı... Ne demişti. Yine saray çevresinden mi? Ona cuma gününe kadar müsaade etmelilerdi. Esirci Cabirle konuşması lâzımdı. Onun işi beylerle, paşalarla, sultanlarlaydı. Yahut da.... dur dur, Arap Fatı vardı. Evet, evet madem aceleydi. Hemen şimdi bu delikanlıyı onun evine iletmeliydi. Bu çözüm Gülizar kadının da aklına yattığı için fazla düşünmediler. Çeribaşı çadırına koştu. Partallarını giydi. Yola koyuldular.

Sultan İkinci Selime yapılmış pek çok şikâyetlerden sonra şehir içinde fuhuşa yeltenenler (İstanbul'da mukim fevahişin her mahallatin imam, hatip ve müezzinlerinin teftişiyle tesbiti, şüpheli görülenlerin enderun çavuşlarından Hızır ağaya bildirilmeleri) şeklinde bir emr-i hümayundan sonra yapılan sıkı ve devamlı takipler, bu sanat erbabını gözden ırağa, Eyüp semtine kadar, sürüp getirmişti. Fatı kadın işte böylesine bir sanatkârdı. Çadırlara pek yakın oturuyordu. Bu yüzden Teber ağa, işin biraz da kolayına kaçmış. Genci bu yakın, namlı eve ulaştırıvermişti. Böylece genç Georgia Gagliardi Alicik namıyla Arap Fatı'ya kapılandı. Georgia Gagliardi tam altı yıl Budinde aynalı hamamda çalışmış, türkçeyi ve Türk âdetlerini bu yıllar zarfında şamaroğlanlığı yaparak belledikten sonra, Beç tarafından İstanbulda vazifelendirilmek üzere gönderilmişti. Bu arada, Viyananın ikinci emrine kadar kusursuz bir İstanbullu olmakla görevlendirilmişti. Arap Fatı, kanı ısınırverdiği bu oğlanı hemen o gün şehir içinde tövbekâr ahabablarından birinin evine yerleştirdi. Çünkü Eyüpteki eve güven olmazdı. Maazallah her an basılabilirler; ve böylece bu sevimli genç de perişan olurdu.

Alicik bir yandan okuyup yazma, bir yandan akaid öğrenirken, bir yandan da yavaş yavaş İstanbullu tanıdı. Zekiymiş, sevimliydi, hoşsohbetti, efendiydi, hülasa seviyecek

insandı. Ve çevresi de onu gerçekten sevdiler. Arap Fatı oğlanı yakından tanıdııkça daha da seviyor, muhabbetten yoksun hayatında, ilk defa şahsında sevgiyi tanıdığı bu oğlana iptila derecesinde düşkünlik gösteriyordu. Zihni, işiyle meşgulken bile Aliciğe ait istikbal plânlarıyla dolup taşıyordu. Çok şükür ki Osmanlı idaresinde o eski katılık kalmamıştı. Eskiden düşünülmesi bile imkânsız şeyler bu gün pekâlâ olabiliyordu. Meselâ; Eyüpte fuhuş hayatının bu kadar rağbet bulması, kasabanın sur dışında ve şehirden uzak olmasından çok, Rıfkı çavuşun fındık altınına düşkünlüğüyle izah olunurdu. Arap Fatı biliyordu ki, cennet mekân Sultan Süleyman Handan bu yana çok şey değişmiştir. Sultan Sarı Selimin tahta cûlusunda verdiği fermanla içki yasağının kaldırılması ve alenen içilmesiyle başlayan ahlâksızlık, hemen her konuda kundaktan kurtulmuş, emekler duruma geçmişti. Evvelce yeniçeri namzedi, turnabaşının riyasetinde o yerin kadısı, sipahisi ve kilise heyetiyle beraber seçilirken, son zamanlarda rüşvet ve iltimasla ocağa ne idiğı belirsiz soytarısından dolandırıcısına kadar herkes alınır olmuştu. Her paşanın yeniçeri ortalarında böylece kendi adamları gurubu meydana geliyordu. Arap Fatının şu kadar tanıdığı vardı. Öyleyse bu pırlanta gibi delikanlı da niçin yeniçeri ocağına girmesindi. Girmemesi için bir sebep var mıydı? Bu fikir aklına gelir gelmez kaşerlenmiş fahişenin yüzü aydınlandı. Şimdiye kadar nasıl olmuştu da bunu düşünememişti? Bu düşünce ile sevincinden kalkıp oynayası geliyordu Fatının. Akli her an biraz daha yattıkça herşey gözünde olup bitiyordu. O Aliciği daha şimdiden, başında yünlüğü, zarif taşlarla süslü yarıdan kıvrılan börk'ü, omuzlarında kırmızı astarlı bir kaput, altında eteğı, bir ucundan bele asılmış gömleğı, baldırlarına sımsıkı sarılmış dolaması, çakşırlarıyla görüyordu. Hiç belli olmazdı. Oğlanın içinde cevher varsa, sebat eder çalışırsa, göze girerse belki kırmızı, belki sarı çizme bile giyerdi. Aliciğe karşı tutumu Fatı kadının içinde kalmış samimi bir iyilik duygusunun belirtisiydi. Fatı kadın günahkâr hayatında böyle yapıverdiği bir kaç hayırdan kuvvet alıyordu. Ah merhamet, ah İslâm ülkelerine sinmiş şuursuz merhamet. İşte o merhamet Sultan Süleyman Han devrinde on iki bin olan yeniçeri sayısını birkaç senede yüz kırkbeşbine çıkarıvermişti. Bu rüşvet ve iltimas kadar böylesine yapılan hayırların, toplam rakamıydı.

Fatı kadın, günahlarına en büyüğünü eklediğinden habersiz, oğlanı yeniçeri ocağına sokmayı başardı. Alicik aceme ocağından hızla geçti. İki akçe yevmiye ile yeniçeri ocağına, kanunî süre kadar beklemeden, hizmet gösterip liyakati anlaşılmadan Galata Sarayına ve kabiliyetinden çok kadife teni, ahu gözleri, sümbül dudağının hatırı için enderuna kabul edildi. Fatı kadın Aliciğın gösterdiği başarıyla delice mutluydu. Gencin başarısına Fatı kadın kadar hattâ daha fazla sevinen, ama Fatı kadının adını bile duymadığı bir aile daha vardı. İsimleri Habsburglardı. Avusturya hanedanıydılar.

BU HÂDİSEYİ takip eden günlerde sarayla yakın ilgisi olan, zayıf karakterli ya da şuursuz merhametli, seçilmiş bazı kimselerin yanına böyle kayırılmış, güzel görünüşlü, servi boylu, inci dişli, samur kâküllü, kıvrak zekâlı gençler çırak oldular. Bozulmaya başlayan nizamda hatır, o rüşvetin diğer şekli, devlet büyüklerinin nazarında değer kazanmağa başladığı için, taliplerin veya tavsiye edilenlerin kimin nesi olduğu araştırılmadan kabul edildiler.

Hekimbaşının dört yeni çırağı İstanbul gümrük mültezimi Kera kadının merhametine sığınmış dört yetimcikti: O Kera ki Safiye Sultanın dostu, sırdaşı, eli, ayağı idi. Muhtelif görevleri arasında Sultan Bafa'sının pek meraklı olduğu mücevherat koleksiyonunu zenginleştirmek görevlerinin başında gelirdi. O, devletler hazinelerine eşit servet, hep bu elle temin edilmişti. Her ikisini de, türlü nadide eşyaların, elmasların, altınların, zümrütlerin, zebercetlerin üstünde henüz kurumamış mazlum kanları pek ilgilendirmezdi. Kera, ırkının bütün alçak hususiyetlerine sahip gerçek bir yahudiydi. O velinimetini olan bu millete, geçmiş soylarını, İspanyanın vahşi engizisyonundan şefkatli kucağına kabul etmiş bu büyük, efendi, ama saf millete, yine geçmiş soylarının yaptığıı tekrar etmiş, yani kanının özelliklerini göstermişti. O kendi gözlerinde suçlu muydu? Yaptığı kötülüklerden birgün bile uykusukaçmış mıydı? Hayır. Kera, gerçekten de suçlu değildi. Suçlu olan, her yaratığın ağız yapısına göre ses çıkarmasının tabii olduğunu bilmeyen efendilerininindi.

Hekimbaşının konağına yerleşen sevimli çıraklar, kendi mesleklerinde, cellat başının yeni yamağı da kanlı yolunda aynı hevesle ilerlediler. Bu arada Şeyh Şücâ'nın da konağında iki genç belirdi. Onlarla beraber ilminden, dürüstlüğünden, ahlâkından, vatanseverliğinden emin olunabilecek devlet ricalinin bazılarının konak veya saraylarında da birer ikişer levant boy verdiler. Bunlardan kimi güya uzak akraba, kimi yardıma muhtaç gençlerdi. Ama gerçekte bu, insana çılgınca gelebilecek bir fikrin meyvesiydi. Bu gençler Murat Beyin kararıyla tek tek denenmiş ve seçilmiş insanlardı. Bu gençlerin ilerinin hükümetinde, dönmelerin yerine vazife almaları ümit ediliyordu. Aynı tarihlerde Üsküdar bektaşi tekkesi Şeyhi Ali Haydar Babaya, Yenikapı mevlevihanesi Şeyhi Yunus Dedeye ve Sultan Selim Uşşakî dergahı şeyhi Abi Efendi hazretlerine ikişer, üçer genç müridlik için müracaat ettiler. Görünüşleri bir derviş adayı alçak gönüllülüğünden çok, bir yürekli ve bilekli silâhşör edasındaydı. Belki de Şeyh efendiler, derviş gönlü pek gerek, gözü dolu yaş gerek, koyundan yavaş gerek, sen derviş olamazsın diye bitireceklerdi konuşmalarını. Ne var ki gençlerin ellerindeki mektuplar, müridi tekkeye gönderen aşk gücündeydi. Hiç de, yavaş görünüşünde olmayan, aksine kurdu andıran bu namzetler, şeyh efendiler tarafından zorlu bir çalışmaya, itinalı bir tahsile koşuldular. Elde edilmeğe çalışılan mektup sahibinin onlardan istediği idi. Bir elde Kur'an bir elde kılınc, işte adalet ve ihsan, savaşta şecaat, gönülde İslâm. Bu gençler, ne âlim, ne renksiz kansız zahit adayı idiler. Bunlar yakın istikbâlin serhad şeyhleriydi. Murat Bey Türk-İslâm devletlerinin kurulmasında hiçbir

menfaat beklemeksizin, sadece Allah rızası için kahramanlıklar göstermiş Ahîlik gibi bir teşkilâtın küçük çapta da olsa tekrarını sağlamağa çalışıyordu.

MUHARREMİN onuncu günü, muharrem sohbeti ve aşureye davet etmeğe gelen Ali Beyin uşağına Şeyh Necmettin efendi, buradan çıktıktan sonra rahip Milko'ya kadar gitmesini ve onu da çağırmasını tenbihledi. Bu, rahip efendinin geçen yortudaki davetinin bir karşılığı olmak kadar belki daha çok eskiden olduğu gibi bir araya gelmelerini sağlamak ve geçmişi yad etmek içindi.

İkisinin de yaşlı vücutları toprağın ısrarlı çağırısına her gün biraz daha eğilmekteydi. Bu yüzden gönül, eski dostların beraberliğinden doğrusu teselliler buluyordu. Gerçi yıpranma sadece bedenlerinde idi. Yoksa ikisi de ne dik kafalılıklarından, ne inançlarından, ne de birbirlerini ikna yarışından vazgeçmiş değillerdi. Ne var ki yaşlılıklarından ötürü ya çabuk yorulduklarından, ya yılların onlara verdiği olgunluktan, birbirlerine karşı daha anlayışlı, daha hoş görü ile doluydular. Gerek zorluklar içinde geçmiş gençliği, gerekse yaşadığı son olaylar Kara Ali Beyi görülür şekilde çökertmişti. Bâbîâli'nin kaleye Hüsrev Paşayı tayininden, dört yüze yakın yenîçeri ile İstolni-Belgratın takviyesinden bu yana, Bey, görevin büyük bir kısmını paşaya devretmiş, kendisi daha çok ibadetle ilgilenir olmuştu. O tuttuğunu koparır çelik pençeli Kara Ali Bey gitmiş, yerine kır saçlı, kır sakallı, yumuşak yüzlü bir insan gelmişti. Geçen her gün, onun gönlünde gittikçe derinleşen bir hislilik yaratıyordu. İnsan ızdıraplarını zaten duyagelmiş Ali Bey, son zamanlarda his zenginliğinin, deli akan bir nehir gibi içini doldurduğunu, taşıdığını, çağıladığını hissediyordu. Bir kuzu melemesinde arayışın melodisini dinliyor. Bir türküde gönüller dolusu hasretlerin tortulaşmış acısını tadıyordu. O kadar ki, son zamanlarda uçlarda türeyen İstanbuldakileri andırır perişan kılıklı goygoycuların okudukları beyitler bile gözlerini yaşartır olmuştu. Hele biri daha bu akşam ona pek tesir etmişti. Adam çok iri, çok çirkindi. Partal elbiseleri içinde dimdik, fütursuz ve istemekten çok emreder bir sesle:

Gökte bulut-erde toprak ağlıyor.

..... Goygoy canım diyordu.

Ali Bey bu sözün, bir ilâhinin parçası olduğunu biliyordu. Goygoycu sanki bu beyiti özel bir maksatla çekip çıkarmış ve beyin önüne koymuş gibiydi. Şu birkaç kelimecik Ali Beye koskoca bir hikâyeye anlatıyordu. Bu hikâyede iki evlât vardı. Pek sevilen son Peygamberin torunları ve onların öldürülmelerinin hikâyesi. Hasan ve Hüseyinin, susuzluktan inleyerek ağlayan destanıydı bu Ali Beyin gözünde. Şu birkaç kelimenin içine sığırıyordu bir destan. Fakirin dilenen sesinde, hikâyeye en çıplak bir acı ile dile geliyordu. O gece sabaha dek namaz kılan Ali Beyin kulaklarında bu ses yankılandı durdu. Gökte bulut, yerde toprak ağlıyor. Bey evinde başı secdede Ali Bey de ağlıyordu. Gökteki bulut yerdeki toprak gibi.

Rahip Milko, Şeyh Necmeddin efendi ve Ali Bey uzun zamandır, sohbetlerinde, aralarından eksilenlerden bahsetmemeye çalışıyorlardı. İzahı zor bir hissin tesiriyle

vardıkları, konuşmadan verilmiş bir karardı bu. O gün ilk defa Şeyh Necmeddin efendi, aşure yerken bir an durdu, gözlerini kapadı, iki üç kaşık aldığı kâseyi elinin tersiyle hafifçe iterek:

- Ali Bey oğlum, dedi. Burnumuza bir dost kokusu gelir. Bey de, rahip de, kaşıklarını siniye bırakarak şeyhe baktılar. Gözleri yaşlıydı Şeyh efendinin. Mırıltıyla,
- Tıpkı Yusuf'un kokusu gibi, dedi. Kaybolduğuna ağlanılmış bir dostun kokusu.

Şeyhin sözleri daha yeni bitmişti ki, kapı vuruldu. Ve uşak küçük bir çıkınla gözüktü. Elindekini Beye uzatıp:

- Dersaadetten gelip Budin'e giden posta tatarları bunu size bıraktılar, dedi.

Paketle beraber gönderilmiş bir de mektup vardı ve hac emirinden geliyordu. Kâbe-i muazzamada vefat eden bir zatın deliline soruldukta, müteveffanın İstolni-Belg- ratta ikamet ettiği, ama namı kimse tarafından bilinmeyen bir garip olduğunun tesbit edildiği ve eşyalarının ola ki varisleri vardır düşüncesiyle kale kumandanına gönderildiği yazılıyordu. Ali Bey çıkını açtığında üçü de Köse Kadının eskice ama tertemiz elbiselerini tanıdılar. Bunlardan başka iki kat çamaşır, bir gecelik entarisi, bir namaz takkesi, bir kehribar tesbih ve deri bir cüzdan vardı. Üçü de donup kalmışlardı. Rahip Milko ağırca uzandı. Parmak uçlarıyla bu eşyalara hafifçe dokundu. Elini bir müddet böyle tuttuktan sonra geri çekildi. Boğazına bir yumruk tıkanmıştı sanki. Canı ne yemek, ne konuşmak istiyordu. Necmettin efendi dudaklarında mutlu bir gülümseme ile dalmış, gitmişti. Hafifçe kapalı gözleri uzaklarda, pek çok şeyi ayan beyan görüyor gibiydi. Ali Beyin artık saklamadığı ve mânî olamadığı yaşlar kırçıl sakallarına süzülürken, cüzdanı açtı. İçindeki kâğıtlar şöyle bir toplanmış ve cüzdana intizamsızca tıkılmış gibiydi. Çoğunun yarı yırtık oldukları görülüyordu. Sanki biri bunları yok etmek için çıkarmıştı da, ecel aman vermemişti. Bir kaç mânâsı anlaşılmaz yaprağın yanısıra bir defterden koparıldığı anlaşılan desteye, Ali Bey göz gezdirmeye başladı. Rahip Milko:

- Mümkünse ve mahzuru yoksa yüksek sesle okuyunuz, dedi. Böylece yaşlı kulaklarımız o dost sesi tekrar duymuş gibi olur.

İki yaşlı adam başları önlerinde köşelerine çekildiler. Gerçekten de Köse Kadının bir sultan kadar büyük, bir garip kadar adsız o büyük insanın, özledikleri sesini Ali Beyin okumasında tekrar duyar gibi oldular. Defterin yırtılmaktan kurtulmuş parçası şöyle başlıyordu...

..... Kütahyalıymış. Daha sonraları dedemin Koca Ahmet namlı bir Türkmen beyi olduğunu duydum. Sultan pederimiz Selim Han, şehzadeliğinde Manisa Valisiyken bir av dönüşü dinlenmek için uğradığı dedemin evinde anneme rastlamış ve pek beğenmiş. Duyduğu sevgi bir hayli kuvvetli olmalı ki, vakit geçirmeyip annemi nikâhlamış. Valideleri Hürrem Sultanın bu izdivaca rıza göstermeyeceği endişesiyle nikâhı gizli tutmuşlar. Evliliklerinin senesine annem bana hâmile kalmış. O günlerde durumdan sarayın haberi olmuş olmalı ki Lala Hüseyin Paşa dayımı çağırtmış. Dayım Kütahyanın namlı yiğitlerinden yüreği de, bileği de, kafası da güçlü bir babayiğitmiş. Lala paşa lâf uzatmadan "Baka oğlum, demiş. Şehzademiz efendimiz, Afife Nurbanu Hatunu, peder ve validelerinin tasvibiyle nikâhladılar. Bu iş olalı altı ayı geçti. Bu yahudi hatunun enişteniz, Şehzademiz efendimiz üzerinde tesiri pek fazladır. Ayrıca sarayda Yusuf Nasi isimli bir çiftit daha vardır ki hükümdarımızın yakını olup, efendimizi avucu içine almıştır. Anladığımıza göre

hemşirenizle şehzademizin gizli tutulan nikâhları sarayda duyulmuştur. Bu yüzden gerek valide Sultan, gerek Yusuf isimli çıfıt, gerekse Afife Nurbanu Sultanın desiseleriyle muhterem hemşireniz Sultanımızın hayatı tehlikededir. Rabbülâlemîn şahit, size bu sırrı başım bahasına bildiririm. Gayri karar sizindir.” Dayım bu samimi ikazı zannederim bir saray entrikası sanmış. Ne kimseye söylemiş, ne de aldırış. Bu konuşmanın üzerinden daha bir kaç hafta geçmeden anam dayımı çağırıştırıp şöyle demiş. “Dün gece başucuma konan sütü bir kedi içti ve onun saatlerce kıvranarak öldüğünü gördüm.” Rahmetli Validem dünya hırsından uzak, akli başında, mütedeyyin bir hatun idi. “Ağa” demiş dayıma, “Bize saltanat gerekmez. Biz gerçek Saltanatı, Huzur-ı Rabbülâlemîninde, Cemil-i İlâhiyi görme saltanatını özleriz. Şüphe yok ki, burada, kuşcuk canımıza kastederler. Daha doğrusu kasıtları bana değil, karnımda taşıdığım bebeğedir. Obanın büyükleri toplanıp, kulağa duyurmadan âcil bir karar veriniz.” Dayımın ayakları bir anda suya ermiş. Hemen bir muteber tabible anlaşıp hastalanmış gözüken anamı muayene ettirdikten sonra pederim Selim Han hazretlerine, “Sultanın iyi olabilmesi için ille çok sıcak iklimde yaşaması gerekir. Bu hastalık için en uygun yer Alâiyedir” dedirtmiş. Valideme karşı pek müşfik olan pederim anamı hemen yola çıkartmış. Dayımların düzenledikleri bir hile ile anamın yolda ağırlaştığı ve çocuk düşürdüğü haberi Manisa sarayına uçurulmuş. Derken haberlerden ikincisi yani anamın ölüm haberi saraya ulaşmış. Validem iki sadık adamımız ile tebdil-i kıyafet edip yolunu değiştirip Dersaadete vasıl olmuşlar ve dedemin arzusu üzerine orada yerleşmişler.

Tahsilimi Fatih Medresesinde bitirdim. Anacığım ben on sekiz yaşımdayken vefat etti. Ve ölmeden önce bana bütün bunları anlattı. Canım kadar sevdiğim validem son nefesinde bana “oğul, dedi. Tahttan uzak kal ki, hayatından emin olasın. Gerçek saltanat İslâmı yaşamaktır. Kul nazarında sultan olmaktan, Allah nazarında kul olmak yeğdir. Saltanat-ı Süleymanın dahi baki kalmadığı bu dünyada, bitmez tükenmez saltanatlara ermek, ancak kişinin din-i mübin ve vatana elinden geldiğince hizmetiyle mümkündür.” Annemin ölümünden sonra pek yalnız kaldım. O benim annem olduğu kadar babamdı, arkadaşımdı. Dedem vefat etmiş. Dayım şehid olmuştu. Diğer akrabalarımın varlığımdan haberleri bile yoktu. Kimsenin olamayacağı kadar yapayalnızdım. Muhterem pederim henüz Şehzade idi ve Manisadaydı. İçimden karşı koyamadığım bir his beni mütemadiyen ona itiyordu. Son imtihanlarımı verip kadı icazetnamemi aldıktan sonra Manisaya tayinimi istedim. Babamla karşılaşmamız şöyle oldu:

Manisaya vardıktan sonra âdet gereğince, bellibaşlı insanlardan kurulu bir heyetle saraya giderek vazifeye başlamamı resmileştirecek ziyareti yapacağım gün geldi çatı. Heyecanlıydım. Beraberimdekiler heyecanımın gerçek sebebini bilmedikleri için bana cesaret veriyorlar ve Selim Hanın huzurunda nasıl davranmam gerektiğini inceden inceye, tekrar tekrar anlatıyorlardı. Halbuki benim düşüncelerim onların endişelerinden ne kadar başkaydı. Benim kalbim ilk defa babacığımı görmek heyecanı ile delice çarparken, bir yandan anneciğimin arzusuna uygun hareket etmemek ızdırabı ile parçalanıyordu. Bin türlü karmakarışık hislerin tesiriyle kabul salonuna yürüdüm. Kanım, öz babamın huzuruna sadece bir kadı ve bir yabancı olarak çıkmama isyan ediyordu. Oysa ben bir şehzade evlâıydım. Damarlarımda nesl-i Osmanın kanı ve hususiyetleri devrediyordu. Zavallı anamın nasihatlarını sanki hiç dinlememiştim. Bu arada Şehzadenin huzurunda nasıl

davranmam gerektiğini son defa tekrar eden zata, soğuk bir hareketle bütün söylediklerini bildiğimi ve artık lütfen susmasını rica ettim. İkinci sonrası güneşi, geniş ve türlü motiflerle süslü pencerelerden salona süzülüyordu. Gözüm babamdaydı. Aklımda itaat etmem gereken hiç bir kaide yoktu. Rüyada gibiydim. Babama yürüdüm. Daha birkaç adım atmadan iri ve kuvvetli bir el omuzuma yapışarak beni olduğum yerde durdurdu. Ve azarlayıcı bir sesle itaate mecbur olduğum kaideleri tekrar etti. Bu bir anlık şuursuz davranışım çevrenin derhal dikkatini çekti. Salonda hafif bir fısıltı dolaştı. Anında kendime geldim. Babam yanımdaki zevata yer gösterdikten sonra bana döndü. O zaman beni yeni tayin edilmiş kadı olarak takdim ettiler. Bana da oturacak yer gösterdikten sonra biraz evvel gösterdiğim ve nezaketsizlik olarak kabul ettiklerini zannettiğim hareketimi kastederek, "Ağır bir mesleğe intisap etmişsiniz efendi," dedi. Oysa gösterdiğim bir anlık zaaf geçip gitmişti. Omuzumda hissettiğim pençenin küçültücü ikazı, beni bütün ümitlerimden koparmış, çoktan kadılık makamına iade etmişti. Cevaben, vazife şuuruna varmış bir insan için bütün görevlerin güç olduğunu, kadılık makamınıninsa tabîî diğer mesleklerden daha güç olduğunun bir gerçek olduğunu, ancak benim sahip olduğum bilginin bu görevi yürütmeğe yeterli olduğunu söyledim. Sözlerim, saray adamlarının duymağa alışmadıkları kadar tokdu. Bunu bildiğim halde içimde kabaran, dinmeyen isyanla, isteyerek böyle konuşuyordum. Babam beni dikkatle süzdü. Çiğ bulduğu konuşmam sanırım onu hafifçe sinirlendirmişti. "Evet, dedi. Sizin Fatih medresesi gibi ciddi bir müesseseden icazet almış olmanız değeriniz hakkında yeter kanaat veriyor. Ancak ilim başka, tatbikat başka şeydir. Bir asker düşünelim meselâ. Bu asker en mükemmel savaş âletlerine sahip olsa. Bu âletlerin kullanılmalarını en yetkili hocalardan öğrense, siz bu askerin savaş alanında muvaffak olacağını söyleyebilir misiniz?" "Şüphesiz bu askerin ne iyi, ne de kötü olduğu denenmedikçe söylenemez efendimiz," diye cevap verdim.

"Ancak şu bilinen bir gerçektir ki iyi hoca ve iyi silâh iyi askerin yetişmesi için gereklidir. İyi askeri meydana getiren ruhî durumsa ayrı bir meseledir. Ama bir askerin savaşa girmeden de denenmesi mümkündür. Fertler eğer muhtelif fırsatlar yaratıp kendilerini denerlerse kendi değerleri hakkında bir fikre varabilmeleri mümkün olur. Takdir buyurursunuz ki, böyle bir asker için savaşa girmeden de iyidir denebilir." Pederim tatmin olmamış gözüktü. Kimbilir belki beni dinlememişti bile. Bir kaç nazik kelime ile bu tatsız münakaşayı kesti, diğerlerine döndü. Ve musikiden bir bahse dalıp gitti. Bu fırsat bana onu yakından incelemek imkânı verdi. Sarışın, mavi gözlü, yumuşacık yüz ifadeli, ama buna rağmen mağrur ve mütehakkimdi. An oldu ki yerimden fırlayıp kim olduğumu haykırmamak ve ellerini öpmek için kendime zorla hakim oldum. Nasıl oldu bilmiyorum. Bir ara kulağımın dibinde bir fısıltı, "dışarı çıkınca beni görünüz" dedi. Bu tanımadığım ama pek önemli bir mevki olduğunu zannettiğim yaşlı bir beydi. Benim kıpırdanmama bile fırsat vermeden, "Bakışlarınızın efendimizi rahatsız etmesinden korkarım," dedi. Son sözleri fısıltının üstünde, etraftakilerin duyabileceği bir tarzda söylemişti. Bu konuşmada gizli bir ikaz varmış gibi geldi bana. Kendimi topladım. Artık bir Osmanlı Şehzadesi huzurunda duran herhangi bir kadıdan farkım yoktu.

Sohbet ancak güneş batmak üzereyken bitti. Uzun konuşmaları boyunca babam bana bir kere bile bakmamıştı. Ayrılırken diğerleri gibi eteğini öpmek istedim. Sanki kırık gönlümü almak istermişcesine şahane bir iltifatla elini uzattı. "Sizi tekrar göreceğimizi

ümit ederiz kadı efendi,” dedi. Elini hürmet ve yılların hasretiyle öptüm ve “Bu benim ömrümün en tatlı temennisidir efendimiz”, dedim.

Biz kapıdan çıkana kadar onun bakışlarını üzerimde hissettim. Dışarda bir hizmetkâr fevkalâde bir saygıyla yanımdakileri selâmetleyip bana “Lütfen beni takip ediniz,” dedi. Yol arkadaşlarımla şaşkın bakışları altında koridorda ilerledim. Bir ara hizmetkâra beni kimin yanına götürüyorsunuz dedim. Adam kısaca, “Lala Hüseyin Paşanın yanına” diye cevap verdi. O anda kulağıma fısıldayan zatın o olduğunu anladım. Paşa bizi kapıda karşıladı. Hizmetkâra dışarı çıkmasını, kapı önünde bekleyerek içeri kimseyi sokmamasını sıkıca tenbih ettikten sonra bana döndü. Fevkalâde bir hürmet ve ihtiramla “lütfen oturamaz mısınız efendimiz” dedi. “Manisayı teşrifinizde yazık ki dersaadetteydim. Buraya ancak bu gün dönebildim. Yoksa zat-ı devletinizle daha evvel konuşmam mümkün olurdu.” Gerçekten müteessirdi. Nezaketen, “bu benim için de büyük bir kayıp oldu,” diye cevap verdim. Onun söze nereden başlayacağını bilemiyen bir hali vardı. Uzunca bir tereddüt geçirdikten sonra bakışlarını uzaklardan çekip bana döndü. Yüz hatları yaşlı ve yorgundu. Söze, “Bundan yıllar evvel valideniz sultanımızın saraydan uzaklaşmasına ben sebep olmuşum, diye başladı. Tahmin ederim ki kim olduğunuzu biliyorsunuz. Bu davranışımın sebepleri mevzuunda sizinle konuşmak istedim. Bütün hayatım boyunca valideniz sultanımıza yaptığım hareketi hatırladıkça sevindim. Aksi halde ne siz, ne muhterem valideniz hayatta olabilirdiniz. Valideniz sultanımızın, saraydan ayrılmasından sizin tahsilinizi bitirdiğiniz güne kadar en sadık iki adamım hizmetkârınız olarak evinizde bulundular. Size nezaret ettiler. Ve durumunuzu bana muntazaman bildirdiler. Rabbime şükürler olsun bu yaşı buldunuz ve şerefli bir mesleğe intisap ettiniz. Siz benim efendimin oğlusunuz. Sizin en tabîî hakkınız, sarayda, onun yanı başında olmanızdır. Zannederim ki bu hakkınızı elde etmek için kendinizi Manisa’ya tayin ettirdiniz.” Durdu. Bir süre düşündü. “Karar sizindir efendimiz, dedi. Başım bahasına da olsa, validenizin ve sizin geçirdiğiniz macerayı, Sultanım efendime arzeder, onun öz evlâdı olduğunuz hakkında şahadet ederim.” Durdu. Zihni çok evvellere, gençlik yıllarına kaymış gibiydi. Yaşlı gözlerinde geçmiş günlerin muhasebesi tortulaşmıştı. Söze, “Hayata atıldığım sıralarda bütün emelim saraya intisap etmek ve önemli bir mevkie sahip olmaktı,” diye başladı. “Şimdi; isteklerimin büyük bir kısmına sahip olduktan başka torunlarıma bile yeterli servetim var. Ama geçen hergün Tanrı katındaki büyük hesap gününü yaklaşıyor. Son zamanlarda, bilerek veya elimde olmayarak bunu düşünür oldum. Sahip olduklarımla, onlara sahip olmak için verdiklerimi karşılaştırıyorum, -yüzünü pişmanlıkla buruşturdu- ve ziyanda olduğumu görüyorum. Allaha ve Resulüne yemin ederim ki, sizin yaşınızda ve durumunuzda olsaydım, saltanata namzed olmaktan çok, bir kadı olmakla yetinirdim. Eğer kararınız

hakkınızı teminse ki herşeye rağmen, garipsemem. Karşılaşacağınız güçlükler sadece taht elde etme mücadelesi veya sultan olup müslüman ve hristiyan halkların vebalini omuzlarınızda taşımak ağırlığı değildir. Karşınızda türlü iğrenç entrikalar ve doymaz, kanmaz hırslar bulacaksınız. Sadece bir Hürrem Sultan, bir Afife Sultan bile kâfidir. Bu saydığım isimler öyle iki hırstır ki, taktıkları her mücevherde binlerce mazlumun kanı parıldar. Efendim, muhterem pederiniz, halim selim ve şairmeşreptir. Yazık ki, bu savaşta, onu bile dost olarak, baba olarak arkanızda görme bahtına sahip değilsiniz. Çünkü o,

esefle söylemeğe mecburum ki, şarabın ve bu iki dönme sultanın iradesiyle hareket etmektedir. Takdir edersiniz ki, size söylediğim bir kelimenin duyulması bile benim hayatıma son verilmesi için kâfidir. Ancak sizi evlâdım kabul ediyor ve hayrınızı istiyorum. İstiyorum ki, bu davranışım bu güne kadar isteyerek veya istemeyerek yaptığım hataların bir karşılığı olsun. Size gerçeği söylemek gönlümü hoşnutlukla dolduruyor. Ve bu başım bahasına da olsa, pişman olmayacağım. Artık durumu bütün ayrıntılarıyla biliyorsunuz, efendimiz. Ferman sizindir. Ben kulunuzu dinlediniz. Nasıl arzu ederseniz öyle karar veriniz. Bir yanda binbir hırs, kallesçe bir mücadele ve neticesinin sizin için ölüm olacağını kesinlikle söyleyebileceğim bir savaş. Bir yanda ise, din-i mübine ve vatana değerli hizmetler edebilmenizi mümkün kılacak temiz ve güzel bir gelecek.” Ben, “beni buraya sürükleyen saltanat arzusu değildir,” diye cevap verdim. Babam ailemden arda kalmış yegâne varlığımdır. Burada bulunmam, duyduğum derin hasreti gidermekten öteye bir mânâ taşıyor. İstemiştim ki...” Sözümü kesti. “Sizin babanız yok yavrum, dedi. O Şehzadedir ve sultanlığa namzettir. Sultanlar, isteseler de baba olmazlar. Çünkü onlar babalık makamının çok üstünde bir mertebededirler. Onlar gerekirse, milletlerinin ve dinlerinin yararı için, sadece bir evlâdı değil, belki evlâtlarının tamamını da feda ederler. Bu noktadan bakınca, bir sultanın hayatı, bütün saltanatına rağmen, iradesi altında yaşayan halkın herhangi birisinden daha bedbaht, daha acınacak durumdadır.” Anacığım sanki karşımdaydı da bana bu sözleri tekrar söylüyordu. Paşanın konuşmasının samimiliğine bütün gönlümle tereddütsüz inanıyordum. “O halde şimdi ne yapmama tavsiye edersiniz,” diye sordum. Bana, “Gidin buradan efendimiz, diye cevap verdi. Hem de mümkün olduğu kadar uzaklara gidin. Serhad boyları sizin için ne güzel sığınaktır. Gidin, nefsiniz için gidin. Din-i mübin ve vatanınızın selâmeti için gidin. Böylece, ola ki makamınız bir insanın erişebileceği en büyük makam, saltanatların en kusursuzu, şehadet olur.” O anda, Rumeli taraflarına gitmek için karar verdim. Lala Paşa, bana pek az kimseye verilebilecek geniş selâhiyet belgeleri temin edeceğini vaad etti. Onunla gözlerimiz yaşararak gerçek bir baba oğul gibi vedalaştık. Kapıdan çıkmak üzereyken, “Kararınızda büyük isabet

vardır efendimiz,” dedi. “Bütün bu saydıklarımı bilerek burada kalmak isteseydiniz, kendinize de, bana da çok büyük kötülükte bulunacaktınız. Çünkü size karşı duyduğum fevkalâde muhabbete rağmen sizi bizzat ben ele vermek zorunda kalacaktım. Rabbül âlemîn yardımcınız olsun. Benim asil efendim.”

Saraydan müteessir ve dalgın ayrılarak mütevazi evime doğru yola çıktım. Hazin akşam ezanları günün bittiğini ve gecenin başladığını haber veriyorlardı. Bütün hayallerim bir daha var olmayasıya yıkılmıştı. Uşağım beni heyecanla kapıda karşıladı. Ve Selim Handan gelen bir tezkereyi uzattı. Babam sohbetimden hoşlandığı gerekçesiyle dört gün sonra aynı vakitte kendisini tekrar ziyaret etmemi ferman buyuruyordu. Bu davet içime tuhaf bir korku saldı. Sadık uşağıma neyimiz varsa hazırlamasını, hemen yola çıkacağımızı söyledim. Âdetinin aksine hiç sızlanmadan hemen itaat etti. Mütevazi eşyamızı bir katıra yükleyip kimselere gözükmekten o gece Manisadan ayrıldık. Hissim beni normal yolu bırakıp tamamen aksi yöne sürüklüyordu. Oysa böyle davranmam için gözle görülür hiçbir sebep yoktu. Daha sonra bu şekilde hareket etmekle yanılmadığımı anladım. Ayrıldığımız gece sabaha karşı oturduğumuz ahşap ev ani bir yangınla yok olmuştu. Bu haberi veren

yolcuya "insanca zayıat olmuş mu?" diye sordum. O, "evet, dedi. Manisanın genç kadısı uşağıyla beraber yanmışlar." Kimliğimi nasıl keşfettiler diye uzun süre düşündüm. Sonradan uşağımızın uzun süre Lala Paşanın yanında çalıştığı için sarayda çalışan diğer uşaklar tarafından tanındığını ve benim kim olduğumu ağzından kaçırdığını öğrendim. Yaşlı adam evimizin yandığını duyduktan sonra, bana bunu ağlıyarak itiraf etti. Çok şükür durum en güzel şekliyle hallolmuştu. Sanıyorum ki, işin bu şekilde sonuçlanmasında Lala Paşanın da büyük himmeti vardı. Sağ olduğumu o duymuş benim varlığımı o ihbar etmiş; Nurbanu Sultana tesir ederek bu trajediyi o hazırlamış olabilirdi. Bunu biraz da, yolda bize yetişip gerekli belgeleri veren dilsiz ulağın, bizi, kolayca bulmasından anlıyordum. Ben ve uşağım artık resmen sağ değildik. Birkaç ay sonra zavallı emektar adamım, yolda vefat etti. Onu Belgrat yakınlarında bir köyde göz yaşlarımla gömdüm. Onun ölümü beni dünya bağlarından tamamen kopardı. Kâh akıncılarla, kâh rastladığım diğer kuvvetlerle nefer safında seferlere çıktım. Rabbim, bu savaşlar boyunca bana şahadeti nasip etmedi. Lala Hüseyin Paşanın..."

Hicazdan gönderilen kâğıtlar burada bitiyordu. Şeyh Necmettin efendi de, Rahip Milko da, Ali Bey de başları önlerinde dalıp gitmişlerdi. Aralarına çöken sükût koca Ali Beyin derinden iç çekişiyle bozuldu.

YAŞLI VEZİR-İ AZAM teheccüd namazından henüz kalkmıştı. Dudaklarında, bu sabahtan beri takılıp kalmış Sultan Murat Hanın, Muradî mahlesiyle yazdığı nefis şiirin, şu beyti vardı.

Acep kudretindendir Yarab, acep hikmetindendir bu kâr
Beyan eyler seni eşya, velâkin bîbeyansın sen.

Gece yarısını çoktan geçmiş bu saatte, yorgun, yatağına uzandı. Zayıf ve çok uzun boyluydu. Sokol'dan daha körpecik yaşında getirilmişti. İslâmiyeti kabulünden bu yana, uzun ömrü boyunca pek çok şey görmüş geçirmişti. O, geçen her olayın verdiği tecrübelerle kesin kanaatlere varmış bir insandı. Bazan sert, bazan yumuşak idaresiyle Sokollu, Devlet-i Osmanî'nin bütün imkânlarını, kemikli uzun ellerinde tutmuştu. Ancak Sultan Ahmetteki ahşap sarayına çekildikten ve vakit yarı geceyi geçtikten sonra o, devlet gailinden kendini kurtarır; yatağına uzanır ve Tavaşi Hasan Ağanın okuyacağı kitabı dinlemeğe hazırlanırdı. Mehmet Paşa samimi bir müslümandı. O Allahütealânın her yerde hazır ve nazır oluşunu öylesine içinden hissetmişti ki, en yorgun gecelerinde bile yaradana karşı utancından ayaklarını şöyle bir uzatarak yatmamıştı. Her geceki gibi bu gece de hazinedarı Hasan Ağa ile aralarında Hind işi zarif bir paravana, ayaklarını hafifçe altına çekmiş ve oku demişti. Mehmet Paşa, hemen her konuyla ilgiliydi. Ama bilhassa tarihten bir parça okutmadan yatmazdı. Tarih, ağanın mânâlı sesinde canlanırken o, gözlerini yumar, hadiseleri böylece sanki yeniden yaşardı. Kalabalık konağına, muhtelif devlet kademelerinde iş başına geçirdiği akrabalarına rağmen paşa yalnızdı. Emrindeki otuz sekiz devlete, ondört milyon kilometre kare vasi mülk-i osmaniye ve bu topraklarda yaşayan dünya tarihinin görmediği sayıda insan kalabalığına rağmen, yalnızdı. İhtişamın, zenginliğin ayağa düştüğü bu devirde, sıradan bir devlet adamının (mesken, libas ve taamda ve terbiye-yi itba ve hüddamda ve dârât-u ihtişamda, vezirâne, belki mülûkâne yaşayışına rağmen) o haşmetli konağının mütevazî odasında her türlü âlâyışten uzaktı. Ve yalnızdı. O ki, krallar elini öpmeği şeref sayarlardı. İsteseydi her türlü nimet Kabasakaldaki geniş konağını doldururdu. Ama o yalnız olmayı seviyordu. Uzun tecrübesiyle biliyordu ki, gerçek beraber oluş, aşk-ı Muhammediyle biledir. Ve yalnızlık Rabbülâlemînin en sarîh idrak edildiği ortamdır. Yalnızlık Sokollu için bir ihtiyaç, bir vazgeçilmez dosttur.

Ahir ömründe yapmağı tasarladığı üç büyük şey vardı. Bu üç büyük maksadı da gerçekleştirebilse ömrünü daha derin bir iç huzuru ile tamamlayacaktı. Gerçi fikir Sultan-ı Âl-i Osmana aitti. Ama paşa, bunları ömrünün maksadı olarak kabul etmişti. Bir: Don ve Volga nehirleri arasındaki kanalı açabilse; bir, Karadenizi Sapanca gölüne bağlayabilse, bir, Süveyş kanalını açabilseydi. O zaman dünyanın çehresi tamamen değişecekti. O zaman, Devlet-i Ebed Müddet gerçekten tâ kıyamete uzanan güce sahip olacaktı. Bu

tasavvurlar Mehmet Paşanın uykularını kaçıırıyordu. Ancak yaşlı vezirin bu kanalların açılmaması huzurunu bozarken, başka milletler de bu kanalların açılma ihtimaliyle uyuyamıyorlardı. Ak Hadım Hasan Ağa, "Hangi babdan ferman buyrulur devletlüm?" diye sordu. Sokollu, Sultan Murad Hüdavendigârın şehadet vakiasını dinlemek istedi. Hasan Ağa sessiz gecede şöyle okudu, (Ol mahalde bir kâfir ol sultan-ı mücahidîni gaflet içre görüp, üzerine hançer üşürüp şehid etti.) Paşa Ağaya durmasını söyledikten sonra ayağa kalktı. Tebriz işi seccadesine diz çöktü. Gözleri yaş doluydu. Ellerini semaya kaldırarak: "Bana dahi böyle bir şehadet nasibiyle Yarabbi" diye dua etti.

Hemen aynı saatlerde Ahırkapı taraflarındaki bir izbede iki kişi konuşuyorlardı. Karanlığa rağmen birinin erkek elbiselerine bürünmüş bir kadın, hatta Ester Kerâ olduğu rahatça söylenebilirdi. Öbürü bu kovuğun sahibi, Boşnak Muto idi. Kadın irice bir torba uzatarak, "sana bu boncukları getirdim", dedi. O ana kadar gözlerini, barakanın köşesine dikmiş, boş bakışlı, iri yarı deli ağırca muhatabının uzattığı çıkına döndü. Gözlerinde bir ilgi belirmiş gibiydi. Uzandı. Misafirin elindeki kaparak aldı. Ve torbayı yırtarcasına açtı. Meydana birçok kan kırmızısı kristal boncuk döküldü. Boncuk, Muto'nun yegâne tutkusuydu. Ve bu herkes tarafından bilinirdi. Alay olsun diye çil altın verirlerdi de, Muto dönüp bakmazdı bile. O kırmızı kristalin parıltısında zayıf aklınca kimbilir ne değerler görürdü. Deli boncuklarıyla oynarken, Kerâ yumuşak ve ikna eden bir sesle ona şunları söyledi: Yapacağı iş gayet kolaydı. Eğer bunlar gibi çok çok boncuğu olsun istiyorsa, yarın Mehmet Paşaya gidecek, vereceği hançeri nah burasına, iman tahtasına saplayacaktı. Bir başkası olsa, vereceği boncuklara karşılık on tane adam vururdu. Ama o, Mutoyu seviyordu da boncukları bir başkasına kaptırmamak istiyordu. Hem onda bunların daha büyükleri, dağ kadar olanları da vardı. Onları da bu işi başarabilirse, yiğit Mutoya verecekti. Deli, ziyaretçinin gittiğinin farkına bile varmadı. İri avuçlarında serin parlak ve kırmızı boncuklar ona şehvî, büyülü bir zevk veriyordu. Yerdeki partallarının üzerine uzandı. Bir yandan boncuklarıyla oynarken beri yandan vezire karşı içinde çılgın bir kin uyanmağa başladı. Hemşehrisi olacak Mehmet Paşa onu hep aldatmıştı. Her gidişinde para vermiş, karnını doyurmuş, üst baş hediye etmiş, böylece, boncukları vermemek için gözünü boyamıştı. Oh olsun. O da onu öldürecekti. İşte iyi kalbli ziyaretçi Muto'ya dağ kadar belki daha da büyük boncuklar verecekti. Gebersindi paşa. Deli, avuçlarında kırmızı boncukları, aklında bu düşüncelerle uyudu kaldı. Ama rüyasında o yumuşak ses nasıl davranması gerektiğini, bu kadar zamandır kırmızı boncuklardan onu yoksun eden paşadan nasıl intikam alması gerektiğini tekrar etti durdu.

Ester Kerâ izbeden çıktıktan sonra kimseye rastlamadan karanlık sokakta gizlenen arabasına yürüdü. Bu işi olmuş sayılırdı. Kulübede belki iki saatten fazla kalmış. Muto uyuyana kadar beklemiş ve o uyuduktan sonra da uzun zaman telkinlerini tekrar etmişti. Kadın, araba Soğanağa'ya doğru ilerlerken sevincinden kabına sığamıyordu. Bir torba cam boncuğa karşı elde edecekleri inanılmaz şeylerdi. Bir torba cam boncuğa mukabil, Venedik'in, Avusturya'nın, Roma'nın, Rusya'nın, Şemsi Paşanın ve belki de... hepsinin memnuniyeti, çoğunun serveti ve dostluğu. Bütün bunlar, bu baha biçilmez değerler bir torba boncuğa karşılıktı. Kerâ, fikrinin bu noktasında gülümsedi. En önemlisi hiçbirinin nazarında ne bu cinayetin faili Kerâ idi, ne de elde ettiklerini bu defa sevgili Bafa ile paylaşacaklardı. Bütün herşey onundu. Papalık da, Avusturya da, Venedik de, Rusya da

başka başka sebeblerden ötürü kurtuluşlarını vezir-i azam Sokollu Mehmet Paşanın ölümünde aramışlardı. Garip bir tesadüfle son bir yıl içinde hemen hepsi bunu sağlayabilmek için İstanbul Gümrük Mültezimi Ester Kerâyı bulmuşlardı. Dış devletlerin isteği olmamış olsaydı bile İsfendiyar oğlu Şemsi Paşanın, Üveyz Paşanın, Darüssade Ağası Gazanfer'in böyle bir tertipten hoşlanacakları ve olaya göz yumacakları aşikârdı. Kerâ'nın, Yusuf Nasi'nin de yardımı ile İstanbul Gümrük Mültezimliğini elde edişinden bu yana, bilhassa Şemsi Paşa ile gelişen menfaatlerinin önüne dikilen bu yaşlı vücudu ortadan kaldırmak bir mecburiyet olmuştu. Şemsi Paşa, efendisi Osmanoğullarından ceddinin intikamını almak sevdasında idi. Paşa bunu sağlamak için her türlü kötülüğü denemekten kaçınmamıştı. Devlet-i Osmanî bağına, rüşvet isimli zehirli hançeri saplarken mutluydu. Ve bu mutluluğu her geçen gün yazık ki eksilmedi, arttı.

Muto, o gün bir hayli geç uyandı, önce mânâsız bakışlarını çevrede gezdirdi. Bütün gece boyunca yanında zannettiği ve onunla konuşmuş olan misafirinin izbede olmadığına şaşırdı. Avucundan yere dökülmüş boncuklar sabah ışığında bir başka güzeldi. Ayağa fırladı. Hantal parmakları ile dağılmış boncukları topladı. Onları bir süre okşadı, sevdi. Sakallarına sürdü. Sonra dipten bir çuval aldı. Yeni kazandıklarını ilave etti. İki elini torbaya sokarak bir müddet daha oynadı. Hain paşa onu aldatmıştı. Sapık mantığında her an kuvvetlenen bu fikirle Muto'nun Sokolluya duyduğu his, gerçek bir çılgınlığa dönüşüyordu. Paşa Muto'yu bu güne kadar dağ büyüklüğündeki boncuklardan yoksun etmişti. Deli bir gülümseme dudaklarında dolaştı. Muto'yu kimseler aldatamazdı. Oh olsun, paşa cezasını çekecekti.

O akşam üstü İstanbul, şuh omuzlarına kan rengi bir tül sardı. Yosma sanki vezir-i azam Sokollu Mehmet Paşanın Muto tarafından katlini duymuş da hadiseye uygun bir kıyafete bürünmüştü.

PUSLU bir çarşamba günü, Ahırkapıdaki Muto'nun kulübesi önünde İmam Feyzullah efendi, müezzin, bir zaptiye neferi ve fakir giyimli halk toplanmışlardı. Sadrazamın katlinden ve deli Muto'nun yetişen muhafızlar tarafından parçalanmasından bu yana tam üç ay geçmişti. Meczubun vârisi bulunmadığı için, kalan eşyaların tereke ile satılmasına karar verilmişti. Topluluğun kimi merak, kimi birşeyler almak için gelmişti. Pek çok insan meczupların insan üstü güçlere sahip olduklarına inanırlar, eşyalarına da özel bir kıymet verirlerdi. Bu eşyalar kimi tarafından büyü, kimi uğur, kimi bereket için satın alınırdı. Tereke memuru satılacak eşyanın değersizliğini bildiği için fazlaca uzatmadan satışa başladı. İşe yarar birkaç parça hemen müşteri buldu. Partallaraysa dönüp bakan olmadı bile. Son olarak bir torba kımızı boncuk satışa çıkarıldı. Bunlar kan rengindeydiler ve eskiler arasında gerçekten mücevher gibi parıldıyorlardı. Ama bir torba boncuğu kim ne yapsındı. Tereke memurunun ballandıra ballandıra methetmesinden sonra yaşlı bir bezirgân alımkâr oldu. Onu gören civardan birkaç esnaf da arttırmaya girdilerse de yahudi yükseltti. Boncuklar hemen hemen normal fiatlarına yaklaştığında, diğerleri çekildiler ve mal bezirgânda kaldı. Yaşlı adam parayı verdikten sonra torbayı yükledi, sapa yollardan Ahırkapı surlarını geçti. Ve denize uzanmış bir kaya üzerine oturdu. Sanki yorulmuş da dinlenmek istiyormuş gibiydi. Çevrede serseri köpeklerden başka kimseler yoktu. Yahudi tacir oturduğu yerde saatlerce kaldı. Ancak etrafta kimsenin bulunmadığına emin olduktan sonra, son bir defa kuşkulu bakışlarını çevrede gezdirdi. Sonra boncuk dolu çuvalı Marmaranın derinliklerine bıraktı. Kaya üzerinde bir müddet daha oturduktan ve yaptığıının görülmediğine emin olduktan sonra kalktı. Yıkık bir duvar hizasına geldiğinde, başına bir torba geçirildi. Ve bir şeyle vuruldu. Yaşlı adam kendinden geçti. Tekrar ayıldığında bir arabadaydı. Ve hızla ilerliyorlardı. Bezirgânın midesi bulanıyor, başı çatlıyacakmış gibi ağrıyordu. Yolculuk belki bir ay, belki iki ay sürdü. İhtiyar adam bir tek arabacıdan başka kimseyi görmedi. Arabacı genç bir adamdı. Serpuşunun altından gözüken kulakları kesikti. Bütün yol boyunca bir tek kelime bile konuşmadılar. Araba bir kaç yerde salla karşıya geçirildi. Her menzilde atlar hızla değiştiriliyor ve onlar yollarına devam ediyorlardı. Nihayet yolculukları herşey gibi bir gün bitti. Daha dinlenmeden bezirgân, solgun yüzlü, çelebi görünüşlü çocuk yaşlarında gözüken birinin karşısına çıkarıldı. Sonra bitmek tükenmek bilmeyen sorgu başladı. Kimdi? Kimin oğluydu? Ne iş yapardı? Ne işler yapmıştı? Kimleri tanırdı? Günler boyu hemen aynı denecek kadar birbirine benzer sorular soruldu. İstintak uzadıkça bezirgânın bir yalanını diğer bir yalanı meydana çıkardı. Tuhaftır, soruların içinde ne boncuklarla, ne de boncukları niçin yok etmeye çalıştığıyla âlâkalı hiç bir soru yoktu.

İhtiyarın içinde zaman geçtikte bu adamların ailesiyle veya çevresiyle ilgili daha başka şeyler öğrenmek istedikleri kanaati doğdu. Boncuklar söz konusu edilmedikten sonra onun birkaç hileli ticaretin haricinde çekineceği hiçbir şey yoktu. O halde daha

serbest konuşabilirdi. Belki yüzüncü defa tanıdıklarının isimlerini sayarken elinde olmadan Ester Kerâ ismi ağzından çıktı. Yakınlık derecesi mi? Akrabasıydı. Evet bazı gel git işlerinde ona yardım ederdi. Tabî onun maiyetinde çalışan sadece kendisi değildi. Binin üzerinde muhtelif milletlere mensup insan onun kapısında ekmek yerdi. Bezirgân bu soruları cevaplandırdıktan sonra sorgu büsbütün bunaltıcı hale geldi. Üçüncü uykusuz geçen günün sonunda söyledikleri aşağı yukarı şunlardı: Safiye Sultan Venediklilerle yakından ilgileniyordu. Avusturya da aynı kanalı kullanarak Osmanlı bünyesinde bazı nüfuzlu insanlarla temas sağlıyordu. Ester Kerâ tarihin kaydettiği nadir ticaret insanlarından biriydi. Bu noktaya girdikten sonra Efraime sual sormasalar da artık konuşurdu. Çünkü Ester, onun taparcasına takdir ettiği insanlardan biriydi. Yaşlı adam Ester Kerânın akıl almaz servetini anlatırken gözleri pırıl pırıl yanıyor, onun çevirdiği dolapları iftiharla, bire bin katarak anlatıyordu. Oh, bu kadının akıl almaz başarılarını tarif için hiç bir lisanın kelimeleri yetmezdi. O, Venediğin, Avusturyanın, Rusyanın, İranın ve son zamanlarda İngiltereye temin ettiği ticaret anlaşmalarıyla kraliçe Elizabet'in Osmanlı bünyesinde gözüydü, eliydi, beyniydi.

Efraim bunları anlatırken elinde olmadan kahkahalar atıyordu. Uykusuz geçen üç gecenin çözdüğü dili artık şuurdan tamamen yoksundu. Bezirgân soruyordu, bu efendiler düşünebiliyorlar mıydı birkaç meteliklik boncuğun bir devi yok etmeğe yetebileceğini? İmkânsızdı değil mi? İşte Ester Kerâ, o mucizevî akıllı kadın, başarmıştı bunu. Bu bir bakıma bizzat Sultanın bile başaramıyacağı birşeydi. Bütün bunlardan başka, Kerâ Dersaadette bir yepyeni teşekkülün temellerini atmaktaydı. Türkçe nasıl söylesindi. Bu beynelmilel bir kuruluştı. Ve adına Hür Duvarcılar Cemiyeti deniyordu. Gerçi pek yeniydi bu cemiyet henüz. Ama efendiler de göreceklerdi ki çok yakın istikbalde bu cemiyet bizzat Osmanlı ve müslüman taraftarları vasıtasıyla devlet içinde ikinci bir devlet olacaktı. Efraim birden durdu. Derin bir üşüme ile sarsıldı. Göz kapakları elinde olmadan kapandı. Sonra derin, koyu bir uykuya daldı.

ODADA MURAT BEY ve Matyas uzun süre konuşmadan oturdular. İkisinin de başları önlerinde ve düşünceliydiler. Efraimden duydukları gerçi tahmin ettikleri şeylerdi. Ama yine de Devlet-i Osmanî'nin düştüğü zaafî bir çıfıtın ağzından duymak, onları derin üzüntülere itmmişti. Cennet mekân Sultan Süleyman Han'dan bu yana gittikçe hızlanan bir değişme vardı. Bu değişme bir Osmanlı aklının alamayacağı çirkinlikteydi. Hergün kulaklara inanılmaz şeyler fısıldanıyordu. Bu defaki savaş dıştaki düşmana karşı değildi. Bu tıpkı nefsî arzularına kendini kaptırmış bir insanın kötü itiyatlarından vazgeçmeğe çalışması gibi birşeydi. Bu samimi konuşmada yarayı köküne kadar yarmak ve hastalığın tedavisi için gerekeni yapmak isteği içindeydiler. Ne var ki iş dönüp dolaşıp hükümdarın yakın çevresine geliyordu. Bu yüzden aralarında bile konuşmak onlara tereddüt veriyordu. Biliyorlardı ki yanlış bir söz, yanlış bir adım Devlet-i Osmanî'nin birliğini sarsabilirdi. Ancak koca vezir-i azam Sokollu Mehmet Paşanın katlini de görmemezlik edemezlerdi. Şu kadar yıl vatana hizmet etmiş bir insanın, bir aşiftenin menfaati öldürülmesine göz yumarlarsa, bu tarz cinayetler tekrarlanabilirdi. Şu var ki Ester Kerâ'ya, o kötü varlığa karşı açacakları savaş, Safiye Sultana, Şemsi Paşaya, hatta bizzat padişaha açılıyor demektir. Öyle de olsa bunu yapmak zorundaydılar. Onlara teselli veren şey Evlad-ı Âl-i Osman'ın bugüne kadar kötü bir hükümdar vermemiş olmasıydı. O halde bugünkü vahim durumu meydana getiren çevreydi ve padişahın etrafının temizlenmesi bir mecburiyet oluyordu. Yalnız, sultanın gaflet uykusundan uyandırılması ve hiçbir fesada fırsat vermeden işin bitirilmesi gerekiyordu. Bütün mesele bunu başarabilecek ve bu sırrı bizzat devlete karşı bile gizliyecek bir adamın bulunmasıydı. Konuşmanın bu noktasında ikisi de birbirine aynı düşünceyle baktılar. Murat Bey,

- Olmaz, dedi. Kendini ikna etmeğe çalışıyor gibiydi. Siz burada lâzımsınız. Siz, binbir emeğin yetiştirdiği bir değersiniz. Sizin burada bıraktığınız boşluğu kim doldurur? Sizin yeriniz burasıdır. Dersaadette ilk günden beri zaten bizim emrimizde çalışacak devamlı bir teşkilâtımız olsun istiyordum. Bu teşkilâtın başına da birisini...

Ama kim olabilirdi bu birisi? Türkler arasında haber alma mesleği oldum olası rağbet görmemişti. Türk'e böyle bir teşkilâtta çalışmak küçüklük geliyordu. Matyas lâfî daha fazla uzatmadı.

- O birisi benim beyim, dedi. Benden başkası da olamaz.

Haklıydı. Bütün varlıkları bahasına girecekleri bu teşebbüste ancak Martaly Matyas gücünde bir üstad yüz aklı gösterilebilirdi. Murat Bey sıkıntıyla yerinden doğruldu. Geniş odada bir kaç gitti geldi. Mantığı ona uçlarda durumun hiç de iyi olmadığını söylüyordu. Böyle bir günde Matyas gücünde bir elemandan ayrılmak, teşkilât için büyük bir kayıptır. Ne var ki menbaı bulandıran tesir ortadan kaldırılmadıkça, Matyasın uçlarda çalışmasının da pek değeri olmayacaktı. Murat Bey elinde olmayarak Köse Kadiyı düşündü. O büyük üstad bütün bunların olabileceğini çok evvelden işaret etmişti. Demişti ki,

“Osmanlılık hiç bir zaman bir ailenin bir ferdine körü körüne bağlanmak demek değildi. Osmanoglu bir tohumdur. O tohumdan meydana gelen nebatın tohumla şekil olarak hiç bir ilgisi yoktur. Ancak tohumdan nebata öz intikal eder. Öyleyse; nebat, sıhhatli bir ömrün icaplarını yerine getirip, yeni tohumlara uygun ortamı hazırlamalıdır. Sen, ben, hepimiz bu bitkinin dalıyız. Yaprıyıyız. Biz Osmanlılık özünden, Türk-İslâm ağacı fikrine bağlanmalı, onu yaşatmalı, onu güçlendirmeliyiz. Elimizde İslâm gibi şaşmaz bir ölçü var. Konu bizzat padişah hazretlerini bile hedef alsa, yaptıklarımızı bu ölçüye vurmak, gerekirse ana bünyeyi göreceğı zararlardan kurtarmaktır. Şu muhakkaktır ki; hükümdar hükmü, İslâm hükmüyle tam bir aynılık içinde olduğı sürece devlet var olur. Hükümdarlar bizlere göre isyan hudutlarına en yakındırlar. Gerek sahip oldukları servet ve sonsuz imkân, gerekse çevrelerinin de tesiri zaman zaman onları kibir’e iter. Kibirse, Allahın en sevmediğı ve affetmediğı zaaflardan biridir. Bu hükme göre bizim görevimiz, bu ağacın etrafındaki muzır otları temizlemektir. Yüklendiğimiz görev, Allah nazarında makbul, kul nazarında menfurdur. Siz, göreve başladığınız andan itibaren kendi menfaatlerinizi bir yana itip, vatan ve din-i mübînin selâmetini İslâm çerçevesinde isteyeceksiniz. Bu sırada bir kenarda öldürölmeniz ve en aciz bir müslümanın bile tabii hakkı olan, basit bir cenaze merasiminden yoksun olmanız çok mümkündür. Mümkündür ki, ölürölünüz de, ölölünüz ne müslüman ne kâfir sahip çıkar. Olduğunuz yerde günlerce kokarsınız. Siz şehrin lağımlarını açık tutmak için çalışan, bu yüzden üstü pis kokan insanlara benzersiniz. Sizin vatana lüzumunuz vazgeçilmeyecek kadar çok olacak, ama pis kokacaksınız. Zannederim ki yarın Tanrı katında pek çok insan nolaydı biz bile böyle kokaydık diye size imrenecekler. Siz yüklendiğiniz görevin sultanı olacaksınız. Kendiniz düşünecek, kendiniz karar verecek, kendiniz tatbik edeceksiniz. Hem de kanınız ve canınız bahasına. Bu gün Osmanlılık, varlığımız demektir. O halde hepimizin var olması onun varolmağı devamıyla mümkündür. Düşölünüz ki biz Türkler, nice devletler kurmuşuzdur. Ama onlardan bu gün geriye ne kalmıştır. Çünkü şu bilinen bir gerçektir ki, doymuş milletlerde gevşemeler başlar. Doymak, istekten yoksun olmak demektir. Büyük devlet, büyük hayallere, büyük rüyalara sahiptir. Bu gün memâlik-i Osmanî şanın, debdebenin şahikasındadır. Yani bugün biz doymadan kalkmamız gereken sofrada tıkabasa tokuz. Altın, kadına süs eşyası olması gereken durumunu, insan maksadı olmakla değıştirmiştir. Hem öylesine bir maksat ki, günölümüzde altın için yapılmayacak pek az şey vardır. Ancak kadın teninin yakışığı olan ipekse, bugün artık erkek vücutlarını süslemektedir. Bu kadar süslü, bu kadar tok, bu kadar mala, altına ve mansıba düşkün bir erkekte, bahadırılık, şecaat, civanmertlik, tevazu, yani kısaca gerçek İslâm yaşayışı eski değeri muhafaza edebilir mi? Buna imkân var mıdır? Bugün rütbe-i şehadetin itibar edilen mevkiini mal biriktirme hırsının uzağındakiler, yani, samimi mümin halk tabakaları, köylüler istemektedir. Ölölümü aşağı görmek, onu gerçek ve devamlı nimetlere varmak için geçilmesi gerekli kapı saymak, bu gün teşekküle başlayan yer yüzünde cennet yaratma telâşıyla kabil-i telif midir? O halde siz Murat Bey oğlum, servetler içinde fakir, sofralar önünde aç, ikballer karşısında nefer olmaya rıza göstereceksiniz. Siz vereceksiniz. Mütemadiyen kendinizden vereceksiniz ve almayacaksınız. Öyle günölünüz olacak ki verecek, hiç bir şeyiniz kalmayacak. İşte o zaman kalan son ve en kıymetli şeyinizi, yani canınızı minnetle uzatacaksınız.”

Murat Bey için Matyasın gözden çıkarılmasının bu en güzel anlatılmasıydı. Bugün, bu

değerde bir elemanı serhatten koparıp, merkeze vermesi gerekiyordu. Derin bir yorgunlukla ağırca yerine oturdu. Ve,

- Pekâlâ, dedi. Serhat boylarından sizin yok olmanız, bizim için telâfisi imkânsız bir kayıptır. Ancak sizi, İstanbul teşkilâtını kurup, işletip, orayı, güçlü insanlarla güvenilir bir hale getirdikten sonra, tekrar aramızda görme ümidiyle avunuyoruz.

Matyas,

- Biz bile aynı ümit içindeyiz beyim, diye cevap verdi. Ancak şu var ki bizim buradan ayrıldıktan sonra tekrar serhadde görünmemiz zannetmem ki imkân çerçevesinde olsun. Ben bunu şimdilik pek mümkün görmüyorum. Çünkü benim buradan uzak kaldığım zamanı küffara izah etmek mecburiyetimiz vardır. O halde temelli gitmek gerekiyor. En azından şimdilik.

Kısa bir düşünceden sonra Murat Bey:

- Doğru, dedi. İşin bu cephesini biz düşünemedik.

KONT GALL ADAM, çalışmalarını ne kadar dikkatten uzak tutarsa tutsun, yine de faaliyetlerinin, bilhassa Komaran Baş Kapitanının dikkatinden kaçmadığını görüyordu. Viyana, gözlerini Kontun üzerinden bir an bile ayırmıyordu. Beç zaman zaman bazı isimler üzerinde ısrarla duruyor, Macar makamlarını tazyik ederek, bilhassa o isimleri saf dışı bırakmaya çalışıyordu. Şahsî menfaat ve selâmetini Beç'e bağlılıkta bulan Macar beyleri, Habsburglardan da fazla bu işin üzerine düşüyorlardı. Böylece durum açık bir sürtüşmeye dönüşüyordu. Buysa Kontun hiç istemediği bir durumdu. Son aylarda Matyasın yok edilmesi için, karşı tarafın büyük çabalar gösterdiği görülmüştü. Bu konuda Kontun bütün manevraları boşa çıkıyordu. Halbuki Martaly Matyas, Gall Adamın müşaviri, dostu, fikirdaşıydı. Onun geceli gündüzlü çalışmaları Macaristanın bugüne kadar sahip olamadığı bir teşkilâtı meydana getirmişti. Vatan hissinin bir hayli yozlaştığı Macaristanda Matyasın gerçek bir vatansever, çok lüzumlu bir eleman olduğunu kimseye anlatmağa imkân yoktu. Böylece onun aleyhte de olsa bir müddet için göz önünden uzaklaştırılmasında faydalar vardı. Bu faydalar Matyasın hayatı kadar teşkilâtın da hayatını ilgilendiriyordu. Kont tabii ki böyle değerli bir elemanı temelli gözden çıkaramazdı. Yalnız, bu fikrini Matyasa söylemesi, onun anlayışlılığına rağmen çok güçtü. Bu teklifin Matyas tarafından nasıl karşılanacağını daha şimdiden biliyor gibiydi. Genç kılavuz Kont'un bu endişesine ya gülüp geçecek ya da böyle tehlikelere alışık olduğunu söyleyecektir. Gall Adam tereddütler içinde geçen günlerden sonra, nihayet durumu Matyasa açtı. Kılavuz tahmininin aksine konuyu umursamaz gözükmeydi. Zavallı düşündü, kaldı. Kont, Matyasın yüz hatlarını inceliyordu. Önce şaşkın olan kılavuzun yüzü, sonra aklına gelen bir fikirle aydınlandı. Ve şeytanî bir ifadeyle:

- O halde ben öleyim efendimiz, dedi.

Kont söylemeğe çalıştı ki, maksadı onu bir müddet, sadece kısa bir müddet gözden uzak tutmaktır. Matyas ihtimal veriyor muydu ki Kont onu gözden çıkarmış olsun? Kılavuz bütün bunları dinledikten sonra;

- Efendimiz, dedi. Bahtsız vatanım Macaristanın bana bugün olduğu kadar hiçbir zaman ihtiyacı olmamıştır. Büyük bir savaşın eşiğinde olduğumuzu hissediyorum.

Böyle bir günde ölüm korkusu için savaş saflarından ayrılmak bir Macara yakışır mı? Eğer onun ana vatanda faaliyet göstermesinde sakıncalar varsa o da kalkar Kostantinopol'a gider, bütün dünya milletlerinin bu arada Macaristan istikbalinin bağlı olduğu o meydanda faaliyet gösterirdi. Matyas düşünüyordu ki, eğer Kont Hazretleri uygun görürse burada, Komaranda önemli birkaç kişinin şahit olduğu bir ölüm sahnesi hazırlanır. Ve Martaly Matyas, Beç, Türk ve Macar gözünde resmen ölmüş olurdu.

Bu düşünce Kont Gall Adama pek uygun geldi. Matyasın ölmesi meseleyi kökünden hallediyordu. Onun İstanbulda göreve başlaması pek uygundu. Yapacakları oyunun en ince ayrıntılarını tesbit ettikten sonra, Kont doğum günü dolayısıyla bir ziyafet tertip etti.

Davetli sayısı az, ama Komaranın kalbur üstü insanlarıydı. Davetli listesinde, Avusturyalı, Türk, Alman ve Macarların seçkinleri vardı. Mükellef bir sofrada yendi, içildi ve söylendi. Yemeğin ortalarına doğru Matyas bembeyaz kesilen bir yüzle hızla ayağa kalktı. Sallanarak masadan uzaklaşmağa çalıştı. Rengi birden yeşile döndü. Boğulurcasına istifra etti. Sonra yere düşerek kıvrınmağa başladı. Herkes koştu. Marat Bey tabib olduğunu hatırlatarak misafirleri geri çekti. Hastanın yüzüne soğuk su vuruldu. Şarapla masaj yapıldı. Ama bütün bunların hiç bir faydası olmadı. Kısa bir süre sonra zavallının ağzından köpükler gelmeğe başladı. Birkaç hafifçe debelendi. Sonra kaskatı kesildi. Başına çökmüş olan Marat Bey ağırca doğruldu. Yüzünde şaşkın ve hüznünlü bir ifade vardı. Başının kesin bir ifadesiyle onun öldüğünü bildirdi ve kısaca "zehirlenme" dedi. Sonra sofraya yürüdü. Yiyeceklere baktı. Misafirlere masaya henüz konan mantardan yiyen olup olmadığını sordu. Bu söz üzerine, dört beş kişi ellerini midelerine bastırıp öğürmeğe başladılar. Marat Bey bu sefer onların tedavisi için koştu. Bu arada misafirlerin önünde aşçılar, hizmetkârlar sorguya çekildiler. Mantar bu sabah bir çingeneden satın alınmıştı. Matyasın tabağından bir parça, getirilen bir köpeğe verildi. Yemeğe hırsıyla atılan hayvan kısa bir zaman sonra yıkıldı. Birkaç debelendi. Ve katıldı kaldı. Durum anlaşılmıştı. Marat Bey, diğer hastalar için acele ilâçlar hazırladı. Martaly Matyasın başını o gece rahip Gall Chestar peder bekledi. Ve dinî işlemler yapıldıktan sonra Matyas Kont tarafından hazırlanmış mezara defnedildi. Cenazede davetlilerin hemen hepsi hazır bulundular. Çok hazin bir merasimdi bu.

O günün akşamı, gece yarısından sonra mezarlık duvarlarını aşan bir hayal sessizce iskeleye indi. Ve bir balıkçı kayığı aynı sessizlik içinde karanlık sularda kaydı ve gözden kayboldu.

Bu olaydan birkaç ay sonra İstanbulun Çarşamba semtinde bir aktar dükkânı açıldı. Elhac Gazi efendi küçük müşterilerine sakız leblebisi, leblebi şekeri, topaç, kuşlokumu, büyük müşterilerine üzerlik tohumu, sinameki, binbir bahar satar oldu. Gazi Aktar kısa zamanda mahallenin gözdesi oldu çıktı.

Onaltıncı yüzyılın İstanbul mahallesi, imam, müezzin ve bekçinin idaresinde bir küçük devlet demekti. İnsanların aralarındaki dâvâlar nadiren mahkemelere akseder. Her çocuk mahallenin kendi evlâdı sayılır. Onlara her komşu ana, her erkek amca olurdu. Semtin ırzı, namusu, malı, canı; imam, müezzin ve bekçi üçlüsünün dirayetli ellerine, bu mütevazi ve tok gözlü insanlara, evvel Allah emanet edilirdi. Ucu demirli sopasıyla bekçi Kurt ağa, imam Mümtaz efendi, müezzin İstinyeli Salih efendiler için ne kışın, ne karın, ne ayazın vazifelerini aksatma bakımından tesiri olurdu. Mahallede oturan dulların kapısı karanlık çöktükten sonra onlar tarafından çalınır; yine mahallenin temin ettiği ve kime verileceğini bilmediği para, yiyecek ve giyecek fakirlerin gönülceğizleri kırılmadan o hayır sever eller tarafından hediye edilirdi. Bayramlarda, gücü yetip de bu yardıma karışmış olanlar verdiklerini bir yetimin üstünde göz yaşlariyle seyrederler, her şeyden habersiz masumun neşesini paylaşırlardı. Ağır başlı erkekler, temiz kıyafetleri ve yumuşak hatlı yüzleriyle akşam üstleri Gazi Aktarın önünden geçerlerdi. Çoğunun elinde, aldıkları görünmeyecek biçimde iri mendillere sarılmış öteberi bulunurdu. Kimse aldığını çevresine gösterip tamahlarını çekmez, alamıyanları üzmezdi. Çarşambanın dar sokaklarında ahşap evlerin aralarında küçük yarasalar, keskin çizgiler çizerlerken, yemek kokuları yükselirdi. Eğer

pişirilen veya kızartılan iştah kabartıcı şeylerse, tertemiz oğulmuş bakır veya pirinç mangallar üzerinde kotarılan yiyecekler, küçük kalaylı kaplara konur ve kokuyu duyması ihtimali olan komşulara dağıtılırdı. Her evin küçük veya büyük bir bahçesi olurdu. Komşu bahçesine sarkan dallar, komşuya ait olur... İri narlar, sarı limon ayvaları, kavak, deve taban ve Sultan Selim incirleri böylece göz hakkı kalmaksızın paylaşıldı.

Gazi Aktar dükkânını günün belirli saatlerinde açardı. Boy boy çocuklar, hazırladıkları metelikleri ceplerinde, onun gelişini dört gözle beklerlerdi. Aktar, akideyle, leblebi unuyla, kuş lokumuyla beraber birkaç da tekerleme söylerdi. Bu tekerlemeler bacaksızların ağzında mahalleden mahalleye yayılır ve inanılmayacak kadar kısa bir zaman sonra İstanbul'un öbür ucunda söylenir olurdu. Bilhassa sabahları çocuk kulağına sokulan bu tekerlemeleri körpecik beyinler hemen zapteder ve yerli yersiz tekrar ederlerdi. Bunlar çoğu zaman mânâsız ama çocuk için ahenkli sözlerdi.

Sakanın maşrapası
Eşeğinin yoktur şakası

gibi şeyler.

Bu zararsız ve boş sözler bir süre sonra bir istikamete yönelmeğe başladı. Yeni tekerlemelerin sonlarını çocuğun uygun kelimeler bularak değiştirmesi mümkün hale getirildi. Meselâ,

Ayşanımın aşına
Kurban olan kaşına

beytinde kaşına yerine bakışına, yaşına kelimeleri konuyordu. Birgün yepyeni bir tekerleme duyulmağa başlandı.

Konağını basmalı
Ester Kerâyı asmalı

Nedense bu pek tutundu. Önce çocukların ağzında dolaşırken türlü değişik çeşitlerle yeni yetişmelerin, terlikçi esnafının, semercilerin ve yeniçerilerin ağzına düştü. Her yeni gün, yeni tekerlemeleri de beraberinde getiriyordu.

Nasiyesi nursuzdur
Ester Kerâ hırsızdır
Kaftanının omuzunda
İbrişim var kopça var
Çıfitin konağında
Yüz at yükü akça var,

dan tutun da

Tepelerin soğuğu
Rüzgârdandır kardandır.
Ester Kerâyı vuran

Eller Billâh nurdandır’

a kadar söylendi. Söylendi.

Tekerlemeler tavsamağa yüz tutarken, beyinlere ekilmiş tohumlar yeşermeğe başladı. İstanbul Limanlar Mültezimi Bafa’nın sağ kolu, Venediğin, Avusturyanın, Rusyanın, İranın kısaca paranın dostu Kerâ, küçücük beyitciklerin sipahi beyinlerinde meydana getirdiği tesirle, isyanı hazırladı. Bu kadınlar saltanatına ve özellikle Kerâya karşıydı. Kanlı bir ayaklanma oldu. Sipahiler Ester Kerâ kadar, onun yolunda yürüyen devlet ricaline de bu bahaneyle iyi bir göz dağı verdiler. Ester Kerâ parçalandı ve parçaları rüşvet alan, âdil olmayan devlet büyüklerinin kapılarına çivilendi.

Bir eyyam sonra Gazi Aktarın, zengin bir akrabasının geldiği duyuldu. Mahallenin belli başlı kişileri âdet olduğu üzere hoş geldine gittiler. Bu, saçları zamanından evvel ağarmış çok çok kırk yaşlarında gözüken bir efendiydi. Medine-i Münevvere taraflarından gelmişti. Aktar Gazi efendinin deyişine göre, yaman bir bahadırdı. Velâkin bir zaman evvel, dağlara taşlara, kötü bir baş ağrısı ârız olmuş. Ne ilâç, ne okuma kâr etmiş. Encamında bir Hintli tabib onu, kulaklarını keserek tedavi etmişti. Böylece Çarşamba semtine misafir olarak gelen İsmail Ağa, buraları pek beğendiği gerekçesiyle Gazi Aktara yakın bir ev satın alarak yerleşti. O yılın baharına doğru mahalle iki önemli haberle çalkalandı. Birincisi İsmail Ağa buraya yerleşmekle kalmamış, Hamit efendinin yetimesi Ruhsar’a da talip olmuştu. Bu söylenti üzerine bütün semt bir tek hane gibi harekete geçti. Erkekler satın aldı ve taşıdı. Kadınlar kesti, biçti, işledi. Koca mahallenin emeği kırlent, yorgan, sandık örtüsü, Kur’an kesesi, yatak takımları oldu. Bu eşsiz zenginlikteki çeyizi seyire şehrin ta öbür köşelerinden akın akın insanlar geldiler. Ruhsar, emsali yeryüzünde zor görülür güzelliğiyle salındı, koşuştu. Yalnız kalabildiği nadir anlarda ise, yakışıklı ama kır saçlı ve kulaksız yavuklusunu düşündü durdu. Bu İsmail Ağanın noksanı, Ruhsarı biraz da teselli ediyordu. Kendi yetimse, İsmail efendi de kulaksızdı.

Düğün günü ikinci olay patlak verdi. Çocukların iri iri açılmış gözleri önünde bir grup binanın yıkımına başlandı. Bu medresesiyle, kütüphanesiyle, misafirhanesiyle, imarethanesiyle İsmail Ağa külliyesinin başlangıcıydı. Bu Martaly Matyasın bütün ömrünce gösterdiği faaliyetlerin en faydalılarından biri oldu. Gerçek mânâsiyle “fisebilillâh gazâ, Allahın ve Türk’ün ismini ilâ” için atılmış bir adımdı bu. Benzeri müesseseler gibi inşasına başlanan külliye de şairler, edipler, ilim adamları, bilhassa devlet adamları yetiştirmeğe çalışacaktı. Camiinin duvarları pencere hizasına yükseldiğinde Ruhsar kadının kucağına ebeler bir tosuncuk tutuşturdular. Adı, İsmail Ağanın arzusu üzerine Murat oldu.

“RABBİMİZ Mesih İsanın şanı, Aziz Dominikus ve Roma katolik kilisesinin şerefi ve mukaddes papanın şevketi için...” Würzburg piskoposu yıllık umumhane gelirini iri bir kese içinde aldıktan sonra getireni bu sözlerle takdis etti. Onaltıncı yüzyılda papanın, piskoposların, prenslerin, devlet adamlarının gelirleri bakkal, pehlivan, kumarbaz ve umumhanelerden temin edilir ve toplanan paralardan bir kısmı Mukaddes Papaya gönderilirdi. Sadece, Würzburg civarının Romaya gönderdiği, sekiz bin düka altın civarında idi. Eni boyuna yakın altmışlık piskopos bu gün pek düşünceli idi. Geçen hergün hayatın alışılmış ahengini bozuyor gibiydi. Her gün nereden, ne maksatla geldiği bilinmez abuk sabuk bir sürü fikirler yayılıyordu. Bu fikirler, ne kadar önlenmeğe çalışılırsa çalışılsın yine de taraftar topluyordu. Şükürler olsun ki, kilisenin halk gözündeki korkusu yerli yerindeydi. Din adamları bu korkuyu evvelden beri geliştirdikleri usullerle sürdürüyorlardı. Yani imansızlar, yeni fikir sahipleri ya yakılıyor, ya kaynar suda haşlanıyor, ya ağızlarına eritilmiş yağ veya kurşun akıtılıyordu. Bütün bu tedbirler, gün oluyor tesirsiz kalıyordu. Asiller arasında bile bu cereyanlara kapılanlar vardı. Daha geçenlerde bir umumhanenin gelirini irad olarak ihsan ettiği Hennenberg Kontu bile duyduğuna göre bazı yeni fikirlere meylediyordu. Piskopos hazretleri “ahlâk pek düştü” diye düşündü. Nedendi bu insanların haklarına razı olmayışları? Çanda bir çatlak vardı. Canım sesi bozan, alışılmış ahengi bozan incecik bir çatlak. Asiller arasında da, devlet ricali arasında da, basit halk ilgilerine de para ve menfaat daha öne çıkmış gibi gözüküyordu. Herkes türlü yolları deniyor, menfaatlerin peşinde çılgınca koşuyor; bu arada dinî emir ve yasakları görmezden geliyorlardı. İşin kötüsü görmeyenlere göstermekle görevli olanlar da görmek istemiyorlardı. Evlerin kapıları olur olmaz kimse ve maksatlara aralanıyor ve insanlar, İsa’nın karanlıkta bazı şeyleri göremeyeceğini sanıyorlardı.

Yohanna İncilinde “Biri size gelir ve bu dini getirmezse onu evinize kabul etmeyiniz. Ve selâmlamayınız. Kim böylelerini selâmlarsa onun fena işlerine ortak olur” hükmü, sanki “kim size gelir de altın getirmezse” sözüyle değiştirilmiş gibiydi.

Tam düşüncesinin bu noktasında, bir kral habercisinin geldiğini bildirdiler. Emir kısa ve kesindi. En genç ve en güzellerinden yirmi umumî kadının bizzat piskopos tarafından seçilerek bazı hizmetlerde kullanılmak üzere acele Viyanaya gönderilmesi buyuruluyordu. Piskopos, “şimdi de bizzat Kral” diye söylendi. Her gün artan masraflar yetmezmiş gibi şimdi de en mükemmellerinden yirmi gelir kaynağının kaybı. Bu şekle göre yaşlı din adamı için yapılacak bir tek şey kalıyordu. Geçen yıl olduğu gibi otuz kırk tane köylüyü münasip fiatla İngiltere’ye satmak ve meydana gelen bu açığı gönderilen adamların kadınlarından tamamlamağa çalışmak. Piskopos hazretlerine göre hayat gün geçtikçe yaşanması güç bir şekle dönüyordu.

Seçilmiş kadınlardan belki en körpe, en güzel, en al benisi olan, en asil görünürlüsü İrina’ydı. Yaşı on yedi civarında olmasına rağmen mesleğinde bir hayli ün yapmıştı. Uzun

boyly, pek mevzun vücutlu bir dilberdi. Yirmi seçilmiş kadından oluşan kabile Viyanaya vardığında iyi karşılandılar. Şehir varoşlarında gözden uzak, mükellef bir köşkte misafir edildiler. Zavallıların hepsi derin bir korku içindeydiler. Yol yorgunluklarını alana kadar, onları kimse rahatsız etmedi. Gönüllerince yediler, içtiler, yattılar, kalktılar. Bir gün üç kişilik bir heyet onları ziyarete geldi. İçlerinde en yaşlıları, asil olduğu her hareketinden belli bir beydi. Bütün kadınları, heyet inceden inceye gözden geçirdi. Bu titiz elemekten sonra kadınlara pek çok sorular ve bilmeceler sordular. Günlerce devam eden bu sorgulardan sonra içlerinden sekiz kadın seçildi. Diğerleri Viyana umumhanelerine satıldılar. İrina seçilenlerden biri ve en beğenileni idi. Onunla yaşlı bey bizzat ilgilendi. Aylarca bıkmadan, usanmadan asil bir hanım gibi davranmasını, oturmasını, kalkmasını, yemesini, konuşmasını öğretti. Öğrenci o kadar kabiliyetliydi ki, saray nazırı onun artık yetiştiğine hükmetti. Ve Krala takdim etti. İrina kısa zamanda öğrendiği hafif yabancı şiveli fransızcasıyla, gerçekten bir düşesti. Kralla nazır bu konuda uzun uzun görüştüktan sonra İspanya Kralı Filiple temasa geçildi. Ve İrina bu olaydan bir yıl sonra Komarana doğru düşes Gabrielle d'Estrêes ismiyle yola çıktı. Hareketinden çok evvel geleceği bildirildiği için sözde amcası peder Georges tarafından ona küçük bir villa hazırlandı. Garip bir tesadüfle ev Kont Gall Adamla komşuydu. Yazık ki Düşes'in yerleşmesinden kısa bir süre sonra, yaşlı din adamı odasında ölü bulundu.

Genç Kont hoş geldin münasebetiyle tanıştığı bu güzel Düşesi baş sağlığı ve cenaze hizmetleri için sık sık ziyarete mecbur kaldı. Amcasının ölümüyle, yani asil ailesinin son ferdinin kaybıyla, bu yabancı diyarda yapayalnız ve müdafaasız kalan genç kızın himayesi Kont Gall Adam için böylece bir mecburiyet oldu. Düşes, Kontun nelerden hoşlandığını çok iyi bilen bir kimse tarafından özenle seçilmiş ve eğitilmiş gibiydi. Ender rastlanacak güzelliği, temizlik, zerafet ve dürüstlülle birleşiyordu. Ama insan dikkatlice bakınca onda köklü bir terbiye ile geriye itilmiş ateşli bir dişiliği müşahade ediyordu. Düşes Gabrielle d'Estrêes'in Komarana gelişi, iki bey evine de yani Kontun da, Marat Beyin de yaşayışlarına renkler katmış gibiydi. İkisi de bu sevgili komşunun güvenliğini sağlamak için ellerinden geleni yapıyorlardı. Düşes'in yanına kapılanan hizmetkârlar ancak iki beyin sıkı soruşturmalarından sonra vazifelerine başlıyorlardı. Bu konuda kimselere güvenemiyen Kont onun halk tabakasını iyi tanıdığını bildiği için sık sık Marat Beye baş vuruyor, seyisinden bahçıvanına kadar onun reyini alıyordu.

Böylece Marat Beyin arabacısı Hıdır'dan, Kontun hizmetçisi Tokaylı'ya kadar güvenilecek insanlar Düşes'in hizmetiyle şereflendirildiler. Beylere asil Düşes ne kadar sevimli geliyorsa, beraberinde getirdiği oda hizmetçisi de Hıdır'ın nazarında aynı güzellikteydi. Arabacının çirkinliği Hilda'nın gözünde adamı sanki daha cazip hale getiriyordu. İkisi inanılmaz bir hızla anlaştılar. Villada, Düşes ve hizmetçisiyle beraber aşk mabudu Eros da yuvalanmış gibiydi. Bu evden atılan oklar Düşes'in utangaçlığı, hizmetçisinin şuhluğunda daha da öldürücü oluyordu. Bu konuda Kont belki de ömrünün ilk ve en müthiş hatasını işliyor, onun hakkında en ufak bir tahkikata lüzum görmüyordu. Bunun sebebi ya Düşes'in emniyet veren şahsiyeti ya da Kont'un onu kaybetmek korkusuydu.

Komaranda hayat güzelleşmiş, zevklenmiş gibiydi. Kont Gall Adamın gönlü, bu vafedilmez dilber karşısında gaflet telinden çalıyor ve sevgili Macaristanın dertlerinden

uzaklaşıyordu. Baharın, yaprağın, çiçeğin, rengin varlığını ve güzelliğini çoktan unutmuş olan genç adam, bütün bunları aşkın ışığında hayranlıkla yeniden farkederek oldu. Kuşlar onun için cıvıldaştılar. Kelebekler onun hareketlerini, bulutlar gözlerinin rengini aksettirdiler. Amansız Macar hayatını cennete çeviren o güzel sihirbaz ise hiçbir şeyin farkında gözüküyordu. Bazen delişmen bir çocuk oluyor; sıkıntısını göz yaşlarıyla, sevincini en masum bir tavırla kollarını Kontun boynuna dolayıp yanaklarından öpmekle belli ediyordu. Bazen odasına kapanıp günlerce insan yüzüne çıkmıyor, bazan yanaklarını şarap rengine boyayan bir hicapla akıllı uslu oturuyordu. Çok zaman sevimli bir ciddiyetle Kontun kıyafetini ihmal edişine söyleniyor, sonra bir kız kardeş titizliğiyle onun saçını tarayıp şekil vermeğe, kıyafetini düzene sokmağa çalışıyor. Bu arada savruk hareketlerinin neticesi entarisinin bazı noktalarda açılmasına, küçük diri göğüslerinin, cildinin ipek matlığının görünmesine pek aldırmaz etmiyordu. Bakıyorsunuz birgün sebebsiz Konta surat asıyor. Bu sefer aynı itinalı dikkatini Marat Beye çeviriyordu. Bütün bunları yaparken genç Konta verdiği ızdıraptan habersiz, aynı savruk haliyle koşuşturuyor; iri lâcivert gözlerinde pırıltılarla türlü çalgınlıklar yapıyordu. Kontun Marat Beye güveni ne olursa olsun, kadın bu davranışıyla genç adamı tahrik ediyor ve aklına en olmaz şüpheleri getiriyordu. İşin kötü tarafı, Kontun düşüncelerini Marat Bey farkediyor, çok zaman nasıl davranacağını şaşırtıyordu. On altıncı asırda et henüz hissin üstüne çıkmadığı, henüz aşkın insanı verem edebilecek kadar derinden hissedilmek saadeti tadıldığı için birbirine bağlı bu iki genç adamın davranışları da bu hissin derinliğiyle paralel tehlikeli oluyordu.

Uzun düşüncelerden sonra Marat Bey çareyi Konta açılmakta ve bu duruma bir çare bulmasını istemekte buldu. Gerçi çarenin ne olacağına Marat Bey çoktan karar vermişti ama, beklediği bir haber vardı. Viyana teşkilâtından Molnar Janos, Marat Bey tarafından İspanyada ve Fransada bir seyahate çıkarılmıştı. Marat Bey bu değerli ajanın alacağı neticeye göre aklından geçen teklifi yapacak veya bir başka çare düşünecekti. Yalnız ne varki Molnar Janos daha henüz bu uzun ve tehlikeli yolun yarısına varmamışken, alev bacayı sarmıştı. Beklemek iki genç adamın ilgileri bakımından bir hayli tehlikeliydi. Marat Bey kendi his hayatını bir an bile aklına getirmemeğe çalışıyor, düşünmemek için devamlı hareket ediyor, boş saatlerinde evinin bir bölümünde kurduğu küçük hastanesinde hastalarına bakıyordu. O, Düşes'in hareketlerini takip etmesinin bir mecburiyet olmamasını, onu bu kadar sık görmemeği ne kadar isterdi. Oysa görevi her an Kont ve Düşes'le bir arada olmayı vazgeçilmez bir mecburiyet haline sokuyordu. Birgün ani bir kararla Kont'a şöyle söyledi:

- Aziz dostum, bir kız kardeş sevgisiyle sevdiğim ve size kuvvetli bir aşkla bağlı olduğuna inandığım sevgili düşes Gabrielle d'Estrées ile niçin evlenmiyor, bizi niçin böyle mutluluktan yoksun bırakıyorsunuz?

Kont Gall Adam, bu söz üzerine derinden sarsıldı. Bir süre cevap veremedi. Söyliyeceği sözleri zihninde bir düzene sokuyor ve bunları en iyi şekilde ifade için zaman kazanmaya çalışıyor gibiydi. Sonra:

- Ben de size hemen aynı şeyleri söylemek üzereydim, diye cevap verdi. Düşes'in hissen size bağlı olduğunu düşünüyor, ne sizin, ne de o melek mahlûğun daha fazla üzölmemeniz gerektiğini söylemeğe hazırlanıyordum.

Marat Bey Kontu temin etti ki, onun Düşes'e karşı duygusu samimi bir erkek kardeş

sevgisidir. O ismi gibi biliyordu ki genç kadın Kont için çıldırmaktadır. Ama aziz Kont, bu masum, tecrübesiz ve delişmen kızı sabırla iknaa çalışmalıdır. Kendisinin evlenmesi ise Marat Bey eliyle belirsiz bir işaret yaparak sustu. Sonra Kontu pek yakın bildiğini gösterir bir jestle, İstanbul'dan ayrılma sebeplerinden birinin, belki de en önemlisinin ceylan gözlü bir çerkez kızı olduğunu üstü kapalı anlattı. Asır onaltı idi. Vefakârlık insan gözünde henüz değerinden hiç bir şey kaybetmemişti. Aksine yiğit gönüllerde haşmetli tahtında kurulmaktaydı. Bu yüzden Marat Beyin Kont gözünde değeri daha da yükseldi. Sonra iki genç adam birkaç aydır ilk defa neşeyle uzun uzun sohbet ettiler. Kont Gall Adam, evine dönerken ayaklarının yere değmediğini zannediordu. Gün güzel, yol güzel, yaşamak güzeldi.

O günün akşamı sandalyesinde oturan Kontun gözlerini iki küçücük el kapadı. Kont gelenin kim olduğunu sanki anlamamış gibi davranıp sahibini bulmak istercesine onları bir süre okşadı. Sonra birden aklına gelen bir şaka ile Margarit dedi. Yüzünde bir an titredi eller. Ardından hayret dolu bir çığlık duyuldu. Düşes çılgın gibiydi. Ateş püsküren hayret dolu gözlerle bir an Konta baktı. Sonra hıçkırıkla sarsıldı. Güzel ayakları döşemeyi döverken bağılıyor, ağzına geleni söylüyordu. Onu, şaka yaptığına ikna için kolları arasına alan Kontun göğsünü yumrukladı... Yumrukladı. Sonra iki gencin dudakları ellerinde olmadan birleşti. Döşemenin ayakları altında kaydığını ve kendilerinin nefis bir boşlukta olduklarını hissettiler.

Marat Bey kendisine nişanlandıklarını bildirmek için gelen bu iki güzel insanı, saadet temennileriyle uğurladıktan sonra acele hazırlattığı aygırına atladı. Nöbetçilerin hayretle açılmış gözleri önünde çılgın bir koşuyla ovaya atıldı. Kulaklarında uğuldayan rüzgâr, içinde yanan ateşi söndüreceğine çoğaltıyor gibiydi. Marat Bey delirmişti. Kendine, Konta, dünyaya, Düşes'e, Köse Kadiya, yaman bahtına en ağır sözlerle küfrediyordu. Saatlerce koşan hayvanın nefesinin sıklaşmasına, zaman zaman tökezlemesine aldırmadan mahmuzluyor, kamçılıyordu. Sonunda aygır yuvarlandı ve binicisini yol kenarındaki çalılara fırlattı. Marat Bey, saatler sonra kendine geldiğinde güneş çoktan batmıştı. Yattığı yerden zorla doğruldu. Çatlayan beygirin ölüsüne üzülererek bir an baktı ve ağırca yola düzüldü.

Kader Murat Beyin son şeklini böyle tamamladı. O ömrünün sonuna kadar artık sadece bu sevgiyle yetinecekti.

TOPAL BURUNO, aylarca süren ayrılıktan sonra bir sabah meyhanesine döndü. Loş dükkâna girdiğinde bir köşede Firida'yla oturan bir yabancidan başka içerde kimse yoktu. Kadın yerinden bile kıpırdamadı. Bu, dikkatli ol demektir. Buruno bir müşteriymişcesine kapiya yakın bir masaya, onlara arkasını dönerek oturdu. Kadın isteksiz bir salıntıyla yanına geldi. Ve aksi bir sesle "Ne içmek istersin?" diye sordu. Ismarladığı içkiyi önüne sertçe koyduktan sonra yine masasına döndü. Uzun süre adamla fısıldaştılar. Yabancı neden sonra gitti. Molnar Janos onun uzaklaştığından emin olduktan sonra kalktı ve üst kattaki odasına yürüdü. Bir süre sonra arkasından gelen kadınla kucaklaştılar. Firida bir nefeste durumu anlattı. Buruno'nun İspanyaya gidişinden bu yana iki kişi meyhaneyi devamlı olarak kontrolleri altında tutmuşlar ve Buruno'nun kimliği hakkında araştırma yapmışlardı. Tabii kadın da boş durmamış; bir yandan onların tarafından gözükürken, beri yandan adamların kimliklerini ve kimin adına çalıştıklarını tesbite çalışmıştı. Kadın bunları anlatırken Molnar Janos nasıl davranacağını kararlaştırmıştı bile. Önce hakkında araştırma yapanların bağlı oldukları teşkilâtı tesbit etmesi, sonra da bir başka hüviyetle yine aynı yere sahip olması gerekiyordu. Çünkü geniş tecrübesiyle biliyordu ki, onu aramayı en geç akıl edecekleri yer yine burasıdır. Kılık değiştirmek, çehre değiştirmek, hüviyet değiştirmek, hatta yaş, boy, ten rengi değiştirmek Molnar Janos için oyun kadar kolaydı. Bu arada çok şey bilen Firida'nın ortadan kaldırılması gerekiyordu. Ama önce meyhaneyi kontrol eden adamlar hakkında, tam bir izahat alması lâzımdı. Kadına meyhaneyi kapatmasını ve hizmetçilere yol vermesini söyledi. Bir saat içinde o sırtüstü yatarken aşağıda kapılar açıldı kapandı. Sonra ses tamamen kesildi. Kadın tekrar odaya girdiğinde Molnar Janos doğruldu. Ve kadına bu işle ilgili pek çok sorular sordu. Firida bir yandan konuşurken bir yandan yatağı düzeltiyordu. Adam birden döndü. Kedi çevikliği ve sessizliğiyle kadına yaklaştı. Elinde beliriveren iri bir demiri kadının başına olanca gücüyle indirdi. Bu bir tek vuruş kadının ölmesine yetti. Molnar Janos dudaklarında soğuk bir tebessüm "Demek onlardan gözüktün" dedi. "Öyleyse onların kim olduklarını bilmemene imkân var mıydı?"

Kadının ortadan kalkması, kendi izinin tamamen yok olması demektir. Karşı taraf Buruno'yu çevrenin ve kadının tarif ettiği gibi tanıyordu. O halde bu tarifi dışına çıkmak herşeyi hallededecekti. Birkaç gün sonra bir adam, Viyana mahkemesine müracaat ederek Peştede tanıdığı Buruno Schwarz isimli şahıstan satın aldığı meyhanenin senetlerini ibraz ederek mülkün tarafına temlikini istedi. Bu bey Nitra vilâyetinden İpan İstvan isimli bir macardı. Hemen o gün görevli memurlarla gelerek meyhaneyi teslim aldı. Bay İstvan'ın yanında tezgâhtar olarak tuttuğu bir de kadın vardı. İpan onun garip hikâyesini dinledikten sonra yanında çalıştırmaya karar vermişti. Kadının ismi Annamari'ydi. Würzburg'luydu. Bu kadın bilmediği bir sebepten vatanından, çalıştığı yerden bizzat piskopos hazretleri tarafından alınmış ve Viyanaya gönderilmişti. Onlar bu şekilde seçilmiş

yirmi kadındılar. Önemli bir bey onlara günlerce sualler sormuş, içlerinden bir kaçını alakoyup kalanları Viyana umumhanesine vermişti. Molnar Janos meyhane işini halledene kadar bu kadınla umumhanede kapanmış ve bu süre zarfında bütün bunları öğrenmişti. Kadının hikâyesi Janos'un nedense pek dikkatini çekmişti. Diğer ondokuzunun da isimlerini tek tek tesbit etti. Sonra kadını uygun bir fiatla umumhaneden satın alıp dükkâna getirdi. Bunu takip eden günler diğerlerinin bulunduğu yerleri de tesbit etti. Böylece on iki tanesini de meydana çıkardı. Ama sekizi, o önemli beyin ayırdıkları, yoktu. Gerek İspanya ve Fransa raporunu, gerek yeni kimliğini, gerekse bu garip olayı Murat Bey'e bildirdi. Rapor şöyleydi:

Düşes Gabriel d'Estrêes İspanyada bir prensesin yanında bir yıl kadar kalmıştı. Molnarın konuştuğu hizmetkârlar genç kadının cazip ama görgüsüz olduğunu söylemişlerdi. Düşes fransızcayı çok az biliyordu. Gerekçe olarak çevreye Fransadan çok uzun süre ayrı kaldığını söylemişlerdi. Molnar oradan da Lyon şehrine geçip Düşes'in ailesi hakkında araştırma yaptığını, bu ailenin çeşitli talihsizlikler yüzünden inkiraza uğradığını, yalnız bir bakire kızın hayatta olduğunu, onun da yetmiş yaşları civarında bulunduğunu ve bir manastırda rahibe olduğunu yazıyordu. Murat Bey yirmi uygunsuz kadın konusuna önem vermedi. Düşes konusunda öğrendikleri ise hiç de iç açıcı şeyler değildi. Genç bey duyduğu derin aşka rağmen, akl-ı seliminin çoktan bir neticeye vardığını hissediyordu. Düşes dâvâsı artık belliydi. Şimdi yapılması gereken şeyi tesbit kalıyordu. Murat Bey'i düşündüren Kontun da genç kadının da gerçekten birbirine tutkun görünmeleri idi. Bu durumda acaba kadını kendi saflarına çekebilirler miydi? Murat Bey bunun aksini düşünmek istemiyordu. Bu konuda Kontun düşkünlük derecesini nasıl tesbit etmeliydi. Belki de farkına varmadan Konta inecek darbeyi mübalâğâlî düşünmesinde kendinin Düşese karşı duyduğu derin hissin tesiri de vardı. Ne olursa olsun dikkatli, hem de çok dikkatli olmak zorundaydı. Düşesin yanında çalışan bir tek insana bu konuda güvenebilirdi, o da Tokaylıydı. Hıdır son günlerde zihnini tuhaf bir şekilde işgal ediyordu. Murat Bey ne kadar anlayışla karşılamaya çalışsa da bu iğrenç yüzü tesadüfen sevebilen bir kadının mevcudiyeti onu rahatsız ediyordu. Zavallı haydut eskisi, yavuklusuna yaranabilmek için ne kılıklara girmiyordu. Bey, onun vazifeyle gönül işlerini birbirine karıştırmasından endişe ediyordu. Bu çok dikkat etmeleri gereken zamanda, birinin ayağının sürçmesi, hepsinin ve herşeyin mahv olması demekti. Halbuki bugün Murat Beyin, Hıdır'a ne kadar ihtiyacı vardı.

Kontun korunmasının ihmâl edilmemesi bir mecburiyetti. Hür Macaristan fikrinin ayakta kalmasını sağlayabilecek yegâne adam oydu çünkü. Aksi bir tesadüf, bir hatalı davranış Kontu mahveder ve meydana bütün imkânlarıyla Beç'e bırakırdı.

Günün huzursuzluğu yetmezmiş gibi bir akşam Hıdır, beyin karşısına dikildi. Son zamanlarda edindiği serkeş halini bırakmış, durgun ve müteessirdi. Murat Bey olanların hiç farkında değilmiş gibi sükûnetle hatırlarını sordu. Düşesin çirkin arabacısı, konuşmak için çok uzun süre tereddüt etti. Sonra ağırlıklı bir sesle:

- Beyim medet, dedi. Bir kâfirin zülfü, gönlümüzde taht kurmuştur. Bizi aylar var ki uykusuz bırakır. Gözümüzü yumsak onu, açsak onu görürüz. Bize öl dese, billâh durmaz canımızı fedâ ederiz. Gayri bizde ne sabır ne takat kalmıştır. Karı yiğidim der de ağzından bin tane yiğit dökülür. Biz böyle bir sevda ile tutuşup yanarken, kuracağımız yuvamızı

hayâl ederken bir gün Düşes hanım üstümüze geldi.

Hıdırın yüzünde sakaldan ve halep çıbanı yerinden arda kalmış pek küçük parça utançla kızardı. Bir müddet ellerini koyacak yer aradı. Sonra,

- Düşes hanım bize pek içerledi, diye konuşmaya devam etti. İkimize de pek çok çıkıştı. Bağırды, çağırды. Ben, karı lâfıdır dedim, pek aldırış etmedim ama bizimki pek alındı. Sonra, Düşes dilini çevirip bir başka gâvurcayla ona birşeyler söyledi. Söylediklerinin hiç birini anlayamadım. O çekilip gittikten sonra bizim kadını teselliye uğraşıp, aldırımamasını, birkaç gün daha sabretmesini, nasıl olsa yakında kendisini taht-ı nikâhıma alacağımı söyledim. O yüzüme baktı baktı yeniden hıçkırmağa başladı. "Ah işte ben de bunun için ağlıyorum ya. Bu yılan seni de beni de öldürtür. Yine de evlenmemize razı olmaz. Halbuki ben ne ölmek, ne de Würzburg'a geri dönmek istiyorum" dedi. Gayri beyim belli ki sen daha iyi düşünürsün. Bu işin icabı neyse sen söyle ben yapayım.

Murat Beyin beyninde Würzburg kelimesi aksi sedalar yaptı. Birden Molnar Janosun raporunu hatırladı. Halbuki o hadiseye hiç de önem vermemişti. Bey, Hıdırın huzursuz kıpırdanmasına aldırış etmeden uzun uzun düşündü ve düşündükçe kendinden içrendi. Demek din-i mübîni, vatani, Köse Kadıdan kendine intikal eden emanetleri böyle çirkin bir arzuya feda edecekti. Demek bir nefsanî arzu onun herşeyine mal olacaktı. Rabbin fevkalâde lütfu olan şüphe hissi olmamış olsaydı Murat Bey, kadına bütün kutsal değerlerden fazla düşkün olmanın karasını ömrü boyunca alnında taşıyacaktı. Hıdır olduğu yerde bırakıp acele Molnar Janos'un raporunu tekrar çıkardı ve okudu. Durum bütün açıklığıyla meydandaydı. Janos'un izini bulamadığı sekiz kadından ikisi Düşes ve hizmetçisiydi. Rapordaki tarife göre Düşesin İrina, hizmetçinin de İnge olması gerekiyordu. Murat Bey şimdi öyle bir çözüm bulmak zorundaydı ki, ne Kont, ne Türk haber alma teşkilâtı zarar görsün, ne de Beç şüphelensin. Bir karar haliyle Hıdır'a odada beklemesini söyleyerek çıktı. Aceleyle Ahmedin odasına yürüdü. Ona bazı şeyleri sıkıca tenbih ettikten sonra yeniden Hıdırın durduğu odaya döndü. Üzüntülü bir asabiyetle,

- Hıdır ağa, dedi. Biz her türlü şekavetten elimizi yıkamış, günahkâr hayatımızı islâma ve vatana adamışız. Görürüz ki, daha yolun başındayken, bir kadın sana verdiği kararı unutturmuş. Vazifelerini ihmal ettirmiş, aklını başından almıştır. Her ne kadar burada gönül işlerini halletmek için bulunmuyorsak da yine de sualine cevap vermek isteriz. Bütün mahzurlara rağmen ille de evlenmen lâzımsa, söyleyecek sözümüz yoktur. Yarın, akşam yemeği zamanı Düşesin Kontla beraber bulunduğu bir sırada yanlarına gider, kadını adabıyla istersin. Verirlerse ne âlâ: Yok vermezlerse... Sözü'nün burasında durdu. Alayla gülümsedi.- Eğer vermezlerse, dedi. Ya ayaklarına kapanır yalvarırsın, ya da, senin için zor da olsa bir erkek gibi davranırsın.

Hıdır her sözü yanaklarında patlayan bir tokad olarak duydu. Murat Beyin söyledikleri zehir acılığındaydı. Ve Hıdırın tek gözünü sonuna kadar açtı. Ne yapmış? Neyin olmasını sağlamak için aylardır didinip durmuştu? Hıdırın bakışı ayakkabılarının ucuna çivilenmiş gibiydi. Bütün bu konuşma kendisine şunu söylüyordu. Sen, ancak avrat ayartmağa çalışır; kâfir kadınlarına yalvarırsın. Senin haydutluğun dağda biter, sen onu kadın peşinde devam ettirirsin. Âlem, rıza-i Muhammedî ve vatan için çaba gösterir. Sen utanmazsın, azgın arzularını tatmin için küffara yüz suyu dökmek durumuna düşersin. Murat Bey bile bu iş için senin kâfir ayağına kapanacağını kabul eder.

Hıdır düşüncesinin bu noktasında bağrından yara almış bir ayı gibi böğürdü. Artık o, bu kiri temizlemedikçe ne Murat Beyin, ne kendinin yüzüne bakabilirdi. Kadı efendinin huzurunda Kur'an, kılıç ve bayrak üzerine yemin ederken suçlarından arınmış bir çete reisiydi. Oysa şimdi...

Köse Kadiya yapmayı vadettiği şey hizmetçi ayartmaktan çok daha yüksek bir maksattı. Hıdır yüzünde simsiyah bir renk, odadan dışarı fırladı. Ve o gün gözden kayboldu.

Aylar sonra uçlarda bir çetenin namı duyulur oldu. Onu arabacı çetesi diyorlardı. Uçların bugüne kadar duymadığı cürette korkunç bir teşkilâtı bu. İpten, kazıktan kurtulmuş ama fevkalâde bir disiplinle hareket eden bu adamlar, güpegündüz palanga basıyor, şehir basıyor. Bugün buradaysa yarın akıl almaz bir hızla başka şehrin ufuklarında belirliyordu. Başlarında bir gözü kör bir haydutun bulunduğu söyleniyordu.

Bir gece Murat Bey tuhaf bir hisle uyandı. Bir eliyle yastığının altındaki kamayı kavrarken vücudu yattığı yerde yay gibi gergin bekledi. Odada biri vardı. Gürültü çıkarmamasına rağmen beyin hissi onun varlığından emindi. Sonra birden bir ön sezi ile odakinin Hıdır olduğunu anladı. Bu düşünceyle rahatladı ve endişesiz bir sesle,

- Hoşgeldin ağa, dedi.

Karanlıklar içinde bir şekil kımıldadı. Yürüdü. Yağ kandilini tutuşturdu. Ve,

- Hoş bulduk beyim, diye cevap verdi. Bu vakitsiz ziyaretimizi başışla. Seni uykundan rahatsız etmek istemezdim. Ancak hasretin gayri canımıza tak etti. Seni bir başka zaman ve bir başka şekilde görmemiz mahzurlu olabilirdi.

Murat Bey gülümseyen bir sesle,

- Geldin ya ağa, dedi. Geliş şeklinin ve vaktinin hiç kıymeti yok. Seni özlemiştik. Gözlerimiz arar olmuştu.

Hıdır,

- Belî beyim, dedi. Biz bile aynı düşünürüz. Cenabının hasretinden başka bizi buraya sürükleyecek başkaca bir bağımız yoktur. Hem dahi yüzümüze çaldığımız karayı temizlediğimizi ve ahdimizi unutmadığımızı beyana geldik. Hıdır şaki oldu. Seni kazandı. Hıdır şaki oldu. Bir avrada ram oldu. Bu defa dahi şaki olup kendi namusunu kurtardı. Kirlerini küffar kanında yıkayıp karşına pir-i pak geldi. Sen dahi eski günlerin yüzü suyu hürmetine mübarek Kadı Efendimizin başı için bizi affettiğini söyleyesin de gönlümüzde ukde kalmayıp öylece gaza edelim.

Murat Bey:

- Biz kulun kusursuz olmadığını kendimizden biliriz ağa, dedi. Biz seni kınamadık. Belki biz senin vazifeni unuttuğunu görüp hatırlattık. Bizim davamız Murat davası değildir. Biz rıza-i Muhammedî ve namus-ı vatan için darılır ya da affederiz. Attığımız adım, konuştuğumuz söz, Allah rızasını kazanmak için olsun isteriz.

Sonra yatağından doğruldu. Kucaklaştılar. Bir müddet konuşup hasret giderdikten sonra Hıdır kalktı. Gün ışımak üzereydi.

- Gitme vaktidir beyim, dedi. İnşallah, ilk fırsatta tekrar gelip emirlerini almak isteriz. Ayrılmak üzerelerken, Murat Bey,

- Dur, dedi. Adamların yakındalarsa sana bir işimiz vardır.

Hıdır yeni görevle tamamen affedildiğine inanmış mutlu bir sesle,

- Buyur beyim, dedi. Buyur, şehri yangına mı vereyim? Baş kapitanı mı öldüreyim?

Şehrin malını, davarını mı sürüp götürüyüm?

Murat Bey gülümsedi:

- Hiç birisi değil, diye cevap verdi. Düşesi yarın gündüz, herkesin gözü önünde öldüreceksin ve hizmetçisini beraberinde götüreceksin. Onu öldürme sebebi sana hizmetçiye vermemesi ve seni tahkir etmesi olacak. Hizmetçiye ister sat. İster öldür. İster kendine alakoy. Ama dikkat et. Bir daha hiçbir yabancıyla temas etmesin. Eğer yakalanırsan, işkenceye koşulsan da, etlerin cımbızla yolunsa da, derin yüzölse de vereceğin ifade bu olacaktır.

Hıdır saygıyla ilerledi. Beyin elini öptü.

- Emrin başımın üzerinde, dedi.

Murat Bey,

- Düşes vurulurken Ahmet de orada olacak ve size karşı çıkacaktır. Onu da biçimli bir yerinden yaralayınız, dedi.

Kararlaştırılan gün Düşes Gabrielle d'Estrêes Köşkün bahçesinde Ahmetle beraber oturuyorlardı. Kontun çalışma odasına kapandığı bu saatlerde onlar ekseriya evlendiklerinden beri bir araya gelir, konuşur, şakalaşırlardı. Bu sohbetler delikanlının yetişmesi konusunda çok faydalı oluyordu. Genç, hristiyan topluluklarda nasıl davranılması gerektiğini böylece öğreniyordu. Kadının güzel gözlerindeki şeytanî pırıltılarla bu yeni yetişmekte olan çocukla yaptığı şakalar zaman zaman Ahmed'i bunaltıyorsa da yine de onlarla beraber olmaktan zevk duyuyordu.

Ahmet, Düşes'in büyük gergefte oda hizmetçisiyle beraber işledikleri nakışı seyrediyor ve sorulara cevaplar vermeğe çalışıyordu. Üç genç yerli yersiz şakalaşıyor, gülüyorlardı. O gün yine böyle neşeli bir zamanda bir anda duvar tepelerinde elliye yakın adam belirdi. Ve bahçeye atladılar. Çevreleri o kadar hızla sarıldı ki hiç biri kıpırdayamadı bile. Aylardır asık bir suratla dolaşıp duran hizmetçi "Hıdır" diye haykırarak ayağa fırladı. Artık iyiden iyiye haydut kılığına girmiş adamın boynuna sarıldı. Bu arada Ahmet, savul narasiyle kılıcını çekti. Ona çocuk gözüyle bakıp gülümseyen haydutlar kısa zamanda ne çetin bir ceviz olduğunu anlayıverdiler. İlk nefeste içlerinde üçü yere serildi. Ancak Ahmed'in direnmesi de pek uzun sürmedi. Birkaç haydut cepheden hücum ederken arkadan sokulan diğeri kamasını genç çocuğun kaba etine ve omuzuna saplayıp çıkardı. Bir başkası başına bir şey indirerek yere serdi. Düşes'in gözleri iri iri açılmış, olanları seyrediyordu. Ahmed'in yere düşmesi üzerine korkuyla bir çığlık attı. Bu arada köşkün pencereleri açılıyor, silâhlanan hizmetkârlar koşuyordu. Soğuk kanlı çete reisi Düşese sokuldu. Yüksek sesle ve tane tane,

- Beni babam bile senin yaptığın gibi tahkir edemezdi, dedi. Sevgilimi almağa ve seni ecdadının yanına göndermeğe geldim.

Sonra elindeki kılıcı hızla kadının göğsüne sapladı. Haydutlar, reisin bir işaretiyle görülmemiş bir çeviklikle duvarı aştılar ve gözden kayboldular. Yerde Düşes, Ahmet ve üç haydut kanlar içinde yatıyordu. Kont Gall Adam, olayın son sahnesini ancak pencereden görebilmiş, sadece arabacının son sözlerini duyabilmişti. Aşağı indiği zaman karşılaştığı manzara korkunçtu. Olduğu yerde bir an dondu. Sonra karısına koştu. Çok şükür henüz

yaşıyordu. Hizmetkârların yardımıyla Düşes ve Ahmet içeri taşınıp Murat Beye haber salındı. Genç adamın gayretleriyle Düşes bir ara kendine gelir gibi olduysa da sonra ateş hızla yükseldi. Ve sayıklamalar başladı. Söyledikleri tuhaf ve çirkin şeylerdi. Asil hanım, ağzı alınmaz müstehcen kelimelerle birilerine küfürler ediyordu. Düşesin can çekişmesi ertesi gün öğle vaktine kadar sürdü. Doğrusu Kont onun ölmesini son anlarda artık ister hale geldi. Çünkü meydana çıkan gerçek, bir hasta sayıklaması içinde de olsa yaşamadan söylenebilmesi imkânsız şeylerdi. Kont Gall Adam, büyük bir sıkıntıyla bunaldığını hissediyordu. Allahtan komşusu fevkalâde bir anlayış göstermiş, karısının ilk sayıkladığı sözlerden sonra artık hastanın yanına girmemiş, yapılması gereken şeyleri zaman zaman Konta tenbih ederek tedaviyi sürdürmüştü. Gall Adam onun bu asil davranışını doğrusu şükranla karşılıyordu. Ahmet derhal Murat Beyin evine naklolunmuştu. Beyin ifadesine göre durumu ağırdı. Kont bütün acısına rağmen dayısının oğlunun renksiz yüzünü üzümlere seyretilmiş, kendi karısı için canını düşünmeden ortaya atan bu yiğite büsbütün bağlanmıştı.

Günler geçip vaka küllenmeğe, Ahmet bir kişinin yardımıyla yürümeğe başladığında Kont, Molnar Janos'a bir emir gönderip Düşesin mазisini gizlice araştırmasını istedi. Birkaç ay sonra ona, Murat Beye daha evvel gönderilmiş raporun bir sureti gönderildi.

LANTOS SABESTYEN, Tinody ile birlikte Kaşa'dan o sabah hareket edecekti. Bu ayrılık kısa bir zaman için de olsa kale savaşçılarını doğrusu üzüyordu. Kral, Sabestyen'e boşuna mı yıllık veriyordu? Onun dizi dizi beyitlerinin ve çaldığı sazın Macaristan'da eşi var mıydı? Bu sebepten onun ve Tinody'nin kaleden bir kaç gün ayrılığı insana bir kaç ay gibi gelmez miydi? Halk, Türklerde de Macarlarda da tarihi türküyle yazar ve güzel sesle terennüm eder. Türklerde de Macarlarda da onaltıncı yüzyılda yaşamış hangi genç kız düşünürsünüz ki yavuklusunun adını ve yaptıklarını billur bir sesin çağırıldığı türküde işitmek istememiş olsun. İki milletten de hangi yiğit akla gelir ki içindeki koru harlandırıran o güçlü musikinin yokluğuna az bir zaman için bile olsa katlanabilsin. Bereket versin zurnacı Selâm kalede kalıyordu. Kale beyi bu kıymetli esiri kaçır veya kaçırılır kuşkusuyla Druskocy'nin düğününe göndermiyordu. Selâm'ın esmer tenine, kalın mor dudaklarına bakıp her ne kadar çingene olduğu söyleniyorsa da bey onun özbeöz Türk, hattâ hâfız olduğunu çok iyi biliyordu. Bu özelliğinden ötürü Selâmın beyin gözündeki değeri daha da yüksekti. Onaltıncı yüzyıla, müzik, hava kadar, su kadar, ekmek kadar lâzımdı. Şarkıda terennüm edilmeyen kahramanlığın ne değeri olurdu. Onaltıncı yüzyılın kaderi, sanki bu iki seçilmiş halkı karşı karşıya getirip, dünya insanlarına kahramanlığın ne olduğunu anlatmağa çalışmak gibiydi. Her gün aklın kavrama gücü üstündeki yiğitlikler iki tarafça da takdirle, imrenmeyle karşılanıyor, titizlikle âhenkli kalıplara dökülüyor, emsalsiz seslerde nâme, saz tellerinde ritm oluyordu. Selâm'ın zurnasıysa, sözü alıp bir kucak kora çeviriyor, sonra, din hissinin, vatan hissinin ve erkekliğin yuva yaptığı yiğit göğüslerde, çılgın yangınlar tutuşturuyordu. Selâm, esir edileli henüz bir yıl bile olmadığı halde ayağındaki kösteğe rağmen kaleye alışmış, Macar hayatını benimsemişti. Belki ilk günler ona pek hoş davranmamışlardı. Ama önce sesinin güzelliği, arkadan da zurna çaldığı öğrenilince, durumu birden değişmiş, kale içinde bayağı serbestlemişti. Bunda Macarların saz ve sözden hoşlanmaları kadar, Macar asillerinin evlerinde, paşa konaklarından örnek alınarak, bazen otuzu aşan sazendenin bulunuşu ve bu yüzden meydana gelen bir nevi rekabetti. Macaristan o zamanlar sadece Türk kemanını tanır ve severdi. Leh kemanının Macar kulağına hoş gelebilmesi için daha iki yüz yılın geçmesi gerekecekti. Santur, gayda, zil, saz, zurna ve kemandan meydana gelen fasıl heyetleri, uçtan uca söylenir ve sazandelerin çokluğu ile öğünölürdü. Aynı rekabet Türkler ve Macarlar arasında da olduğu için, fırsat bulurlarsa birbirlerinin çalgıcılarını ele geçirirler ve bu uzun zaman söylenen bir başarı kabul edilirdi. Ama bunun dışında iyi komşular çalgıcıları birbirinden ödünç alırlar ve boğuşmaktan fırsat buldukça kulaklarının paslarını silerlerdi.

Bin beşyükdoksan yıllarında Zrinyi György'nin Peçuy yakınlarında, Türklerle yaptığı bir karşılaşmada, eline geçirdiğı Türk beyinin iki çingene kemancısı, uçlarda çalgıcı avının en hareketli mevsimini başlattı. İyi çalışan kulaklar, hangi bey veya paşanın zurnacısının, kemancısının, ne zaman nereye gideceğini duyup iyi düşünölmüş plânlarla tesbit ettiler.

Böylece Türk çingenesi ya da Türk çalgıcısına sahip olmayan bey evi, konak ve saray kalmadı. Bunlar, bulundukları yerde itibar görüyorlar, beylerin ve hanımların içki meclislerinde hazır bulunuyorlardı. Hatta çoğu para sahibi bile oluyordu.

Ancak, paraları olduğu, nazları geçtiği halde içlerinde esirlikten kurtulmak isteyene hemen hiç rastlanmıyordu. Bu durumun Macarların dikkatinden kaçmış olması tabii ki Murat Bey için büyük bir şanstı. Çalgıcılarla beraber oyuncular da Macarlar tarafından ele geçiriliyordu. Çoğu Sakızlı olan bu çingeneler, fildişi tenli, iri mavi gözlü, mevzun vücutluydular. Raksları da askerlerin kılık değiştirerek oynadığı haydut oyunlarına hiç benzemiyordu. Onlar, yani askerler ne kadar kılık değiştirmiş olurlarsa olsunlar savaşçı oldukları her hallerinden belliydi. Ama Sakızlı oyuncular.. Ah onlar sözle anlatılamazlardı. Onlar bir tek kelime ile müziktiler; hareket haline dönüşmüş müzik. İşte o kadar. Sakızlı çingeneler oyunlarını bitirdikten sonra, şeklen erkek olmalarına rağmen pek erkeklerle beraber oturmazlar, ekseriya kadın meclislerine katılırlardı. Kadınlar onaltıncı yüzyılda da konuşmaktan pek hoşlanırlardı. Bu zarif, saygılı, kadın yapılı oyuncuların vücutları onları sıkımsa, aksine hoşlanırlar ve konuşmalarına devam ederlerdi. Sözler, kumaş, giyim, renk ve kıskançlıkların çok zaman dışına taşar, Kralın özel hayatından prenslere, kalelerden palangalara kadar olmuş ve olacak olanlar herkesin bildiğince ortaya dökülürdü. Tabii bu konuşmalarda ancak çok şey bilmek insanı ön sıraya çıkarabilirdi. Bu psikolojik mecburiyetten ötürü söylenmemesi daha iyi pek çok söz ellerinde olmadan güzel ağızlardan dökülüverirdi. Sonra bir güneşli gün kaleye demirci çingeneleri gelir, nal, demir işleri, kap, kacak tamir ettirmek veya fal baktırmak için çevrelerine adamlar toplanırdı. Onların pek beceremedikleri macarcanın tercümesini oyuncular üzerlerine alır ve çingenece pek çok konuşurlardı.

Osmanlı devletinin Fatih Sultan Mehmet Han devrinde mükemmelliğe erişen haber alma teşkilâtı ağını, İtalya, Fransa, İspanya, İngiltere, Avusturya, Rusya'ya karşı yaymıştı. Bu, çevreden merkeze işleyen teşkilâta ilâveten, Murat Bey Macarların verdiği isimle "Firavunun evlâtlarını", yâni çingeneleri kullanarak yeni bir ağı, Komaran merkez olmak şartıyla teşkilâtlandırıyordu. Çalıştırılan adamların içinde en çok yararlananlar gariptir ki Sakız çingeneleriydi. Şeklen, ruhen, hatta fiilen kadınlaşmış bu şirin yapılı insanlar, kendilerinden umulmıyacak bir cesaretle bulundukları sarayların, bey evlerinin, hatta hamamların değerli sahip veya misafirlerinden neler öğrenmiyorlardı ki. Öğrendikleri, vakit geçirilmeden aracı çingenelere, onlardan Martin teşkilâtı tatarlarına ve devrin bütün imkânsızlıklarına rağmen pek kısa zaman sonra Murat Beyin ve haberler süzgeçten geçirildikten sonra Kont Gall Adamın kulağına kadar ulaşıyordu. Bunlar mühim sırlardı. Gerek Murat Bey, gerekse genç Kont, Avusturya sarayından papalık İtalyasına, Sicilyadaki bir asilin konağından Buda'da yaşayan sivrilmiş bir ailenin iç durumuna kadar her şeye vakıftılar. Genç Martin teşkilâtının önemi her gün biraz daha fazla belli oluyordu. Yeminli ajanlar cansiperâne gayretleriyle kişisel menfaatlerini bir kenara itip haber alma görevinden başka, bu koca teşkilâtın mâlî yükünü türlü kurnazlıklarla temin ediyorlardı. Martin teşkilâtı büyüyordu. Teşkilâtle beraber Kont Gall Adamın ümitleri, Beçin endişesi de boy atıyordu. İki taraf da yakın bir gelecekte önemli bazı olayların meydana geleceğine inanıyorlar, ellerinden geldiğikadar uyanık davranmağa çalışıyorlardı.

Kont, yeni Macaristan için uzun süredir aradığı liderden şimdilik vazgeçmiş gibiydi.

Düşünüyordu ki bu konu bir müddet daha geciktirilebilirdi. Hissi ona, aranılan ismi, yakında beklenen hâdisenin vereceğini söylüyordu. O halde sabredip biraz daha kuvvetlenmekte ve yeni liderin eline gerçek bir kuvvet vermekte fayda vardı. Bugüne kadar bütün Macar kabilelerini, Nyek'leri, Megger'leri, Kürkgyarmad'ları, Tanyan'ları, Yenö'leri, Ker'leri, Kesi'leri, Kaban'ları gözden geçirmiş. Bir türlü doyurucu bir sonuca ulaşamamıştı. O halde bekliyecekti. Erdel, Eflâk ve Buğdanda haber aldığı kıpırdanmalar, ona bu konuda hak veriyor gibiydi. Beğin damarlarına işlemiş Türk yılgınlığı olmamış olsa, şüphe yok ki ne Kont, ne de çalıştırdığı kusursuz teşkilât pek uzun ömürlü olamazdı. Ama Avusturya kralları, Macaristan içinde boy veren bu teşkilâtın kollarını Osmanlı sınırlarında gördükleri için, Kontu yok etmenin bir bakıma Osmanlı iç işlerine karışmak mânâsına alınabileceğinden korkuyorlardı. Bu yüzden gerekeni yapamıyorlardı. Böyle bir şeyi düşünmek bile uykularını kaçırmak için yeterdi. Ancak iki kişinin, yani Rus Çarı ve Papanın bıkmamasıya sürdürdükleri mücadele devam edip gidiyordu. Ondört milyon kilometrekareye yayılmış Osmanlı isimli dev, bu iki adamın tırtıl çabalarını küçümseyerek seyrediyordu. Bir yandan İstanbul Rum Ortodoks Patriği Jeremie, Rus elçisi aracılığıyla Moskovaya Çarı takdis bahanesiyle davet edilirken, Türk idarecileri biliyorlardı ki bu faaliyet yarının tarlasında yeşerecek bir ortodoks himayesinin başlangıcıdır. Ve gülüp geçiyorlardı. Beri yandan papa beşinci Sikist, devlet-i Osmanlı potasında çalkanan Ermeniler, Melkiler, Yakubi'ler, Keldani'ler gibi Asyalı hristiyan topluluklarına sefaret heyetleri gönderiyor, onları katolik Romaya sıkıca bağlayıp böylece Osmanlı bünyesini içten çürütmek istiyordu. Papalığı bilhassa ilgilendiren Ermenilerdi. Bu maksatla Papa, vekilini, Açmiyazin ve Sis'te oturan iki Ermeni patriğini ziyaret için yola çıkarıyordu.

Vekil uzun uğraşmalardan sonra gerçekten iki patriği kandırdı da. Ne var ki bütün Osmanlı halkları gibi Ermeniler de, adaletten ve eşit muameleden memnundular. Bu yüzden Roma ile bu bağlantı mümkün olmadı. Yılmayan papa vekili Trablus, Hama, Şam, Kudüs, Halep, Urfa kiliselerini de tek tek dolaştı. Yazık ki ziyaret ettiği hemen her kilisede durum aynıydı. Halk memnundu. Ve başlarındaki din büyüklerinin Romayı kabulleri hiç bir şey ifade etmiyordu.

MART başlarında bir sabah general Mişel Sereni henüz kahvaltıdaiken yaşlı bir hanım tarafından ziyaret edildi. Misafir pek fazla oturmadı. Kadının dün akşam kapısı çalınıp, tanımadığı ama, saygıdeğer görünümlü bir bey kendisinin vakti olmadığını, oysa general Mişel Sereni hazretlerine iki kelimelik bir haberin ulaştırılması gerektiğini, bunun için en uygun insanın, rahmetli yüzbaşı Flibek İmre'nin karısının, yani kendisinin olduğunu düşündüğünü söylediğini, onun da generali bu maksatla rahatsız ettiğini bildirdi. Yabancı sadece "Beyaz iskemle boş" demişti. Bu esrarlı kelime generalin aceleyle doğrulmasına yetti. Hanıma teşekkür edip selâmetledikten sonra, Zigismund Rakoci'ye süratle haber gönderdi. Onların aylardır yolunu bekledikleri bir haberdir bu. "Beyaz iskemle boş." Bu söz İstolni-Belgradın Avusturyalılarca tanınan isminden alınmıştı. Onlar bu şehre Stuhlweisenberg derlerdi. Demek Kara Ali Bey nihayet vergi toplamağa çıkmıştı. General, şehir muhtarından durumu günlük raporlarla tetkik ediyordu. Her ne kadar Osmanlı-Avusturyanın politik bakımdan çok gergin bu gününde yapmağı tasarladığı şey tehlikeliyse de doğrusu atılmağa değerdi. Bu işin ucunda büyük nam ve büyük para vardı. Generale savaşın umulmayan bir baskın şeklinde olacağını verdiği cesaret kadar Ali Beyin son günlerdeki durumu da vardı. Kara Ali Bey şu son senelerde derin bir sükûnet içinde görülüyordu. İstolni-Belgrat muhtarının deyimiyle bey, son yıllarda gireceği cehennemin uğultularını dinliyor gibiydi.

General Mişel Sereni on sekizbin kişilik bir kuvvetle o akşam gün batımından biraz sonra hemen yola çıktı. Kuvvetlerinin mevzilendiği yer İstolni-Belgrata atla dört saat uzaklıkta, İstolni-Belgrat-Şimentorny arası baykuşlu derbentti. Sular yüzünden batıda ancak bu noktada geçit vardı. Askerin mevzilendiği yerde çoktan terkedilmiş ve artık birer harabe olmuş tekke kalıntıları bulunuyordu. Bunlar, tâ Kanunî Sultan Süleyman Handan çok evvel gelerek yerleşmiş Ahîlere aitti. Gönüllüler, Eralpler, Gâziyanların eseri idi bu kalıntılar. Kara Ali Beyin ertesi gün buradan geçeceği ve büyük Macaristanın bağrında ilk yarayı açmış, kendilerinden sonra gelen akıncılara rehber olmuş kadim kâfirlerin bu harabesinde sabah namazı kılmak için duracağı düşünülebilirdi. Derbentte uğuldayan mart rüzgârı ve yıkıntıların koyu gölgeleri gönüllere ürperti veriyordu. İnsana, sanki o esatirî dervişler yattıkları yerlerden doğrulacaklar ve bütün heybetleriyle karşısına dikilecekler gibi geliyordu. Nasıl ürperilmezdi? Onlar, burada, bu uğultulu derbentte son uykularını uyuyan o esrarlı ölümler, ürperilmeden nasıl düşünülebilirdi? General Mişel Sereni harabeler karşısında uzun süre böylece kaldı. O, Türkü gerçekten tanıdığını zannediyordu. Çok iyi biliyordu ki, Türkü tanımak onun dününü iyi bilmekle mümkündür. O Ahi dervişlerindeki sonsuz sabrın, gücün ve Allah rızası için kendini verme imânının uçsuz bucaksız enginliğini pek iyi takdir ediyordu. Türk ordusunun fethini düşünebileceği hangi bölge, geçme ihtimali olabileceği hangi yol vardı ki, o dervişlerden bir kaçı o noktada bir tekke veya bir zaviye kurmamış olsun. Bu pervasız adamların bir eli kılıncı tutarken, öbür eli bulunduğu bölgeyi

türlü renkli çiçeklerle mamur ederdi. İmparatorluk ordularının bir anda geçip gittikleri bu noktaların kaç insan ömrünün nice çetin yıllarına mal olduğunu düşünmek bile insanı hayret ve hayranlıkla dolduruyordu. Ordular geçip gidiyor, ama onların çetin görevleri bitmiyordu. Bu defa bulundukları noktada karşılıksız kötülükleri yok ediyorlar, fakirlere hami, evsizlere ev, muhtaçlara azık oluyorlardı. General bütün bu gerçekleri çok iyi bildiği için, Kara Ali Beyin kuvvetinin çok az olduğunu küçümsemiyor, aksine hiç bir şeyi şansa bırakmamak için her türlü tedbiri alıyordu.

Gözcüler nihayet Türklerin göründüklerini haber verdiler. Mişel Serenin çok çok iki saatte biteceğini zannettiği çarpışma o gün ikindiden sonraya kadar sürdü. Kara Ali Beyin ummadıkları noktada baskına uğrayan dörtbin kişilik kuvvetinden yarısı şahadet şerbetini içtiklerinde Memiş ağa, emrindeki binsekizyüz kişilik kuvvetiyle tesadüfen çıkageldi. Bu, savaşı bir anda Avusturyalıların aleyhine çevirdi. Birleşik Alman-Macar ve Avusturya kuvvetleri ani bir yenilgiye sürüklendiler. Kara Ali Bey, hepsi de tehlikeli olmak üzere belki dört yerinden yara almıştı. Bir muhafız birliği, Beyi İstolni-Belgrada götürürken, Memiş ağanın Beyle ilgilenmesinden yararlanan asker, Avusturyalıların bıraktıkları zengin ganimeti yağmaya daldı. Beçliler içinde kendini ilk toplayan Zigismund Rakoçi oldu. Generali kaçmağa bırakıp askeri toplamayı başardı. Ve hiç beklemedikleri bir anda bir kasırga gibi Türklerin üzerine indi. Bu iki taraf için de tam bir katliâm oldu. Çatışma Türklerin ağır yenilgisiyle sonuçlandı. Baykuşlu Derbentte gece ölülerin üzerine siyah yorganını çekerken kurt sürüleri, başları aya uzanmış, ağıtlar söylemeğe başladılar. General Mişel Sereniye yedi bin askere mal olan bu savaşın yegâne kazancı üçyüzyetmişsekiz esirdi ki, bunlardan çoğu ayakta duramıyacak kadar yaralıydılar. Sorumsuz bir generalin bu mevsimsiz saldırısı Avusturya hükümetini pek zor durumda bıraktı. Arşidük Ernest bir yandan Budin valisi Ferhat Paşaya özür dilemek için heyetlerler gönderirken, beri yandan generali mânâsız hareketinden ötürü kınıyordu. Davranış mânâsızdı. Mevsimsizdi. Saçmaydı. Çünkü papalıktan sızan haberlerde bir haçlı ordusunun çok yakında tertipleneceği müjdesi vardı. Mişel Serenin kaybettiği askere Avusturyanın o gün ihtiyacı olacaktı.

GÜNEŞ batmak üzereyken büyükçe bir oduncu kayığı Komarana yanaştı. Daha içinden kimse çıkmadan, kolculardan evvel, bir kaç tüccar kayığa atladılar. Gelen malı herkesten evvel almak istiyor gibiydiler. O karışıklık arasında fakir giyimli bir çörekçi kalabalıktan sıyrıldı, kimse farketmeden karaya çıktı. Kıyıya atladıktan sonra bir süre oralarda gezinerek Czipo'larını methetti. Müşteri aradı. Hava iyice kararmağa yüz tutarken, kazanamamış bir esnaf küskünlüğüyle şehre yürüdü. Aynı sepet, yarım saat sonra bir hizmetçi tarafından Murat Beyin masası üzerine bırakıldı. Bey çöreklerden en kötü pişmiş, en gösterişsiz ve üzerinde düz bir çizgi olanını seçti. Böldü. İçinden çıkan kâğıdı süratle okudu. Onun, Balibilen tarzında aldığı ilk mektuptu bu. Arapça özden alınarak ve P, Ç, Y harfleri ilâvesiyle meydana getirilmiş, dünya dili olarak düşünülmüş yeni bir lisandı Balibilen... Bu dili, Edirne'de mütevazî evinde Ekmekçizade Ahmet Paşanın kardeşi Mehmet Muhittin Efendi uzun yıllarını vererek hazırlamıştı. Çelebi bir dünya devleti hayaliyle ortaya koyduğu bu eserden, bir kaç yakın dostuna bahsetmişti.

Eserini henüz tamamladığı günlerde, tanımadığı bir bey onu evinde ziyaret etmiş, ona dünya dilinin kullanılma imkânsızlıklarını anlatmış, milliyet hissinin olduğu yerde, dünya lisanına kimsenin iltifat etmeyeceğine onu ikna etmiş ve eserini Osmanlı menfaatine kullanmak için rica etmişti. Böylece Mehmet Muhittin Çelebi, uzun yıllarını verdiği bu eserini din-i mübîn ve Devlet-i Osmanî yararına terki kabul etmişti. Çelebi hemen aynı ay içinde, iyi bir memuriyetle Mısır'a tayin edilmiş ve Balibilen önemli hallerde kullanılmak kaydı ile Rumeli haber alma teşkilâtına verilmişti.

Mektup Bosna beylerbeyindendi. Murat Bey aldığı haberin öneminin bizzat mektubu yazan beylerbeyi tarafından bile tamamen anlaşılamıyacağını hissediyordu. Haber bugün için önemliydi. Ama yarın için? Çok uzun süre düşündü. Çıldıracak gibiydi. Devlet-i Âl-i Osmanda meydana gelen bu değişme nedendi? Halk o halktı. Gönüllüler, akıncılar, gâziyan ve eralpler yine vardı. Yine "fisebilillah gaza ve Allahüzülcelâlin ismini ilâ" dildeydi. Yine Hazret-i Fatih devri kanıydı damarlarda devreden. Yine binler, yine yüzbinler aynı heyecanla ölümü kucaklıyordu. Ama Murat Bey artık bütün bunların yetmediğini görüyordu. Bir eksik vardı. O eksik şey, Bosna beylerbeyi Telli Hasan Paşanın mektubunda bütün çirkinliğiyle meydandaydı. Kanunî'nin veziri Lütfü Paşa, Asafnâmesini sanki bugün için kaleme almıştı. Paşa, "Devlet adamı olanda, gayz, kin, menfaatçilik bulunmaya, her ne iş işlerse kendünün değül devletün itilâsını gözete" diyordu. Oysa.....

İnsan ne diyeceğini bilemiyordu. Devletin iman tahtasında vuran kalpte bir düzensizlik, bir alışılmamış çırpınma vardı. Bu her düzgün olmayan atış, serhatte vatanın damar uçlarında kendini hissettiriyordu. Evlâd-ı Osman, şükür vazife başındaydı. Ama vezirler, devlet adamları, önemli idarî mevkidekiler.. Murat Bey durumun geçici bir bozukluk olacağına inanmak istiyor, aldırmamak lâzım diyordu, ama buna, kendi de inanmıyordu. Telli Hasan Paşanın mektubunda belirtilen tehlike, kısaca vezir-i âzam olma

olunda Koca Sinan Paşanın yaptığı akıl almaz küçölüşlerdi. Bu mektup Murat Beyin gönlündeki üzüntüleri yeniden su yüzüne çıkarması bakımından azap vericiydi. Devlet erkânı makam için birbirlerine düşerken, uçlarda basit halk tabakalarında da belirli düşüşler görölüyordu. Bunlar göze batmayacak kadar ufak şeylerdi. Meselâ bir dölger beğendiğı bir Macar soyadını alıyor, bir bey giyimine Avusturya giyiminden bazı parçalar ekliyor. Ve bir kemancı çaldığı melodiler içine yabancı motifler katıyordu. Paşanın mektubundaki ciddi görünüşlü tehlikeyle, halkın şu veya bu kıyafet, musiki ve lisana kayışın bir başkası nazarında hiç bir önemi olmayabilirdi. Oysa bunlar ve buna benzer olaylar Murat Beye Koca Sinan Paşanın vezir-i âzam olma ihtimalinden daha büyük bir musibetmiş gibi geliyordu. Çok iyi biliyordu ki, tesir etmek büyüklüğe, taklid etmek küçüklüğe işarettir. Bu Osmanlılarda böyleyken, Türk idaresindeki Macarlarda da aynı hal geliyor, onlar da kendi özlerine dönmüyorlar, bir başka milleti, Nemçeliyi taklide yöneliyorlardı. Henüz bütün kuvvetlerin Osmanlı elinde olması ne ifade ederdi? Durum bu kanala döküldüğüne göre...

MURAT BEY, iki sebepten ötürü o gece uyku uyuyamadı. Hasan Paşadan gelen mektup ve Ahmet. Kara Ali Bey yaralı ve hastaydı. Böylece Ahmed'in İstolni-Belgrata dönmesi bir mecburiyetti. Delikanlının da onları özlediğini bilmesine rağmen Murat Bey bu dönüşü henüz mevsimsiz buluyordu. Ahmet son imtihanlarını Telli Hasan Paşanın yanında, bu son akıncının çelik iradesinde versin istiyordu. Gün ağarana kadar yatağında türlü düşüncelerle döndü durdu. Bu gece, karanlık ve ümitsiz geliyordu genç beye. İsimsiz bir ateşin içini kavurduğunu hissediyordu. Bu ateşle kalktı. Abdest aldı. Gözyaşlariyle sabah namazını kıldı. Derin ve içini acıtan nefeslerle duasını yaptıktan sonra üzerine gelen bir anlık rahatlamayla seccadede daldı. O kısacık zaman bölümünde Köse Kadiyı gerçekmişcesine gördü. Kadı efendi onun sırtını, kemikli, elleriyle sıkıca sıvazladı. "Üzülmek, Murat Bey oğlum, dedi, ne güzeldir üzülmek. Ne güzeldir, Din-i Mübin ve Selâmet-i Vatan için üzülmek. Bilir misin bu üzüntünün Allah katındaki sonsuz kazancını." Murat Bey, "Beni, demek istedi, üzüntünün kazancı teselli edemiyor. Ben.." Köse, "Biliyorum," diye tebessüm etti. "Sen menfaatlerin ötesindesin. Bey oğlum, milletlerin de kişiler gibi alın yazıları vardır. Şu veya bu sebeple güçlenir, zayıflar veya yok olurlar. Yüce Peygamberimiz bize şöyle söyler. Elinizde dikilecek bir tek fidan olsa ve bilseniz ki kıyamet kopmak, dünya yok olmaz üzeredir, yine de elinizdeki fidanı dikiniz. Siz de Murat Bey oğlum Allahın rızasını kazanabilmek için, ümitsizliğe düşmeyecek, gücünüz yettiğince fidanları dikeceksiniz. Çok iyi bilirsiniz ki, İslâm dininde ümitsizlik, Allaha eş koşmak anlamına gelir. Ve en büyük küfürlerden biridir. Siz devlet adamlarını suçlarken, düşünmüyorsunuz ki, onlar sizin aranızdan sivrilip çıkmışlardır. O halde onların değersizlikleri bizzat sizin değersizliğiniz olmaz mı? Zamanın kemirdiği bir şey var oğlum. Bu şey bir kelimeyle inançdır. İnançsa gücünü feragat ve harekettten alır. Bu hasletlerin aşınmaları, güçsüz devlet adamını meydana getirir. Gönlünü ferah tut oğlum. Devlet-i Osmânî, bir kaç vezirin kolayca yıkamıyacağı kadar kuvvetlidir. Hasan Paşa oğlumuza müjde et. Şühedanın ruhaniyeti onunla biledir. Onu muştula, burada cümle şüheda onu bekler." Murat Bey garip bir titremeye silkinerek kendine geldi. Odada gün ışıdı.

O gün Kontun da bulunduğu kahvaltıdan sonra, Ahmedi şehir dışına kadar beraberce geçirdiler. Hepsi de hüzünlüydüler. Genç, Murat Beye de, Konta da gösterdikleri yakınlıktan ötürü nemlenmiş gözlerle teşekkür etti. Ve vedalaşarak ayrıldı. Sırtında ungarusi zırhı, altında kula aygırı, ardında muhafızlarıyla tam bir savaşçı görünümündeydi. Bir kaç adım sonra durdu. Tereddüt eder gibiydi. Sonra geri döndü.

- İçimiz elbet İstolni-Belgrada gitmek ister, dedi. Yalnız bundan evvel pek sevdiğimiz amcamız Kadı hazretleri tarafından vazifelendirildiğimizi ve Telli Hasan Paşa kuvvetlerine katılacağımızı bilmenizi isteriz. Kadı amcamızı bu gece sabaha karşı mânâda gördük. Bizim yerimizin ana kucağı olmayıp, belki Hasan Paşa hazretlerinin yanı olduğunu işaret ettiler. Gayri eksik, ziyade hakkınızı helâl ediniz.

Gencin yağız yüzü, sabah güneşinde pırıl pırıldı. Murat Bey içine ürperti veren bir duyguyla haykırmamak için kendini zor tutuyordu. Yarabbi bu ne lûtuftur, bu Hak Teâlânın ne büyük iltifatıydı. Bir ilâhının bir parçacığı dile gelmiş gibi çarpan gönölceğizinde yankılanıyordu.

Ölen hayvan imiş, âşıklar ölmez.

Gerçekten, Köse'nin bedeni çöl topraklarında zerrelere ayrılırken, ölümsüz ve Allah aşkıyla dolu ruhu hâlâ uçlarda, hâlâ meydan-ı gazadaydı. Köse'yi döşeginde ölmek doyurmamış gibiydi. Engin ruhu, ölümlerin en lezzetlisini, en mânâlisini, en erişilmesi güç olanını, şehadeti arıyordu sanki.

Genç, muhafızlarıyla beraber gözden kaybolana kadar ardından baktılar. Çok uzun bir susuştan sonra Kont Gall Adam:

- Ahmed'in yerinde ben de olsaydım aynı şekilde davranırdım, dedi. Hasan Paşayı tanımadım. Edindiğim bilgiye göre değerli bir kumandan.

Murat Bey gerçek kanaatlerini örten bir ifade ile Kont gibi düşünmediğini, ne tür olursa olsun savaşın karşısında olduğunu söyledi. İnsanın müzik, ilim, toprak gibi şeylerle uğraşması daha yararlı değil miydi? Kan, kan, kan. Bıkmıştı Murat Bey bu yarışmadan. Beyin nahif vücudu, gerek Ahmed'in gidişi, gerekse geçirdiği uykusuz gece dolayısıyla daha da arıklaşmış, daha da küçülmüş gibiydi. Kont bu yapıda bir insanın harpten ve kanlı mücadelelerden hoşlanmamasını tabii karşıladı. Nezaketle onun fikirlerini doğrulayan birkaç söz söyledi. Gall Adam, Ahmed'in yokluğunu derinden hissettiği için, bu durumun hassas komşusu üzerindeki etkisinin daha az olmayacağını biliyordu. Bu yüzden Murat Beye şu günlerinde daha yakın bir ilgi göstermek kaçınılmaz bir mecburiyetti. Geçen birkaç gün, Kontun düşünüşünü haklı çıkardı. Genç bey, yalnızlıktan bunalmış gibiydi. Birgün bu konuyu tartıştılar. Ve Murat Beyin küçük bir seyahat yapmasında fayda olduğuna karar verdiler. Kont dostunu, Ahmedin hareketinden on gün sonra Belgrat taraflarına selâmetledi.

Gall Adam çevrede hızla gelişen bir harp tehlikesinin var olduğunu artık bütün delilleriyle biliyordu. Bu sıralarda komşusunun Osmanlı hudutları içerisinde olmasında bir selâmet söz konusuysa da Murat Beyin müslümanlar tarafından pek sevilmediği göz önüne getirilirse, yine de Komaran daha emniyetliydi. Ayrıca, gönlü, Murat Beyin sınıra yakın noktalarda kalmamış olmasını temenni ediyordu. Çünkü aylardır umumî vali Nadasdy boş durmuyor. Üstün kuvvetlerle Türk köylerini tahrip, ahalisini katl veya esir ediyordu. Esirler, nasıl olduğu bilinmez bir şekilde Uskokların ellerine düşüyorlardı. O zaman, zavallılara insan nesillerinin düşünemeyecekleri kadar ağır işkenceler uygulanıyordu. O Uskoklar ki Hırvat, Arnavut, Boşnak, Çingene, Rum ve ne idiğı belirsiz ipten kazıktan kurtulmuş haydutlar topluluğuydu. İstanbul, vezir mücadeleleriyle uğraşırken, gerek Venedikliler, gerek Avusturyalıların kışkırttıkları bu vahşi sürüler her türlü kötülüğü yapmakta başı boşlardı. Safiye Sultan elinden geldiğince Venedik'in sinsi uğraşmalarını maskeliyor, suçun tamamını Beç'e ve umumî valiye yüklüyordu. İdareci göğüslerinde çöreklenen hırs isimli yılan, İstanbul havasında her gün biraz daha güçlenir, her gün biraz daha saldırgan olurken, ancak imanlı akıncılarda "Fisebilillâh gaza" havası esiyordu. Bunlardan biri, belki de en belli başlısı Bosna Beylerbeyi idi.

Kont Gall Adam içindeki sese kulak veriyor. Ama bugünkü durumda Macaristan için bir ümit ışığı henüz seçemiyordu. Böyle vesilelerle Arşidük Karolinin artık hayatta olmayan babasını sık sık hatırlıyordu. Kont görüyordu ki, Osmanlı devleti idarecilerinde su yüzüne çıkan çekişme, bütün yoğunluğuna rağmen devletin gücünü yıpratmakta tesirsizdi. Atlas okyanusu ve Baltık denizinden Hazar denizi ve Hint okyanusuna kadar serilmiş tarihin gözlerini kamaştıracak azametteki bu devlet, vezirlerden, idarecilerden çok, kişilerin iyi niyet, kahramanlık, dinî yaşamaları ve kusursuz imanlarıyla dimdik ayaktaıdı. Kişinin böylesi, din, iman ve vatan idrakinde oluşu görölmemiştı. Kurulmuş nizam iyi ve kötü, güzel ve çirkin hudutlarını o kadar kesin çizmişti ki, güçlü bir liderin başta olmasının ancak yeni hedefler çizmek bakımından lüzumu vardı. Osmanlıların dışında hangi ülkede olursa olsun idarenin bu kadar ehliyetsiz ellerde kalması ne korkunç neticeler verebilirdi.

KOLCULAR meyhaneye girdiklerinde içerisi pek kalabalıktı. Son zamanlarda Osmanlı topraklarında Morlak, Martalos, Uskok avı alabildiğine devam ediyordu. Evvelce bu guruh Macarlarca, tertip edilen sürek avlarında avlanır. Ve başlarına bir kurt başına vadedilen mükâfat verilirdi. Sonraları Nadasty Tamas bu adamlardan piyade olarak faydalanmayı düşündü. Bu fikri harp şurâsına da kabul ettirdi. Böylece Hırvat, Slovan, Ulah, Çingene toplulukları az bir ücretle hizmete alındı. Subayların yine kendi içlerinden seçilerek haramî başı, kılavuz veya vayda diye anıldı. Türklerde ise, bir Hırvatın bir Macardan, bir Ulahın bir Almandan farklı muamele görmesi inançları gereği imkânsızdı. Hepsi insan kabul edilirler, aralarında bir ayırım yapılmazdı. Osmanlılar için insan, ya suçlu veya suçsuz olurdu. Bu geniş serbestiden yararlanan Osmanlı halklarının zaptıraptı ise özellikle hudutlarda geniş güvenlik tedbirleri gerektiriyordu. Kolcular günün hemen her saatinde umumî yerleri kontrol ederler; şüpheli gördüklerini sorguya çekerler; yalan söyleyenlere rastlarsa, bütün Osmanlı ülkesinde olduğu gibi, yüzünü rengârenk boyayıp, eşeğe ters bindirirler; hayvanın kuyruğunu eline verip şehri gezdirirlerdi.

Bir sabah Bosnasaray dış mahallelerinde bir meyhanede, kolcular, oturanları teker teker gözden geçirdikten sonra, birinin önünde durup, kim olduğunu, nereden gelip nereye gittiğini sordular. Bu ufak tefek, zayıf, zararsız, kendi halinde gözüken bir genç adamdı. Yolcu, sorulan sorulara sükûnetle cevap verdi. Ancak, kolculardan biri ikna olmamış gibiydi. Ondan yol belgelerini göstermesini istedi. Bu arada umulmayan bir şey oldu. Sakin görünümlü genç, bir kedi çevikliğiyle ayağa fırladı. Ve aynı anda kolculardan biri yere yıkıldı. Ama ikinci kolcu, iri vücudundan umulmayan bir atiklikle kapıya koşan yabancıyı bir kaç adımda yakaladı. Meyhanedekinin de yardımıyla gencin elleri bağlandı. Önce subaşına, oradan da paşanın huzuruna çıkarıldı. Hasan Paşa muhafızlara yabancıнын ellerini çözmelerini, sonra çıkmalarını söyledi. Odada yalnız kaldıkları zaman kucaklaştılar. Bu ilk görüşmeleriydi. Birbirlerini sadece uzaktan uzağa tanıyorlardı. Paşa, Murat Beyin isteği üzerine, onu bu şekilde kabul etmiş, Kolculara onu ve bulacakları meyhaneyi ve eşgalini sıkıca tarif ederek alıp getirmelerini buyurmuştu. İkisi de sezdirmeden birbirlerini uzun süre ilgi ile incelediler. Telli Hasan Paşa, bu serhadlerde boy vermiş, erkek güzeli yiğit, elli yaşlarında gözüküyordu. Burma kır bıyıklarına, sert yüz çizgilerine, iri ateşli siyah gözlerine rağmen yüzünde gülümseyen bir ifade uçuşuyordu. Murat Beyin de o silik ve çelebi hali kaybolmuştu. Vücudu dik, lâcivert gözlerinin ifadesi saygı telkin ediciydi. Konuşmalarında çok eski iki dost gibiydiler. İkisi de birbirinin kuvvetini çok iyi biliyor ve birbirlerine hürmet gösteriyorlardı. Bu saygı Hasan Paşada daha belirliydi. Önünde prenslerin, yüz binlerin titrediği bu kumandan, herhalde ömründe pek az insana bu saygıyı göstermişti.

Vakit kaybetmeden konuya girdiler. İlk mesele Uskoklardı. Serhad boylarının emniyet içinde olmasının lüzumuna ikisi de inanıyordu. Bu yüzden Uskoklar birinci mesele olarak

karşılarına çıkıyordu. Sarayda yuvalanan soysuzlara, cüce Cafere, cüce yahudiye, müneccim başı dönme Yusuf, Raziye Hatuna, hekimbaşı Salamon Natan'a, yani Sultan Murad'a tesir eden bu insanların varlığına rağmen Uskokların yokedilmeleri kaçınılmaz bir mecburiyetti. İkinci mesele Nadasty, üçüncü mesele Eflâk, Buğdandı. Bu, hemen çözüm isteyen üç büyük problemin Hasan Paşanın omuzlarına yüklenmesi, onun elindeki pek az kuvvetle bunu başarması, özellikle Uskokların yok edilmelerinin saraya bir emrivâki şeklinde kabul ettirilmesi gerekiyordu. Sonra uzun süre sustular. İkisi de aynı şeyleri düşündüklerini hissediyorlardı. Daha sonraki nesillerin kabulde güçlük çekecekleri bir açık kalplilikle, Murat Bey:

- Padişahımız efendimizin çevresinde toplanan o muzur mahlûkların teker teker yok edilmeleri çok mümkün, dedi. Asitane-i Saadette izn-i ilâhiyle güvenilebilecek kimselere sahibiz. Ve onların eliyle bu soysuzların tamamının canlarını cehenneme gönderebiliriz. Ancak yeni yetişecek dikenlerin eskilerden daha hayırlı olacağını kim söyleyebilir? Cennetmekân Fatih Sultan Mehmet Hanın bir çifit elinden ağulanmış olması bile, Evlâd-ı Osmanı ikâz etmemiş gibi. Teşkilâtımız bu zararlı mahlûkatın kötülük kabiliyetlerini biliyor. Elinden geldiğince tedbirli duruyor. Uskokların, bazı saray soysuzları nazarında, Venediklilere faydalı olmak bakımından değerleri var. O halde bu fesad yuvasını dağıtırken, daha evvel onların Venediklilere zarar vermesini sağlamamız gerekiyor. Ben bunu temin etmeğe çalışacağım paşa hazretleri.

Hasan Paşa oturduğu sedirden doğruldu. Levent vücudunun adeleleri elbisesinin zengin kıvrımlarına rağmen belirliydi.

- Biz de, dedi, siz bu hazırlıkları yaparken Nadasty' nin üzerine varmayı düşünüyoruz. Onun son günlerde Hırvatistan sınırlarında çıkardığı huzursuzluk, küffara cesaret vermesi bakımından önemlidir. Oysa uçlarda sükûnetin en lüzumlu dayanağı, küffara verilecek yılgınlık ve ümitsizliktir. Onlar bilmeliler ki, kuvvet bizdedir. Nadasty etrafa salmağa çalıştığı dehşetle, işte bunu bizim üzerimizde sağlama çabasındadır. Onun tarafından tahrip edilen, ahalisi katledilen köy sayısı bu yıl otuza yaklaştı. Onu sindirmek için çarpışmayı sınırın öte yanında, onun arazisinde temine niyet ederiz. Allahüzülcelâl inayet buyurur da hakkından gelirsek, neticeyi alır almaz askeri dinlendirmeyip Uskoklar üzerine yürürüz.

Murat Bey de doğruldu. İnce vücudunda bir yay gerginliği görülüyordu. Kısaca vedalaştılar. Tam ayrılmak üzerelerken, paşa döndü.

-Ahmet bize iltihak etti, dedi. Onun hakkında bir isteğiniz var mı?

Murat Bey:

- Ahmed'in Uskoklar mevzuunda faydalı olacağı kanaatindeyiz, diye cevap verdi. Biz onu daha çok bu işler için yetiştirmeğe çalıştık. Emir buyurursanız Ahmet bize kalsın.

Telli Hasan Paşa zarif bir tavırla gülümsedi:

- İstekleriniz bizim severek yerine getireceğimiz emirlerdir. Çünkü siz beylerbeyliğinin üstünde, rical-i kibara mensupsunuz. Siz devamlısınız. Biz muvakkatız. Hangi beylerbeyi, hangi vezir, hangi vezir-i âzam düşünürsünüz ki, yerinden bir an için emin olmuş olsun. Hangimiz, ipek kordonun soğuk temasını boynumuzda hissetmemiş olalım. Bizler beylerbeyleri, vezirler, makamlarımızın bir üstüne ihtiraslı gözlerimizi dikmişken, sizin bakışlarınız yad ufuklarındadır. Siz şecaat makamında çırpınırken bizi ağuşuna çeken

altınlar, ipek kıyafetler, kadınlar, mansıplar, servetler var. Hasan Paşa elini saygıyla göğsüne koyup hafifçe eğildi. Ve Rabbülâlemîn sizden razı olsun beyim, dedi.

SARAYBOSNA'da, Dersaadet yolu üzerindeki metruk görünümlü ahşap evlerin sonuncusuna, zayıf bir genç derviş misafir geldi. Buraya Sırplar Meho Sarayliya'nın, Türklerse Mehmet Çelebi'nin evi derlerdi. Bu hemen şehir haricine çıkmış üç eve, yani Ali Begoviç'in, Mileva Yankoviç'in, Meho Sarayliya'nın evlerine toptan, münzeviler denirdi. Bu üç garip tabiatlı insan, ya bilerek, ya da olağanüstü bir tesadüfle bir araya gelmişlerdi. Bu evlerde oturanlar, evleri gibi birbirlerine samimiyetle yaslanmış değillerdi. Aksine, aylar geçer, asrın komşuluk anlayışına taban tabana zıt bir tutumla birbirlerine selâm bile vermezlerdi. Mileva Kadın, altmışına yaklaşmış bir duldu. Bazen dilenen, müşteri buldukça büyü yapan bu kadının geçmişi hakkında hiç kimse hiçbir şey bilmezdi. Yıllar önce bir gün perili olduğu için terkedilmiş bu evde görülmüş ve iyi saatte olsunlarla anlaşmış olacak ki, orada yerleşmişti. Gündüzleri Milyu Papuçkina'nın sütçü dükkânının köşesinde sadakaları, geceleri perili evde büyü yaptırmak için gelenleri kabul ederdi. Alışlagelmiş dilenci tipinden Mileva Kadın pek uzaktı. Eli kolu sapasağlam, vücudu dik, gözleri küstahtı. O ne şaşı, ne de kördü. Mileva Yankoviç bunları yalancıkdan da olsa böyle göstermek zahmetine katlanmazdı. Dik ve mütehakkim ifadesi, çevresine merhametten çok korku verirdi. Halk tarafından çok iyi bilinir ki, Mileva Kadının emrindeki ecinni taifesi, onun her emrine baş keser; ne isterse yapardı. Onun bu özelliğinden ötürü, müşterisi pek çoktu. Hasmını öldürmek isteyen tutun da, komşusunun ineğini çatlatmak, gelinle güveyin arasını bozmak, her türlü kötülüğü yapmağa kadar. Bütün bunlar Mileva Kadın için sadece bir işti. Ve iş ancak takdir ettiği fiat kadar onda ilgi uyandırırıldı. Ücretini verdikten sonra, inek çatlar, damat ayrılır, komşu kızı âşığının kollarına koşarak gider ve hasım öldürdü. Bunlar hem de gerçekten olurdu. Nasıl mı? Bunun cevabı bir kelimedede gizli idi. Uskokların elebaşlarından Petrit Vokşi, Mileva Kadının oğluydu çünkü. O Petrit ki, babası Afrim kadar hatta ondan daha fazla hayduttu. Bu Sırp-Arnavut karışımı adam, bir sığırı bir yumrukta öldürecek kadar kuvvetli, bir prensesin gönlünü çekecek kadar güzel, bir şeytana tasma takıp gezdirecek kadar zekiydi. Tabî Petrit'in şeytana tasma takmasına hiç lüzum yoktu. Çünkü şeytan onun doğumundan beri yanından hiç ayrılmamıştı. Anası, babasının başı kesildiğinde henüz bebek olan çocuğuna onun yokluğunu hissettirmemiş ve doğrusu iyi yetiştirmişti. Daha sekiz yaşındayken Petrit bir hırsız; on iki yaşındayken kusursuz bir katildi. Eğer anası olmasaydı o da yaşıtları gibi, boynunu çoktan satırın altına uzatmıştı. Ama Mileva Kadın, bu üstün kabiliyetli evlâdı fevkalâde zekâsıyla yönetmiş, bugünkü durumuna getirmişti. Şimdiyse Uskokların büyükleri sırasına geçen oğlunu daha önemli işlere hazırlıyordu. Gerek Avusturya, gerekse Venedik nazarında Petrit, aranılan adam olmak yolundaydı.

Uçlarda hızla değişen şartlar, bu biçim meslek erbabı için yeni yeni iş sahaları meydana getiriyordu. Macaristan'da Martaloslar bütün hünerlerini Avusturya emrine verirlerken, Venedik, Uskoklara daha yakınlık gösteriyordu. Durum böyle olunca, basılacak

her köy, kaldırılacak her zengin, söndürülecek her yuva için Uskoklar lüzumlu unsurlar haline geliyorlardı. Mileva Kadın, sayısın kendinin de unuttuğu pek çok adamı elleriyle boğup soyarken hep bu günleri özlemiş, bu günlere hazırlanmıştı. Bir yandan evlâdını yetiştirirken, diğer yandan onun emrine verebileceği mükemmel bir çete geliştirmişti. İşte münzevilerdeki evinin yanına Ali Begoviçi yerleştirmesi bundandı. Selâmlaşmadığı bu komşusu, aslında onun çetesinin haramî başısıydı. Mileva Yankoviçse genel kumandan. Ali Begoviç'in çok zayıf, uzun boyu, küçücük çakır gözleri, dizlerinin altına uzanan uzun kolları, görülmemiş irilikte bedeni vardı. Şehir kayıtlarında mesleği avcılıktı. Zararsız, kendi halindeydi ve halk tarafından akıllı biraz hafif bilinirdi. Saraybosna'nın yakından tanıdığı bu yalnız adamın kimseyle konuştuğu daha görülmemişti. Buraya yıllar evvel Kuzey Sırbistan'dan gelerek yerleştiği biliniyordu. Zaten perili evin yanındaki virânede oturması bile, ona bir nevi dokunulmazlık veriyordu.

Meho Sarayliya, dinine aşırı düşkün, hastalık derecesinde titiz bir gençti. Tabîî onun da münzevilerdeki evde oturması akıl yönünden ne durumda olduğu hakkında insana bir fikir verebilirdi. Mileva Kadının Meho gibi bir komşuya sahip olmasında büyük faydalar vardı. Onun Saraybosna'da sevilen ve saygı gösterilen bir meczup oluşundan kolayca yararlanıyor, onu siper ederek kendi faaliyetlerini daha kolay maskeliyordu. Zaten onun bu eve yerleşmesine aslında Mileva Kadın önyak olmuştu. Münzevilerde, gelip gideni en fazla olan ev, muhakkak ki Meho Sarayliya'nın idi. Bu kapı, kim olursa olsun, her muhtaca, her garibe bir lokma yiyecek, uzanılacak bir partal, sığınılacak bir yerdi. Sade Saraybosna'da bu tip insanların para vermeden yararlanabilecekleri ona yakın hayır müessesesi varsa da, nedense çoğu tarafından Meho'nun evi tercih edilirdi. Bunda nazik ev sahibinin kimseye hiç bir şey sormaması belki de bir sebepti. Kalp yerine bir taş parçası taşımalarına rağmen, gerek Mileva Yankoviç, gerek Ali Begoviç'in Meho'ya karşı derin bir korkuları vardı. İkisi de onu gerçekten bir ermiş kabul ederler ve hakiki hüviyetlerinin onun tarafından bilindiğinden şüphe etmezlerdi. Petrit ve Ali zaman zaman onu ortadan kaldırarak rahat nefes almayı düşünmüşlerdi. Ama anne onların bu isteklerine şiddetle karşı çıkmıştı.

- Tutma beni bre, ana, diyen Petrit'e kadın:

- Hayır, demişti. Bin kere hayır. Biz varsak, Meho Sarayliya'nın, o mübarek ermişin yüzü suyu hürmetine varız. Yoksa şimdiye kadar ipimiz çoktan pazara çıkardı. İşimizi ne kadar gizli yaparsak yapalım, onun bizim yaptıklarımızı bilmemesine imkân var mıdır? Eğer isteseydi, bizi çoktan ele verirdi. O, ya dünya işlerinden tamamen elini eteğini çekmiş veya belki de bir zamanlar bizim yaptıklarımızı yapmış, sonra tövbekâr olmuş, gizlenmektedir. Bilinmez ki. Demek ki, ne onun bizi ele vermesi söz konusudur. Ne de sizin onu öldürmenize lüzum vardır. Halk ona iyice inanmıştır. Bilirler ki, onun komşularına da ona hürmeten hoş davranmak gerekir. Aslında onun akıl almaz gücüne ben de inanırım. Beslediği o kömür siyahı güvercinler. Beyaz, lekesiz horozlar. Evinden zaman zaman duyulan acaip sesler... Şunu kalın kafanıza iyice yerleştirin ki, Meho Sarayliya tekin değildir.

Daha sonra konuşmaları işe dönerdi. Petrit, kimin ineğinin çatlaması, hangi komşusunun ölmesi, hangi kızın kaçması gerektiğini iyice beller. Sabah gün doğumundan evvel evden süzülür, çıkardı. Petrit'in ayrılmasıyla kuşluk vaktine kadar olan zaman Mileva

Kadınla, Ali Begoviç'in sevişme saatleriydi. Bu Ali Begoviç günün yirmi dört saatinin ancak bu kısacık zaman bölümünde erkek ve hâkim olduğunu hissedirdi. Yazık ki, bu saltanat pek kısa sürer, iş saati başlarken kadın eski tavrını takınıverirdi.

Meho Sarayliya, bundan on yıl evvel İstanbul'da ipek tüccarıydı. Bursada geniş mülkleri olan bir tacirin biricik oğluydu. Pek küçük yaşta başladığı tahsilini kısa zamanda tamamladı. Henüz onaltı yaşlarındayken geniş mağazalarında işe başladı. Allahın övüp de yarattığı bu az rastlanan, bu inanılmaz güzellikteki gencin, yazık ki tuhaf bir alın yazısı vardı. Nezaketi, ağırbaşlılığı, kibar tavırlarıyla ve çarpıcı güzelliğiyle hemen dikkati çeken delikanlı, gerek esnaf tarafından, gerekse müşterilerce pek sevilirdi. Kumaş seçmek için insanlar gelir, onu seyre dalarlar, zamanı da, kararlarını da unuturlardı. Dükkândan çıktıklarında, kucaklarının farkına varmadan aldıkları türlü kumaşlarla dolu olduğunu görüp hayret ederlerdi. O, zamanın Yusuf'uydu. O hayranlarının yalvaran gözlerini görmez, duydukları ızdıraba aldırış etmezdi. Ancak bütün bunların olmaması onu şaşırtabilirdi. Nice nokta belli, selvi boylu, hokka ağızlı kız, sevdasiyle kan tükürdü. Nice dilber, yolunda çıldırdı. Ne beylerin, ne paşaların hânümanları söndü bu yüzden. Onun yüzü ne kadar güzelse, gönlü de o kadar katıydı. İzdırabı tanımamıştı. Ona kimler, nasıl müracaat etmemişlerdi ki. Biricik kızcağızını nikâhına alması için aracılar koyan, hattâ bizzat gelerek yalvaran yaşlı bir beyi dinlememişti bile. Onu düştüğü zillet çukurunda bırakıp, işine dönmüştü. İnsan zannedirdi ki, sanki zaman bütün herşeyle ilişkisini kesmiş, onun güzelliğine yeni güzellikler katmak için uğraşıp duruyordu. Genci ve ailesini gerçekten seven dostları, yaşlı tüccarı, genci evlendirmesi için iknaya çalışıyorlardı. Türlü diller döküyor ve diyorlardı ki, Allah kem nazarlardan saklasın, oğlun bir âfet-i devrandır. Onlar tecrübeleriyle biliyorlardı ki, böylesine eşsiz güzellikler hikmet-i hüda tekin değildir. Evet ama, yaşlı babasının her emrine bütün gönlüyle itaat eden evlât, bu konuda türlü bahaneler icat ederek evliliği geciktiriyordu.

Bir Cumartesi günü ipekçiye gelen saray habercisi, önemli bazı hanımların dükkânı şereflendireceklerini bildirdi. Tezgâhtarlar arasında bir telâş, bir koşuşmadır başladı. Raflar derlenip toparlandı. Yerler tertemiz silinip, zemindeki Tebriz halıları silkelendi. Depodaki nadir mallar çıkartılarak göz alır bir biçimde intizama konuldu.

Onaltıncı yüzyıl ipekçi dükkânının nasıl olabileceği bugün yazık ki düşünülemez bile. O, öyle bir renk, motif, örgü ve işleme mahşeridir ki, kalem yazmağa, dil söylemeğe takat getiremez. Bu yüzden, taktığı bir tek mücevherinin pahası, bir küçük devlet bütçesi olan saraylı, saatler geçer de, bu insanı uçsuz bucaksız zevkler âlemine sürükleyen renk cümbüşünün çekiciliğinden kendini kurtaramaz. İpek böceği, kurtluktan kelebekliğe geçiş esrarının seyircisi bu iplikçikleri, sanki biraz da büyü katarak örmüş ve böylece bu kumaşlar bu cazibeye sahip olmuştur.

Gelişlerinden kısa bir zaman sonra, duydukları hayranlıkla, saraylıların kolları dirseklerine kadar meydana çıkmış, pembeleşmiş yanaklarına samur kâkülleri dökülmüştü. Meho Sarayliya, o zamanki ismiyle Mehmet Bey, zarif, ama ilgisiz tavırlarla koşuşuyor, methediyor, bu değerli müşterilerini mennun etmeğe çalışıyor, bir yandan da diğer tezgâhları kontrolü altında tutuyordu. Bir aksilik olmaması için elinden geldiğince dikkatli davranıyordu. Bu arada müşterilerinden birinin kumaşlarla ilgilenmeyip, dışarısını seyrettiğini gördü. Bu garip bir durumdu. Kendinin pek beğendiği deniz rengi bir Hint

kumaşı topunu kapıp, ona seyirtti. O, kumaşlarla ilgilenmeyen saraylının dikkatini çekebilmek için dil dökmeye başladı. Kadın onun varlığının neden sonra farkına varabildi; isteksiz döndü. Sanki takdim edilen bir çuval ve gösteren de alelâde bir insanmışcasına başıyla kısaca istemediğini belirtti. Mehmet Beyi, görmeğe hiç de alışık olmadığı bu muamele, şaşkına çevirdi. Saraylının ille de dikkatini çekebilmek için kumaşın özelliklerine dayanılmaz gülümsemesini de katarak anlattı. Müşteri soğuk bir nezaketle:

- Benimle uğraşmayınız efendi, dedi. Maksudınız kumaş satmaksa, kıymetli vaktinizi kumaş almak için gelenlere sarfediniz.

Bu sözlerden sonra artık delikanlıyla ilgilenmedi. Kömür karası dalgın iri gözlerini tekrar dışarı çevirdi. Mehmet Bey donmuş kalmıştı. Bu akıl almaz, bu görülmemiş bir şeydi. Genç adam bütün kızgınlığına, bütün kırgınlığına rağmen ne onu bırakıp gidebiliyor, ne konuşabiliyordu. Bulunduğu yerden, kızın sağ yanağındaki bir hayli geniş bir halep çıbanı izi görülüyordu. Bu insanı çirkinleştirmesi gereken çıban, fevkalâde bir ölçü ile, kızı güzelliğin erişilmez doruğuna yükseltiyordu. Onun bayağı esmer teni için de aynı şekilde düşünülebilirdi. Bir başkasında belki hiç de güzel durmayacak bu ten, bu kadında inanılmaz bir çekicilik meydana getiriyordu. Mehmet Bey bu hanımda gördüğü bütün özelliklerin, yaşadıkları yüzyılın güzellik hudutlarının çok dışında olduğunu görüyordu. Bu hanımın ne pembe beyaz bir teni, ne uzun servi boyu, ne sıhhat fışkıran gelişmiş vücudu, ne elinin üstünde fındık sığacak çukurcuların meydana gelebilmesi için tombulluğu vardı. Aksine çelimsiz, henüz bülüğa eren bir kız çocuğu yapıсындаydı. Hattâ, hemen hemen belirsiz göğüsleriyle bir oğlan çocuğunu andırıyordu.

Bu arada mütehakkim bir ses, hafifçe:

- Dilber-bar, diye seslendi.

Kız irkilerek kendine geldi. Seğirtirken:

- Sultanım, diye cevap verdi.

Bir güzeller güzeli saraylı, seçtiği üç nefis kumaş topu karşısında çocukça mütereddit:

- Dilber-bar kızım, bana yardım ediniz, dedi. Bunlar içinden birini seçmekte zorluk çekiyorum.

Kız cevaben:

- Öyleyse sultanım üçünü de alınız, dedi. Böylece, bütün kumaşları müstesna güzelliğinizle mesut ederdiniz.

Onunla beraber koşup gelmiş olan, ipekçi güzeli Mehmet Bey, kıza döndü:

- Ya siz efendim, dedi. Sizin kumaşlarımızı mahzun etmeye hakkınız var mı?

Dilber-bar ilgisiz bir bakışla genci süzdü. Kesin bir ifadeyle ve kısaca:

- Sultanımla ilgileniniz efendim, dedi.

O an Mehmet Beyin gönlünde bir şey acıyla yırtıldı. O bundan sonra olanları hayal meyal hatırladı. Esmer, kara, kuru, tezgâhtarların marsık gibi dedikleri kız, dükkândan kumaş yerine daha başka bir şeyi, Mehmet Beyin kalbini beraberinde götürdü. Bundan sonra Mehmet Bey için zor günler başladı. İnsan dertlerine duyarsız gönlü, üstünü kaplayan sert zırhını parçaladı. Bütün yeryüzünde itibar edilen değer ölçüleri, sıfıra indi. Sonra Mehmet Bey, ağladı, ağladı. Tuzlu gözyaşları yanaklarının rengini, bakışlarının alaycı emniyetini de beraberinde sürükledi. Kısa bir süre sonra Der-saadet'in namlı ipekçi güzeli Mehmet Beyden, geriye pek az şey kaldı. Tabî bu, çevrede bulunanların gözünden

kaçmadı. Zavallı baba, biricik evlâdının başına gelen bu felâketin sebebini öğrenmek için çok çırpındı. Ve buldu da. Bu, Dilber-bar isimli bir cariyeydi. Yaşlı adam sordu, soruşturdu ve ümitlerinin aksine bir âfet-i devranla karşılaşmak yerine, evlâdının çirkin bir cariyeye vurulduğunu öğrendi. Oğlunun ayağına su bile dökemeyecek, bu cariyeye parçasını almak için, gönlü hiç istemediği halde hızla harekete geçti. Bu ona pek çok hediye, pek çok yalvarmaya maloldu. İş sonunda Canfeda kalfaya kadar aksetti. Kalfanın iknai pek zor oldu. Neticede kız Canfeda kalfanın huzuruna çıkarıldı. Kalfa Dilber-bar'a ayağına nasıl bir kismet geldiğini anlattı. Ama cariyenin cevabı, akıl alacak gibi değildi, "İpekçi güzeli Mehmet Bey mi?" demişti. "Ben, benim gönlümde yatan dilberden başka güzel görmedim." Bütün üstüne düşmeler boşuna oldu. Ne mücevher, ne zenginlik, ne Mehmet Beyin güzelliği, cariyenin aklını çelemedi. Yaşlı tâcirin hızla eriyen oğlunu kurtarmak için bizzat Sultana müracaattan başka yapacak hiç bir şeyi kalmadı. Safiye Sultan aracılığı ile durum Hünkâra arz edildi. Söz konusu cariyenin, çirkin ve değersiz olduğu da bir münasip lisanla söylendi. Hükümdar yine de genci de, cariyeyi de huzuruna çağırarak durumu onların ağızlarından öğrendi. Dünyanın yegâne sultanı, elindeki sonsuz güçlere rağmen, karar veremedi. Bir yanda müstesna bir gencin hayatı, bir yanda bir cariyenin gönlü vardı. Bir emri ile yüzbinleri ölüme itebilen hükümdar, bir türlü uygun bir sonuca varamadı. Hemen o gece tertip ettirdiği bir sohbette, konu ortaya atıldı. Mecliste şairler, edipler, din adamları, ilim adamları, gönül ehli ozanlar vardı. Herkes kendi yönünden tartışmaya katıldı ve şöyle bir sonuca vardılar: Cariye, Mehmet Bey'e hediye edilecek, ancak gençten kadına karşı şer'î kanun hudutlarını aşmayan bir davranış beklenecekti. Belki zamanla genç adam durulur, belki genç kız zamanla Mehmet Beyi ister, ya da ikiside bu işin olamayacağını kanaat getirir, ayrılırlardı. Böylece iki gencin geleceği, pek çok şeyin ilâcı olan zamana bırakıldı.

Ertesi gün Dilber-bar saraydan çırağ edilerek bir ihsân-ı şâhâne olarak Mehmet Beyin evine gönderildi. Kızın çeyizlerini, Hünkârın ve Sultanın cariyeye verdiği hediyeleri, sekiz deve taşıyordu. Ona küçüklük gelmesine rağmen Dilber-bar'ı yaşlı tüccar karşıladı. Çünkü o, sadece bir cariyeye olmayıp, bir İhsan-ı Padişahîydi. Kız, Mehmet Beyin babasının huzurunda saygıyla ilerledi, elini öptü ve durdu. Yaşlı adam nezaketle oturmasını söyledikten sonra hatır sordu ve kızın geçmişini öğrenmek istedi. Bu soru, konuşmanın açılması ve söyleyeceklerine zemin teşkil etmesi için, lüzumlu idi. Dilber-bar geldiğinden beri ilk defa gözlerini yerden kaldırıp, yaşlı tacire baktı.

- Efendim, dedi, biliyorum ki bir cariyeye efendisinin gözünde değer kazanmak için, soylu bir aileden geldiğini söyler. Böylece efendisi nazarında değerli olur. Oysa benim size anlatacak ve övünülecek renkli bir hikâyem yok. Sanırım altı, yedi yaşlarındaydım, etraflı yüksek dağlarla çevrili, içinden gür sular akan, şirin bir şehirde oturmaktaydık. Bir gün annem ve kardeşlerimle beraber kırık bir yerdeydik, çevrede kadınlar ve çocuklar vardı. Herhalde bir mesire yeri idi orası. Sonra birden çığlıklar kopdu, pek çok atlı meydana çıktı. Bunlar korkunç görünüşlü insanlardı. Herkes kaçmaya çalışırken, içlerinden biri, atını bizim olduğumuz yere sürdü, beni kapmasıyla, uzaklara kaırması bir oldu. Oradan yadigâr, bir anamın çığlıkları kaldı. O sesi, bugün hâlâ duyarım. Izdıraplı ve uzun maceralardan sonra bir yaşlı efendiye satıldım. O, yapayalnız bir insandı. Beni bir evlât gibi göğsüne bastı. Bir yandan anamı, babamı araştırırken, bir yandan bana okuyup yazma öğretti. Onun yanında

tam yedi mutlu yıl kaldım. Yedi yıl o, benim anam, babam, kardeşim, arkadaşım, yol göstericim oldu. Bu süre zarfında yazık ki, ailemi bulmamız mümkün olmadı. O, mübarek insan, ölmek üzere olduğunu hissedince, beni güvenilir ellere teslim etmek istedi. Böylece saraya intisap ettim.

Dilber-bar'ın iri kara gözlerinde yaş taneleri belirdi. Yaşlı tacir onun üzüntüsüne saygı göstererek bir süre sustu. Şu anda daha başka soru sormak yersizdi:

- Gidiniz istirahat ediniz kızım, dedi.

Koca konakta bir tek kadın, Mehmet Beyin yaşlı dadısı idi. Bütün hizmetkârlar tarafından, tam bir büyük hanım muamelesi gören bu süt nine, konağın çok kalabalık topluluğunu üstün bir ahenkle yönetiyordu. Tabî bu, büyük hanımın yönetim kabiliyeti kadar onaltıncı asır insanının, görev hissini en üst noktasına varmış olmasıyla izah edilebilirdi. Tekkelerin halka verdikleri buydu işte. Tekke ham insan topluluklarından, değerler çıkaran bir heykeltıraştı. Dilber-bar bu Osmanlı konağında, ilk gecesini, kendini müşfik bir kucakta hissederek geçirdi. Kahvaltısı, saygı ile uyanmasını bekleyen bir oda hizmetçisi tarafından odasına getirildi. Hizmetçi, onun yemeğini bitirmesini bekledikten ve giyinmesine yardım ettikten sonra, büyük hanımın kendisini ziyaret edeceğini haber verdi. Dilber-bar yaşlı kadını kapıda karşılayıp koluna girdi. Köşe minderine oturtuktan sonra, elini öpüp hatırını sordu. Bir süre dereden, tepeden konuştuktan sonra, süt nine konuyu Mehmet Beyin üzerine getirdi. Onun iyiliğinden, güzelliğinden, efendiliğinden, bilgisinden uzun uzun bahsetti. Dilber-bar bütün bunları nezaketle dinledikten sonra:

- Sizin hiç çocuğunuz oldu mu efendim, diye sordu.

Soru yaşlı kadını derin düşüncelere itti. Ve titreyen bir sesle:

- Evet, dedi. Bir kızım vardı, hüzünlü yüzünde gözyaşlarıyla, Rabbim, dedi, onu gelinlik çağında katına kabul etti:

- Acaba lütfedip beni onun yerine koyamaz mısınız efendim?

Yaşlı hanım cevap vermek yerine titreyerek yerinden doğruldu ve Dilber-bar'ı göğsüne bastı. İkisi de bir süre birbirlerine sarılarak hıçkırdılar. Sonra genç kız:

- Şimdi beni dinleyin anacığım, dedi. Tâ çocukluğumdan beri... Başından geçenleri uzun uzun anlattıktan sonra sözü ilk sahibine, yaşlı beye getirdi. Dilber-bar, beni, diye devam etti, onun kucağına atan bahtıma şükürler olsun. Efendim bana ölümlülüğün ve ölümsüzlüğün ne demek olduğunu öğretti. Böylece insan hayatında değer verilecek ve verilmeyecek şeyleri çok iyi anladım. O, beni, ana, baba, kardeş, mal, mülk ve ikbal kaygusundan kurtarıp, mutlak ve ölümsüz sevgiye ulaştırdı. Böylece, efendimin rehberliği ile, dünyanın çirkef zevklerinden kendimi kurtarıp, bitmez tükenmez aşka âşık oldum. Bu hissi ilk tattığım sıralarda, sarhoşlar gibiydim. Sanırım kimse, ömründe benim o günlerde olduğum kadar mutlu olmamıştır. Bir gün fevkalâde bir heyecan anında, kendimi ilâhî aşka adadım. Gönlüme Allah sevgisinden başka en ufak bir his kırıntısını bile koymayacağıma yemin ettim. Osmanlı sarayındaydım. Elimdeki pek çok imkâna rağmen Rabbim şahit, bütün lezzetlere sırtımı çevirdim. Bir tek elbiseden ve açlığımı susturacak bir kaç kuru lokmadan başka her şeyi ittim. Elinizle yetiştirdiğiniz ve namı bütün şehre yayılmış olan, genç beyin, şüphesiz ki değerlerini takdirden acizim. Ancak benim gönlümde yatan aşk noktasından bakınca, benim gözümde o, ancak ölüme, yaşlanmaya mahkûm bir kuldur.

Bütün bu konuşmaları dışarıda gizlice dinleyen Mehmet Bey, karşı koymaya güç getiremediği bir acının bağına saplandığını hissetti. Boğuk bir çığlık atarak yere düştü. Konak bir anda karıştı, zavallı Mehmet Bey, zavallı ipekçi güzeli, uzun süren bir hastalıktan, ancak aylar sonra kendisine gelebildi. Şu var ki, yeniden hayata dönen artık ipekçi güzeli Mehmet Bey değildi. Bu solgun, şakakları kırılmış, başı önünde insanın o güzeller güzeliyle bir tek ilgisi sadece gözleriydi. Mehmet Bey yataktan kalktıktan sonra, bir gün babasına şöyle dedi:

- Bey babam, biz bu derde müptelâ olduktan sonra, neyin doğru, neyin tamah edilmeye değer olduğunu öğrendik. Şunu herkes bilsin ki, Dilberbar bundan böyle bizim kızkardeşimizdir. İzniniz olursa onu sizin müşfik ellerinize emanet eder, serhat boylarında cihada niyet ederiz. İsteriz ki, hayır dualarınız bile bizimle olsun. İlle bu yoldan geçmek kararımızdır. Hemen mümanaat etmeyip rıza göstermenizi niyaz ederiz.

Yaşlı tacir, onu yeryüzüne bağlayan varlığın kaybına içi kan ağlayarak razı oldu. Arslanın yerine, onun emaneti kara kuru cariyeyi bağına bastı. Buna pişman olmadı da. Bu küçük kız, ona davranışlarıyla gerçek hayatın ne olduğunu, perhizin zevklerini, yardımı ve ayırdetmeksizin bütün insanlara karşı muhabbetin ne olduğunu öğretti. Dilberbar konağın da, çevrenin de, yaşlı beyin gönlünün de vazgeçilmez efendisi oldu.

Mehmet Bey serhat boylarında türlü savaşlara girdi çıktı. Aldığı her yara ona ilk yarasından daha az acı verdi. Bitmeyen bir kuvvetle savaştı, savaştı. Namı bir çığ gibi büyüyordu. Bir gün bu sarhoşluktan bir yaşlı efendiyle tanışarak ayıldı. Sonradan ismini öğrendiği bu zat Köse Kadı idi. Kadı efendi onunla günler boyu sohbet etti ve ona anlattı ki; İslâm yolunda mücahede kılıç çekmek değildir sadece. Devlet-i Osmanî'nin kılıç ve gürz taşıyacak bilekler kadar, hattâ daha fazla, işleyen kafalara ihtiyacı vardır. Bu konuşmaların sonucu, Saraybosna'ya bir Meho Sarayliya hediye etti. O, sevimli, nazik, sessiz, iyiliği mezhep edinmiş bir dervişti. Saraybosna Bosna eyâletinin başşehri, Avrupanın incisi, onu böyle kabul etti.

Zenginlerden ve büyüklerden çok, halkla ve dervişlerle ilgilenmesine rağmen, genç adam pek çok sevildi. Başından geçen olay, nasılsa duyulmuş, biliniyordu. Bu ona gönül ehli içinde müstesna bir yer sağladı. Yine bu hikâye ile ilgili olarak, onun münzevilerde oturması anlayışla karşılandı. Böylece Dilber-bar'ın tutuşturduğu yangın, deli akan bir nehir görünüşünde iken, Köse Kadı'nın usta ellerinde kanala alındı ve işe dönüştü.

ONALTINCI yüzyıl Avrupasında Rönesansın etkileri, hemen her alanda kendini belli eder duruma geliyordu. Molnar Janos da bu akıma uymaya çalışanlardan biriydi. Papalık, Rönesansın getirebileceği bazı şeyleri peşinen sezmiş gibiydi. Bir ilâhî nizam olmaktan çok, bir kişisel mantık yapısına sahip kilise, bir çok konularda elâstiki olabiliyordu. Umumî anlamda tutucu olmasına rağmen, esas değerlerin bazılarında değişimleri kiliseye mal ediyor ve böylece yeni düşüncelere yönelenin şanını kilise otoritesine vermeye çalışıyordu. Rönesansın getirdikleri, din adamlarının zorlamalarıyla kilisenin istediği yönde bir kanala alınmaya çalışılıyordu. Bunların başında gelen, halkın kıyafetindeki taassuptu. Bu önemli faktör, İslâm karşısında, hristiyanlığın var olmasını sağlayan, belki de en belli başlı noktaydı. Rönesans, Avrupayı yeni bir çehreye kavuştururken, hemen bütün büyük şehirlerde birbirinden değişik buluşlar pazarlanıyordu. Madde, romantik yapıli onaltıncı yüzyıl insanının kolundan tutup, onun henüz bilinmeyen değerlerine çekiyordu. Hristiyan gözler, maddenin sahip olduğu gücün, bildiklerinin üstünde bir değerde olduğunu, garip bir sarhoşlukla idrak ediyorlardı. Maddî hayat, romantik hayatın içinde, cazip çıkıntılar yapmaya başlıyor, maden, insan elinde yaşamaya başlıyordu. Pazarlarda türlü hünerli saatler, çeşitli hareketler yapabilen oyuncaklar görülür oldu. Bu arada temizlik konusunda da bazı yenilikler meydana çıktı.

Onaltıncı yüzyıl Avrupası hristiyan evlerinde, hattâ saraylarında helâ yoktu. Bu yeni akımlar, yepyeni bir meslek erbabının da türemesine yol açtı. Bunlar iki kişinin taşıyabileceği çevresi bez kaplı seyyar helâlardı. İhtiyacı olanlar rastladıkları yeri kirletmek yerine, ortaya çıkan bu yeni imkândan yararlanıyorlardı. Halk bunu da diğer yenilikler gibi bir zübbelik sayıyorsa da, bu her şeye rağmen bir âdet olarak yayılıyordu. Yeni oturaklara Viyanada, bilhassa saray çevresinde rastlanıyordu. Bay Tete İstfan, eski ismiyle Molnar Janos, seyyar helâların bu şehirde öncüsüydü. Gelip geçenlerden başka, onun sarayda çalışan müşterileri de vardı. Özellikle bunlardan biri, muhakkak sabah ve akşam saatlerinde, devamlı gelirdi. Bu zat Kont Althan'ın sır kâtibi Sereniyi Gabor'du. Kontla harp şûrasının hemen bütün oturumlarına katılan bu yaşli kâtip, karşıdan görünür görünmez Janos kabinin içine girer ve beklerdi. İçerde beraber bulundukları kısa sürede günlük bilgi alınır ve hemen o gün Komaran'a doğru yola çıkarılırdı.

Bir sabah aldığı bir haber Janos'a hayli mide bulandırıcı geldi. Çünkü, Kont Althan yıllardır ilk defa Sereniyi Gabor'u şûra toplantısına almamıştı. Bunun anlamı ne olabilirdi? Yaşli sır kâtibi, doğrusu endişeliydi. Acaba faaliyetini mi haber almıştı? Ama öyle olmuş olsa, şu anda hür olmaması gerekmez miydi? Yoksa kendisini mahsus serbest bırakıyorlardı da, takip edip ilgide bulunduğu insanları mı tesbite çalışıyorlardı? Molnar Janos onun bütün endişelerini sükûnetle dinledikten sonra:

- Yanılıyorsunuz, dedi. Sizin harp şûrası toplantılarından uzak tutulmanız, pek önem verilen gizli bir sırrın duyulmaması içindir. Öyleyse bugünden başlayarak, Kont Althan'ın

ağızdan duyduğunuz, en önemsiz sözü ve davranışlarında tesbit ettiğiniz en basit değişmeyi bize bildirmelisiniz.

Seyyar helâdan gönlü ferahlamış olarak çıkan sır kâtibi, bu konuşmadan bir hafta sonra anlamsız gözüken bir haber getirdi. Harp şûrası, pek önemli bir projenin tartışmasını yapıyordu. Bu proje şimdiye kadar, harp şûrasında görülmemiş çekişmelere yol açıyordu. Proje kısaca "Jude", yâni Yahudi kotuyla anılıyordu. Ama yazık ki, yaşlı kâtibin elde edebildiği bütün bilgi buydu. Harp şûrasında bu konu tartışılmaya başladığından beri sır kâtibi, Kont Althan hazretlerinin huzursuz ve asabî olduğunu görüyordu.

Bu bilgi sıcağı sıcağına Komarana yollandı. Orada bekletilmeyip pek kısa bir zamanda Saraybosnada Murat beyi buldu. Rapordaki bilgi yetersiz, ifade açıklıktan uzaktı. Ama ne olursa olsun, gene de beyin hissi, ona derhal Komarana dönmesini söylüyordu.

Böylece Murat bey Kont Gall Adam ve diğer dostlarının beklemedikleri bir anda, Komarana döndü. Uçlarda yükselen temponun gebe olduğu olaylar, Viyana harp şûrasının bu yeni tartışma konusunu hemen öğrenmeyi bir mecburiyet haline sokuyordu. Oysa meclisin Osmanlı haber alma teşkilâtına açık kapısı, Serenyi Gabordu. O da meclisten uzak tutuluyordu. Harp şûrasının Kont Gall Adama karşı soğukluğu, Macar makamlarından yararlanmayı imkânsız kılıyordu. Murat Beyin zihnini projeye verilen isim kurcalıyordu. Neden Yahudi projesi denmişti. Bey acele bir emirname ile, proje tarihinden bir yıl evveline kadar müracaat kayıtlarının incelenmesini ve harp şûrasına başvuranların isimlerinin tek tek tesbit edilerek kendisine bildirilmesini, Molnar Janos'tan istedi. Bu, kimsenin dikkatini çekmeden yerine getirilmesi pek zor bir istekti. Serenyi Gabor uzun düşüncelerden sonra, bunun resmen tetkikinin sağlanabilmesiyle ancak mümkün olabileceğini bildirdi. Molnar Janos da böyle düşünmüş, kraliyet arşiv dairesinden Gyulay Pal'ı ikna etmiş ve yıllık harp şûrası çalışma raporlarının düzene konmasının kraliyet için faydalarını, haşmetli Avusturya imparatoruna kabul ettirmişti. Rapor; fikri ileri süren, alınan karar, uygulama ve sonucu özetliyordu. Gyulay Pal'ın hızlı çalışmasına rağmen, bunların tesbiti, yaklaşık olarak yirmiiki gün aldı. Böylece isimler, projeler Komaran'a aktarıldı. Bir tek isim, bizzat şûra başkanı tarafından kazanmıştı. İsimle beraber getirdiği teklif de aynı şekilde yok edilmeye çalışılmıştı. Silintide şu anlamsız bir kaç kelime parçacığı göze çarpıyordu ch ma-s heit ve ni n mög hk t ... erst früjahr bu kalıntılar projenin özüydü. İsim ve nam tamamen silinmiş hiç okunamıyordu. Adresten ancak F..... d aus hilfe oberteil... heim.

Molnar Janos bu silintiler üzerinde günlerce kafa patlattı. Bir şey bulup çıkarmayı başaramadı. Tam ümidini kaybetmek üzereydi ki, meyhanesinde yüksek sesle konuşmakta olan bir adamın, bir sözü dikkatini çekti. Adam birisinden bahsediyor ve isim yerine "Fledermaus" yâni yarasa diyordu. Belli ki bu bir lâkaptı ve Molnar Janos bu lâkabı bu çevrede ilk defa duyuyordu. Silintiler arasında rastladığı F...d... aus pekâlâ Fledermaus, yâni yarasa olarak okunabilirdi.

Konuşan bu iki müşteriye sıkıca göz hapsine aldı. Kısa süre sonra ikisinin de yahudi olduklarını ve yahudi mahallesinde oturduklarını öğrendi. Kısa bir tahkikat Molnar Janosu yarasaya ulaştırdı. Bu, inanılmaz derecede zayıf, doksan yaşlarında gözüken bir ihtiyardı. Bu insan döküntüsünün harp şûrası ile ilgili olabileceğini düşünemezdi. Janos, acaba proje isminin tesiri altında kalarak mı bu noktaya ulaşmıştı. Madem şimdilik yapacak bir şey

yoktu, öyleyse, bu yolu boş durmak yerine bir denemeliydi. Bu, belki onu bir sonuca götürebilirdi. Yarasa tefeciydi. O halde Janosun bir esnaf olarak ona müracaatı tabiiydi. Günlerce tetkikten sonra meyhanenin müşterilerinden, bir komisyoncunun aracılığı ile yarasaya yanaştı. Aracı da bir yahudiydi.

Bir gün buluştular ve o, Molnar Janosu yarasaya götürdü. Gittikleri ev yahudi mahallesine bakan, yüksekçe bir noktada ve hemen en dıştaydı. Onları dipte yarı karanlık bir odaya aldılar. Bulundukları yer, akıl almaz derecede pis ve fakir döşeliydi. Bir süre bekledikten sonra, yarasayı koluna girmekten çok, kucaklayarak bir adam getirip yerine oturttu. Aracı, Molnar Janosu meyhaneci olarak takdim etti. Son günlerde seyyar helâ işlerine epeyce bir yatırım yapmış ve maalesef hâlâ kâra geçmemişti.. Mânâlı bir göz işaretiyle, son günlerde biraz da hovardalık yaptığını itiraf etti. Böylece para gerekmişti.

Tefeci bütün bu sözleri dinledikten sona komisyoncuya döndü. Yaşından umulmayan genç bir sesle çıkıştı. O, kendisinde para olmadığını bilmiyor muydu? Ancak zavallı bir dul kadının bir kaç kuruşunu işletmesine yardım ediyordu, hepsi bu kadar. Onun parası olmadığını herkes bilirdi. İşte, inanmıyorlarsa kendisini odaya getirmeye yardım eden bu gence sorsunlardı.

Molnar Janos başını kaldırarak ihtiyarın yardımcısına baktı. Aynı anda silintilerde rastladığı harfler birden zihninde canlandı. İçinden bir ses ona, artık iz üzerinde olduğunu söylüyordu. Yardımcı otuz yaşlarında gözüken bir gençti. Bakımsız, pasaklı bir görünüşü vardı. Uzamış tırnaklarının içleri kir doluydu. İhtiyarın red cevabı üzerine Molnar Janos daha aşağıdan alarak, iflâsın eşiğinde olduğunu söyledi. Ama bütün ısrarlar, bütün yalvarmalar boşa gitti. Hayır, ihtiyar tefeci bu durumdaki bir adama para veremezdi. Zayıf ve devamlı titreyen vücudunun güçsüzlüğünün aksine, tefeci demir gibi bir kararla borç para vermeyi reddetti. Molnar Janos ve komisyoncu başları önlerinde böylece meyhaneye döndüler.

Durumun gereği, Janos'un komisyoncu ile aralarında bir dostluk kurulmasını şart tutuyordu. Bunun için de en güzel çare, oturup beraber içmekti. Ne yapmalılar, bu durumdan nasıl kurtulmalılardı? Sonra birden komisyoncunun aklına şöyle bir şey geldi! Acaba baykuşun yürümesine yardım eden gence biraz para verip ihtiyarı razı edemezler miydi? Bu düşünce üzerine derhal faaliyete geçtiler. Komisyoncu bir kaç gün sonra tefecinin yardımcısını meyhaneye getirdi. Bu tuhaf bir adamdı. Huzursuz, endişeli bir hali vardı. Süt bulaşığı, kandamarları belirli mavi gözleri, çevreye kuşku ile bakıyordu. Molnar Janos lâfı uzatmadan konuya girdi. Malî durumu berbattı. Macaristandaki doğduğu şehirden çok yakında büyük bir para beklemekteydi. Bu para gelene kadar işin idaresi için ona yardım etmeli, meyhanenin ipotegine mukabil yarasadan gerekli parayı koparmaya yardımcı olmalıydı. Molnar, bu işi başarabilirse tabii onu da memnun edecekti. Konuyu iyice anladıktan sonra yarasanın yardımcısında belirli bir rahatlama görüldü. Sanki bir başka konu ile karşılaşmaktan korkuyor gibiydi. Adam iskemlesine yaslanıp bir süre düşündükten sonra, ikisine de garip gelen şu teklifte bulundu. O, bu işi başarabilirse, karşılığında para istemiyordu. Ancak onlar para yerine farelerine yiyecek temin etmeye söz vermelilerdi. Sonra adamın süt bulaşığı mavigözleri tuhaf bir ateşle tutuştu. Saatler boyu sevimli farelerinden bahsetti. Sayıları yüzün üzerindeydi ve yavrucaklar, mütemadiyen ürüyorlardı. Onları tahıl, peynir, kurumuş et, özellikle canlı et yedirmek

zorundaydı. Cinsi ne olursa olsun, onun canlı ete ihtiyacı vardı. Bütün bunları anlatırken insanın tüylerini diken diken eden kuru bir kıkırdama ile gülüyordu. Bu efendiler farelere niçin bu kadar önem verdiğini mi soruyorlardı? Ne kadar anlatsa onlar bu konunun önemini bilemezlerdi. Fareler, hele hele böyle özenle yetiştirilmiş olanları neleri başaramazlardı ki.

Molnar Janos, teklif ona normal gelmese de, anlaşmayı kabul zorunda kaldı. Yanlış yolda da olsa bu adamlarla tanışmakta ve ilgiyi sürdürmekte yararlar buluyordu. Konuşmanın bir kelimesini bile atlamadan Murat beye ulaştırdı.

Kont Althan, sır kâtibi tarafından devamlı olarak gözetleniyor, davranışları ve konuşmaları zaptediliyordu. Soylu adamın büyük bir düşünceden rahatsız olduğu her halinden belliydi. Serenyi Gabor şerefiyle temin ediyordu ki, asîl efendisi, derin bir düşüncenin tesiriyle azab içindedir. Yaşlı kâtipden bile sakladığı bu büyük sır, onu pek fazla rahatsız etmektedir.

Murat bey de, Molnar Janos da beyinlerini çatlatırcasına düşünüyorlar ama, bu muammayı çözemiyorlardı. Serenyi Gabor, hemen her günlük raporunda bildiriyordu ki, harp şûrası âmirlerinden Prepostvary Balint Arşidük Matyası ve Kont Althanı gerek Yahudi projesini uygulamaya, gerekse tâbi köyleri yakıp yıkmaya, dönmelerin şiddetle takibine ve yakalananların diri diri yakılmasına devam edilmesini istiyordu. Sır kâtibi, onun Kont Althan hazretlerine şöyle dediğini duymuştu: "Türkü savaşa zorlayan ne kin, ne de zenginlik hırsıdır. Onlar ancak fetih ve istilâ yoluyla inançlarını yaymak ve dinlerine hizmet etmek için yaşarlar. Böyle olunca ne siyasî, ne millî, ne dinî kanaatları, emirleri altındaki hıristiyan topluluklara ve esirlere kötü muamele etmelerine müsaade eder. Onların dinî kanaatları hıristiyanlardan nefret etmelerine engeldir. Belki hıristiyanlara batıl inançlarından ötürü acırlar ve onları küçümserler. Oysa biz müslümanları, özellikle müslüman Türkleri İsa dininin düşmanları kabul eder; Hıristiyan ülkelerine gelip yerleşmiş bu adamlardan haklı olarak nefret ederiz. Bir yerde genel ve hâkim fikir nefretse orada tabîî ki insan sevgisi, insaf, merhamet ve vicdan akla gelemmez. Hem gelmemelidir de. Bu fikre göre tâbi köylerin yerle bir edilmeleri, esirlerin işkenceye tâbi tutulmaları, dönmelerin yakılmaları, hele hele Yahudi projesinin vakit geçirmeden uygulanması, bizim için millî, vicdanî ve dinî bir görev olur. Bu konuda tereddüt etmek, ağırdan almak vatana ihanettir.

MURAT BEY işinin bütün sıkışıklığına rağmen, kısa bir süre için de olsa, yeniden Saray Bosnaya dönmeye ve Uskoklar problemini bir sonuca ulaştırmaya mecburdu. Bunu sağlamak için, Komarana, İstanbul'daki mülklerinin pürüzlerini halletmesini isteyen bir haberci getirtti. Beyin çevresi bildiler ki, Murat Beyin kısa bir süre için de olsa İstanbul'a gitmesi zaruridir. Böylece Murat Bey yola çıktı. Saray Bosnada kaldığı sürece, Meho Sarayliya'nın yanında ikamet etti. Önce şehirdeki teşkilât yardımıyla, Rumelideki bütün Uskokların tek tek tesbit edilip tutuklanacağı haberi duyuruldu. Bu fısıltıların bir hareket meydana getireceği şüphesizdi ve bunun sonucu olarak da Mileva Kadının başkanlığında bir toplantı olacağı muhakkaktı.

Tam üç gün, iki genç adam Meho Sarayliya ve Murat Bey sabırla beklediler. Bulundukları oda iki eve de hakim bir noktada idi. Meho Sarayliya'nın uzun çalışmaları sonucu, komşu her iki evin de, belli olmayacak bir biçimde, döşeme altlarına ve tavanlarına künkler döşenmişti. İyi pişmiş toprak künklerin yardımıyla iki evde de konuşulan her şey rahatlıkla duyuluyordu. Ancak dördüncü gün Saray Bosnada söz sahibi bir kaç haydut toplandı. Duydukları haber onları ürkütmüşe benziyordu. Hepsi de hiç vakit kaybetmeden merkeze, yâni Sessek kalesine haber salmayı düşünüyorlardı. Uskok andı gereğince bunu hemen yapmak zorundaydılar. Çünkü kendilerinin yakalanmaları demek, Rumelide her şehre yayılmış Uskokların ve yordakçılarının yakalanmaları demek olurdu ki, bu da hepsinin vasıtasıyla bu canım teşkilâtın bir daha varolmayacak bir biçimde yok olması sonucunu verirdi. Şüphesiz ki Sessek kumandanı ve başkanları Wikaczy haberi alır almaz durumu Sultan Bafaya bildirecek ve Bosna Beylerbeyi Hasan Paşanın azliyle bu işten kurtulacaklardı. Daha önce aynı şekilde hareket ederek iki beylerbeyinin harcanmış olması, onlara ümit veriyordu. Yalnız bu haberi Sessek kalesine götürecek insanı seçmek çok zordu. Bulunacak adamın mümkünse müslüman olması, suç işleyerek sicilinin bozuk olmamış olması, genç olması, kurnaz ve cesur olması bir mecburiyetti. Mademki Osmanlı makamlarınca Uskokların yok edilmeleri düşünülüyordu. O halde şehirler arasında yollar sıkı bir kontrol altında demektir.

Bu konuşmalardan sonra, gönderilecek insanın kim olabileceği uzun uzun tartışıldı. Konu çok önemliydi. Bu yüzden hemen karar verebilmek çok güçtü. Bu arada haydutların şarap içtikleri ve şakalaştıkları duyuluyordu. Mileva kadına göre bu olay alışılmış haberleşme şeklinin aksine, şehirden şehire ulak göndermek yerine bir tek adam tarafından ve mümkün olan en büyük hızla Sessek'e ulaştırılmalıydı. Seçilecek haberci, başkana durumu bildirdikten sonra, dönüş yolunu uzatıp tek tek bütün merkezlere uğramalı ve durumu başkanın yeni emirleriyle beraber onlara bildirmeliydi.

Bu şekil hepsine uygun geldi. Zaten hangi konuda Mileva kadının söylediklerinin tersini düşünmek akıllarına gelebilirdi. Yollanacak habercinin kim olabileceğini düşünme dursunlar, beri yandan, yapacakları yeni işleri tasarladılar. Şu Hasan Paşa tehlikesi

ortadan kaldırılana kadar, işleri azaltmak, ancak tehlikesiz, tatlı ve küçük işler yapmak zorundaydılar. Varsın kazançlarında şu bir kaç ay için bir azalma olsun. Elbet bu zararı çıkaracakları günler gelecekti. Petrit bu konuşma sırasında birden:

- Buldum!... diye bağırdı.

Meclistekiler türlü seslerle gürültüyü arttırdılar. Mileva kadının şirret sesi duyuldu:

- Susun be... Sonra, tane tane Petrit şöyle söyledi:

- Uzun çarşıda biri bir dükkân açtı. Arnavut asıllı. Adı Arbon. Bu adam İlire isimli bir kadınla evli. Bizim yataklardan birinin de komşusu. O, bana bir soygun münasebetiyle bu çiftten bahsetti. Kadın gebe. Ha doğurdu, ha doğuracak. Karı koca ikisi de birbirine deli gibi düşkün. Bizim yardakçı, karıyı kaçırsak, yüklüce bir fidye alacağımızı söylemişti. Demişti ki, Saray Bosnanın yabancıları bunlar ve sanki bir suç işlemişler de, ondan kaçıyorlarmış gibi bir halleri var.

Mileva kadın, oğlunun ne demek istediğini bir anda kavradı. Güzel bir düşünceydi bu. Konuyu hiç tartışmaya sokmadan, odadaki haydutlardan üçüne Petrit ile beraber giderek, bu çifti kaldırmalarını ve getirmelerini emretti.

Karı kocanın münzevilere getirilmeleri pek uzun sürmedi. Mileva kadın haydutlardan, boğuşma olup olmadığını, olayı kimsenin görüp görmediğini iyice sorduktan sonra esir gence döndü:

- Bak arslanım, dedi. Karının, senin ve karının karnındaki bebeğin işkenceyle ölmesini mi, yoksa emirlerimizi yapmayı mı istersin?

Zavallı esir, bitmiş ümitsiz bir sesle karısına dokunmamalarını, ne isterlerse vereceğini söyledi. Haydut:

- Ne para, ne mücevher, ne de mülk istiyoruz, diye cevap verdi. Aksine eğer sana vereceğimiz görevi başarırsan, biz seni mükâfatlandıracağız. Şunu unutma, eğer görevi başaramazsan, bu başarısızlığına sebep ne olursa olsun, karına aklına gelebilecek veya gelebilecek her türlü kötülüğü yapacağız. Sen eğer hile yoluna sapmaz da, yüklendiğin görevi hakkıyla yerine getirebilirsen o zaman kutlu İsa'ya yemin ederim, ikinizin de kılına dokunmam. Seni Saray Bosnada himayem altına alırım. Bunun mânâsını sen anlayamazsın. Bu, servetler ve tam bir rahatlık demektir.

Esir:

- Hiç olmazsa karım evimizde kalsın, diye yalvardı. Meryeme yemin ederim, bütün istediklerinizi, tam istediğiniz gibi yapacağım.

Petrit, tam bir katil sesiyle:

- Pazarlık yok, dedi. Sen görevi bitirip dönene kadar karın burada kalacak ve sultanlar gibi bakılacak. İçin rahat olsun. Kutsal papaya and ederim, onun kılına kimse dokunamaz. Sen bunları düşünmeyip selâmetle gidip gelmene bak.

Arbon'a hangi şehirlerde kimi göreceği, hangi parolayı kullanarak, kimden yedek at, azık ve para alacağı iyice öğretildi. Sonra reis Wikaczy'ye gönderilecek mektubu teslim etti.

Meho Sarayliya ve Murat Bey çiftin birbirlerinden, gözyaşlarıyla ayrıldıklarını duyular. Genç esir, Mileva kadınla beraber, çeteden birinin arabasına bindi. Petrit arabacı yerine çıktı. Arbon komşularına uğrayarak, karısıyla beraber önemli bir iş için, yola çıkmak zorunda olduklarını bildirecekti. Bir süre sonra Petrit, Mileva kadınla beraber geri

dönecekler, araba uygun bir yere saklanacak ve Arbon çete tarafından temin edilen bir atla yoluna devam edecekti. Onlarla beraber, çete de, kadını beklemek için, üç haydut bırakarak çekilip gittiler. Odadan bir süre hiç ses çıkmadı. Sonra haydutlar, kendi aralarında konuşmağa başladılar. İçlerinde en fazla Ali Begoviç'in sesi duyuluyordu. Ve içtikleri anlaşılıyordu. Bir zaman da böyle geçti. Sonra duyulan seslerden içlerinden birinin, kadını sıkıştırmaya çalıştığı anlaşıldı. Diğerleri bu manzarayı, pek hoş bulmuş olacaklar ki, kahkahalar atıyorlardı. Şimdi zavallı kadın yalvarıyordu. Kendisine değilse bile, karnındaki masuma acımaları için yalvarıyordu. Ama hayvanlığın en altına düşmüş bir haşerattan hiç merhamet beklenebilir miydi? Gürültülerden, sarkıntılığın, boğuşmaya dönüştüğü anlaşılıyordu.

Murat Beyle, Meho Sarayliya duyduklarından iğrenerek aynı kararlar birbirlerine baktılar. Murat Bey "vakittir" dedi. İkisi de yerlerinden doğruldular. Bu an Mehmet Beyin yıllardır özlediği fırsattı. Dar koridordan geçtiler. Mehmet Bey bir kapı açtı. Şimdi geniş bir yüklük içindeydiler. Önlerindeki ince kapının ardında, kadının boğuşması ve hıçkırıkları duyuluyordu. Kapıyı sessizce açtılar. Meho Sarayliyayı, önce, olayı kahkahalarla seyreden haydutlardan biri gördü. Gözleri bir anda yerinden uğradı. Sonra bir çığlık atarak ayağa fırladı. Diğerleri bu haykırış üzerine gözlerini, haydutun baktığı noktaya çevirdiler ve şaşkınlıktan oldukları yerde dona kaldılar. Meho Sarayliya hiç birine önem vermeden ağır ağır ilerledi. Tam Ali Begoviçin karşısında durdu. Gözlerinde tuhaf, alışılmamış bir parlaklık vardı. Haydut, engel olamadığı bir korkulu uyuşukluğun içine yayıldığını, gözlerinin karardığını, dizlerinin çözüldüğünü hissediyordu. Sonra bir külçe gibi yere yuvarlandı. Diğer haydutlar gördükleri bu mucizevî hali zaten çekindikleri Meho Sarayliya ile birleştirence adım atacak takatları kalmadı. Meho Sarayliya yağ kandilini eline alarak pencereye yürüdü. Kandili cama yaklaştırdı ve geri döndü. Aynı anda merdivende ayak sesleri duyuldu. Başlarında bizzat Hasan Paşa olduğu halde beş kişi odaya girdiler. Askerler, haydutları bağlarlarken Meho Sarayliya kadına yürüdü. Bulduğu bir bezi uzatarak "Örtünün," dedi. Sonra artık korkmamasını, kocası için de üzülmemesini söyledi. Hasan Paşa beraberinde Ahmedi de getirmişti. İstolni-Belgrat beyi Kara Ali Beyin oğlu, akşamdan beri olanlara bir mânâ veremiyordu. Hasan Paşa hazretleri, gün battıktan sonra onu yanına çağırılmış, bu gece uyumamasını, ona çok sevdiği birini göstereceğini söylemiş, sonra da kaldırıp buraya getirmişti. Oysa odadakilerden hiç kimseyi tanımıyordu. Gözü karanlığa alıştıktan sonra, bir köşede belli belirsiz Murat Beyi farkettiler. Koştular. Sarılıştılar.

Haydutlar, hâlâ olanların etkisi altındaydılar. Hasan Paşa, Murat Bey, Meho Sarayliya ve Ahmet sokakta sesler duyulana kadar odanın köşesinde hafif mırıltılarla konuştular. Sonra kapı açıldı. Askerlerin eşliğinde Mileva kadın, Petrit, Arbon içeri girdiler. Bu arada Murat Bey yine karanlık köşesine çekilmişti. Hasan Paşa sorguyu bizzat yönetti. Arbon tarifsiz bir mutluluk içinde karısıyla ilgilenirken, Saraybosna Uskokları, bildikleri ve duydukları herşeyi bir bir söylediler. Bunlar akıl almaz derecede iğrenç ve hiç bir insanın yapabileceğine inanılmayacak cinayetlerdi. Sonunda Hasan Paşa, Murat Beyin durduğu karanlık köşeye dönerek, başka birşey öğrenip öğrenmemek istediğini sordu. Murat Bey evet anlamında başını salladı, sonra, Meho Sarayliya'ya:

- Yaşlı hanımı getiriniz, dedi.

Mehmet Bey odadan ayrıldı. Ve bir kadınla döndü. Bu Mileva kadına ikiz kardeşmişcesine benzeyen biriydi. Murat Bey yeni gelen bu hanıma, öğrenmek istediklerini kendisinin sormasını söyledi. Yaşlı kadın Mileva kadından belki bir saate yakın geçmişini, tanıdıklarını, özelliklerini, hoşlandığı ve hoşlanmadığı şeyleri, en ince ayrıntılarına kadar sordu, sordu. Sonra Murat Beye dönüp başıyla yeter dedi. Paşa, sorgunun bittiğini anlayınca askerlere "haydi," dedi. Bir anda sıyrılan kılıçlar havada parladı ve aynı anda haydutlar başları koparak yere yıkıldılar. Murat Bey düzmece Mileva kadına:

- Sizi önce Allaha, sonra Mehmet Beye teslim ettik. İşiniz çok zor ama, Allah nazarında çok makbuldür. Rabbim yeni vazifenizi mübarek kılsın, dedi. Sonra Ahmede döndü, sizin isminiz şu andan itibaren Arbon'dur, dedi. Uskoklar hizmetine girmiş Arnavut Arbon. Siz Arnavutluktan çok genç yaşta bir cinayet işleyerek Saraybosnaya gelip yerleştiniz. Bu cinayetiniz, Uskoklar tarafından duyuldu. Karınızı ele geçirerek sizi kendilerine hizmete zorladılar. Bu mektubu Sessek kumandanı ve Uskokların başkanı Wikaczy'ye götürdükten sonra geri dönmeyip hizmetinizi arz ediniz. Allahın inayetiyle Hasan Paşa hazretleri pek yakında orada olacaklardır. Hasan Paşanın kuvvetleri o, sarp kayalar üzerine kurulmuş kaleye karşı hücumla geçtikleri zaman, gerekli bulduğunuz şeyleri yaparsınız. Onu gözlerinden öptükten sonra gerçek Arbon'a döndü. Siz hanımınızla beraber nerede yerleşmek istersiniz, dedi.

Genç adam deminden beri konuşulanları izlemişti. Murat Beye doğru iki adım attı. Önünde derin bir nezaketle eğildi.

- Beyim, dedi, ne kim olduğunuzu biliyorum, ne de bulunduğunuz yerden yüzünüzü görebiliyorum. Ben, karım ve doğacak evlâdım, hayatımızı da, namusumuzu da size borçluyuz. Kurtulduğumu anladığım andan itibaren, beni de bu göreve kabulünüz için sizden ricada bulunmaya karar verdim. Ben sizin uygun bulacağınız bir şehirde, sizin emrinizde bu hayırlı işde ömrüm oldukça çalışmak isterim. Bu arzum size en ufak bir malî yük yüklemeyecektir. Ben size karşı minnetimi ancak bu şekilde ifade edebilirsem mutlu olurum. Lütfedin, beni bu göreve kabul edin efendim.

Murat Bey bir süre düşündü, sonra:

- Viyanaya gidip yerleşiniz, dedi. Adınız Adriyan olacak. Türk düşmanı gözükeceksiniz. Ve karınızla beraber Türklerin zulmünden kaçıyor olacaksınız. Dostlarımız sizi orada bulurlar ve yapmanız gereken şeyleri söylerler. Ancak bu görevi yapmak zorunda değilsiniz. Şu anda duyduğunuz hissin tesiriyle böyle bir karara varmış olabilirsiniz. İyice düşününüz, çok zor bir yol seçiyorsunuz. Devlet-i Osmanî size karşı yapmak zorunda olduğu hizmeti yapmıştır. Bu yüzden ne bize, ne de devlete minnet borcunuz vardır.

Genç adam gözlerinden yaş getiren bir coşkunlukla:

- Lütfediniz, beni bu mutluluktan yoksun etmeyiniz efendim, diye yalvardı.

Sonra genç karı koca, tarifsiz bir saadete yeni görevlerine doğru çıkıp gittiler. Telli Hasan Paşa, Meho Sarayliya ve Murat Bey kısaca vedalaştılar. Gün ışımak üzereydi. Eski ipek tüccarlarından Mehmet Bey, yaptığı işin gönlüne verdiği huzurla apdest aldı ve sabah namazına durdu. Mutluydu. Sanki, Dilber-bar'ı, o, gönüller sultanını yeniden görmüş gibiydi.

KARARGÂHTA gün doğuyordu, neredeyse asker uyanmak üzereydi. Nöbet noktalarında, nöbetçilerin adım sesleri duyuluyordu. Onsekiz bin civarında mevcudu olan bu ordu, son aylarda yaptığı baskınlarla ve kaldırdığı ganimetlerle mağrur, yeni kazanacağı nimetlerin renkli düşünceleriyle ümitliydi. Umumî Vali Nadasdy'nin gerek silâh, gerekse disiplin yönünden bu güçlü ordusu, Hırvatistan sınırında tam dört aydır doğrusu iyi iş yapmıştı. Tâbi köyleri taş taş üstünde kalmayacak biçimde yıkmış, çocuğundan yaşlısına kadar, ahalisini katletmiş, işe yarar gençlerini tutsak olarak almıştı. Asker, yakalanan dönmeleri, canlı canlı ateşte kızartarak eğlenmişti. Müslüman kâfirlerin köyleri de aynı akibete uğramış, oralarda da bir tek canlı sağ kalmamıştı. Şimdi hedef daha içerleriydi. Asker gerek umumî vali Nadasty'nin yönetiminden, gerekse hisselerine düşen ganimetten doğrusu pek memnundu. Kiliseye hizmet ve kutsal İsanın hoşnutluğunu kazanmalarını mümkün kılan bu yolda hepsi hevesli, hepsi coşkundular. Müslüman kâfir dört aydır karşılarına çıkmak cesaretini gösterememişti. Bu durum, Avusturya askerlerini daha da yüreklendiriyor, her başarının bir diğer başarıya gebe olduğu inancını uyandırıyordu. 1592 yılının bu ekim ayı kış sonuna kadar süreceğini tahmin ettikleri bir talanın başlangıcı gibi gözüküyordu. İyi bir hazırlık içindeydiler. Yola ertesi gün çıkacaklarını duymuşlardı. Asker o gününü neşeyle savaş hazırlığına verdi.

Salı günü güneşle beraber yola çıktılar. Öncüler Türk kuvvetlerinden hiç bir eser olmadığını bildiriyordu. Avusturyalılar için, böyle elini kolunu sallayarak nimetler elde etmek, doğrusu pek hoştu. Ama kader onlara hesapta olmayan bazı sürprizler hazırlamıştı. Bosna Beylerbeyi Telli Hasan Paşa hiç beklenmeyen bir anda bir kasırga gibi esti. O kadar ki öncüler, umumî vali Nadasdy'nin ana kuvvetlerine haber verebilecek zamana bile sahip olamadılar. Sonra Türk dinli birden karşılarında belirdi ve savaş başladı. Savaşta böylesine hız ne görülmüş, ne duyulmuştu. Durum daha ilk anlarda kendini belli etti. Bu beşbinikiyüz derme çatma eyalet askerinin yazdığı destan o güne kadar yazılmışların en az eşdeğeri idi, ya da daha üstünü. Hasan Paşanın gösterdiği bu mucize, esir aldığı yedi sancak, oniki top, ikibin esir ve sayısız ganimetler, gerçekte Avusturya İmparatoru İkinci Rudolf'un yüreğinde meydana gelen korku kadar önemliydi. Türkün bu başarısının yankıları bütün Avrupada, bir süredir unutulmuş görülen Türk korkusunu yeniden canlandırdı. Papalık makamı en az II. Rudolf kadar üzgündü. Haçlı ruhu, Avusturyanın yenilgisinde derlenip toparlanmak ihtiyacını yeniden duydu. Kral Rudolf kiliseyi yardımına çağırdı. Artık iyice biliyordu ki, Türk kâfirinin karşısında durabilecek bir tek kuvvet Tanrıdır. Kiliseler kraldan aldıkları emirle, günde üç kez çan çalarak, hristiyanları Allaha yakarmaya çağırdılar ve buna Türk çanı ismi verildi. Bu davranış, çaresizliğin ve yılgınlığın en bilirlili ifadesiydi. Kilise, türlü desiseleriyle elde edemediğini Türk çanlarında yapılan ayin ve İsa adı verilen puta en vahşi biçimde sunduğu kurbanlarla, ayakta durmaya çalışıyordu. Bu gerçekten büyük başarı, Telli Hasan Paşanın

alçak gönüllülüğünde ancak günlük bir harekât olarak değ erlendi ve Dersaadete esirler ve esir alınan sancaklarla bildirildi.

Asker yorgundu ama, durmamak gerekiyordu. Paşanın halletmesi gereken başka meseleler vardı. Ve onu bekliyordu.

Uskokların şehirlere dağılmış elemanlarının ve onlara yataklık edenlerin, alınan karar gereğince aynı günün aynı saatinde tamamen yok edilmeleri gerekiyordu. Böyle bir karar, iki bakımdan lüzumluuydu. Gerek Osmanlı sarayı bu imha hareketini elden geldiğ i kadar geç haber almalı, gerekse Uskokların reisleri sarp kalesinde hazırlığ a girişmemeliydi. Meho Sarayliya bütün gücüyle, işte bunu sağlamaya çalışıyordu. Ayrıca Uskok görünüşüne sokulmuş çeteler, yine onun emriyle Venediğ i vurmaya gönderiliyor, böylece onların Sultan Bafaya yapacakları iltimasa mâni olunmaya çalışılıyordu. Bu harekette ilk defa Murat Beyin sahip olduğ u olağ anüst  yetki belgesi kullanılmıştı. Mülk-i Osmanî'nin geniş ve dağınık Rumeli şehirlerine aynı günde ellerinde emirnamelerle adamlar gelmişler ve o şehirdeki idarecilerin tümünü toplayıp kendileri tarafından daha önce isimleri tesbit edilmiş şahısların hemen yakalanarak kendilerine teslim edilmelerini istemişlerdi. Şehir idarecileri bu emri aldıktan, emri yerine getirene kadar görev başında kalacaklar; evlerine gitmeyecekler; müslüman veya hristiyan kim olursa olsun konuşmayacaklar, mektup yazmayacaklar; haberci g nderemeyecekler ve şehir kapılarını kapalı tutacaklardı. Bunun dışında davrananlara verilecek ceza aynı Uskoklara verilen gibi olacaktı. Meho Sarayliya gönlü aşkla yanık bu genç, bu görev dolayısıyla, Köse Kadının kendisinde gördüğü cevheri ortaya koydu. Çelik bir iradeyle, pl nı uyguladı ve şehirlerde bir tek Uskok bırakmamasıya hepsini imha etti.

O, Kadı hazretlerinin aydınlatmasıyla biliyordu ki, sevgili gözünde gerçek değ r, onun yolunda, kişinin malıyla, canıyla her şeyiyle savaşmasıdır. Aşk, kökünü harekete daldırmaz ve gıdasını oradan almazsa, sevgiliye nasıl varırdı. Yolunda adım atmadan ona gidebilmenin bir başka şekli var mıydı? O halde âşık, aşkı yaşayan ve ona giden yoldaki dikenlerden yılmayıp, daha fazlasına, daha fazlasına kucak a an adam demektir. Meho Sarayliya çok iyi biliyordu ki her gönlün derinliklerinde zayıf bir pırıltı halinde de olsa aşk vardır. Ancak onun meydana çıkması, yaşaması aralık verilmeyen hareketlerle mümkündür. Aşkın kişideki belirtisi, kutsal kanun gereğ  gönüldeki yara ile başlar. Mutlu insan bir bakıma yaralı insandır.

HASAN PAŞA bu büyük başarıdan sonra vakit geçirmede, emrinde kalan dörtbin sekizyüz eyalet askeri ve gönüllüyle Uskokların ana merkezlerine yürüdü.

Dalmaçya sınırı, Kulpa suyu boyunca Uskokların at oynattıkları meydandı. Sayıları onbeşbinin üstündeki türlü iğrenç suçlarla bir araya gelmiş bu haydutlar sürüsü, harekâttan habersizdiler. Emindiler ki, en ufak bir Osmanlı kıpırdanması, şehirlere yayılmış teşkilâtları yardımıyla gününde bildirilecektir. Bu yüzden rahattılar. Sere serpe içiyor, eğleniyorlardı. Esir tüccarları gidip geliyor ve türlü yerlerden kaldırılmış zavallıların Uskoklarla pazarlığını yapıyorlardı.

Böyle bir anda meydana çıkıveren Osmanlı kuvvetleri, onları şaşkına çevirdi. Telli Hasan Paşanın kılıcı, Allahın adaletinin temsilcisi bu yaman kılıç, bu sürü üzerine yıldırım hızıyla indi. Türk kuvvetleri eski akıncıları imrendirecek bir hızla ilerlediler. Yalçın kayalar üzerine, sarp tepelere, binlerce esirin hayatı pahasına kurulmuş Charstoviz, Behke, Gora kaleleri büyük toplarına, aşılmaz coğrafi yapılarına rağmen görülmemiş, belki de görülmeyecek bir hız ve kahramanlıkla ele geçirildi. Bu üç kalenin ve kulelerin serpildikleri dağlık arazinin Hasan Paşanın güçle ellerine geçişi, sınıra pek yakın olmasına rağmen, Vedenikliler ve Avusturya tarafından duyulmadı bile.

Nihayet Kulpa suyunun döküldüğü noktaya gelindi. Buraya Uskokların son sığınağının karşısına eldeki bütün imkânlarla bir kale inşa edildi. Hristiyanlarca Petrina, müslümanlarca Yeni Kale ismini alan bu yapı, Türk imar gücünün ve tekniğinin, sür'atinin bir şaheseri oldu. Telli Hasan Paşa, gazaya kuru kavga anlamı vermemek için, düşmanının kim olduğunu düşünmeden ve boş yere kan akıtmamak için vire teklif etti. Kale kumandanı Wikaczy, kuvvetlerine, onların vahşetine, Avusturyaya, Venedike ve Sultan Bafaya güveniyordu. Alınması ancak hayal olarak düşünülecek bir kaleye ve emrinde ipten kazıktan kurtulmuş, sekizbin askere sahipti. Diğer üç kalenin düştüğünden haberdar olamamıştı. Bu da onun cesaretini daha çok arttırıyordu. Bu kadar kuvvetli bir durumda, kumandan Wikaczy'nin bir avuç kâfir Türke paça kaptırmayacağı belliydi. Ahlâksızlığı ahlâk edinmiş bu adama zevk için kan dökme zaten eğlencelerin en güzeliydi.

Saraybosnadan, yeni gelen bir haberci ulaştırdığı mektupta her şeyin yolunda gittiğini, ancak Bosna Beylerbeyinin, bir kaç başı bozukla Sessek önüne geleceğini haber vermişti. O halde durum lehineydi ve endişe edilecek hiç bir şey yoktu. Kumandan yeni aldığı bu haberi civardaki kuvvetlerine de bildirmiş ve gereken tertibatı almalarını istemişti. Saraybosnalı Mileva Kadın ve oğlu Petrit'in, karısını rehin tutarak gönderdikleri bu haberciye, reisin pek içi ısınmadıysa da, ağzı süt kokan bu delikanlıyı ne öldürmüş, ne de esir olarak satmıştı. Belki bu genç ilerde bir işe yarayabilirdi. Hele şu Hasan Paşanın defterini dürsündü. Şu Türk dinlilerin işini bir bitirsindi. Genç Arbon'u da yeni elde edeceği esirlerle beraber satar veya kendine alıkoyardı. O gün Paşanın vire teklifine bilhassa cevap vermedi. Beklesin, düşmanı oyalasın, onlarla eğlensin istiyordu. Ertesi günü vireyi

konusmak için elçi istedi. Paşa çevresindeki kumandanlara danıştıktan sonra Kurt Çavuşu, Nurullah Çelebiyi, dilmaç olarak da Deli Müslim'i gönderdi. Elçilik heyeti Sessek kalesinin kapısından girer girmez kapılar kapandı. Kiskıvrak yakalandılar ve reis Wikaczy'nin huzuruna çıkarıldılar. Kurt Çavuş daha ilk anda, kale kumandanının maksadını anlamıştı. Yanındakilere:

- Bize öyle geliyor ki, dedi, şehadet şerbetini içeceğimiz an yaklaşmıştır. Hemen hakkınızı helâl edesüz. Kâfir belli ki bize eziyet edecek, bizi yalvarmaya çalışacaktır. Uğrayacağınız bütün kötülüklerin Allah katında size pek çok mükâfatlar vereceğini aklınızda tutup, zinhar ola ki gevşeklik göstermeyesüz.

Onları kale beyinin huzuruna çıkarana kadar, türlü hakaretlerle hırpaladılar. Sessek kalesinin büyük salonunda masalar kurulmuş, üstleri türlü yiyecek ve içeceklerle donatılmıştı. Daha şimdiden keyiflenmiş olan haydutlar, elçilerin salona sokulmalarıyla büsbütün coştular. Wikaczy yumruğunu kuvvetlice masaya vurup çevredekileri susturduktan sonra, yüzüne yapmacık bir ciddiyet verip, alaylı bir sesle:

- Paşa hazretleri ne buyururlar, dedi.

Etrafta her an patlamaya hazır bir kahkaha tufanı hissediliyordu. Dilmaç, endişesiz bir ses ve mağrur bir hareketle söylenenleri elçilik heyetine tekrar etti. Bunları dinledikten sonra Kurt Çavuş sert birkaç adımla masaya vardı. Meşe masanın tahtalarını parçalayan bir yumrukla söze başladı:

- Ey, bir elçiye nasıl davranılması gerektiğini bilmeyen haydutlar başbuğu. Ey köpek dölü, dedi. Sana lâıyk olmadığı halde, Devlet-i Osmanînin veziri ve Bosna Beylerbeyi Hasan Paşa hazretlerinin emirlerini getirdim. Durmayıp kaleyi teslim et ve artıklarıyla geçindiğin Beç veya Venediğe git. Mel'un tenine İslâm kılıcı değerse dahi iflâh olmazsın. Bu sana tanınan ilk ve son haktır, vesselâm.

Türkçe söylenen bu sözlerin tercüme edilmesine hiç lüzum yoktu. Masada oturanlar soluklarını kesmişler, olacakları bekliyorlardı. Başkan Wikaczy kendisine yalvarıp yakaracak bir elçi heyeti yerine, karşılaştığı bu küstahlığa âdeta dili tutulup bir süre cevap veremedi. Alkolün kızarttığı yanakları mora dönüştü. Kanla dolmuş ve yuvalarından fırlamış gözlerini, çevrede gezdirdikten sonra ayağa fırladı. Muhafızlar bu arada elçilerin kollarını sıkıca tutmuşlardı. Reis işe Kurt Çavuşu tokatlamakla başladı. Elini vurmak için ikinci defa kaldırdığında Kurt Çavuşun ağız dolusu tükürüğü suratının ortasına yapıştı. Bu hareket bardağı taşıran son damla oldu. Salonda bulunanların hepsi ayaklandılar. Elçilik mensubu üç kişinin vücudu, bir anda parçalandı.

Wikaczy ancak çok sonra, hırsı geçtiği zaman, Türkün oyununa geldiğini anladı. Nelerle karşılaşacağını tahmin eden elçilik heyeti, onu tahkir ederek harekete geçirmiş, böylece kendileri için hazırlanan uzun, acı işkencelerden kurtulmuşlardı. Sonra heyetin azalarından ikisi nehre bakan terasa çıkarıldı. Uskoklar hep bir ağızdan "ajandek, ajandek" diye bağırarak cesetleri nehre attılar. Bu söz macarca hediye demektir. Kurt Çavuşsa, heyet başkanı olduğu için ayrı bir şekle tâbi tutuldu. Bir ipe asılarak, nehre sallandırıldı. Bu alçakça davranış üzerine, Türk hücumu başladı.

Kaledekiler kısa zamanda durumun ciddiyetini kavradılar. Ne sayılarının fazlalığı, ne kalelerinin aşılmazlığı, kusursuzluğu bu akıl almaz saldırı karşısında dayanabilirdi. Ünlü Sessek kalesini kökünden sarsan güçlü ve esrarlı Allah Allah haykırıları, haydutlar

başbuğunu acele tedbir almağa zorladı. Türk dinlinin saldırısını yavaşlatmak, Venedik veya Avusturyadan acele yardım sağlamak kaçınılmaz bir mecburiyetti. Ama etrafı sıkıca sarılmış bir kaleden nasıl yol bulup haber göndermeliydi. Bu görev için seçilecek gönüllü veya gönüllülerin ele geçecekleri yüzde yüzdü. Wikaczy, bu zorluğa rağmen yardım istemenin gereğine her geçen an biraz daha inanıyordu. Uzun uzun düşündükten sonra şu karara vardı. Bir heyet tertip edilip kâfir Türke gönderilmeli. Onlar Hasan Paşayı teslim şartlarıyla oyalarken içlerinden bir veya ikisi sıvışmalı, durumu haber vermeliydi. İçlerinde en güvenileceklerden biri Arbon'du şüphesiz. Çünkü kumandanın bu esiri, Türkün gözünde hakkı yenmiş bir masum, fakat karısının Uskokların elinde olması sebebiyle de kumandanın her emrini yerine getirmeğe mecbur bir köleydi. İkinci fedai Ante Nenadoviç'ti. Yani bu güne kadar Wikaczy'nin sağ kolu olarak bilinen Ante'nin de iknaı zor değildi. En basit arkadaşlık ve vefa hissinden yoksun bu cani, Ante'nin delice düşkün olduğu yetişkin oğlunu göz altına almakta sakınca görmedi. Yapılan hareket bir Uskok için bile güzel değildi. Bu yüzden kale içindeki haydutların maneviyatı sarsıldı. Anladılar ki kumandan gerekirse hepsine böyle oyunlar oynayabilir.

Hazırlanan heyet, Türklere Sessek kalesinin teslim teklifini götürdüğü için Türk elçilerine kendisinin gösterdiği kötü muameleye rağmen hoş karşılanacaklarını ümit ediyorlardı. Elçilerine pazarlığı uzun sürdürmelerini, sonra mecbur kalmış gibi kaleyi teslim etmelerini, kaleyi teslim için, önce beş yüz sipahinin gönderilmesinin şart koşulmasını tenbih etti. Türkler kendi elçilerinin başına gelenleri soracaklardı muhakkak. Denecekti ki, kale beyi gelenleri sarayının kapısına kadar çıkıp karşıladığı halde, baş elçi Kurt Çavuş onlara köpekler diye bağırmıştır. Wikaczy ve muhafızları bütün gayretlerine rağmen galeyana gelen kale halkının ellerinden onları kurtaramamıştır. Zaten bu itaatsiz askerlerle savaş yapmanın imkânsızlığına inandığı ve boş yere kan akıtılmaması için kumandan kalenin teslimini kabul etmektedir.

Hasan Paşa bütün bunları dinledikten sonra elçilik heyetini tek tek çadırlara aldırıp Arbonla yani Ahmetle konuşmak istedi. Yazık ki çok kötü bir olay bunu imkânsız kıldı. Çünkü Kurt Çavuşun kardeşi Deli İbrahim bir yolunu bulup ani saldırdı ve Ahmed'i yaraladı. Ahmed'in durumu ağırdı. Ve çok uzun zaman konuşabileceği ümit edilemezdi. Oysa Telli Hasan Paşa hemen karar vermek zorundaydı. Kâfirin ileri sürdüğü gerekçe akla yakın, kan dökmeme arzusu güzeldi. Buna rağmen ihtiyatı elden bırakmamak gerekiyordu. Acele toplanan divan beşyüz yerine yüz sipahinin gönderilmesine karar verdi. Onlara her türlü kötülüğün olabileceği, bu yüzden dikkatli olmaları tenbihlendi.

O gün akşama doğru sipahiler Sessek kale kapısından içeri girdiler ve iyi karşılandılar. Kalenin direnmeyeceği, küffar askerinin durumundan belliydi. Gelenleri bizzat Wikaczy karşıladı. Birkaç sözden sonra teslim etmeye karar verildi. Sipahiler geniş taş depoya girdiğinde, içlerinde Uskoklardan bazı kimselerin de bulunmasına rağmen bronz kapı kumandanın bir emriyle kapatıldı. Sipahiler o gün sabaha kadar kumandanın kahkahalarını ve alaylı konuşmalarını dinlediler. Güneş iki mızrak boyu yükseldiğinde verilen bir emirle cephanelik uçuruldu. Sipahiler gittiğinden beri sıkıntısından uyku uyuyamamış olan Telli Hasan Paşa birden yerin korkunç bir patlamayla ayaklar altında sarsıldığını duydu. Bu patlamayla beraber düşürüldüğü tuzağı da o anda anladı. Böylesine iğrenç bir davranış bugüne kadar uçlarda görülmüş değildi.

Hasan Paşa asıl patlamanın içinde olduğunu hissediyordu. Kendine emanet edilmiş bunca evlâd-ı vatani düşüncesizce feda etmişti. Bu hisle Paşa tutuştu. Askerin gözünde onu suçlayan bir ifade gördüğünü zanneden Hasan Paşa çıldırmış gibi atına atladı. Bundan sonra ancak bir düşte olabilecek şeyler, inanılmaz, akıl almaz şeyler bir masal gibi geçti. En önemsiz nefer dünya tarihine ismini geçirecek bir kasırga oldu. İnsan gücü için imkânsız gözükken hemen herşey o günün sihrinde mümkün oldu. Uçmayan insan kuş oldu; tırmanmayan panter; yüz okkayı kaldırmağa gücü yetmeyen, beşyüz okkayı kaldırmağa muktedir olan bir boğa oldu. Taşların parçalandığı, çelik zırhların elle yırtıldığı, bir kılıcın üç kişiyi aynı anda bıçtığı görüldü. Asıl mucize şuydu: Kalenin tesliminden sonraki sayımda Osmanlı kuvvetlerinde şehitlik mertebesine erenler ancak ikiyüzdoksanyedi kişiydi.

Bir yandan Sessek kalesi, temeline kadar yıkılırken esirler sorguya çekildi. Ayrılan beşyüz kişilik bir kuvvet hızla içlere daldı. Son kalan Uskokların bir tekini bile bırakmamasıya kökünü kazıdı.

Bu arada iki haberci yakalandı. Üzerlerinden çıkan mektup Hırvat beylerinden reis Wikaczy'ye geliyordu. Onlar yirmibeşbin kişiyi aşkın mükemmel silâhlı ve talimli kuvvetleriyle Osmanlı sınırını geçmek üzerelerdi. İstiyorlardı ki, asil Wikaczy de bir taraftan onlara yardım etsindi... Ancak bilmiyorlardı ki Uskokların sayın kumandanı şu anda zebanilerle uğraşmaktaydı.

Wikaczy, yerine Telli Hasan Paşa acele üçbin eyalet askeri daha celbedip toplam yedibinbeşyüz kişiyle Hırvatistan topraklarına girdi. Asker kanatlanmış gibiydi. Sessek kalesi önündeki büyü devam ediyordu. Paşa, içinde külleneceğine parlayan ateşle en baştaydı. Bu aşırı farklı kuvvetlerin savaşında yirmibeşbin düşman yedibinbeşyüz kişi karşısında altı saatte kar gibi eridi. Geriye altı top, beşbin tüfek, onbeşbin askere yetecek malzeme ve sayısız esir kaldı.

Nihayet Rabbülâlemîn Telli Hasan Paşanın duasını kabul etmiş, istediğini vermişti. Bu durumda küffar artık yılarca başını kaldıramazdı. Bu savaş sonucu, Sessek ve Zagreb ile çevresi, yani Hırvatistanın tümü Osmanlı sınırlarına katılmış oldu. Yalnız bütün tecrübelerine rağmen Hasan Paşa, insan mutluluğunun pek kısa olacağını düşünemedi. Halk ağzında takdir-i ilâhî veya milletin baht-ı siyahı; tarih dilinde ise ölmeyen hırs, Koca Sinan ve oğlu Muhannes Mehmet Paşa Osmanlı ufkunda belirliyordu.

KONT GALL ADAM Komaran baş kapitanı Pethö Janos'la görüşmeden dönerken düşünceliydi. Avusturya son hudut hâdiseleri dolayısıyla ürkmüş ve hiç bir savunma tedbirini ihmal etmez olmuştu. Aldığı tedbirler arasında Macaristan içinde Avusturya menfaatlerinin karşısındaki herkesin zararsız hâle getirilmesi de vardı. Beç bu güne kadar doğrudan doğruya saldırıya geçemediği Konta, bu defa bir Macarla, bizzat Pethö Janos'la hücumla geçiyordu. Son bir kaç aydır meydana gelen sürtüşme havayı gerginleştirmiş ve bu gerginlik son günlerde en tehlikeli durumunu almıştı. Macar beyleri Macaristan'ın Kontun şahsında beliren yegâne ümidini yine bir Macar eliyle yok etmek eğilimindeydi. Lâfta kardeş, gerçekte çıkarlarının dışında hiçbir şey düşünmeyen Avusturya, Macar olan, Macaristan için çalışan, türlü meşakkatlerle kurulmuş bu teşkilâtı kökünden yok etmek için elinden geleni ardına koymuyordu. Bu iş için seçtiği cellâtsa Pethö Janos'du. Yani özbeöz bir Macar soylusu. Konuşma boyunca Kont hissetmişti ki gerek Macar, gerek Türk akrabalarının varlığı, gerekse artık hiç de küçümsenmeyecek güce ulaşmış teşkilâtının Avusturyaya verdiği ürküntü onları frenliyor ve Kont'un doğrudan doğruya öldürülmesine mâni oluyordu. Ancak bu durum daha ne kadar devam edebilirdi? Geçen her gün, genç adamı bir karara varmağa zorluyordu. Yazık ki, mevsimsiz bir karar olacaktı bu. Şu anda Türklerden yardım istese başarı muhakkaktı. Ancak Kont yapacağını kendi gücüyle yapmalıydı. Türkün yardımını kabul etmek, ilerde bu yabancı kuvvetin Macaristandan yararlanmasına göz yummaya razı olmak demekti.

İştahsız bir yemekten sonra hizmetkâr, saygı ile eğilerek Tury Janos isimli bir efendinin Kont hazretlerini ziyaret etmek istediğini haber verdi. Bu Gall Adamın aylardır sık sık duyduğu isimlerden biriydi. Ama henüz tanışmamışlardı. Kont misafirini ayakta karşıladı. Tury Janos elli yaşın üzerinde gözüküyordu. Fransız tarzında giyinmişti. Omuzuna düşen saçları kırlaşmış, yüzünde iyi niyetler gülümseyen bir adamdı. Kont bu beyi tanıyor gibiydi. Hizmetçinin şarap ikrâmını beklerken bir kaç nezaket cümlesi konuşuldu. Sonra salonda yalnız kaldılar. O zaman garip bir şey oldu. Misafir ayağa kalkıp tek tek bütün kapıları açarak kontrol etti. Kont'un önüne geldi. Derin bir reverans yaptı:

- Kont cenapları, dedi. Yine emrinize amadeyim.

Gall Adam haykırmamak için kendini zor tuttu. Fısıltı halinde:

- Matyas, siz, öyle mi? diyebildi.

Martali Matyas:

- Bağışlayın aziz efendim, diye cevap verdi. Sevgili Macaristanın ve sizin bu gününüzde artık orada kalamazdım. Bir yandan umumî vali Nadasty'nin saldırısı, bir yandansa Gyula sancak beyi Hasan Beyin Eğri'yi yağmalaması, Avrupayı ve Osmanlıları derin bir uçurumun kenarına sürüklemiştir. Eğer ben bugün sizin yanınızda olmazsam benim varlığımın ne kıymeti kalır? Baht, karşıma fevkalâde bir imkân çıkardı. İsmi taşıdığım efendi uzun esirlik yıllarının ızdıraplarını tatmış bir insandı. Kurtulduktan sonra,

ömrünün geri kalan bölümünü, hangi millettense olsun, esirlerin yararına adayacağına and içti. Tesadüfen onun hayat hikâyesini öğrendim. Yakınlık gösterdim ve bu hayırlı işte ona yardımcı oldum. O da bu muhabbetimi karşılıksız bırakmadı. Bana bütün hayatını anlattıktan sonra kendini yaşlı ve hasta hissettiğini, göreve devam edemeyeceğini, aynı maksada hizmet etmeğe söz veririm bana servetini bırakacağını söyledi. Ben de bunu gönlümün bütün samimiyetiyle kabul ettim. Ancak ölmüş bir insanın isme ihtiyacı olmadığını düşünerek servetiyle beraber ismini de almakta sakınca görmedim. Uzun süredir, çeşitli şehirlerde bu yardımla uğraşarak Komaranı buldum. Bir haftadan fazladır buradayım. Bir yabancı olarak, önce şehrin ileri gelenlerini tanımam gerekiyordu. Gezdim ve onlarla tanıştım. Hemen her gittiğim yerde size müracaat etmem söylendi. Ben de bu tavsiyeyi sağladıktan sonra buraya gelmekte hiç bir sakınca görmedim. Yüklendiğim görev gereği, Komaranda devamlı kalmam tabii söz konusu değil. Ama önemli olan benim Macaristan topraklarında olmam. Biliyorsunuz, Komaran baş kapitanının elinde esir sayısı fazla ve büyük bir kısmı Macar. Onlardan hiç olmazsa bir ikisini kurtarabilmem için sık sık Pethö Janos cenaplarıyla ilişki kurmam lâzım. Bu şekle göre, bir müddet Komaranda kalmam, baş kapitan tarafından hoşnutlukla karşılanacaktır. İlk karşılaşmamızda beni siz bile tanıyamadınız. Oysa siz ölmediğimi bilen yegâne insansınız. Böylece hiç bir tehlikeye atmaksınız, kendimi Komarana kabul ettirebilirim.

Matyas'ın bu umulmayan anda dönüşü Kont'a yepyeni bir güç vermiş gibiydi. O gün geç vakti kadar görüştüler. İkisinin de zihnini Murat Bey kurcalıyordu. Acaba onu kandırabilecekler miydi? Matyas:

- Ben onun ellerinde öldüm, diye cevap verdi. Benim yeniden hayata dönmüş olmam imkânsız olacağına önce onun inanacağı akla yakındır.

Her ne kadar Martali Matyas şehirde Murat Beye birkaç kere rastladıysa da görüşmedikleri için herşeye rağmen tanınmayacağından emin değildi. Ama Murat Beyin karşısına Tury Janos olarak çıkması, onun tarafından tanınıp tanınmadığını kontrol etmesi gerekiyordu.

Sonra söz Beç'in ve Beç tesiriyle Pethö Janos'un Kont konusundaki tutumuna geldi. Ne yapılabilirdi? Matyas durumu iyice öğrendikten sonra şöyle söyledi:

- Önümüzde güzel bir misal var efendimiz. Ben kurtulmak için öldüm. Onların yok etmeğe çalıştıkları, sizden çok, kurduğunuz mükemmel teşkilâtınızdır. O halde neden bu kuvveti göz önünden kaldırıp yer altına almayalım? Bırakalım, o Beç nazarında, da diğer nazarlarda da yok olmuş olsun.

Fikir gerçekten parlaktı. Ama nasıl yapılabilirdi? İkisi de bu konuyu düşünmeğe karar verdiler. Martali Matyas'ın bundan sonraki ismiyle Tury Janos'un nerede olursa olsun ilgiyi kaybetmemesini kararlaştırıp ayrıldılar.

Kont Gall Adam ertesi sabah her vakitki ziyaretini yaptığında dün kendisine Tury Janos isimli bir zatın geldiğini, ömrünü esir kurtarma gibi hayırlı bir işe adanmış bu muhterem insana elinden gelen her türlü kolaylığı göstermek istediğini lâf arasında söyledi. Kim olursa olsun insanlara yardım söz konusu olunca Murat Bey yerinden doğruldu. O da bu beyi uzaktan görmüştü. Murat Bey'e öyle gelmişti ki, sanki bu efendiyi uzun yıllardır tanımaktadır. O bu hissini aynı yönde çalışmaktan zevk alan insanlarda meydana gelen bir yakınlık hissiyle izah ediyordu.

Bir süre sonra Tury Janos Murat Beyi de ziyaret etti. Ve pek güzel anlaştılar. Üçü beraberken esirlerden, Kontla yalnız kaldıklarında teşkilâtın yer altına nasıl alınacağından bahsediyorlardı. Uzun düşüncelerden sonra şöyle bir karara vardılar: Martin teşkilâtı beşer kişilik gruplara ayrılacak, başlarına birer şef seçilecek. Ve her gurup kendi içinde bağımsız olacaktı. Teşkilâta işe yaramayanlar Beç'in gözünü boyamak için açığa çıkarılacak, böylece Martin teşkilâtının artık dağıldığı fikri verilmeğe çalışılacaktı. Önce bu açığa çıkan gençler, ardından beşerli guruplar, Matyas'ın bulacağı bir usulle herhangi bir çeteye girecekler, o çeteye nüfuz edecekler; kısa zamanda yönetimi ele geçirecek ve o çete namı altında görevlerine devam edeceklerdi. Bu arada bulunacak bir sebeple Kont bütün ziyaretçilere kapısını kapatacak, Murat Beyle bile elinden geldiği kadar az temas edecekti. Ancak Matyas, yâni Tury Janos zaman zaman Komaranda boy gösterip raporları sunacak; Kont'un talimatlarını alacaktı. Acele durumlarda Murat Bey'den yararlanacaklardı. Her ne kadar bu iyi niyetli komşuyu istismar gibi oluyorduysa da buna özellikle bugün muhtaçtılar. Çünkü Komaranda şüphenilecek en sonuncu insandı Marat Bey.

Halk kulağı kısa bir süre sonra Martin teşkilâtının içinde meydana gelen bir anlaşmazlık ve boğuşma nedeniyle dağıldığını duydu. Macaristanı gerçekten sevenler için bu ne büyük ümit kırıklığıydı. Haberler birbirini kovaladı. Martinlilerden büyük bir gurubun arabacı çetesine katıldığı duyuldu. Böylece çete bir anda bir hayli büyük bir güce sahip oldu. Beç şimdi rahattı. Martin teşkilâtı dağılmıştı. Arabacı çetesiye ancak Macaristan için zararlı olabilirdi. Böylece Avusturya menfaatlerine yönelmiş tehlike ortadan kaldırılmıştı. Avusturya haber alma teşkilâtına bağlı olan adamlar genç Kontun Martinle beraber yıkıldığını; kabuğuna çekildiğini; evine ziyaretçi bile kabul etmediğini inanılır bir biçimde bildiriyorlardı. Her ne kadar Kont Gall Adam artık sahneden çekildiyse de onun yine de bir fırsatta yok edilmesi lüzumluydu.

SON SINIR olayları pek çok aileyi huzursuz etmişti. Harbin olduğu bölgelerde, bu yüzden göçler başladı. Kimi Osmanlı toprakları derinliklerine, kimi İtalya, Avusturya, Almanya, Polonya ve Fransa'ya göç ettiler. Bunlardan Arnavut asıllı, Katolik, Adriyan Mita ve karısı İlire, Viyana'ya yerleşmek için şehir meclisine müracaat ettiler. Mesleği ticaret olan bu genç, servetinin büyük bir kısmının Türkler tarafından yağma edildiğini iddia ediyordu. Karısının kurnazlığı sayesinde yine de bir iş çevirebilecek servete sahipti. Bu istek şehir meclisince iyi karşılandı. Muameleyi Serenyi Gabor bizzat takip etti. Ve Adriyan'a oturma izni verildiğini yine modern helâlar yoluyla Molnar Janos'a bildirdi. Ertesi gün Adriyan kaldığı handan çıkarak iş aramak için şehri dolaştı. Akşam üstüne doğru kalabalık tahıl pazarında, eline bir pusula sıkıştırıldı. Mektup Bali-bilen diliyle yazılmıştı. Ve Güney surları civarında İpan İstvan'ın meyhanesindeki boş pansiyona yerleşmesini bildiriyordu. Adriyan böylece Molnar Janosla beraber olabilecekti. Genç adam hemen ertesi sabah yola çıkıp meyhaneyi buldu ve iki oda kiraladı.

Adriyan çevrede kısa zamanda tanındı. Bilhassa bay İstvanla doğrusu pek güzel anlaştılar. Bir kaç ay sonra onların ortak oldukları havadisi tanıyanlarca yadırganmadı. Gelmelerinin ikinci ayında İlire kendi gibi güzel bir kız doğurdu. Genç karı koca çok kısa zamanda Viyana lisan ve âdetlerini öğrenip çevreye uydular. Adriyan mutlu bir baba, iyi bir koca, çalışkan bir iş adamıydı. Boş vakitlerinde güzel karısı ve yeni doğan Valbona isimli sevimli kızıyla oynuyor, sonra yılmak bilmez bir çalışkanlıkla işlerinin peşinde koşuyordu. İlire meyhanenin idaresini hemen eline almış, tezgâhın üstüne yerleştirdiği sepet içinde yatan kızını, gözönünden ayırmaksızın müşterilere koşuyordu. Kadın gençti, sevimliydi, işveliydi. Onun yardımıyla bay İpan İstvanın meyhanesi tutundu. İçlerinde en kaba saba olanları bile buraya geldiklerinde kendilerine çeki düzen veriyorlar ve hoş olduğuna inandıkları tavırlarla ona kur yapıyorlardı. Genç kadın dudaklarından eksik olmayan hoş bir gülümsemeyle koşuyor, herkese iltifat ediyor, ama arada bir mesafe bırakmayı pek güzel beceriyordu. Müşterilerin hepsi kadından birşeyler ümit ediyorlarsa da hiç birinin bir şey elde edebildiği yoktu.

Müşteriler arasında İlire'yi pek huzursuz eden biri olmasa mutluluğu eksiksizdi.

Bu otuz yaşlarında gözüken bir Yahudiydi. Adamın çok zayıf yüzünde iri mavi süt bulaşığı rengi gözleri dikkati çekiyordu. Adı İzak Motola idi. Gelenler içinde İlire'ye ilgi göstermeyen yegâne insandı. Elleri dizlerine kadar uzayan bu adama nedense bay İpan İstvan pek önem veriyor ve İlire'yi onunla ahbaplığa zorluyordu. Onu daha çok ismiyle çağırıyor, kısaca Begleiter (Refakatci) diyorlardı. İlire dikkat etmişti ki, adamda konuşma çok uzun susuşlardan sonra bir kriz halinde başlıyor, ama sonra bitmek bilmiyordu. Hangi konuda açılmış olursa olsun, konuşma dönüp dolaşıp İzak'ın hoşlandığı noktaya gelir dayanırdı. Bu ise hayvanlardı. Adamın hayvanların her cinsine karşı derin bir tutkusu vardı. Ama üzerinde en çok durduğu, fareler ve hamam böcekleriydi. Çok şükür ki

adam çok zaman konuşmuyordu. Ama çenesi açıldığında, İlire saatlerce fareleri dinlemek zorundaydı. Zavallı kadın bu mahlûkların rüyasına girip onu çığlıklarla uyandırmasına rağmen, bu deli zırvalarını ister istemez dinliyor ve bay İpana aynen naklediyordu.

Fareler İzak'ın her şeyi idi. Bir seferinde kadına:

- Hükümdar olsaydım, asker değil fare beslerdim, demişti. Özel yetiştirilmiş, görevini bilen bir farenin değeri inan bin askerden önemlidir. Ah ben bir hükümdar olmalıydım bayan Mita. Ancak o zaman dünya gerçek bir hükümdarı benim şahsımda selâmlardı. Ben hükümdar olsaydım sadece asker yerine farelerimi mi kullanırdım sanıyorsunuz? Hayır bin kere hayır. Benim ikinci ve en büyük kuvvetim hiç şüphesiz hamam böcekleri olurdu.

Kadın şakayla soruyordu:

- Ama ne fareler, ne hamam böcekleri bir silâhı kullanamazlar ve bir topu ateşleyemezler ki?

İzak'ın süt bulaşığı mavi gözleri çevrede ürkek dolaşıyor. Kadın onun artık konuşmamak için kendini delice zorladığını görüyordu. Böyle bir sorudan sonra konuşmamak ızdırabıyla kıvranan İzak aceleyle yerinden fırlar, o hıçkırığı andırır sinsi gülüşüyle, ertesi akşam üstüne kadar gözden kaybolurdu.

O gittikten sonra İlire midesinin bulantısını bir yudum konyakla bastırıp, tatlı bebeğine, Valbona'sına koşardı.

Öte yandan evden pek erken saatlerde ayrılan kocası hummalı bir çalışma içindeydi. O, bay İpan İstvanın her işine ortak olduğu için, bütün gününü oradan oraya koşmakla geçiriyordu. Aldığı direktif gereğince ordu müteahhitliğini eline geçirebilmek için, türlü kapının ipini çekiyor, türlü insanlarla ilişki kuruyor ve cömertçe rüşvet dağıtıyordu. İpan İstvan, durumu gereği geride durup ön plâna Adriyan'ı çıkarıyordu. Genç adamın atılımları onu şehre tanıtıyor ve Adriyan tüccarlar arasında iyi bir isim elde ediyordu. Daha şimdiden bazıları tarafından ona bazı tekliflerde bulunulmuştu. Hem de pek yüksek olmayan faizlerle. Gün geldi Adriyan Mita işlerini o kadar ilerletti ki İpan İstvanın, bütün hisselerini alarak onu biraz daha karanlığa gömdü.

Mita ailesi bağlı olduğu bölgenin kilisesine doğrusu pek faydalı oluyordu. Yaptığı hatırı sayılır bağışlarla, kilisenin himayesini ve iyiliği konusunda tanıklığını satın alıyordu. Adriyan sermayedarlar içinde yalnız birini, baykuşu gözüne kestirmişti. Hissettirmeden çizdiği daireler mütemadiyen onun çevresinde daralıyordu. Bu zaman içinde, refakatçiysi ikna etmişti. Onun vasıtasıyla Baykuşla kendi arasında bir köprü kurmaya çalışıyordu.

Sefil kulübelerden meydana gelmiş Yahudi mahallesinin, akıl almaz pisliği içinde uzun gidiş gelişlerden sonra nihayet Baykuş konuşmaya karar verdi. Yine aynı odada bu defa Adriyanla karşılaştılar. Tefeci yine yardımcısının kucağında getirilip oturtuldu. Divan üstünde ihtiyar bütün vücuduyla titriyordu. Konuşmasına da tesir eden bu titremeyle söyledikleri zor anlaşılıyordu. Baykuş bir süre nefeslendikten sonra, yardımcısından kendilerini yalnız bırakmasını istedi. İzak şaşkın bir tavırla ve yahudice, hızla bir şeyler mırıldandı. Yaşlı adam, söylenenleri sükûnetle dinledikten sonra itiraz kabul etmez bir sesle ve kabaca "git" dedi. Dev yapılı yardımcı kendinden beklenilmeyen bir uysallıkla odayı terketti. Yalnız kalmalarından sonra, Baykuş Adriyan'ın hayat hikâyesini öğrenmek istedi. O da Murat Bey tarafından vazifelendirilmesi hariç, başından geçenleri bir bir anlattı. O zaman felçli bilinen, kucakta gidip gelen yaşlı adam, yerinden doğruldu. Gitti

kapıyı içerden sürmeledi. Söze başlamadan evvel oda içinde bir kaç dolaştı. Bacakları titrek de olsa sıhhatliydi. Sonra düzgün bir Tiran Arnavutçasıyla:

- Beni dinleyiniz, dedi. Siz ve arkadaşınız aylardır çevremde dönüp duruyorsunuz. Sizin de, ortağınızın da attığınız her adımdan haberim var. Ne aradığınızı bilmiyorum ama, tahmin edebiliyorum. Sizin para peşinde olmadığınız bence malûm. Oysa benim her şeyim, yaşamamın gereği paradır. Çok yakın bir gelecekte Viyana Yahudilerinin büyük bir belâya uğrayacaklarını mantığım ve hissim bana söylüyor. İşin kötüsü yaşıyım ve bu olacak olanlara engel olabilecek güce artık sahip değilim. Aslında buna mâni olmak da pek istemiyorum. Çünkü bir bakıma Yahudilerin yok edilmeleri, benim sevgili servetimin kurtuluşu demek oluyor. Ben ölmeyeceğim, en azından bu katliamdan kendimi kurtaracağım. Ve servetim de bir başkasının eline geçmeyecek. İsteğim, hayatımın biricik mânâsı olan bu defineyi, son nefesimden önce dostum X'e ulaştırabilmektir. Bu para kutsal İsrailin kurulması için biriktirilmiştir. Buradaki Yahudilerin öldürülmelerine gelince, onların yok edilmeleri İsrail için yaşamalarından daha yararlıdır. Onlar hem de en ağır işkencelerle öldürülmelidirler. Bu, kavmim için bir nevi kan almadır. Bilirsiniz ki uzviyetin kesildiği noktalarda hücreler daha genç ve daha canlı olurlar. Yahudiliğin yükselmesi ve dünyaya sahip olacak güce ulaşması onun horlanması, işkence görmesi ve ölmesiyle mümkündür. Yahudi ruhu, yaradılışı gereği, aleyhinde gelişecek bile olsa devamlı harekete istidatlıdır. O halde kutsal İsrail gerçekleşene kadar nice nice yahudi toplulukları çalışacaklar, kazanacaklar, çoğalacaklar sonra tekrar yok edilip tekrar çoğalıp tekrar kazanacaklardır. Şimdi Viyana Yahudilerinin başında kara bir bulut, büyük bir felâket dolaşmaktadır. Ben olabilecekler şimdiden görür gibiyim. Bu yüzden yıldırımlar yağmağa başlamadan evvel, buradan uzaklaşmalıyım.

Baykuş, odada bir müddet daha gitti geldi. Sonra fısıltılı sesiyle:

- Bütün bunları şunun için anlattım, dedi. Biz Eşkenaz ve Sefaradimler dıştan bakışta her ne kadar birbirimizden farklı gözüdürsek de, kutsal bir maksat için, İsrail için bütün bu saydığım zorluklara severek katlanırsınız. Bu guruplardan birinin başkanı benim. Ben sizinle pazarlık edecek ve kurtuluşumu sağlayacağım. Siz de buna karşılık benden istediğinizi öğreneceksiniz. Diğer gurubun başkanı kendini kurtarmak için nasıl bir yol bulur, bilemiyorum ve bilmek de istemiyorum.

Adriyan böyle bir konuşmaya hazır değildi. Oysa pek çok dikkat isteyen bir pazarlık konuşuydu bu. Pratik zekâsı ve hissi, bu anlaşmanın hemen şimdi yapılmasının kaçınılmaz bir mecburiyet olduğunu ona söylüyordu. Biliyordu ki ya Baykuşla anlaşacaktı veya herşeyi kaybedecekti. Oysa haber alma teşkilâtında henüz pek yeni ve ikinci derecede bir adamdı. Yaşlı adamdan bu iş için Molnar Janosa danışmayı tabî ki isteyemezdi. Her şey bu gün burada halledilmek zorundaydı. Kendi kendine "Bunu da bir ticarî işlem olarak düşünmeliyim, dedi. Alelâde bir alış veriş olarak." Adriyan bu düşünceyle ferahladığını hissetti ve şu cevabı verdi:

- Pazarlık malın görülmesi ve şartların açık seçik ortaya konmasıyla olur. Benden istediğinizi ve karşılığında ne vereceğinizi kesin olarak bilmeliyim.

Baykuş:

- Böyle bir pazarlıkta her şey açık seçik olamaz, diye cevap verdi. Bilinmesi doğru olan ve olmayan şeyler vardır. Siz, sizin için lüzumlu olanları bilecek ve bunlarla

yetineceksiniz. Önce şunu bilmek isterim: Siz, hesabına çalıştığınız insanlar adına pazarlık yapma ve karar verme yetkisine sahip misiniz?

Adriyan böyle bir soruyu beklediği için hiç duraksamadan:

- Evet, dedi.

Bu davranışın, Baykuş üzerindeki tesiri çok müsbet oldu. Yaşlı adam bu sefer de:

- Şahsınız için talep ettiğiniz bir şey, bir komisyon, bir hediye söz konusu mu? diye sordu.

Adriyan buna da duraksamadan:

- Hayır, dedi.

Baykuş rahatlamıştı, divana oturdu:

- Durum şimdi daha da açıklık kazandı, diye de konuşmasına devam etti. O halde siz bir başka yerden menfaat beklemeden bir teşkilât adına çalışıyorsunuz. Ve bu teşkilât ancak benim yapabileceğim bir şeyi benden bekliyor. Gene adam kısaca:

- Evet, diye cevap verdi.

İkisi de uzun süre sustular. Sonra Baykuş:

- Şartım şu, dedi. Siz beni ve servetimi arzu ettiğim yere hiç bir zarara uğratmadan götüreceksiniz; buna karşılık isteğiniz mal veya parayla ilgili olmamak şartıyla, neyse yerine getireceğim. Bu iş için tabî ki iki tarafın da garantiye ihtiyacı vardır. Bu yüzden hangi millet veya topluluğa hizmet etmekte olduğunuzu bilmeliyim.

Adriyan bir an tereddüt etti. Dönüşü olmayan bir yoldaydı. Bu kumarı ya sonuna kadar oynayıp şerefi dahil, herşeyini kaybedecek veya kazanacaktı. Baykuşun gözlerine uzun süre baktı ve:

- Ben Devlet-i Osmaniye adına çalışıyorum, dedi.

Gülümsedi yaşlı tefeci:

- O halde, dedi, benim için yeter garantiye sahipsiniz. Artık isteğinizi rahatça söyleyebilirsiniz. Çünkü temsil ettiğiniz milletin sözü dünyanın en sağlam senetlerinden değerlidir. Ben de size şu garantiyi veriyorum. Beni ve servetimi istediğim noktaya ulaştırırsanız, öğrenmek istediğiniz şeyi size orada söylerim. Eğer yerine getirmezssem aramızdaki anlaşma bozulmuş sayılır ve sizin hakkımdaki kararınız ne olursa olsun itirazsız kabul ederim. Şimdi sorunuzu sorunuz. Size bilip bilmediğimi söyleyeyim.

Adriyan:

- Biz Viyana Harp Şûrasının Yahudi Projesini bilmek istiyoruz, dedi.

İhtiyar adam:

- Bu konuda tahmininizden de fazla bilgiliyim, diye cevap verdi. Sözüne, bu gün cuma, diye devam etti. Siz Avusturyalı asker kıyafetine soktuğunuz iki kişiyle bundan dört gün sonra, Salı günü sabaha karşı evimi basacak, beraberinizde getirdiğiniz bir arabaya beni ve sandıklarımı yükleyeceksiniz. Çevreye bunun Avusturya devleti tarafından yapıldığını, elinizden geldiği kadar belirtmeye çalışınız. Bundan sonrası artık size ait. Nasıl bir yol izlersiniz bilemem ama, bunu başaracağınızdan hiç kuşum yok. Anlaştık tahmin ediyorum. Şimdi biraz daha burada bekleyiniz ve görecekelinizden endişelenmeyiniz. Bir süre sonra yardımcımı çağırırsınız.

Baykuş divana uzandı. Cebinden çıkardığı bir kapsülü ağzına attı. Birkaç dakika sonra ağzından pembe renkli köpükler gelmeğe başladı. Dış görünüşüyle bir iç kanama geçirip

ölmek üzere olan bir adam denebilirdi. Adriyan'a işaretle kapıyı açıp yardımcısını çağırmasını söyledi. Genç adam kapıya koştu. Mandalı çekti ve:

- Koşun, yetişin, diye haykırdı.

Ahşap merdivenlerde yardımcının ayak sesleri işitildi. Geldi. Hastaya bir an baktıktan sonra dışarı fırladı. Elinde bir bardakla tekrar görüldü. Bardağın içinde beyaz renkli bir sıvı vardı. İhtiyara içirdi. Biraz bekledikten sonra onun kasılmış organlarının rahatladığını ve derin bir uykuya daldığını gördüler. İri yarı yardımcı:

- Anlaşabildiniz mi? diye sordu.

Adrian:

- Henüz hayır, dedi. Sesi fısıltı halindeydi. Ama anlaşmaktan ümitliyim.

Pazartesi günü, ikindide Serenyi Gabor, Molnar'ın seyyar oturağından çıktıktan sonra görevi başına döndü. Yüzü Arşidük Ernes'in dikkatini çekecek bir tuhaf ifadeye bürünmüştü. Bu Arşidük hazretlerinin gözünden kaçmadı ve sebebini sordu. Serenyi Gabor Arşidük hazretlerinin bildiği gibi meydandaki helâdan geliyordu. Yine herhalde Arşidük hazretlerinin bu kabinlerin arasının bez paravanalarla ayrıldığı malûmuydu. Oturduğu yerin yanındaki iki kişilik bölümde sır kâtibi bir konuşma duymuştu. Konuşanlar Yahudi mahallesinde olacak bir hareketten bahsetmekteydiler. Emindiler ki çiftlar büyük bir fesadın hazırlığı içindeydiler. Onların bu konuşmalarının gerçekte bir ilgisi olmayabilirdi. Ama Serenyi Gabor bu kadar yıllık tecrübesiyle biliyordu ki akla gelebilecek herşey olabilirdi de. O, doğumundan bu güne, hastalıklardan yangınlara, türlü kötülüklerden büyülere kadar Yahudilerin yaptıklarından emin olduğu nice olaylara şahit olmuştu. İşte yüzündeki bu şaşkınlık ve korku, işittiği şeylerdendi. Bu haberin Arşidük'ün üzerindeki tesiri tam anlamıyla bir şok oldu. Serenyi Gabor onun şaşkınlıktan donan yüz çizgilerinde derin bir düşünce ve mertliğiyle tanınmış bu asilin gözlerinde belirli bir utanç gördüğünü zannetti. Bu, mânâsız bir müşahade idi. Arşidük Ernes gibi bir adam bir Yahudi faaliyeti ihtimalinden ötürü neden utanç duysundu.

Arşidük çok uzun süre düşündü. Sonra sır kâtibine, ne mümkünse yapıp harp şûrası üyelerini hemen toplamasını buyurdu. Şûra kısa zamanda toplandı. Bütün Avrupada hastalıktan kuraklığa kadar, salgından çekirgeye kadar her felâketin Yahudilerin varlığından doğduğu fikri Avusturyada da kabul edildiği için, şûra bunun bir dedikodu ihtimali olduğuna bakmayıp kolayca şu karara vardı: Asker hemen birkaç saat sonra bu kötülükler yuvasını basacaktı. Bu baskının pek çok faydaları vardı. Halkın kini dindirilecek, servetler talân edilecek, General Nadasdy'nin yenilgisinin Yahudilerin uğursuzluğundan meydana geldiği belirtilip, halkın morali yükseltilecekti. Meclis sadece bir evin yağmadan, katliâmdan uzak tutulmasına oy birliğiyle karar verdi. Bu Baykuşun eviydi. Ve zaten mahallenin bir hayli dışındaydı.

O akşam Avusturya askeri Yahudi mahallesini kordon altına aldı. Bütün hazırlıklar tamamlandıktan sonra, sabaha karşı, insana uygulanabilecek en korkunç olaylar dizisi başladı. Avusturya, ezikliğinin ve ezikliğin verdiği aşağılık hissinin tesiriyle en korkunç cinayetleri işledi. Ve bunları Kutlu Üçler adına yaptığına inandı. Kilise adamlarının da hazır olduğu bu baskın sürerken Baykuşun evini korumakla görevli iki asker aynı zamanda yedikleri darbelerle yere yıkılırlarken onların yerini yeni gelenler aldılar. Binanın arkasına sessizce yaklaşan bir araba hızla yüklendi. Bütün bunlar o kadar sessiz sedasız başarıldı

ki, yardımcı bile tetikte olmasına rağmen hiç bir şey duyamadı. Onu derin uykusundan, ancak aşağı taraflardan gelen canhıraş feryatlar uyandırabilirdi. Adamın ağzında acı bir tad vardı ve başı çatlarçasına ağrıyordu. Aklına bir an dün akşam İlire'nin elinden içtiği şarap geldi. Belki biraz fazla kaçırmıştı. Ve başının ağrısı da belki de ondandı. Yine de kendini zorlayarak dışarı çıktı. Evin bulunduğu yerden bütün mahalle gözükiyordu. Tutuşturulan barakalarla meydan alaca karanlıktan sıyrılmış, gündüz gibi aydınlanmıştı. Bu aydınlıkta Yahudi neslinin yüz yıllardır gördüğü ve daha yüzyıllarca görecekği bir dram oynanıyordu. Ta ilk çağlardan, mağara devrinden bu güne insanın insana revâ gördüğü bu vahşi zulmün muhakkak çok çeşitli sebepleri vardı. Belki ilk zamanlar bu vahşetin sebebi sadece karın doyurmaktı. Onu takip eden devirlerde, yaptıkları işin hayvanlara yakışır olduğunu anladılar ve birbirlerini yemekten vazgeçtiler. Ama, içleri kana karşı açtı. Bu ihtiyaçları onları yaptıklarına meşrû bir çehre verme fikrine itti. Gittikçe medenîleşen insanlar, insanları putları adına işkenceye tâbi tuttular, öldürdüler. Yapılan meşrû olduktan, hattâ mabutların hoşnutluğunu kazanmayı sağladıktan sonra bu konuda daha cüretli ve daha atılgan oldular. Bilhassa birinci yüzyıldan zamanımıza kadar hristiyanlık; İspanyadan Amerikaya, İngiltereden Kudüse, Sibiryadan Afrikaya kadar yeni puta, yâni İsa adını verdikleri ilâha, milyonlarca insanı, artık ince bir sanat haline getirdikleri işkenceyle inletiler ve öldürdüler. Dünyanın her noktasında daha değişik bir çehresi vardı yapılanların. Ayrıca onlar bu işte sadece bedenî işkencelerle yetinmeyecek kadar ustaydılar. Toplulukların ruhlarına da sonsuz azaplar verebiliyorlardı.

Onlar sevgi dinine azap buketleri sunarken, deli akan Türk isimli nehir, İslâm kanalıyla sınırlı; işe yarar kuvvete dönüşmüş ve bu feyizli aşından merhamet, adalet ve insanlık isimli meyveleri derer olmuştu. Böylece, iki taraf da onaltıncı yüzyılda gittikleri yolun en üst noktasına varmışlardı.

Yahudiler askerler tarafından hiç bir ayırım yapılmaksızın meydanın bir kenarına toplanıyorlardı. Olaylar onları hiç de şaşırtmışa benzemiyordu. Çok iyi biliyorlardı ki, akla gelebilecek en kötü ölümlere namzetteler. Böyle olduğu halde bekliyorlardı. Alevlerin parlak aydınlığında bu gözleri korkudan iri iri açılmış insanlar, tek tek seçiliyorlardı. İnsan zannediordu ki, onlar kaderlerinin bu yaman oyununu daha evvel bilmenin şuuru içindedirler. Yine biliyorlardı ki, hepsi tek tek öldürölseler bile bu Yehova'nın seçtiği milletin sonu olamazdı. Yaşlıların, özellikle genç kadınların kölelik veya başka maksatlarla seçilmeleri Viyana Yahudilerinin elde edebileceklerinin şu an için en fazlasıydı. Eğer bu mümkün olursa, seçilecek bir kaç genç kadın, budanmak üzere olan gövdenin fıskınlarıydı. O filizler daha gür, daha güçlü, daha maksatlı bir gövde meydana getireceklerdi. Şu anda ölecek olanların hayalleri, istekleri ve ümitleri bu vücutlarda yaşayacak, bu kafalarda yeşereceklerdi. Böyle bir ümit, ölümi kolaylaştıran bir histi. Yahudilerde diğer ırkların aksine anne ana unsur kabul edilirdi. Bu yüzden seçilen her kadın, büyüyen ümit demektir.

Sonra en vahşi şekliyle, kudurmuş ellerin yardımıyla ölüm meleği görevine başladı. Bu iş yüzünden, Komarana Türk esirlere işkence etmeleri için istenmiş cellâtların gitmeleri geciktirilmişti. Vicdanı hiç tanımayan bu karanlık hisli insanlar, baskın yerine beraberlerinde, ateş taban, karabent, nakışbent, kemerbent, zünnarbent, kerpeten, burgu, mismar, fitil, tılsıman, tentıraş ve el ve ayak kırmağa mahsus âletlerini getirmişlerdi. Böylece belki günler boyu sürececek işkence başladı.

Yardımcı gördüğü manzara karşısında donup kalmıştı. Önce bir panik hissine kapılacakken birden kendisine niçin dokunmadıkları, evini niçin ateşe vermedikleri aklına geldi. Bu düşünceyle ferahladı. Onu kurtaran harp şûrasına sunduğu, bilhassa Kont Althan'ın karşı durmasına rağmen kabul edilen projesiydi.

Birden gözüne yerde yatan iki Avusturyalı asker ilişti. Durumlarından ölmüş oldukları anlaşılıyordu. Hazır, bu büyük bâdireden yakasını kurtarmışken, şu iki ölü Avusturya askeri, yardımcının başına belâ olabilirdi. Öyleyse... düşünmeğe hiç gerek yoktu. Sevimli farecikleri bu işi kökünden halledebilirlerdi. Adam kendisini gören olup olmadığını, çevresini kontrol ederek araştırdı. Herkes başlatılmış olan işkencenin büyüüne kendisini kaptırmıştı. İzak, insan ömründe nadiren görülebilecek bu seyri istemiyerek de olsa bırakıp, askerleri omuzladı. Ve bodruma indirdi. Tek tek demir kafeslere kapatılmış bu hayvanların korkunç görünüşleri vardı. En küçükleri bir kedi yapısında olan bu canavarlar sahiplerinin fikrini anlamış gibiydiler. Cesetleri görür görmez çılgın bir istekle parmaklıkları sarsmağa başladılar. İzak sırtındakileri yere koydu. Bu arada askerlerden biri inleyerek kıpırdandı. Yardımcı onun henüz ölmemiş olduğunu memnunlukla gördü. Sonra kendi dışarı çıkıp kapının gözetleme penceresindeki yerini aldı. İpler vasıtasıyla kafes kapılarını açtı.

MARAT BEY evine gece yarısını bir hayli gece döndü. Komaran baş kapitanı Pethö Janos'un davetlisiydi bu akşam. Son aylarda gelişen samimiyetleri onun Varat baş kapitanı Sibrik'in Komaran'a ziyareti dolayısıyla çağırılmasını gerektirmişti. İçildi. Yendi. Konuşuldu. Marat Bey bu sohbetten, artık Komaranda yabancı sayılmadıktan başka, güvenilir isimler arasına da girdiğini anladı. Bu davetin özellikle bugün için pek fazla önemi vardı. Beç'in sadık adamı Pethö'nun sırdaşı olmak baha biçilmez bir değerdi. Marat Bey yemek boyunca iki baş kapitanın pek iyi anlaştıklarını gördü. Konuştuklarından anlaşıldığına göre, onların yaradılış bakımından da birbirlerine pek benzedikleri görülüyordu.

Yemek sırasında konuşma üstü kapalı sürdürülmüşken, gençler, kadınlar ve yabancılar saz ve dans için uzaklaştıktan sonra Pethö Janos, Sibrik, kumandan İlles İstvan, Peder Fodor Ambrus ve Marat Bey başbaşa kalmışlardı. Onun varlığını yadırgamıyorlar, ya da önem vermiyorlar gibiydi. Diğerleri ayrıldıktan sonra konuşmalar, açıkça duyulmasında sakınca olan konulara atladı. Marat Bey, alışılmış saygısı ve zerafetiyle baş kapitan hazretlerinden önemli devlet işlerinin konuşulduğunu hissettiğini, bu sebepten kendisine müsaade etmelerini rica etti. Pethö Janos iri gövdesini doğrulttu. Beyi Komaranın güvenilir asilleriyle bir tuttuğunu, onun şahsında sevgili bir dost gördüğünü, kalmasının onlara ancak şeref vereceğini söyledi. Marat Bey hepsine bu onur veren tutumları için teşekkür ettikten sonra oturdu.

Konu, Martin teşkilâtı ve onun Kont tarafından dağıtılmasıyla ortaya çıkan yeni durumdu. Beç'in ve Pethö Janos'un istekleri yerini bulmuş, bu türedi Macar teşkilâtının defteri dürülmüştü. Ancak dağılan teşkilât mensuplarının boş durmayacaklarını, ne Beç, ne de baş kapitan düşünmüştü. Duyduklarına göre onlar da haydut yaşayışlarını bırakmaları bir yana Komaran için daha tehlikeli bir işe girişmişler, çetelere dağılmışlardı. Gerçi bu topluluklardan çoğu, ufak çapulcu guruplarıydı. Ve yok edilmeleri daima mümkündü. Yalnız içlerinden biri fevkalâde bir kuvvete sahipti ve insana yüksek bir disiplinle idare edildiği intibaini veriyordu. Bu, arabacı çetesiydi. Başlarında, haydut bir karı kocanın var olduğu biliniyordu. Başkanları, her türlü milletten oluşmuş bu katil sürüsünü akıl almaz bir inzibatla yönetiyordu. Haydutlar Viyananın varoşlarına kadar uzanan bir doğrultu üzerinde soygunlar yapıyorlar, büyük zararlara yol açıyorlardı. Ya tesadüfen, ya da plânlanarak haydutların yoğun faaliyet gösterdikleri bölge bir çizgi halinde belirliyordu. Bu hat Zagreb'ten başlayıp, Viyana'ya ulaşıyordu. Ve bu çizginin bir mânâsı var gibiydi. İnsana işin içine hayal karıştırabilse öyle gelebilirdi ki, sanki Viyanaya giden yol iyice öğreniliyor. Uygun noktalarda yuvalanıyordu. Ülkedeki soygunlar, Avusturya ve Macaristan için gerçek bir gaileydi. Şu var ki, adamlar şeytanla ortak çalışıyor gibiydiler. Pek ani meydana çıkıyorlar, kimsenin toparlanmasına fırsat kalmadan, göz açıp kapayıncaya kadar vuruyor ve gözden kayboluyorlardı. Pethö Janos'un içini kemiren başka bir şey daha vardı.

Şüphelerinin doğru olup olmadığını tahkik için, soygun sonunda tutulan zabıtları getirtmiş ve incelemişti. Elinde bu konuda yazılmış yüzün üstünde rapor vardı. Baş kapitan bütün olaylarda müşterek bir taraf bulmuştu.

- O şeyi keşfettiğim zaman, çetenin asıl maksadını da belli belirsiz hissettim, dedi. Ancak tespit ettiğim bu şeyin tesadüf mü, yoksa maksatlı mı olduğuna henüz karar verebilmiş değilim. İşte Sagdy Janos ve Kun İstvan'dan özellikle bu sorunun cevabını bekliyorum. Dostlarım sizi merakta bıraktım değil mi? Öyleyse size şu kadar söyleyeyim. Çalınanlar çok değerli ve çok hafif şeyler. Esir edilenler ise onaltı yaş civarında sıhhatli çocuklar ve idareci olarak iyi veya kötü insanlar. Kıymetli malların çalınmasını, gençlerin esir edilmelerini anlıyorum. Ama idareciler? İşte buna bir mânâ veremiyorum. Daha garip olan bir husus var. O da şu: Bunlar bir süre sonra hiç bir fidye alınmaksızın esir alındıkları yere gönderiliyorlar. Ya da bazıları bir daha hiç dönmüyorlar. Ve onlardan haber alınamıyor. Bu konuyu, pek yakında size buluşumun neticelerini bildirmek üzere, artık kapamayı uygun buluyorum.

Bir süre başka mevzularda konuşulduktan sonra söz yine Kontun üzerine geldi. Pethö Janosun zannınca o artık dişleri dökülmüş bir ylandı. Isıramaz ve hiç bir şey yapamazdı. Macaristan için bu soylunun vücudunun varlığı ile yokluğu arasında hiç bir fark yoktu.

Murat Bey ziyafet dönüşünde bütün konuşulanları tekrar tekrar düşündü. Tehlike çok yakınlarda dolaşıyordu. Arabacı çetesi doğrusu iyi çalışmıştı. Hıdır mesleğinin erbabı olduğunu ve dâvaya sadakatını gerçekten ispat etmişti. Ancak onu bundan sonra daha önemli görevler beklemekteydi. Çünkü Martin teşkilâtının özellikle arabacı çetesiyle birleşmesi Kont'a kuşku verebilirdi. Öyleyse Martin ve arabacı teşkilâtının tamamen birleşebilmeleri için mantikî bir sebep gerekmektedir. Martaly Matyas, düşesin bu çete tarafından öldürülmüş olmasından bahisle, şüpheyi en az çekecek çetenin arabacı çetesi olduğunu söyleyebilir ve bu akla yakın ifade Kont'ı ikna edebilirdi.

Murat Bey durumu bu kadar yakından bildikten sonra Pethö Janos'un casusları yakalanmayacaklar, bir süre sonra beylerine gerçekten işe yarar bazı havadisler verebileceklerdi. Casuslara, çete mensuplarından bazılarının topluca öldürülmelerini sağlayacak bilgiler de verilmeliydi. Böylece, hem çete bu yüz kere ölümü hak etmiş gerçek haydutlardan temizlenecek, hem de baş kapitan bir iş yapmanın tatminine ulaşacaktı. Arabacı çetesinin ve Martin teşkilâtının ancak bu feda edilen adamlar yardımıyla ayakta kalacağına inanıyordu Murat Bey.

Zihni, türlü düşüncelerle meşgul odasına girdiği zaman Bey, orada bir yabancının varlığını sezerek durakladı. Eli yavaşça beline sokulu kamasına kayarken hiç bir şey olmamış gibi ilerledi. O anda baş kapitan tarafından yapılan davetin, uzun konuşmaların, kalkmaması için ısrarların mânasını birden kavradı. Evi o burada yokken muhakkak aranmıştı. Zannediyordu ki odasındaki adam onun bu kadar erken eve döneceğini kestirememişti. Murat Bey için en akıllıca hareket, durumu farkettiğini belli etmemektir. Acele etmeden soyundu. Önünde daima mum yanan haçın ve İkona'nın önünde saygıyla diz çöktü. Dini bütün bir hristiyan gibi akşam duasını yaptı. Ve yatağına uzandı. Bir süre sonra onun horladığı duyuldu.

Neden sonra bir adam, gölge sessizliğiyle odadan sıyrıldı, çıktı. Bu Kun İstvandı. Artık baş kapitan hazretlerine Marat Beyin hiç bir tehlikeli akımla ilgisi olmadıktan başka, onun

tam ve kusursuz bir hristiyan olduğunu söyleyebilirdi.

Murat Bey yattığı yerde sabah namazı vaktine kadar düşündü. Pethö Janosun bu tutumunun açıklığı kavuşması gerekiyordu. Neden şüphe etsin, neden Marat Beyin evini aratmak lüzumunu hissetsindi. Bu gece ziyaretinin onu temize çıkardığı muhakkaktı, ama bundan sonra çok daha dikkatli olması gerekiyordu.

Gün ağarmak üzereyken yattığı yerden ağırca doğruldu. Uykusuzluğuna rağmen vücudunun dinç olduğunu hissediyordu. Apdest aldı, mutlak bir teslimiyetle namaza durdu. Sonra gönül dolusu dua etti. Murat Bey şu anında dünyadan tamamen uzaklaşmış gibiydi. Onun için Allah katında olmanın derin hazzından başka, başkaca hiç bir şey yoktu. Murat Beyin içi derin bir hasretle gerçek mutluluğa, vücut engelinin ötesinde, Rabbiyle bir olma ümidine kayıyordu. Tehlikeler, huzursuzluklar, hastalıklar, dertler ve ihtiyarlıklarla yüklü hayatı yaşanmaya değer kılan sadece bu his değil miydi? Murat Bey hüzünlü sabah vaktinde bu hasreti şimdiye kadar olduğundan daha derin hissetti. Ve samimi gözyaşlarıyla şehitliği niyaz etti; insanı Rabbin huzuruna kısa yoldan çıkaracak bu şerefli yolu.

AHMET, İstolni-Belgrata getirildiğinde henüz tamamen iyileşmemişti. Başına indirilen darbe, bu genç yiğitin en önemli iki organına, gözlerine malolmuştu. Tabiplerin bütün gayretleri boşa çıkmış ve gözleri bir türlü açılamamıştı. Başındaki yara geçmiş sayılabilirdi. Kara Ali Bey bu büyük keder karşısında sarsılmış ama, derin bir tevekkülün yardımıyla yıkılmamıştı. İçinin bir baba olarak kan ağladığı şüphesizdi. Ama bunu sesinin tonundan bile anlamak mümkün değildi. Şeyma kadın, yeniden yuvasına dönen bu dertli oğula nasıl davranması gerekeceğine şaşırıyordu. Ana sevgisi, şefkati görüyordu ki oğulcağını oyalamaya yetmiyor, derdini unutturamıyordu. Böylece evin en gizli köşelerine çekilip dertli gönülceğizinin acısını gözyaşlarıyla akıtıyordu. İçlerinde en metin olanları, olayı hiç bir şey olmamışcasına kolayca kabul edenleri, muhakkak ki yaşlı dede Şeyh Necmettin efendiydi. İhtiyar adam Ahmedin tabî hayata dönebilmesi için gerçeği onunla çırılçıplak konuşmak lüzumuna inanıyordu. Acı da olsa bu yapılmalıydı.

Böylece Ahmedin gelişinin haftasına onunla açıkça konuştu.

- Oğul, dedi. Gazan mübârek olsun. İslâm yolunda verilen bir çift gözün Rab katında mükâfatı sonsuzdur. Bulunduğun hâli görmüyor değilim. Buraya seni teselli etmek için gelmedim, çünkü teselliye muhtaç olan sen değilsin, bizleriz. Sen teselliden çok, tarafımızdan müjdelenmek durumundasın. Sana bu gün bilmediğin bazı gerçeklerden bahsedeceğim, oğul. Göz çok az şeyi, çok hudutlu görebilen bir uzvumuzdur. Oysa bir de kalp gözümüz vardır. Biz onunla daha güçlü oluruz. Daha hudutsuz, daha sonsuz görüşe sahip oluruz. Gönlün görebildiği renk ve şeklin çeşidine, uzanabildiği meseleye son yoktur. Ben senin deden, izn-i ilâhiyle işte bu gözlerini açacak, sana bu güne kadar görmediğin sonsuz güzellikleri seyrettireceğim. İslâm yolunda savaş iki türlüdür Ahmedim. Gücün varsa bıkmadan, usanmadan, durmadan malınla, canınla, tamamınla küffara veya daha kötü bir düşmana, kâfir nefesine cihad açarsın. Aklına gelmesin ki bu kavga binlerce düşman içine dal kılıç dalmaktan daha kolaydır. Bu savaş gerçi ülkeye yeni bir ülke katmaz. Ama insan bu yolda daha önemli bir başarı kazanır, bu yol, insanlığa bir insan verir. Bir gerçek insanın değeriyse bütün maddî kıymetlerin üzerindedir.

Ahmet bu sözler üzerine akıtılmamış yaşlarla kaskatı kesilmiş yüreğinde bir yumuşama hissetti. O günden başlayarak Ahmet, bu yaşlı, şefkatli ama, emreden sesin komutasında ömrünün ikinci gerçek savaşına girdi. Bu yolda sarsak adımları dedesinin kılavuzluğunda güç kazandı. Ve bu yolda ilerledi. Emdiği helâl süt, yediği hak edilmiş lokma ile beslenmiş yapısı zaten böylesine bir savaşa yatkındı. Bir sis arkasından da olsa genç adam hissediyordu ki, gerçekten görememek, bir bakıma vücut gözlerinin kör olmasıyla mümkündür.

Ana, evlâdının bu mübârek ihtiyarın titrek ellerinde şekil değiştirdiğini, yüz çizgilerindeki isyan ve azabın yumuşayarak hüzünlü bir memnuniyete dönüştüğünü görüyordu. Vücut, gencin iç durumuyla birlikte adalelerinin çıkıntılarını kaybediyor,

yumuşuyor, daha ince uzun bir şekil alıyordu. Rengi bu yolda çalışması gereği soluklaşmış, nurlu bir fildişi rengini almıştı. Ahmet her gün daha fazla yükselen maneviyatıyla yürüme talimleri yapıyor, tereddütlü adımları hergün yere biraz daha güvenle basıyordu. Belli başlı yerlerde de olsa Ahmet kendi başına dolaşabiliyordu. İçinde, evvelce gördüklerinin anıları daha capcanlıydı. Ama zaman geçtikçe beliren bir sezişin kuvvetiyle onları yeniden görür gibi oluyordu. Körpe derisini okşayan rüzgâr, elleri üzerinde dolaşan güneş, sonra sesler; kuş ötüşünden su şırıltısına, adım sesinden müphem mırıltılara uzanan sesler, gelişen hassas idrakında zengin şekiller çiziyordu. Şeyhinin ellerinden ona geçen, bilinenin ötesinde bir kuvvet ve dudaklarındaki zikrin içinde meydana getirdiği coşkunlukla, Ahmet içinin ve çevresinin kutsal bir ritimle yaşadıklarına şahit oluyordu. Gerçi damarlarında güröldeyen genç kan, ona zaman zaman isyan tadında baskınlar veriyorsa da yaptığı zikir onu yatıştırıyor ve sükûnet veriyordu. Ahmet, bu sükûnetin içinde kabaran isyanın ve beliren kaba isteklerin derin bir değişimle huzura döndüğünü sevinerek görüyordu. Beliren her isyan, içinde filizlenen yepyeni bir hamle arzusunu geliştiriyor, onu daha renkli iklimlerin hudutlarına yaklaştırıyordu. Bütün bunlar genç adamın gözlerine sahip olduğu sıralarda tanımadığı bulgulardı. Olan, dedenin söylediği gibi, gerçek bir savaştı. Doğru söylemişti dede. Dal kılıç küffar içine dalmaktan çok daha zor bir uğraşıydı bu. Bu savaşta hemen bütün alışkanlıklara, uykulara, rehavetlere ve şehvetlere sırt çevirme vardı. Düşman hiç uyumamasıya uyanıktı, hücrelerin bilinmez derinliklerine gizlenmiş nefis isimli kâfir, gözetleme mahallinden bir an bile ayrılmıyor, insanın binbir zaafını gözlüyor, hep tetikte duruyordu. Ahmet onun varlığını, bütünüyle hissediyor, uyur uyanık her halde, bir an bile gafil davranmıyordu.

Oğul'un tuttuğu yolda ilerlemesi bey evine belirli bir sükûnet getirmişti. Ana da, baba da aileyi seven dostlar da, gencin bir sıhhatli insanın anlayamayacağı kadar ince, derin ve yükseklikte, koşar adımlarla ilerlediğini görüyorlardı. Şeyma kadın ancak bir annenin hissedebileceği gönül sezgisiyle oğlunun kör olmasına rağmen canlandığını, ayaklandığını, mutlu olduğunu görüyor ve seviniyordu. Oğul, kaybettiği gözlerinin yerine koyabilecek bir şeyler bulmuş ve o şeyleri gözlerinin yerine yerleştirmiş gibiydi. Ancak oğlu ile aralarında her gün mesafenin biraz daha açıldığını zannediyordu. Anne, Ahmedin gecelerini kontrolü altında tutuyor, uyuması için ısrar ediyordu. Şefkatle:

- Artık uyusan ay oğlum, diyordu.

Ahmed'in her seferinde verdiği cevap aynıydı.

- Bir gün elbet uyuyacağız hey anam. Bırak da o vakte dek elimizden geldiğince uyumayalım. Âlemlerin Rabbi uyanık olunuz buyurdu. Biz istesek de istemesek de gayri uyandık, uyuyamayız.

Ahmet anacığına anlatmaya çalışıyordu ki, uyanıklık uykudan hayırlıdır. Bunu Şeyma kadın da biliyordu. O, Ahmedinden uzak hasret vadilerinde gözlerini hiç yummuş muydu ki? Arslanı bu hâle geldikten sonra uyku nedir bilmiş miydi? Ahmet yemezken o, yiyebilir, gülmezken gülebilir, uyumazken uyuyabilir miydi?

Macaristan'ın o sihirli mevsimi, ilkbaharın yaza dönüştüğü o eşsiz mevsim nihayet geldi çattı. Kale ahalisi Hristiyanlar da, Müslümanlar da ellerinde olmadan neşelerini daha belli ettiler. Bu mevsim bütün yıl içinde Ahmet için en zor günlerdi. Kendini süngerleşmiş ve iyiden iyiye aç hissediyordu. Çevreden taşan şehvetli neşeyi, sanki

bütününü emiyor, doymuyor, kanmıyordu. Bu günler, uzun savaşının sonucu elde ettiklerini, hiçe indiriyor gibiydi. Zorlukla ele geçirdiği her siperi tek tek bırakarak geri çekilmek, genç adamın ben'ile yaptığı savaşın ilk yenilgileriydi. Bu günlerde güçsüzlüğünü çok iyi anlıyor, dedesi Şeyh Necmettin efendinin kanatları altına sığınıyor, böylece dış tesirler sihirli bir değişimle yerini yeni mücadele güçlerine bırakıyordu.

Bütün İstolni-Belgrad halkı Ahmedî, aralarında konuşmadan sevmeye karar vermişler gibiydi. Hemşehrileri bu tutumlarıyla Ahmedin savaşını kolaylaştırıyorlardı.

Ahmet bu savaşa, olan her şeye karşı rıza göstermekle başlamıştı. Gözlerini vermek ona anlatmıştı ki, karşı konulmaz mutlak bir irade vardır. İnsanın bu savaşta başarı kazanabilmesi ancak olacak olanlara hiç itiraz etmeden boyun eğmekteydi. Ahmet muhakemesinin bu neticesine itiraz etmiyordu. Olan her şeyde, hayır aramayı öğreniyor, böylece nefes alması daha da kolaylaşıyordu. Fikrin bu noktasından bakınca, onun için iyilikler taşımayacak hiç bir olay düşünemiyordu. Gün doğumundan evvel kalkıyor, ekseriye güney burçlarına yürüyor, orada saatlerce kalıyordu. Burada hava güzel, rüzgârın ovoidan toplayıp getirdiği kokular güzeldi. Onun bu noktayı pek sevdiği bilindiği için civarda oturanlar onu bu saatlerde rahatsız etmiyorlardı.

İstolni-Belgradın namlı zenginlerinden, Viktor Rabinoviç'in bahçe duvarının önüydü burası. Ev daha geride, ağaçlar içindeydi. Viktor Rabinoviç doğu Yahudilerine mensuptu. Hoş sohbet, hayır sever, sıcak kanlıydı. O, İstolni-Belgrad gerçeklerini kavramış, hazmetmiş, orada iyi bir iş kurmuştu. Macarların ağır bastığı bir toplumda, bir Yahudinin sevebilmesi, çevrenin onu kendisine çok yakın bulmasıyla mümkündü. Bu başarıda Viktor Rabinoviç'in, Yahudilerin insanlardan bir şey gizlemek istiyorcasına takındıkları hâl ve onların zillate varan tevazularının altında sırtan derin gururunu gizliyebilmiş olmasının çok büyük etkisi vardı. Biricik kızı Klara, hele o. Hiç bir din, hiç bir milliyet, hiç bir mezhep, onun sevimliliğini, onun samimiyetini frenleyemezdi. İstolni-Belgradlıların onu kendilerinden ayrı sayması düşünülemezdi. Rabinoviçlerin de Ahmede karşı hisleri ve davranışları bütün kaledekilerin aynı idi. Önemli olan, hiç birinin ilgisi, bir kale beyi oğluna gösterilen ilgi gibi bir ard niyete dayanmıyordu. Viktor Rabinoviç bile o haşmetli göbeğini oynatan kahkahalarla, Ahmede yakınlık gösterirken, onun Kara Ali Beyin oğlu olmaktan çok, bebekliğini bildiği, bir komşu çocuğu olarak düşündüğünü hissediyordu.

Rabinoviçler, genç adam o noktaya gelmeyi alışkanlık haline getirdiğinden beri, hizmetkârlara gürültü ederek onun huzurunu bozmamalarını sıkıca tembih ediyorlar, onu rahatsız etmemek için çırpınıyorlardı. Kuyumcu işe gidiş saatlerinde Ahmedin ayaküstü hatırını soruyor, onunla şakalaşıyordu. Babasını her sabah kapıya kadar geçirmeyi âdet edinmiş olan Klara, babası gençle konuşurken onları seyrediyor, yaşlı adam gözden kaybolduktan sonra, yanaklarını şarap rengine boyayan bir heyecanla ona yaklaşıyor, bu çocukluk arkadaşına şen ve titrek bir sesle hatır soruyordu. Bazen bahçeden kopardığı ve kokulu olmasına özellikle dikkat ettiği bir çiçeği zarif bir hareketle ona takdim ediyordu. İkisi de hemen aynı yaşta idiler. Kızın zeytin rengine çalar cildi, iri üzüm siyahı gözleri, mavimtırak kuzgun kanadı rengi saçları vardı. Genç kız tunç aynada gördüğü güzelliğinin, gözleri olmamasına rağmen Ahmet tarafından da görüldüğünü zannediyor, bu yüzden onun yanındayken, gözlerini yerden kaldıramıyor, ellerinin titremesine mâni olamıyordu.

Klara önceleri sadece bir çocukluk arkadaşına gösterdiği bu ilginin yavaşça artık

vazgeçmekte güçlükle çektiği bir alışkanlık haline geldiğini görüyordu. Aslında bu alışkanlıktan da fazla bir şeydi. Genç beyin de, Klara'nın da gönülleri tutuşmuştu bile. Ama iki taraf da henüz bunun farkında değillerdi. Klara'nın düşüncesine göre iki gözün yokluğunun ne önemi olabilirdi? Hem o, aslında Ahmedin görmediğine de inanamıyordu. Öyle ya bey oğlu, genç kızın hemen her hareketinin farkına varıyor ve bunlara gerekli cevabı kolaylıkla veriyordu.

Başta Viktor Rabinoviç olmak üzere, olanların bütün kale halkı farkındaydı. Hepsi bu hareketi Klara'nın bir merhameti olarak değerlendiriyor, bu düşünce Rabinoviçleri İstolni-Belgratda daha da sevdireliyordu. Yaşlı baba biricik evlâdını, güzeller güzeli Klarasını bütün asaletine rağmen bir körün kollarına emanet etmeyi kabul edemiyordu. Biliyordu ki bu bir fedakârlıktır ve mânâsızdır. Geniş tecrübesi ona bu henüz filizlenen aşkın kısa bir süre sonra durulacağını söylüyordu. Biliyordu ki bugün değilse yarın, bir köre değnek olma durumuna düşecek olan biricik kızı bedbaht olacaktır. Viktor Rabinoviç bu aşkın sonunda böyle bir mutsuzluk olmamış olsa, kızının bir Türklerle, özellikle Ahmetle evlenmesine karşı değildi. Uzun uzun soruşturmuş ve Ahmedin gözlerinin artık hiç iyi olmayacağını kesinlikle öğrenmişti. Oysa yaşlı gözleri iki genç arasındaki bu ilginin her gün daha fazla alevlendiğini, kontrolü zor bir duruma dönüştüğünü görüyordu. Baba, insanların yapmaktan alıkondukları şeylere karşı düşkün olduklarını, bu gibi şeylere karşı daha ihtiraslı olduklarını biliyordu. Bu yüzden Klara'ya hiç bir zaman bu ilgiyi uluorta kötülemiyor, onu oğlanı bırakmaya zorlamıyordu. Ama hazırladığı bazı tertiplerle sanki rastlantıymışcasına, hikâyeler içine sıkıştırarak, içinde körler ve onlarla beraber olanların ne derin azaplar içinde olduğunu belirtir şeyler anlatıyordu. Ancak, bir genç kız hissinin bu soğuk mantığa pek fazla önem vermiyeceği meydandaydı. Aşkın beraberinde getirdiği rengârenk ümit ve hayaller, kaba gerçeklerin üzerine canım örtüsünü örtüyor, Klara her gün biraz daha içten ve sevdalı, kokulu çiçekleri ikrama devam ediyordu.

Bir cuma günü İstolni-Belgratdan bir kafilge geçti. Bu pek kuvvetli bir muhafız kıtası eşliğinde üstü sıkıca kapalı bir arabaydı. Kafilge kalede pek kısa kaldı. Muhafız kumandanının kale beyi ile gizlice konuştuğu süre içinde, muhafızlara yemek verildi ve onlar bazı havadisler naklettiler. Viyanada bir tek Yahudi kalmamasına hepsi katledilmişlerdi. Biri gidiş yönlerini ve yüklerinin ne olduğunu sordu. Nereye gittiklerini bilmiyorlardı. Yükleri mi? Bir adamdı, Baykuşa benzer bir yaşlı adam. Bu haber nasıl oldu bilinmez, Viktor Rabinoviç'in kulağına ulaştı. Yaşlı kuyumcu o sevimli gülümsemesi, koca göbeğini hoplatan kahkahasıyla muhafızları ikna edip arabadaki yaşlı yolcunun hatırını sormayı başardı. Baykuşla masum görünüşlü bir kaç kelime konuştular. Kuyumcu bu yaşlı yolcuyu selâmetledikten sonra gizliyemediği derin bir endişeyle dükkânına döndü. O gün akşam olana kadar bir türlü zaman geçmek bilmedi.

Viktor Rabinoviç hemen ertesi günü Klaranın sevdalı cıvıltılarla çiçeğini Ahmede takdim ettiği sıralarda Kara Ali Beyi ziyaret etti, uzunca bir süre konuştular. Yaşlı kuyumcu artık yaşlandığından bahisle kutsal Kudüsü ziyarete kararlıydı. Kendi hayattayken, biricik kızı Klara da bu dinî görevi yerine getirmeliydi. Hem Viyanada olduğunu duyduğu olayların da üzerinde meydana getirdiği üzüntüyü böylece üzerinden atmak istiyordu. Ali Beye kendi dönene kadar evini emanet ve her şey için teşekkür etmek maksadıyla gelmişti. Kara Ali Bey bütün bu lâf kalabalığının altında, tuhaf bir durumun varlığını hissetti. Bunun

ne olduğunu bilemiyordu. Kuyumcuya iyi yolculuklar dileyip evinden yana endişe etmemesini söyledi.

Viktor Rabinoviç önce dükkânında toplanma hazırlıklarını bitirdikten sonra, İstolni-Belgratta, âdet olduğu üzere kapısındaki halkalara kilit yerine, bir sicim bağladı, evine döndü. Bir kaç zaman sonra İstolni-Belgrata dönmek vaadiyle Klarayı ikna etti ve hızla hazırlandıktan sonra ertesi sabah yola çıktılar.

Bu âni ve sessiz sedasız gidişin ardından Ali Bey uzun uzun düşündü. İsimlendiremediği bir tehlike başlıyordu. Hissi ona artık yaşlı sarrafın İstolni-Belgrada bir daha dönmeyeceğini söylüyordu. Evvelden beri söylenen bir olay tekrarlanıyor gibiydi. Nasıl fareler batacak gemiyi terkederlerse Yahudiler de, bir gerçek korku olmadan bulundukları yeri terketmezlerdi. Bu, insanın içini kasvet dolduran bir histi. Gerçi bütün bunların beyin gözündeki değeri ancak bir sebebe verilmesi gereken değer kadar önemliydi. Rabinoviçlerin gidişleri insanın içini çürütmemeliydi. Nasıl olsa olacak olan Cenâb-ı Allah'ın iradesinin tecellisiydi. O da şöyle veya böyle olabilirdi. Ali Bey hissettiği tehlikenin ikazıyla gereken bütün emniyet tedbirlerini aldı. Durum ayrıntılı bir rapor halinde Murat Beye gönderildi. Rabinoviçlerin gidişi Ahmetle ilgili olarak, halk ağzında birkaç türkü oluverdi. Bunlardan biri şöyle idi:

Görmeyen gözlerime
Sen ışık oldun
Klara, Klara güzel Klara
Gittin de sen beni
Zulmete boğdun
Klara, Klara güzel Klara

Klaranın gidişinin genç bey üzerindeki tesiri ne oldu? Bunu halk, alıştığı biçimdeki tezahürleriyle göremedi. Ahmedin verdiği iç mücadelesi Klaranın bıraktığı kanayan yaranın izlerini dışa belli etmeyecek bir biçimde gelişti. O, bu basamağı atlaması gerektiğini hissediyordu. Şeyh Necmettin efendi, o, yaşlı kalp doktoru da aynı şekilde düşünüyordu. Bu bir geçişti. Kişi bu yoldan geçmeye, eğer ilerlemek istiyorsa mecburdu. Peşinden daha başka zorluklar ve o zorluklarla paralel daha büyük zevkler geliyordu.

Klaranın gidişi, Ahmedin dünya konusundaki kanaatlerinin tutunacakları son ipi de kopardı. Aldığı yaranın öldürücülüğüne, ayrılığın katlanılmaz azabına rağmen genç adam bu yarayı alması gerektiğini biliyor, bu yaraya sahip olduğu için şükrediyordu.

GÜNLERCE düşündükten sonra Kont Gall Adam nihayet kendi için de Macaristan için de hayatî bir karara vardı. Bütün olaylar, Osmanlı İmparatorluğu ile Avusturya, Eflâk, Buğdan ve onların tabiî dostları papalığa bağlı bütün ülkeleri hızla harbe itiyordu. Bu, Kontun çoktandır beklediği durumdu. Macaristan için harbin dışında kalmak imkânsız olduğuna göre Avusturya, Macaristana bu süre içinde dostça davranmak zorundaydı. Bu yaklaşışın meydana getireceği durum ise ülkeyi şimdi olduğundan çok Avusturyanın kucağına atacaktı. Avusturya sempatisine sahip veya Avusturya taraftarı olmakta çıkarı olanlar tarafından bu bağ çok daha fazla kuvvetlendirilebilirdi. Demek ki Macaristan hürriyeti önce Avusturya sempatisinin Macar zihninden silinmeye çalışılmasıyla başlayabilirdi. Öyleyse bu iki tekneyi, Macaristan ve Avusturyayı birbirine bağlayan ipleri kesmek; yâni Beç'e uzanan elleri kırmak gerekirdi. Kontun durumu, yapacağı işler için eskisinden çok daha emniyetliydi. Martin dağılmış ve Kont bir kenara çekilmiş gözüküyordu. Eğer Avusturya taraftarı olanlar yok edilebilirse, onların sahneden çekilmeleriyle durum hür Macaristan yararına hızla gelişecekti. Harp sonrasındaki sonuç, hangi tarafın yenmesi veya yenilmesi söz konusu olursa olsun değişmiyordu. Geri kalanlarla, yeni ve bağımsız bir Macar birliğinin kurulma şansı kuvvetliydi.

Martinin dağılmasından arda kalan ve çetelere katılan guruplardan, gittikleri çeteleri ellerine geçirdiklerine dair raporlar gelmişti. Martin teşkilâtı yoktu ama, onun yerine daha mükemmel, daha hareketli topluluklar, çeteler vardı. Hem de tek tek üzerinde durulmuş, türlü imtihanlardan geçirilmiş, gözünü budaktan sakınmaz baba yiğitlerden kurulu çeteler. Bu şekle göre artık durmanın mânâsı yoktu. Bir an evvel harekete geçmek ve Avusturya ile bağları koparmak gerekiyordu.

Kont Gall Adam evine kabul ettiği yegâne ziyaretçisi Tury Janos'la, yâni gerçek ismiyle Martaly Matyas'la son görüşmeyi yaptı. Ondand hareketete geçilmesini istedi. Bundan tam onyedi gün sonra, değişik şehirlerde yaşayan yirmibir vatan haini öldürülecek ve göğüslerine şu iki kelimelik yafta yapıştırılacaktı: "Kurtuluş için..." Öldürölmek için seçilen bu adamlar, Macaristan hayatında üçüncü derecede olanlardı. Kont düşünmüştü ki, onların katli, daha yüksek mevkide olanları belki ikaz eder ve onları hür Macaristan fikrine çeker. Böylece şu anda Macaristanın pek çok ihtiyaç duyduğu çalışan kafalardan bazıları bu milliyetçi cereyana katılırlar.

Matyasla son konuşmalarından emir yerine getirilene kadar, Kont değil evinden dışarı, çalışma odasından bile pek seyrek çıktı. Evi hissettirilmeden tam bir kordon altındaydı. Kendinin ve hizmetkârlarının bütün davranışları gözden kaçırılmıyor, tesbit edilen herşey raporlar halinde baş kapitana bildiriliyordu. Evden girip çıkan üç hizmetkârla iki iri köpekti sadece. Hizmetkârlar adım adım takip edilmişler, en ufak bir şüpheli davranışları gözükmemiştii. Son günlerde aldığı raporlar, Komaran baş kapitanlarını tatmin etmiş gibiydi.

Bu günlerde hiç beklenmiyen korkunç bir haber ortalığı alt üst etti. İçlerinde bir din adamının da bulunduğu yirmibir kişi, Macaristanın muhtelif şehirlerinde öldürülmüşlerdi. Ölümeleri bir soygun sonucu gibi gösterilebilecekken, bunun bir siyasî cinayet olduğunu kanıtlayan birer hafta, boyunlarına asılmıştı. Bu beyler Avusturya-Macaristan birliği için, gerçekten değerli insanlardı. Bütün Avusturya ve Macaristandaki idareciler kararsız kaldılar. Ama onların düşünürken kaybettikleri zaman içinde, bu haftalar çeşitli insanların ölümlerinin boynunda gözükmeye başladı. Bunlar çeşitli bakımlardan Macaristan menfaatleriyle bağdaşmayan hareketlerin sahipleriydiler. İçlerinde çok çeşitli meslek sahipleri vardı. Macaristanın menfaatleri deyiminin anlamı bir hayli geniş tutulmuştu. Tartıda hile yapan esnaftan tutun da, yalan söyleyen, müşterilerini aldatan, türlü haklara aldırış etmeyenlere kadar her türlü menfaatler bunun içinde yer alıyordu. Her asılan haftada suçlar belirtilmişti. Bu, artık her türlü değerlerde bitmek üzere olan Macaristana uygun, en kestirme birleştirme ve düzeltme tarzıydı. Ve hiç bir nizam Macaristanı bu kadar kısa bir sürede böylesine derli toplu bir duruma getiremezdi.

Macaristan Hürriyet isimli bebeğine gebeydi ve doğum ağrıları çekiyordu. Şüphesiz ki hürriyet, kendine kavuşmak istiyen pek az topluma bu kadar pahalıya malolmuştu.

Matyas ve adamları tek tek, görevlerini aklın alamıyacağı bir hız ve isabetle yerine getiriyorlardı. Sevgili Macaristan Kilise ahlâkına gölge düşüren, zaman zaman onu inkâr eden, yepyeni ve insan ihtiyaçlarına cevap veren bir ahlâkla bezeniyordu. Yalan yok, hile yok, aldatmak yok, bedava kazanç yok. Toplumu güçden düşüren aşırı hırs bu katı ve affetmez usûlle yok edilmişti. Bu usûl bütün Macarlara uygulanıyordu. İster Avusturya, ister Osmanlı bölgesinde, ister Orta Macaristanda olsun, ayırım yoktu. Hattâ Viyanada yaşayan, çıkarları Habsburgların çıkarlarına bitişik olan, yüksek asaletli Macarlar bile bu teşkilâtın amansız pençelerinden kurtulamıyorlardı. Bey hizmetçisinden, adam karısından, baba evlâdından emin değildi. Çünkü halk hayretle görüyordu ki, bu henüz bir isim almamış cemiyet, suçu işleyene de, ona seyirci olup da konuşmayana da aynı cezayı veriyordu.

Onaltıncı yüzyıl Hristiyan Avrupasının bir ucunda girişilen bu deneme kısa sürede meyvalarını vermede gecikmedi. Yeni ahlâk taraftarları hızla çoğaldılar. Halk bu büyük tehlikeden uzak kalabilmek için birbirlerini devamlı olarak uyarır oldu. Bu, tabîî ki katolik kilisesinin kazancı için, büyük bir ziyan demektir. Yeni ahlâk yaygınlaştıkça günah çıkartma hücrelerinin önü boşalmaya, oralara kimse uğramamaya başladı.

Yayılan bu yeni ahlâk günâh kavramını da alt üst etmiş gibiydi. Ruhban sınıfının günah saydığı, ancak bir rahibin veya bir piskoposun af edebileceği fiilin bir kısmı zaten ölüm korkusuyla işlenmiyor, diğer bazı hristiyanlık kaidelerine uyulmamaksa halk nazarında suç olmak durumunu kaybediyordu. Pratik halk mantığı, "Eğer, diyordu. Bu suçsa isimsiz cemiyet bunu cezalandırırdı. Yok, eğer cezalandırmazsa demek ki bu suç değildir." Ölüm tehlikesi merceği altında insan hareketleri böylece açık seçik bir durum kazandıktan sonra halk, suç ve cezanın idraki ile hayatlarını yeniden tanzim etti. Din adamlarının da bu cezadan kurtulamamış olması onların hareketlerini ister istemez yavaşlatıyordu.

Ancak geniş tecrübesiyle papalık bu büyük tehlikeyi yine aynı usûlle yok etmeye çalıştı. Din adamları, Vatikan'da uzun toplantılardan sonra bu isimsiz cemiyetin saldırısına,

aynı biçimde cevap verdiler. Bu gizli cemiyet aforoz edildi. Onlar hiç bir şekilde affedilmeyecekti. Bu cemiyete bağlı olanlar cehennemin en alt tabakasını, esfel-i sâfilîni boylayacaklardı. Onları fiilen veya fikren destekliyenler, onları beğenenler, onların kaidelerine uyanlar, kutsal papalık tarafından aforoz edilmiş sayılacaklar, karşlarına Allah'ın yeryüzündeki gölgesi kutsal papa bizzat dikilecekti. Onun bedduaları işte böyle düşünen insanlara idi. Onlar en kötü hastalıklarla yok olacaklardı. Eğer içlerinde günahkâr olup da pişman olanlar varsa, din adamları onları yeniden vaftiz edeceklerdi. Bu gibilerin cehennem azabından kurtulacaklarına papa söz veriyordu.

Papanın bu çağrısı, onaltıncı yüzyıl Macar insanı üzerinde akıl almaz bir tesir meydana getirdi. Halk ve gizli cemiyetin mensuplarının büyük bir kısmı hızla geri döndüler. Martin teşkilâtı bu darbe ile kökünden sarsıldı, böylesine tesirli bir karşılığı ne Murat Bey, ne de Kont Gall Adam düşünebilmişlerdi. Papalık makamı, olayı akli erer din adamlarına yerinde tahkik ettirip aldığı neticeyi Avusturya hükûmetine bildirdi. Din adamları, yayılan yeni ahlâkın bu faaliyetinin Osmanlı kökünden gelebileceği inancında olduklarını, böyle bir ahlâkın Macaristanda, hattâ Avusturya'da yayılmasının hristiyanlığa vurulmuş çok büyük bir darbe olacağını, bu yüzden hemen harekete geçilmesini, bu fesadın bastırılıp taraftar olanların diğerlerine misâl olacak biçimde cezalandırılmalarını istedi. Şimdi bir yanda kilise, bir yanda gizli cemiyet vardı. Halk birinin övdüğü bir fikrin, ikincisi için suç olduğunu biliyor, kararsız orta yerde kalıyordu. Ama ölümleri pahasına da olsa, tâ iliklerine işlemiş korkunun onları kiliseye çekeceği tabî idi. Ayrıca, gizli cemiyet elinde bir defa ölünürdü, kilise elinde ise ölüm yüz defa idi.

Böylece hızlı bir çözülme başladı. Ancak; gerek Avusturya, gerekse kilise, vaadlerini tutmadılar. Geri dönme ve tövbe olma affedilmek demek olmadı. Avusturya-Macaristan hudutları içinde başlayan insan avı, kısa sürede din adamlarının, devlet adamlarının, hatta en küçük devlet görevlilerinin elinde sık sık kullandıkları âlet oldu. Yakalanan insanların gizli cemiyete mensup olduğunun isbatına hiç lüzum yoktu. Tecrübeler göstermişti ki işkenceye koşulan hiç kimse bu cemiyete mensup olduğunu inkâr edememişti. Ortada büyük paralar, türlü menfaatler dönüyordu. Suçluların yanı sıra binlerce suçsuz, türlü işkencelerle aylarca inlediler.

Macaristan üstünde bu fırtına hafiflediği zaman görülen manzara hiç de iç açıcı değildi. Yılların emeği, zorluklarla, yokluklarla elde edilmiş bunca şey, bir yanlış adımla kırılmış, parçalanmış, yerle bir olmuştu. Bahtsız Macaristan bir daha yıkılmış, bir daha ümitlerinden koparılmıştı. Ama atılmış bir adım vardı, ne olursa olsun, ne bahasına olursa olsun bir atılmış adım vardı. Bu ülkenin bir şeyler yapabileceği, bu harekâtı hazırlayanların biricik tesellisiydi.

Her ölen Macarla biraz ölen, her işkenceye koşulanla biraz inleyen iki insan, Kont Gall Adam ve Murat Bey birbirlerinden ayrı derin zihnî hesaplara dalıyorlardı. Kont başarısızlığının sebebi olan kilise çıkarlarına dokunma hatasını işlediği için kahrolurken, Murat Bey yönetimi Kont'un ve Matyasın eline mevsimsiz devrettiği zannında olduğu için azap çekiyordu. Aslında bu hareket Murat Bey tarafından çok daha önceleri yapılmış olmalıydı. Eğer Kont Gall Adam bu olaydan evvel benzer hareketlere sokulmuş olsaydı, elde edebileceği tecrübelerle belki de böylesine bir yenilgiye uğramamış olurdu. Bu şekle göre gerek Kont'un şimdiye kadar harekete geçirilmemiş oluşu, gerekse kilise çıkarlarını

düşünmemiş olma ihtimali Murat Beyi kendi nazarında suçlu olarak damgalıyordu. İşin kötüsü kilisenin ve Avusturya makamlarının yaptığı bu tahribatı tamire imkân yoktu. Gidilecek yolun ne olması gerektiğini ikisi de uzun uzun düşündüler. Teslim olanların sayısı bir hayli idi ve onlardan toplanmakta olan bilginin Beçin eline önemli ip uçları vereceği tabî idi. Bu ip uçlarının ulaşacağı insan da, kendisi ve Kont'tu. Bu sonuca varıldığı anda ise, artık bir daha yüzyıllar boyu Macaristan hürriyetinden söz edilemezdi.

İşler onların korktukları gibi gelişmedi. Teslim olanlar, pişmanlıklarını söylediler, ama gizli cemiyet hakkında konuşmadılar. Onların bu davranışı kiliseyi çıldırttı. Tövbekâr olurlarsa affedileceklerini ilân ettikleri bu zavallıları türlü işkencelere koştular ve bunu halka ders olması düşüncesiyle meydanlarda, göz önünde yaptılar. Bu, kilisenin bu konuda işlediği en büyük hatâ oldu. Teslim olanlara işkence yapıldığı duyulur duyulmaz, artık kimse teslim olmadı. Eldekiler ise ya büsbütün sustular veya yanlış bilgi verdiler. Diğer Martinlilerse bu olaydan sonra cehennemlik olmaya razı olup, görevlerine devamı uygun buldular. Durum kilisenin bu hatâsı sebebiyle kısmen de olsa kurtarıldı. Kont Gall Adam nelerden sonra, yeni ismiyle Tury Janosun bunu sağlayabilmek için ne kadar gayret gösterdiğini öğrendi. Kilisenin işkenceleri herkesin gözü önünde yapmasını sağlayabilmek için Tury Janos, yâni Martaly Matyas büyük rütbeli din adamlarını sık sık ziyaret etmiş ve bu neticeyi ancak böyle elde edebilmişti. Şurası inkâr edilemezdi ki, ne olursa olsun kazanan, sonuçta kiliseydi.

Macaristan, Osmanlı hâkimiyeti altında olan bölge haricinde, kapkara bir taassubun ve katolik kilisesinin katı kollarına düşmüştü.

Büyük yenilgiye rağmen Kont, göğsü üzerine binen yükde zaman geçtikçe belirli bir hafifleme hissediyordu. Birşeyler yapabiliyordu. Bu Macaristan için atılmış bir adımdı. Olayın ona verdiği bir kaç ders vardı. Önce ona sakat gelen, bulundukları asrın alışık olduğu tek liderli idare sistemiydi. Bu olay sırasında şu veya bu sebeple Kont'un yok olması idarenin ânında çökmesi anlamına geliyordu. Gerek bu teşkilât için, gerekse hür Macaristan için acaba Macar bünyesinden çıkan liderler topluluğunda bir idare düşünülemez miydi? Kont'a göre bunların asilzade olmaları mecburiyeti olmamalıydı. Halk arasından cesareti, şerefine düşkünlüğü, menfaat hırsı azlığıyla tanınmış olanlar da bu idareye katılmalıydı. Ancak bu başlar devamlı görevde kalmamalılar, muayyen zamanlarda yenileri onların yerlerine almalı, böylece taze güçlerin idareye katkısı sağlanmalıydı. Bu, devamlılığın verdiği uyusukluğa karşı en güzel çözüm tarzıydı. İdareciler içlerinden bir başkan seçmeliler ve en yaşlı olanın emrinde halkı yönetmelilerdi.

Kont'a göre yozlaşmış Macar hanedanı şerefli hür Macaristanda görev kabul edemeyecek kadar iktidarsızdı. Kont'a yenilginin verdiği ikinci ders ise, asker konusuydu. O, teşkilâtın adamlarından genel olarak memnundu. Ancak görülüyordu ki yeni yetiştirilecek olanların zihinlerinde, hür Macaristan idealini bütün inançların çok üzerine çıkarmak mecburiyeti vardı. Kont, hür Macaristan fikrinin taraftarlarca dinden de üstün bir fikir olarak kabulünün sağlanmasını istiyordu. Şartları kahramanlık, dürüstlük, fazilet, fedakârlık ve Macar olmak olan bir din üstü fikir. Kilisenin son tutumundan bu yana böyle bir yola sapmak Macaristan için kaçınılmaz bir mecburiyet gibi gözüküyordu. Kont, kısa sürede Avusturya kuvvetlerinin bütün çeteleri dağıtacağını ümit ediyordu. Öyle ise, teşkilâtı bir başka isimle maskelemek gerekliydi. Kont'a en uygun gelen şekil, bir nevi

esnaf dernekleri kurmaktı. Ancak bu, geniş mânâda düşünölmüş ve içine halkın her bölümünden insanlar alabilecek gibi tertiplenmeliydi. Eğer kişiler bu derneklerde tek tek ele alınırlar ve onlara maddî ve manevî bir hak tanınırsa, ayrıca dernek içinde bir ilerleme söz konusu olur da azanın her başarısı ona şeref verecek bir biçimde mükâfatlandırılırsa, istenilen kuvvet elde edilebilirdi. Böyle bir kuruluş akli erer Macarların bu savaşa katılmalarını sağlayabilirdi.

Kont zihninden geçenleri iyice derleyip topladıktan sonra, bu konuda Tury Janosla uzun uzun konuştu. Bu yepyeni fikirler Matyası şaşırtmış gibiydi. Evden çıktığında derin düşüncelere daldı. İlk fırsatta zihninde değerdendirmeğe çalıştığı bu konuyu Murat Beye açması, ondan talimat alması gerekiyordu. Kont'un yeni fikirleri Matyasa sıkıntı veriyordu. Bu yeni fikirler çerçevesinde Devlet-i Osmanî'nin menfaatleri nasıl gelişebilirdi? Nasıl, çok sayıdaki liderler, zapturapt altına alınır ve nasıl istenilen yönde güdüürlerdi? Ayrıca dokuz lider demek, dokuz hizip anlamındaydı. Bunlar arasında Osmanlı ve hür Macaristan yönünden istenilenler elde edilebilir miydi?

Martaly Matyas bütün bunları rastgele girdiği bir meyhanenin yağlı meşe masası üzerinde düşündü. Bir ara kendine geldi. Hiç farkına varmadığı halde üçüncü bardak şarabı tam bir alışkanlık haliyle içtiğini gördü. Macaristanda bulunduğı süre içinde ilk defa görevi gereğı olmadan şarap içmişti. Matyas, hem de alışkın bir insan tavrıyla üç bardak birden. Matyas dehşet içinde kaldı. Küffar ülkesinde bulunmanın iman ettiği değerler arasına böylesine sızabileceğini doğrusu düşünememişti. Şaraba olduğu kadar, kendine karşı da duyduğu bir isyanla bakır kupayı kavradı ve sıkılan avucu içinde onu ezdi.

Oturduğu yerden kalkacak gücü kendinde göremiyordu. O, bu gafleti gösterirse halk ne duruma gelmezdi. O, bütün gücüne ve tecrübesine rağmen İslâmın yasak emrini unutmuş ve tam bir irade zaafıyla şarap içmişti. Şu bir kaç kadehin Matyasın ömründe derin bir mânâsı vardı. Hayatının bundan sonraki bölümünde de mânâsı olacaktı.

GÜNLERCE yolculuktan sonra güzel bir kış günü, Baykuşu getiren birlik Çanakkaleye geçti ve o gece orada konakladı. Uzun yol boyunca Baykuş bir kere olsun dışarı çıkma isteği göstermediği halde, yorulduğu gerekçesiyle birlik komutanından mahzuru yoksa buradaki bir dostunun yanında geceyi geçirmeyi ve dinlenmeyi istedi. Misafir olmak istediği insan, bütün Çanakkalenin iyi tanıdığı Haham Moşe Albakrek'di. Kumandan yaşlı adamın bu isteğini haklı buldu, zavallının bir hayli sarsılmış olduğu her halinden belliydi. Onun bir değil bir kaç gün burada kalmasının bu durumda mahzuru olmak bir yana, faydası vardı. Zaten kendisine verilen emirde de yaşlı adamın misafir muamelesi görmesi ve hoş tutulması sıkıca tembihlenmişti. Askerin de aslında istirahat ihtiyacı vardı.

Böylece araba Havranın bahçesine çekildi ve Baykuş bir sedye ile Hahamın evine taşındı. Bütün asker, araba nöbetine geldikleri sürece, gerek din görevlilerinden, gerekse Havraya girip çıkanlardan pek çok ikram gördüler. Saygı değer Haham başı, onlara güler yüz gösterdi, çevresinden de aynı davranışı istedi. Aldıkları kesin emir gereğince, muhafızlar hiç kimseyi arabanın yanına yaklaştırmadılar. Ancak bir kaç mutaassıp Yahudi bu kendilerince kutsal adamı taşıyan arabayı, ellerini sürmemek şartıyla saygı içinde saatlerce tavaf ettiler. Her gelen, muhafızların hediyelerini de unutmadı. Bu verilenler rüşvet değildi. Bunlar, bu kutsal adama hizmet etmenin küçük mükâfatlarıydı. Böylece Baykuşun halsizliğinin bir kaç gün sürmesine hemen kimsenin itirazı olmadı. Durumdan kumandan dahil hepsi pek memnundular.

Kafilenin hareketinden bir gün evvel bütün muhafızlara Hahamlık makamı büyük bir ziyafet çekti. Ziyafet salonu, avluyu çok iyi gören bir yerdi. Herkesle beraber araba muhafızları da arabayı gözden kaçırmaksızın sofraya oturdular. Şölen yatsı ezanında başlayıp gece yarısına kadar sürdü. Sonra Haham başı odaya bizzat gelerek aziz dostuna yolda gösterdikleri nezaket, hürmet ve kolaylıklardan ötürü teşekkürlerini sunan uzun bir konuşma yaptı. Önündeki masada muhafız sayısınca atlas keseler dizilmişti. Bütün dikkatleri üzerine çeken bu parlak kırmızı keseler, dışarıda bir dakikada başarılan bir işi muhafızların gözlerinden gizledi. Baykuşu taşıyan arabanın kapı üzerindeki kumandan mührüne kadar fevkalâde bir maharetle taklit edilmiş eşi, eskisiyle sessizce değiştiriliverdi. Hediyelerini alan muhafızlar hemen görevleri başına döndüler. Her şey bıraktıkları gibiydi. Zaten arabayı bir an bile gözden uzak tutmuş değillerdi ki. Gün ağarırken yol hazırlıklarına başlandı. Muhafız kumandanı mührü bizzat tetkik etti. Herşey yerli yerinde gözüküyordu. Yalnız bir araba izi geniş bahçenin derinliklerine doğru gidiyordu. Bu noktalarda çimenler gözle görülür biçimde ezilmişti. Ama kumandan buna pek önem vermedi. Belki bu iz temizlenme sırasında askerler tarafından arabanın itilmesiyle meydana gelmişti.

Sonra yolculuk başladı. Tâ Halebe kadar sürecektir olan çetin yolculuk... Kafile Anadolu kışının bütün zorluklarına göğüs gererek yoluna devam etti. Kumandan yaşlı misafirin bu

fevkalâde mukavemetine doğrusu hayret ediyordu. Çanakkaledeki şu bir kaç günlük dinlenme adamı sanki gençleştirmişti. Şimdi daha neşeli, daha konuşkandı. Baykuşun bu neşesi bütün kafileyi memnun ediyordu. Ancak yaşlı adamın son günlerde kazanmış olduğu bu kuvvet, kumandanı bir isimsiz hisle rahatsız etmekteydi. Bu duygusu nedendi, bunu bilmiyor, böylece huzursuzluk zihnini daha da fazla meşgul ediyordu.

Günler sonra nihayet Amasyaya ulaştılar. Kafile ihtiyarın arzusu üzerine şehre girmeden Aynalı Mağaralar önünde durdu. Kumandan bunun sebebinin öğrenmek için arabaya geldiğinde tuhaf bir durumla karşılaştı. Baykuş duruşu, tavrı, bakışları değişmiş bir görünüşte, ters, küstah ve âmirâne bir tavırla kumandana şunları söyledi.

- Beni gerektiği kadar rahat ettiremedinizse de yine pek şikâyetçi değilim. Gerçi bu sizin görevinizdi, bu hizmeti yapmaya mecburdunuz. Sade siz değil, bütün insanlar benim milletime karşı hizmet etmeyi bir şeref saymalılar. Biz emrederiz, sizler hizmet edersiniz, biz büyüğüz, sizler küçüksünüz. Biz Allah tarafından seçilmiş, siz bizim emrimizde görevlendirilmişsiniz. İlk insanın olumundan bu yana bu böyle olageldi ve sonuna kadar da böyle olmakta devam edecektir.

Yaşlı adam şu anda gözlerindeki tuhaf pırıltılarla gerçek bir Baykuş görünümündeydi. Adam hiç acele etmeden tane tane sözlerine şöyle devam etti:

- Aylardır öğrenmeyi istediğiniz sır için isteklerimi yerine getiriyorsunuz. Şu anda arzu ettiğim noktaya ulaşmış bulunuyorum ve öğrenmeyi istediğiniz şeyleri... sözünün burasında kahkahalarla güldü, sonra üstüne basa basa, söylemiyeceğim, dedi. Bunları kendinizin öğrenmesi en az birkaç ay sürecektir. Alaylı bir sesle, ama öğreneceksiniz, dedi. Hem de nasıl.

Yükselen kahkahaları kriz şekline dönüştü, boğuluyor, nefes alamıyordu. Bir anda yüzü bembeyaz kesildi, yuvalarından uğrayan gözleriyle ayağa fırladı ve cansız yere düştü.

Şaşkınlık kumandanı sanki dondurmuydu. İçinden korkunç bir hırs yükseliyor ve onu türlü çılgın düşüncelere itiyordu. Bu çıfıt ne demek istemişti? Uzun süre cesede küfrettikten sonra nihayet kendisini toparlayabildi. Şimdi ne yapmalı, nasıl davranmalıydı? Zavallı pek uzun zaman düşündü. Bu Yahudinin birden öleceğini bilemezdi ki, hem bilse bile elinden ne gelirdi? O, kendisine verilen görevi hakkıyla yerine getirmişti. Neden sonra bir karara varabildi. Cesedi şehrin subaşı nezaaretinde kara gömdürdü ve iki hızlı ulakla durumu Asitane-i Saadet'e bildirdi.

Haberciler payitahta ulaştıklarında saray tuhaf bir karışıklık içindeydi. Haberciler vezir-i âzam Siyavuş Paşa ile önemli bir iş için mülâkat istediler. Huzura kabul edilebilmeleri için kendilerini karşılayan mihmandara nereden, ne maksatla geldiklerini ve vezir-i âzam hazretlerini niçin görmek istediklerini bildirdiler. Mihmandar getirdikleri mektubu kendisine vermelerini bildirdiyse de, buna karşılık haberciler, katî emir aldıklarını, yazıyı vezir-i âzam hazretlerine bizzat vermek zorunda olduklarını söylediler. Zavallılar vezir-i âzam hazretlerinin Siyavuş Paşa olmasına rağmen teşrifatçının Sinan Paşa tarafı olduğu bilmiyorlardı. Haberciler bekletilirken Sinan Paşalılar acele bir tertip düşündüler. Yaşlı bir adamı loş bir salonda vezir kıyafetine sokup habercilerin elinden böylece mektubu aldılar. Askerler mektubu teslim eder etmez hemen yola çıktılar. Bunlar Gebze yakınlarında bir handa, Sinan Paşalılar tarafından yakalandılar ve

boğduruldular. Mektup aynı gün Silivri'deki çiftliğinde Sinan Paşanın eline geçti. Paşa mektubu okuduktan sonra acele harekete geçti. Oğlu Mehmet Paşayı acele Silivriye getirtti.

Her menzilden gönderilen kafilenin hareketini bildirir haberler Amasyada kesilmişti. Kumandan tarafından Baykuşun ölümü öyle dikkatle gizlenmişti ki, Bosna beylerbeyi bu durumu Çanakkalede olduğu gibi bir uzun mola olarak kabul etti. Hasan Paşa kötü bir tesadüfün bu önemli haberi taşıyan ulaşı yolda yakaladığını ve onun bir çığ felâketiyle öldüğünü bilemezdi. Böylece meydan Muhannes Mehmet Paşaya kalmıştı.

Tunus ve Yemen fatihi Koca Sinan Paşa, bu olayla ilgili, veziri âzam Siyavuş Paşanın iktidarsızlığını, Sultan-ı Rûy-i- Zemîn'e belirtmek için harekete geçerken, babasından aynı korkunç hırsı miras olarak almış olan Mehmet Paşa, babasının ikbaline olduğu kadar kendi çıkarlarına da hizmet için hemen harekete geçti. Madem çiftit ölmüştü, madem arabada on Mısır gelirine eşit servet vardı...

Bir kaç gün sonra bir ulak, beraberinde vezir-i âzamin mühürüyle mühürlenmiş bir emirname ile Amasyaya ulaştı. Kafilenin cesedi de beraberinde alarak derhal payitahta dönmesi isteniyordu. Kumandan hiç bir fevkalâdelik görmediği için emre hemen uydu. Ankaraya kadar hiç bir olayla karşılaşmadılar, ama Boluya yaklaştıklarında تنها bir derbentte katile arabayı teslim alma maksadiyle gönderildiklerini söyleyen büyük bir kuvvetle karşılandı. Başlarında bizzat Sinan Paşazade Mehmet Paşa vardı. Osmanlı tarihinin bir eşini daha kaydetmediği adî, alçak, hain, kötü, kadın tabiatlı, kısaca Muhannes Mehmet Paşa idi. Katile kumandanı ilk defa o an işin içinde bir gariplik sezinledi. İçinden bir his ona çok dikkatli olmasını söylüyordu. Kumandan saygılı bir sesle hal hatır sorduktan sonra:

- Baka Paşa hazretleri, dedi. Biz Hasan Paşa hazretlerinden aldığımız emir mucibince, arabayı ancak vezir-i âzam Siyavuş Paşa hazretlerine teslim ederiz, gördüğünüz gibi, biz yeteri kadar muhafıza da sahibiz. Bu muhafızların hepsi de Hasan Paşanın emrini yerine getirmek için hayatlarını ortaya koyacaklarına yemin etmiş yiğitlerdir.

Mehmet Paşa durumu anlayışla karşılamış gözüktü. Madem durum böyle idi, öyleyse Mehmet Paşa da efradiyle beraber bu korunmaya katılır, payitahta beraberce giderler ve böylece ikisi de, görevi yerine getirmiş olurdu.

İlk mola yerinde kumandan, aşına karıştırılan korkunç bir ağı ile zehirlendi ve bir saldırıyı aklına bile getirmemiş muhafızların tümü Muhannes Mehmet Paşa kuvvetlerince kılıçtan geçirildi. İçlerinden sadece biri ağır yaralı olarak civardaki çalılar arasına gizlenmeyi başardı. Bulunduğu yerden, baskını yapan askerin geri gönderildiğini, Paşanın sadık bir kaç adamıyla kalıp arabanın kapısını kırdıklarını, içini kontrol ettiklerini, hiddetle, servetler bulunması gereken arabada altın yerine taş bulduklarını duydu. Mehmet Paşa yüzbinler yerine âdi taşlarla karşılaşınca çılgına döndü. Bu efsanevî servet çalınmıştı. Bu işi kimin yapabileceği de belli idi. Yumruklarını hiddetle sıkıp ileri doğru salladı ve "Hazır ol Hasan Paşa, diye bağırdı, inan bu işi senin yanına komam." Yazık ki bu yaptıklarından sonra durumu resmiyete aksettirmelerinin ve Telli Hasan Paşayı bir fermanla yok ettirip mallarına el koydurmalarının imkânı yoktu. Bu katliamın bir haydut çetesine mal edilmesi bir mecburiyetti. Sandıklar tekrar kontrolden geçirildikten sonra her şeyi olduğu yerde

bırakarak vaka mahallinden hemen uzaklaştılar.

Muhannes Mehmet Paşa ılgarla kısa sürede Çanakkale üzerinden Edirneye ulaştı.

Olay neden sonra bir birlik tarafından tesbit edildi ve saraya bildirildi.

Haber en krizli bir anda vezir-i âzam Kanijeli Siyavuş Paşanın eline vardı. İçinde bulunduğu şartlar sebebiyle durumla yakından ilgilenemedi. Olayı sadece bir yazıyla Hasan Paşaya bildirmekle yetindi.

Yaralı muhafız binbir zorlukla Kızıldelü derbendindeki Kızbacıdede dergâhına kendini atabildi. Onunla bizzat şeyh hazretleri ilgilendi. Yasaları gereği genç askere hiç bir şey sormadılar. Onu sıcak bir odaya alıp ihtimamla tedavisine başladılar. Yaralı gözlerini açana kadar Şeyh Hacı Tanrıvirmiş onun bir an bile başından ayrılmadı. Türlü şifalı ot ve dualarla kaynatılan ilâçlar biiznillah askere pek iyi geldi. Kendini hızla toparladı ve bir gün gitmek için Şeyh Hacı Tanrıvirmişden müsaade istedi. Yaşlı Şeyh, "Henüz yaranız ağır, hemen ayrılmanızda mahzur vardır" diyerek gidişine mâni oldu. Sonra da, "Eğer, dedi, yapmak zorunda olduğunuz bir görev varsa bu konuda size yardımcı olabiliriz." Asker uzun tereddütlerden sonra Şeyh efendiye olayı bir bir anlatarak durumun Telli Hasan Paşa hazretlerine bildirilmesini rica etti. Şeyh Tanrıvirmiş, bütün dikkatiyle anlatılanları kaleme aldı ve en güvendiği dervişlerinden Kandırmış Oğluna teslim etti.

Derviş, Şeyh hazretlerinin elini saygıyla öptükten sonra akıl almaz bir hızla nâmeyi Telli Hasan Paşaya ulaştırdı ve böylece durumu Murat Bey öğrendi. Bu Murat Bey için çok üzücü bir haberdi. Bütün emekleri silip her şeye yeniden, hem de kaybedilecek zamanı telâfi için hızla başlamak gerekiyordu. Yani iş bütün ağırlığıyla gene Viyana teşkilâtına düşüyordu. Murat Bey Molnar Janosa olanları anlatan ve en seri bir usûlle bu işi neticelendirmesini isteyen bir emirname kaleme aldı.

Büyük bir imkân kendileri tarafından değerlendirilememiştir. Bu çok üzücü bir durumdu. Düşman elini kolunu sallaya sallaya işini görürken, koca Rumeli teşkilâtı oylanmıştı.

Şifreli emirnameye Molnar Janos yerine Adrian cevap verdi. Adrian esefle bildirmek zorundaydı ki, iki gün evvel Molnar Janosun ceseti parçalanmış bir halde şehir yakınlarındaki kurumuş bir dere yatağında bulunmuştu. Bu, âdi olduğu kadar siyasî bir cinayet de olabilirdi. Eğer siyasî ise Adrian'a göre Viyana merkezi bütünüyle tehlikede demekti. Genç adam cesedi bizzat görmüş ve Molnar Janos olduğunu elbiselerinden, cebinden çıkan kâğıtlardan teşhis edebilmişti. Çünkü ölünün yüzü tanınmayacak şekilde hunharca parçalanmıştı. Defin işleri yerine getirildikten sonra Avusturya makamları onun bütün servetine el koymuştu.

Murat Bey son darbeye gerçekten sarsıldı. Bu, çok zor bir durumdu. Molnar Janos gibi bir elemandan yoksun olmak, yeri doldurulmaz bir kayıptı. Ve yazık ki onun değerinde, özel surette yetiştirilmiş, bilhassa Beç'te görev yapabilecek elde eleman da yoktu. Acemi de olsalar şimdilik Adrian ve İlire ile yetinmek mecburiyeti vardı. Bu hâdise, Rumeli haber alma teşkilâtı için temelleri sarsan bir zelzele gibiydi. Son günlerin tatsız olayları üzerine tuz biber eken bu rapor doğrusu hazmedilir cinsten değildi. Murat Bey bir an teşkilât merkezini Viyanaya nakledip etmemeği düşündü. Bu ilerisi için güzel bir tedbir olurdu. Fakat teşkilâtın Viyanaya nakli, bu kritik dönemde Kont'un yakından takibini imkânsız kılardı. Çaresizlik içinde saatlerce odasında dolaştı ve sıkıntılı bir gece geçirdi.

Adrian'ın mektubunun ertesi sabahı Bey ikinci bir mektup aldı. Bunun altındaysa Molnar Janos'un imzası vardı. Yaşlı adam "Son günlerde, diye yazıyordu. Buradaki bir kaç kişinin dikkatini çektim. Hissim bana devamlı olarak tehlikede olduğumu söylüyordu. İlk fırsatta bir şeyler yapıp gözden uzaklaşmayı düşünüyordum. Bir kaç gün evvel tesadüf karşıma güzel bir fırsat çıkardı. Viyana ana yolunda harp şûrasının bulunduğu binadaki küçük kiliseye tayin edilmiş bir katolik rahibiyle tanıştım. Adamın umumî görünüşü beni andırıyordu. Ve ben yaşlardaydı. Aslen Fransız olan bu zatla pek güzel anlaştık. Saatler boyu sohbet ettik. Böylece onun geçmişini ve fikirlerini öğrenmem mümkün oldu. O bu dünyadan ve bu dünyanın kirlerinden pek şikâyetçiydi. Sevmiştim bu muhterem rahibi ve ona yardımcı olmak da boynumun borcuydu. Bu sebeple bu zatın bir an evvel Kutsal Üçlere kavuşmasını kolaylaştırıp, onun yerine rahip olarak kendimi tayin ettim. Her bakımdan bu mevki daha kazançlı ve daha emin. Bu günlerde sevgili İlire'yle teması sağlayıp işleri düzene sokacağımı zannediyorum. Ayrıca Baykuştan alınacak bilgi konusunda da içim pek rahat değildi. Bu mevki beni haberlerin menbaina yaklaştırdığı için de ayrıca memnunum."

Molnar Janos'un raporu Murat Bey'e rahat bir nefes aldırdı. Uzun zamandır ilk defa, böyle ferahlatıcı bir haberle seviniyordu. Ne var ki içini boğan sıkıntı hafiflemiş, ama tamamen geçmemişti. Baykuş konusunda atlamasının yanı sıra diğer bazı meseleler vardı. Yahudinin beraberinde götürdüğü servet yok olmuştu. Bu düşünülmeğe değer üzücü bir meseleydi. Mümkün olan ilk fırsatta bu soygunun mesul veya mesullerinin yakalanması, servetin hazineye iadesi gerekiyordu.

Aldığı haberlere göre sarayda vezir-i âzamlar mücadelesi Koca Sinan Paşa lehine neticelenmek üzereydi. Böyle bir tayin bütün Osmanlı ülkesi için olduğu kadar, Macaristan uçları için de ancak felâket olabilirdi. Murat Bey çok iyi biliyordu ki, Tunus fatihi Koca Sinan Paşa vezir-i âzamlık makamına otursun, ilk yok etmeğe teşebbüs edeceği insan muhakkak Bosna beylerbeyi Telli Hasan Paşa olacaktı. Çünkü Hasan Paşa mucize denecek başarılar göstermiş; vezir-i âzam Kanijeli Siyavuş Paşadan, yâni Sinan Paşanın can düşmanından iltifatlar görmüştü. Ayrıca Hasan Paşa, duyulan ismi ve askerin sevgisiyle Sinan Paşanın istikbaldeki en kuvvetli rakibiydi. Buna ilâveten Koca Sinan taraftarları, Baykuşun definesinin Bosna Beylerbeyi tarafından iç edildiğine inanıyorlardı.

Murat Bey bütün bunları düşünürken, başkent mutlu günlerinden birini daha yaşıyordu. Bu gün Bosna beylerbeyi Telli Hasan Paşanın üst üste kazandığı başarılarla elde edilmiş esirler, toplar, sancaklar ve binbir değerli eşya şaşaalı bir merasimle La maison d'Hangrie adını verdikleri Avusturya sefarethanesinin önünden geçirilecekti. Halk sevinç içinde seyre hazırlanırken, yaşlıların tecrübeli yüzlerinde aynı memnun ifade yoktu. Çünkü onlar çok daha büyük başarılarla şahit olmuşlardı, iyice hatırlıyorlardı ki, başarının âlem-i islâmda uyandırdığı sevinç o zamanlar böyle tantanayla ilân edilmemişti. Bu merasim Beç'e gözdağı vermeden çok, daha başka bir şey ifade ediyordu. Yaşlı ve akıllı insanlara öyle geliyordu ki, bu tutumuyla Devlet-i Âl-i Osman, vücudundaki zayıflığı renkli ve gösterişli kumaşlarla örtmeğe çalışan, yaşlanmağa yüz tutmuş kadınlar gibi davranmaktadır. Onlar yüz binlerin üstündeki galip Türk ordularının savaş dönüşlerindeki vakur sessizliği görmüşlerdi. O, akıl almaz büyüklükteki ordu, gece şehir veya kasabalardan geçerdi de gürültülerinden bir tek fert uyanmazdı. Bu merasimin tertibinde

Koca Sinan Paşanın tesiri muhakkaktı. Yaşlı ve muhteris vezir sanki Beç'e gözdağı vermek kadar belki daha fazla küffarı tahkir ederek onların sabrını taşımağa çalışıyordu. O düşünmesini bilen ve gönülleri devlet-i ebed müddet'in selâmeti için gırpınan kafalar Koca Sinan Paşanın elde etmek istediği şeyin ne olduğunu seziyorlardı. Sinan Paşa seksen beş yılın azdırdığı hırsıyla bu makamda kendinden evvelkilerin yaptıklarının daha fazlasını göstererek sivrilip çıkmak ve bu makamda rakipsiz oturmak iddiasındaydı. Onun bu tutumu din-i mübin'in emirlerine de ters düşüyordu. Bugüne kadar titizlikle uygulanan bir kaide, paşa tarafından bozuluyor, Osmanlı sebepsiz bir savaşa hazırlanıyordu. Bu zulümdü. Ve Hak Teâlâ tabîî ki zulmü karşılıksız bırakmayacaktı. Devlet adamları şu son birkaç aydır bu aykırı davranışı sık sık tekrar ediyorlardı. Şaşaa ve debdebe bu devletin hemen her noktasında israf derecesine varmış görünüyordu. Sadece sarayın yıllık mutfak masrafının iki yüz kırkbeş bin altın olduğu biliniyordu. Bu Mısır eyaleti gelirinden ellibin, hazineye yüzotuzbeş bin, diğer eyalet gelirlerinden altmışbin altının toplamıydı.

Devlet, Hazret-i Peygamber ve dört büyük halife devrini hatırlamak istemiyor gibiydi. İçleri vatan hissiyle titreyen yaşlı adamlar biliyorlardı ki, İslâm, onu terkedenleri, düşünmeden terkederdi. Bu mükemmel ve kusursuz dinin ihmali bizzat devlet nizamının bozulması anlamına gelirdi. İslâmın terki, cemiyetin sarsılmaz nizamdan uzaklaşması demekti. Bu tutumda bir devletin ilerlemesi ihtimali ise, nehrin ters yönde akıtılmasına eşit bir mânâ taşırdı. Osmanlı hudutları içinde düşünen insanları teselli eden yegâne şey halktı. Saf, masum, yiğit, fedakâr ve vefalı halk. Onlar sanki bir süngermişçesine içlerine kabul ettikleri İslâm kaideleriyle oturuyor, kalkıyor, çalışıyor, yiyor, içiyor, teneffüs ediyorlardı. Devletin son yıllarda gösterdiği umursamazlığa mukabil her ev bir tekke verimliliğiyle fert fert millet bütünlüğünü örüyordu. Yaşlı ve düşünen insanlar, Allah'ın, "İslâm elbette muvaffak olacaktır." vaad-i ilâhisinin her şeye rağmen emektar bayraktarı Türkün elinde tahakkuk edeceğine inanıyorlardı. Bu teselli, rical-i devletin alışılmamış hareketlerine mukabil, halkı sağlam komşuluk ve kardeşlik bağlarıyla birbirine sıkıca kenetliyordu. Halkın o saf kaideleri bulandırıp unutmadiğı, onları hayatından söküp atmadığı ve bu değerleri sahteleriyle değiştirmedığı sürece Türk toplumunun daha uzun yıllar sağlam ve sıhhatli kalması tabîiydi. Halkın kuvvetiyse devletin kuvvetinin garantisi demekti. Askerinden siviline, çocuğundan yaşlısına, kadınından erkeğine hâlâ bir kutsal maksat vardı. Allah'ın rızasını kazanmak ve hak yolunda ölmek. Düşünen insanlar, halkın itibar ettiği bu değerlere henüz el değmemiş olduğunu görüyor ve şükrediyorlardı.

Bu merasimden sonra Avusturyanın yapmak zorunda olduğu reaksiyon nihayet kendini gösterdi. Elçi Perren, Bâb-ı Hümayûn'a gelerek, ülkesinin Hasan Paşa tarafından tecavüze uğradığını ve bu sebepten hükûmetinin yıllık vergiyi vermiyeceğini bildirdi. Avusturyadan böyle bir davranış gelmese bile Koca Sinan Paşa ne yapıp edecek bunu sağlayacaktı. Elçinin bu sözü üzerine vezir-i âzam, Hasan Paşa tarafından gönderilmiş bir raporu ortaya koydu. Paşa, Avusturyanın hummalı bir harp hazırlığı içinde bulunduğunu, yüzbinin üzerindeki bir kuvvetle sınıra yığınak yaptığını bildiriyordu.

Böylece elçi harbi çıkarmağa teşebbüsle suçlanıp, aşağılanarak geri gönderildi. Çünkü Sinan Paşa hissediyordu ki Beç'in yıllık vergiyi vermemesi bir harp vesilesi olamazdı. Avusturya tahrik edilmeli ve mevzii de olsa Osmanlı hudutlarına saldırması sağlanmalıydı. Kendinden evvelki vezir-i âzam, Kirli Hasan Paşayı Rumeli beylerbeyi tayin

ederek yardıma göndermişti. O azledilerek yerine kendi oğlu Mehmet Paşa tayin edilmeli, Hasan Paşaya yardım edilmemeli, onun yenilgisi sağlanmalı, bu yolla Sultanı ve devlet adamlarını harbe girmeye zorlamalıydı.

Böylece, Koca Sinan Paşa isimli sonsuz hırs, Osmanlı geleceğine ilk büyük zehrini akıttı.

BOSNA BEYLERBEYİ Hasan Paşa vaktin gecikmiş olmasına rağmen bir türlü uyuyamıyordu. Oysa çok yorgundu da. Karargâhda çoktan ses kesilmiş, nöbetçiler yerlerini almışlardı. İleri karakolların sık sık verdikleri raporlarda, toplanan düşmanın sınırı geçmek üzere olduğu bildiriliyordu. Daha evvelce yapılan tahminler sayılarının altmışbinin üzerinde olduğu merkezindeydi. Beç talimli, tecrübeli, iyi kuşanmış, disiplinli, böylesine bir kuvvete sahipken, Hasan Paşanın emrinde dokuzbinüçyüz eyalet askeri vardı. Hasan Paşa bu dengesiz farka rağmen, Rumeli beylerbeyi Kirli Hasan Paşanın kuvvetleri yetişene kadar küffarı oyalayabilirdi. Gece yarısını geçene kadar zihni hep bu hesaplarla uğraştı.

Paşanın kendine, beylerine, askerlerine güveni tamdı, ama yardım vaktinde yetişmezse durum tehlikeli olabilirdi. Sonra uzandığı yerde, zihni geçmişe, çocukluk günlerine kaydı. Çetin bir hayat geçirmişti. Ama şikâyetçi değildi, yeniden doğsa yine yaşadıklarının tekrarını görmek isterdi. İçinde serhatde ilk çıktığı günkü heyecanı hiç kaybetmemişti. Türü milletle kavga etmiş, imrenilir hayatı kazandığı başarılarla süslenmişti.

Paşa bu sessiz gecede niçin geçmiş günleri hatırladığını anılamadı, acaba bu ömrü için yaptığı son bir gözden geçirme miydi? Aklına böyle bir ihtimal geldiği anda, artık yatmanın doğru olmayacağını düşündü. Eğer bu geçmişi hatırlayışın ifade ettiği şey, aklına gelen fikir gibiyse uyanık kalmalı, bu geceyi son gece gibi geçirmeliydi. Böyle bir hale ömründe ilk defa düşüyordu. Sükûnetle kalktı, buz gibi suyla abdest aldı. Rabbin gufranına samimi bir tövbe ile sığındı. Şu anda Paşa çevre ile ilgisini tamamen kesmiş gibiydi. İnsanın ömründe çok az rastlayacağı bir hoşnutlukla doluydu içi. Bu ruh halinde vücut ağırlığını kaybediyor, insanın içine uçacakmış gibi bir zan geliyordu. Hasan Paşa sahip olduğu kusursuz imanın bu gece ibadeti ile daha da güçlendiğini hissediyordu, tâ selâlar verilene kadar bu durumda kaldı. Geçen zaman, düşmanın çokluğu ile, yardım gelip gelmemesiyle ilgili bütün tereddütlerini sürükleyip götürmüş, Hasan Paşayı dünya endişelerinin tümünden temizlemiş, pîrûpâk etmişti.

Sabah namazı için abdestini tazeledikten sonra hazırlanan askerin önüne geçip imam oldu. Gaziler, bu gün bir başka rüzgârın esmekte olduğunu hissediyorlardı. Bugün, onlara hava daha berrak ama buruk bir lezzete sahipmiş gibi geliyordu. Paşa sabah karavanasının bitimine kadar aralarında dolaştı. Sonra hepsini bir araya toplayıp şöyle konuştu: "Beylerim, paşalarım, ağalarım, kardeşlerim. Bu yeni güne dikkatle bakınız. Bugün, bize mühim olaylar olacağını söylüyor. Bugün, bu an, belki de beraberce son konuşmamızı yapmaktayız." Hasan Paşa bu sözleri söylerken dolu dizgin bir haberci hemen önünde hayvanını durdurdu. Çevik bir hareketle yere atladı ve bir name uzattı. Bütün asker haberin önemini hissetmiş gibiydi, çevrede çıt çıkmıyordu. Paşa mektubu sükûnetle açtı ve okudu, güzel erkek yüzünde hafif bir hüznün ifadesi belirdi. Mektup Murat Beydendi. Kanijeli Siyavuş Paşa vezir-i âzamıktan azledilmiş, yerine Yemen ve Tunus

fatihi Koca Sinan Paşa geçirilmiştir. Sinan Paşanın yaptığı ilk iş Rumeli beylerbeyi Kirli Hasan Paşayı, vezirlik vererek Temeşvar eyaleti beylerbeyiliğine, onun yerine de oğlu Mehmet Paşayı Rumeli beylerbeyiliğine tayin etmişti. Yazıda ne Siyavuş Paşa, ne de kendi için boğularak öldürölmelerine ilişkin bir haber yoktu. İpek kordon gönderilmediğine göre, demek en azından şehit olma imkânını hâlâ elinde tutuyor demektir. Paşa yazıyı tekrar okuduktan sonra, bir tek göz haline gelerek kendisine bakan askeri uzun uzun süzdü, dudaklarında bir tebessüm vardı. Sonra, "Ağalarım, diye konuşmasına devam etti. Koca Sinan Paşa hazretleri, vezir-i âzam nasbedilmiş, Rumeli beylerbeyiliğine de Sinan Paşazade Mehmet Paşa tayin edilmiştir. Bunun bize ifade ettiğı bazı şeyler vardır. Sinan Paşa şu andan itibaren Siyavuş Paşanın yakınlık gösterdiği herkese karşı olacaktır, sabık vezir-i azam hazretleri, biz fakiri sever ve iltifat buyururlardı. Bu şekilde göre Rumeli beylerbeyi Mehmet Paşanın, pederi Sinan Paşaya bakarak pederinin bize gayzından ötürü yardım için acele etmemesi bir ihtimal olarak aklımıza gelir. Durum böyle olursa küffarın bunu öğrenebileceğı ve bize yâni kendisinden pek az olan bu kuvvete saldıracağı düşünülebilir. Gördüğünüz gibi, durum bir büyükler çekişmesi şekline dönüşüp siz yardımsız kalabilirsiniz. Küffar bizim altı katımız kadar bir kuvvete sahiptir. Eğer beklersek bu bizim sonumuz olur, eğer çekilirsek, bu Beç önünden kaçtığımız anlamına gelir ki, yakın istikbalde cesaretlenen düşman böyle hareketlere sık sık tevessül eder. Öyle ise bizce yapılması gereken bir tek hareket vardır. Küffarın beklemeyi ve ummadığı bir baskın. Böyle bir davranışın onları ürküteceğine ve kötü niyetlerinden vazgeçireceğine inanırım. Bununsa Devlet-i Osmanî için pek büyük faydaları vardır.

"Gördüğünüz gibi önümüzdeki günlerde bizi bekleyen iki ihtimal vardır, ya Rumeli beylerbeyi tahminimizin aksine yardım gönderir. O zaman mesele yoktur, veya yardım gelmez, biz de vazifemizi şu bir avuç askerle yaparız.

"Kardeşlerim, bugün gayret günü, bu dem gayret demidir. Bugün şehit olmamız ihtimali pek kuvvetlidir. Ancak, tabii ki galibiyetten ümidimizi kesmiş değiliz. Bundan tam onsekiz yıl önce yine bir Bosna beylerbeyi bu mıntıkada iki bin askeriyle, umumî vali Herbert Von Auersberg nam kâfiri, cesim ordusuyla beraber yok etmişti. Bizim bile böylesi bir lütufdan ümidimiz vardır."

O gün karargâhdaki havada gerçekten bir başka rüzgâr esiyordu. Paşa sözlerine ara verince, galeyana gelmiş asker hep bir ağızdan, "Paşa baba ölüme dek seninle bileyiz" diye bağıştılar. Bu tezahürat Telli Hasan Paşayı pek memnun etti. Şimdi yüzü daha ferah, başı daha dikti. Hemen yanında Kilis Sancakbeyi Mustafa Bey, Hersek sancak beyi Mehmet Bey, İzvornik sancak beyi Gazi Koca Memi Bey ve diğer kumandanlar dikiliyorlardı. Onların cümlesini toplayıp acele bir divan kurdu. Eşsiz kumandan şöyle konuştu:

- Beylerim durum size ayandır, ne tedbir söylersiniz?

Huzurdakiler sustular. Düşünmeye ihtiyaçları vardı. Mustafa ve Mehmet Beyler bir an bakiştılar. Genç yaşlarına rağmen ünleri Osmanlı imparatorluğu hudutlarını çoktan aşmış bu iki kumandan, kardeşiler. Nineleri, Kanunî Sultan Süleyman Hanın biricik kızı Mihrimah Sultan, anneleri damat Rüstem Paşanın kızları Ayşe Hanım Sultandı. Bu iki değerli asker küçük yaşta meydan-ı gazanın meşakkatını, saray rahatına üstün tutmuş ve akıncılar arasında yüz aklığı göstermişler, sivrilmişlerdi. Asker yaradılışları, dürüst düşünceleri

durumun bütün nezaketine rağmen onları Hasan Paşayla beraber olmaya zorluyordu. Verecek bir kuşuk canları vardı, o can da zaten bu günler içindi. Huzuru Rabbül-âlemîn'e gidiş bu günse ne gamdı. Gerçi harp meydanlarının zevkinden ayrılmak zordu. Onlar Hazreti Peygamberin ifadesinden biliyorlardı ki, şehit olup huzura varanlar Allahü-Zülcelâle şöyle söylerler: "Yarabbi, bizi dirilt tekrar şehit et, tekrar dirilt tekrar şehit et, tekrar dirilt tekrar şehit et."

İzvornik sancak beyi Koca Memi Bey şöyle konuştu:

- Rumeli beylerbeyinin yardım göndermemesi düşünülemez. Kuvvetlerimizle küffar kuvvetleri arasındaki sayı bakımından fark ziyadedir. Küffar asakiri talimli, mükemmel teçhizatlı ve seçme savaşçılardan meydana gelmiştir. O bugün, önceki yenilmelerinden ötürü yaralı bir domuz gibidir. Çekilsek ve gelmesi muhakkak olan yardımı bekleysek derim. Evlâd-ı vatani yok yere kırdırmanın vebâlinden korkarım. Sahip olduğumuz kuvvet çoğu ile eyalet askeridir. Yâni, askerliği meslek olarak kabul etmiş değildir. Her ne kadar askerî güçlerini isbat etmişlerse de, bu ilme bîhakkın vâkıf olmadıkları için tereddüt ederim. Bütün bunları reyimizi sorduğunuz ve Allah rızası için söyledik. Yoksa bilirsiniz ki, bütün gönlümüzle sizin yanındayız.

Koca Memi Beyin sözleri doğruydı. Ne var ki Telli Hasan Paşa, Rumeli beylerbeyi Muhannes Mehmet Paşayı Koca Memi Beyden çok daha iyi tanıyordu. Kilis ve Hersek beyleri Mustafa ve Mehmet Beyler tereddüt etmeden Hasan Paşanın düşüncesinde olduklarını söylediler. İki de Mehmet Paşadan yardım bir yana kötülük gelmesin, razıydılar. Durum açık seçikti, ya tamamen yok olacaklar veya başaracaklardı.

Divan dağıldıktan sonra, asker içtima edildi. Yine Hasan Paşanın imamlığında, namaz kılınıp dualar edildi. Güzel sesli bir hafızın okuduğu Fetih sûresi dinlendikten sonra, hepsi birbirleriyle helâllaştılar. İçinde bulundukları ruh hali, sözün anlatma gücünün çok dışındaydı. Dünyada hiç bir milletin ölüme böylesine sevinçle gittiği görülmemiştir.

Hasan Paşa hududu hızla aştı. Avusturya böyle bir hareketi beklemiyor olmasına rağmen yine de ileri karakollar tam bir disiplin içinde durumu genel vali Nadasty'e bildirdiler. Savaş altı saat sürdü, küffar kırmakla bitmedi. Sonra Rabbülâlemin Rahmet ellerini uzattı. Nefer safında çarpışan beylerle beraber yedibin asker Şiska kasabasında Kulpa çayı kenarında şehadet şerbetini içtiler. Bu katliamdan ancak binyediyüz Türk kurtulabildi.

Şiska'nın Trieste'ye iki yüz, Zagreb'e kırkbeş kilometre uzaklıkta olmasına rağmen, Avusturyanın zaferi bütün Avrupada akıl almaz bir hızla duyuldu. Avusturya ordusu Avrupa milletlerinin tümünün seçilmiş askerlerinden oluşmuş olduğu için zafer hepsinindi. Bu yüzden Avrupadaki bütün kiliseler günlerce çan çaldı ve bayram yaptı. Bu olay Avrupa gözünde basit bir uç çarpışması değildi. Birleşik Avrupa kuvvetleri, tarihlerinde ilk defa eyalet askerlerinden oluşmuş küçük bir Türk kuvvetini bozguna uğratmıştı.

Murat Bey Kulpa bozgunu haberiyle beraber Viyanadan gelen raporu da aldı. Yakından tanıdığı ve pek sevdiği Hasan Paşa, takdir ettiği Mustafa ve Mehmet Paşalar ve yedibin askerin kaybı yerleri doldurulması güç boşluklar yaratmıştı. Her zamanki gibi küçük devlet adamının kötülüğü büyük oluyordu. Bu gün Koca Sinan ve oğlu Mehmet Paşaların yok edilmeleri mümkün bile olsa, ettikleri tohum yeşerecek, meyveler verecekti. Telli Hasan Paşanın delice gözüken bu kararının altında yatan gerçeği, Murat Bey pek iyi

anlıyordu. Paşa saldırmak ve küffâra yılgınlık vermek zorundaydı. Eğer yardımın gelmesini beklemek için çekilmiş olsaydı, bu Beç'î yüreklendirecek, daha büyük ordular toplamaya, daha inzibatlı, daha kendine güvenir birliklere sahip olma fikrine itecekti. Telli Hasan Paşanın hücumu düşmana şunu söylüyordu: Dikkatli olunuz, gördüğünüz gibi sayımız az da olsa eğilmez ve geri çekilmeyiz.

Murat Bey Koca Sinan Paşanın haris emellerinin gerçekleşme yolunda olduğunu görüyordu. O, bu olaydan sonra türlü yalan deliller, yerine getirilmesi imkânsız vaadler, türlü desiselerle Osmanlı-Avusturya harbinin karşısında olanları iknaa çalışacaktı. Onun ileri sürdüğü fikirler öylesine kesin olacaktı ki, Hoca Sadettin efendinin, hattâ bizzat Sultanın istememesine rağmen, Sinan Paşa hepsini iknaı başaracaktı. Serdar-ı Ekrem makamına tayini fermanını sağlayıp, Devlet-i Âl-i Osmanı tam on beş yıl hırpalıyacak bir badireye atacaktı. Bu sayısız mal ve cana mal olacak savaşın maksadı, sadece bir veziriazamın makam hırsının tatmini içindi.

Viyanadan gelen rapora göre, rahiplik görevine başladığından beri Molnar Janos Avusturya harp şûrasının aldığı kararı nihayet öğrenebilmişti. Tâ ilk gününden böyle bir kararın Avusturyanın şerefi ile bağdaşamıyacağını söyleyerek karşı durmuş olan Kont Althan'ın bütün direnmelerine rağmen, karar alınmış ve bundan bir hafta evvel tatbikata konmuştu. Kısacık raporu Murat Bey anlamakta güçlük çekti. Böyle bir şey olamazdı. Bu onaltıncı yüzyıl insanının kabul edemiyeceği kadar iğrenç bir şeydi. Nihayet aylardan beri uğraşmaları sonucu, Yahudi projesi öğrenilmişti.

KOMARANDA, temmuzun ilk günleriyle beraber halkın alışık olduğu şeylerde belli belirsiz bir değişme oldu. Sanki dünyanın dönüşü birden yavaşladı. Teneffüs edilen hava, insanın içini bayıltan bir çirkin tatlılığa büründü. Bu değişen şey neydi, bilinmiyordu. Hayat hissedilir derecede durakladı. Güneşle toprak arasında, neşeli yolculuklarına devam eden bulutlar hiç kalmamacasına aradan çekildiler. Güneş, o can veren, o özlenen sevgili güneş, insanların tepesinde en yakıcı ışıklarıyla durdu, kaldı. Gün boyunca hiç bir yerde, hiç bir insan topluluğu akşamı, Komaran'da olduğu kadar özlemedi. Gün yakıcı, bunaltıcı, nefes almayı imkânsız kılıcıydı. Hemen ilk hafta içinde çevrede görülen yeşil renk, sarıya dönüştü. Canlılar o kadar şaşkın ve o kadar çaresizdi ki, yem aramak için yuvasından çıkan kuşcağz daha bir kaç kanat çırpmadan yere yuvarlanıyor, küçücük göğsü bir kaç derin nefesle şiştikten sonra, can veriyordu. Ağaçlar o kadar kısa zamanda kurudular ki, çoğu dal, ufacık bir el temasıyla kırılır oldu.

Bu durum insanlara yüzyıllar gibi gelen iki ay sürdü. Ağustos sonlarında ilk yağmur taneleri dökülmeğe başladığında hemen herkes çılgınca bir sevince kapıldı. Yaşlı başlı adamlar bile iri yağmur taneleri altında şarkılar söylediler, oynadılar, zıpladılar, müslümanlar camilerinde, hristiyanlar kiliselerinde şükür duaları ettiler. Ama, sevinçleri pek uzun sürmedi. Her geçen an şiddetlenen yağmur derinden çatlamış toprağı kısa zamanda doyurdu. Çevreyi inanılmayacak bir hızla gümrak yeşillikler kapladı. Ama o dengesizlik, o acaiplik eskilmedi. Aksine arttı. O yapışkan, iğrenç, tatlımsı koku, herkes tarafından hissedilir oldu. Önce sokaklarda küçük gölcükler meydana getiren yağmur, derecikler, daha sonra da sellere dönüştü. Çevre bataklıklar daha bir hafta öncesine kadar derin çatlaklarla kaplıyken, iri iri göller meydana geldi. Öyle oldu ki insanlar su teneffüs ettiklerini sandılar. Bitmeyen tükenmeyen yağmur, en kalın duvarlardan, en sağlam yapılardan sızıp insancıkların yataklarına, giysilerine, ambarlarına ince bir küf tabakasıyla yerleşiyordu.

Topraktaki yuvalarından su basması dolayısıyla fırlayan görülmemiş irilikteki fareler sırlıklam tüyleriyle kimseden korkmaksızın ayak altında dolaşıyorlar. Hattâ zaman zaman küçücük gözlerinde iğrenç bir vahşetle insanlara saldırıyorlardı bile. Hava küf, yiyecek küf, yatak küf, duvarlar küftü. Küf bile bu ortamda dallanıp budaklanıyor, bayağı bir nebat görünümünü alıyordu.

Belki bütün güçlüğüne rağmen buna da, bu sırlıklamlığa da alışmak, bir süre daha dayanmak mümkündü. Ama kaybolmuyordu o pis yapışkan koku ve burun ona alışamıyordu bir türlü.

Ağustos başlarında Viyanadan çıkan bir araba ağır ağır İbrail yönünde ilerledi. Arabacı fakir görünüşlü, otuz yaşlarında bir Yahudiydi. Viyana harp şûrası, harekâtı, ilk düşüncesinin aksine İstanbuldan başlatmağa karar vermişti... Hastalığın tohumunu önce kâfir Türkün baş şehrine atacak, sonra geçtiği şehirleri aynı biçimde zehirleyip, Viyanaya

dönecekti. Bu iri beygirli, bakımsız arabanın yükü, bir kaç çuval buğday, bir kaç eski eşya görünüyordu. Bütün bunların altındaysa seksen fareyi barındıran münferit kafesler gizliydi. Her kafes içinde bir metal kutu vardı. Bu kutularda ise İspanyanın geçirdiği son vebanın kurbanı farelerin leşlerinden parçalar vardı. Kutunun kapağı bir ip yardımıyla açılabilir ve farenin bu parçayı yemesi sağlanıyordu. Plân şuydu: İzak, İbrailden bir gemiyle İstanbul'a geçecek, orada bir kaç fareyi saldıktan sonra, Edirneye hareket edecekti. Böylece, Osmanlının korkunç haber alma teşkilâtı durumu öğrense bile, hudutları kontrolü altına alacağı için, asıl tokadın İstanbul'dan vurulacağını düşünemeyecekti bile.

İzak, Komaran yakınlarına vardığında akşam olmak üzereydi. Bütün kötü görünüşüne rağmen özel bir itinayla yapılmış araba, yağmurdan yapış yapış olmuş toprakta ilerliyebiliyordu. Tam şehrin varoşlarına girdiğinde yağmur hızını gök gürültüleriyle iyice arttırdı. Atlar bir menzile yaklaşmanın sevinciyle tırıs kalktılar. Bu arada gözleri kör eden bir şimşek çaktı. Onun gürültüsünün bulutlardaki yankısı kaybolmadan bir ikincisi çevreyi aydınlattı. Sonra kapıya iyice yaklaşmış olan arabanın birden bire yıldırımla parçalandığı görüldü. Askerler ve halk koşuştular. Çevre sarımsak ve yanık kokuyordu. Arabacı bir saniye içinde kömürleşmişti. İnsanların varlığına rağmen sağ kalmış iki fare parçalanmış kafesleri içinde meydana çıkan iğrenç yiyeceklerine saldırıyorlardı. Muhafızlar bu kimliği belirsiz yolcunun eşyalarını inceden inceye elden geçirdiler ve kumandanlarına bildirdiler.

Bir kaç gün sonra sokaklarda, halkın deyimiyle, sarhoş fareler gezer oldu. Bu sırlıklam tüylü iri yaratıklar tam bir sarhoş görünümündeydiler. İlk günler, çocuklar onları severek oynadılsa da sonra bıraktılar. Çünkü her geçen gün sayıları artıyordu bunların. Ayak altında dolaşıyorlar ve durup dururken sarsak ayakları üzerinde bir tereddüt geçirip ölüyorlardı. Burunları üzerinde bir kan damlacığıyla ölüp kalan bu hayvanların sayısı binler ve binlerdi.

Bir gün nehir boyundaki izbelerden bir çığlık duyuldu. Veba! Bütün Komaran halkını çığına çeviren bu kelimeciğin duyulmasından sonra yağmur aniden kesildi ve güneş tekrar çatık kaşlı bulutların ardında belirdi. Sanki, o yılların dostu, kötü bir yaratık gibi çaresiz titreyen insanların seyrine çıktı.

Ölüm, akıl almaz çokluktaki hasatına o gün başladı. Ve bıkmadan, usanmadan devam etti. İnsanları nerede, nasıl olduklarına bakmadan yakalıyor ve yok ediyordu. Civar şehirler sanki ölüme yardım için ellerinden geleni yapıyorlardı. Komarandan kaçmak için hareket eden her gemi, her sal, hattâ her kalas parçası daha nehrin bir kaç fersahını katetmeden bekleyen diğer insanlar tarafından tutuşturuluyordu. Onların içleri akıl almaz bir hınçla doluydu Komaran'lılara karşı. Tanısınlar tanımasınlar Komaran'lı demek ölüm demekti onlar için; amansız ve iğrenç bir ölüm. Ne akraba, ne kardeş, ne genç ne ihtiyar ayırt ediyorlardı. Hattâ tutuşan taşıtlarda feryat eden insancıklara baktıkça vahşi bir ruh içlerinde boy veriyor, onları çarpık bir tebessüm ve belirli bir memnuniyet ile seyrediyorlardı.

Komaran'ın kibar semtlerinde, bey evlerinde kapılar kilitlenmiş, bina çevrelerinde yüksek ateşler yaktırılmıştı. Oraya ne insan ne de hayvanın sığınmasına izin vardı. Gelen kim olursa olsun insafsızca oklanıyordu. Bu devre katolik papazlarının en çok arandığı devre oldu denebilir. Halk onlara sığınıyor, onlardan imdat umuyorlardı. Ama papaza kapısını açan her ev, vebayı da bu kara cübbe içinde evine kabul ediyordu.

Bütün Avrupa şehirlerinde olduğu gibi, Komaran'da da sokaklar birkaç görevi birden yüklenmişlerdi. Onlar hem yol, hem domuzların içinde yuvarlandıkları çamur banyosu, hem lağım, hem çöplüktüler. Sanki insanların temizliği ihmalleri, yıllardır vebayı beslemiş, büyütmüş ve bu günkü kudurmuş hali getirmişti.

Gerek vebaya, gerekse halkın paniğinden istifade ederek mantar gibi beliriveren soygunculara karşı herkes elinden geldiğince savaşıyordu. Ama bir süre sonra ümitsizliğe kapılıyor, vebayı önlemenin çaresini ancak şehri insanlarıyla beraber kökünden yakmak düşüncesinde buluyordu.

Bu arada ölümün inanılmaz hızına rağmen insan aklı düşünmeğe başlıyordu. Çünkü veba da pek çok felâket gibi gerçek lideri bulup çıkaran ortamlardan biri, belki de en korkuncuydu.

Kont Gall Adam, bir sabah komşusunun yine aynı saatte birkaç hizmetkâr ile beraber çıktığını gördü. Hepsinin ellerinde bakraçlar, ibrikler, sırtlarında kovalar vardı. Murat Beyin bu her sabahki yolculuğu çoktandır Kontu meraklandırıyordu. Uşağını göndererek Beyle biraz konuşmak istediğini, mümkünse uğramasını rica etti. Bir süre sonra genç komşusu hizmetkârlarını ve taşıdıkları öteberiyi sokakta bırakarak salona girdi. Kendisini samimi bir özlemle karşılayan ve elini sıkamak için yürüyen konta:

- Durunuz ve bana yaklaşmayınız, dedi.

Kont onun bu tavrını yadırgadı. Çünkü onca veba, fakirlere ve Allaha isyan edenlere mahsus bir ceza idi. Marat Bey gibi, kendi gibi bir insanın vebadan ölmesi düşünülemezdi. Hayretle:

- Neden, diye sordu. Yoksa.....

Gülümsedi Murat Bey.

- Bütün gün şehrin pisliği içinde gezeriz Kont hazretleri, dedi. Bütün ihtimamımıza rağmen ne kadar temizlenirsek temizlenelim, ola ki bu musibeti devlethanenize taşıyabiliriz.

Kont, yüzünde biraz da küçümser ifade:

- Sevgili komşum, dedi. Vebanın bize saldıracağı, hele hele bizim ondan korkacağımız düşünülemez. Sizi çoktandır görmek istiyordum, ama meşgûldüm. Her sabah aynı saatte şehre doğru yola çıkışınız bu arzuma biraz da merak karıştırdı. Kuzum kimsenin evinden dışarıya adım atmadığı bu günlerde siz niçin evinizde değilsiniz? Ve özür dileyerek sadece merak ettiğim için soruyorum. Böylece her sabah aynı saatte nereye gitmektesiniz?

Murat Beyin yüzünde derin bir hüznün dolaştı. Kısaca:

- Şehre, dedi. Onun nereye gittiğini Kont'un düşünmemiş olması garip geliyordu, Murat Beye. Ve yorgun bir sesle "oraya" diyerek eliyle şehri gösterdi. Oraya, insan ızdırabının bol, çaresizliğinin çok olduğu yere, şehre...

Bir süre konuşmadılar. Kont:

- Ne yapabilirsiniz ki, dedi. Vebaya karşı elden ne gelir ki. Bir kaç tütsü, bir kaç duadan başka. Onu da kilise zaten yapmakta.

Murat Bey.

- Bir bakıma haklısınız, dedi. Ve alçak bir sesle, bir kaç tütsü, bir kaç dua, diye mırıldandı. Sonra gözlerini yerden kaldırıp Kont'a baktı. Sesini yükselterek: Biz, dedi, o

zavallılara saydıklarınızdan başka bir şey daha, ümit de götürüyoruz. Onlara anlatıyoruz ki, bu musibet her musibet gibi savaşılsa yenilebilir. Onlara yıkanmayı, pisliklerini sokağa dökmemeyi, içecekleri suyu, yiyeceklerini ve giyeceklerini kaynatmayı, ellerini yıkamayı, ölenleri hemen toplayarak giysileri ve kullandıkları eşyalarla beraber yakmaya öğretiyoruz. Şimdi muhterem Kontum, vazife zamanıdır. Bu âfeti salimen atlatırsak yeniden bol zamanlarımız olacak. O zaman oturup güzel sohbetlerinizden severek istifade ederiz.

Genç komşu kapıdan çıktıktan sonra uşak, Kontun kahvaltısını getirdi. Marat Beyle konuşmalarını düşünerek birkaç lokma aldı Kont. Uşak tekrar geldiğinde masaya tereddütle baktı. Hemen hiç bir şey yenmemiştir. O gün Gall Adam evrakları tasnifle oyalandı. Bu arada veba iğrenç ayaklarını çamur ve pislikle tıka basa dolu yollarda sürüyor, gençmiş, yaşlıymış, güzel ya da çirkinmiş, çocuk ya da anaymış demeden öldürüyor, öldürüyordu.

Kont Gall Adam'ın evraklarla akşama kadar oyaladığı düşünceleri gece karanlığı ile beraber kendilerini tutan baskıdan kurtuldular. Bu konuda, şu ana kadar olaylara seyirci kalmış vicdanı sesini yükseltti. Karanlık, kara renkli düşünceleri de beraberinde sürüklüyor gibiydi. Bu arada sessizce içeri süzülen uşak kandilleri tutuşturdu. Saygılı bir sesle:

- Efendimiz, dedi, sizi görmek için pek çok ısrar eden bir ziyaretçi kapıda bekliyor. Tavrından önemli bir havadisle geldiğini tahmin ediyorum. Ne emir buyurursunuz? Adının Matyas olduğunu söyleyen bu beyi kabul eder misiniz? Kont tereddütsüz:

- Evet, tabii, dedi. Hemen içeri alınız.

Martaly Matyas, bir rum taciri kıyafetinde idi. Kendisini karşılamak için yürüyen Konta:

- Yaklaşmayınız efendimiz, dedi. Sonra garip bir şey oldu. Genç adam ızdırapla birden ikiye katlandı. Ve bütün engel olmaya çalışmasına rağmen istifra etti. Kont, duyduğu dehşetten adetâ donmuştu. Matyas, binbir zorlukla bir an dizleri üzerinde doğruldu. Tekrar uzun uzun öğürdü. Cildi bir anda kararmış gibiydi. Yardıma koşmak isteyen Konta, halsiz elini kaldırarak engel oldu. Sonra duyulur duyulmaz bir sesle, konuşması öğürtülerle kesilerek, Kont hazretleri, dedi. Size geldiğimde bu durumda olmak istemezdim. Ama Rabbin emri bu. Biz ikimiz de Macar... Birden kusmuk gölcüğünün üstüne yüzü koyun yuvarlandı. Vücudu kesik ihtilâçlarla çırpındı. Kont onun mırıldandığını, bu arada bir kaç kere Allah sözünü tekrar ettiğini duydu. Bir kaç cılız çırpınıştan sonra Martaly Matyas'da uzun süren can çekişme başladı.

Kont ömründe ilk defa vebayı böyle yakından görüyordu. Bu ölüm, bir insana lâıyk görülemeyecek kadar çirkindi. İçinde, bütün bağlandığı inançlara karşı derin bir isyan belirdi. Delirmiş gibiydi. Çılgınca bağırıyor, Allaha, vebaya, herşeye küfrediyordu. Hizmetkârlar titriyerek vebaya ve Kont'a bakıyorlardı. Ölüm aramış taramış nihayet bu bey evini de bulmuş ve çirkin adımını buraya da atmıştı. Kont Gall Adam, neden sonra sükûnet bulabildi. Salonda Matyas'ın değmediği lüzumlu şeyleri bizzat binanın güney tarafına taşıdı. Salonun bulunduğu bölüm ana bina ile bir koridor vasıtasıyla birleşiyordu. Kendinin de yardımıyla geçit süratle örüldü. Ve ana bina ile ilgisi kesildi. Hizmetkârlar binbir zahmetle çatı kalaslarını sökerek yakılacak ateşin büyümesini sağladılar. Salon, ancak gece yarısını bir hayli geçe tutuşturulabildi. Hepsi bitkindiler. Ama ateşin alevden

kollarında yok olan cesetle beraber ölümün de onlardan uzaklaştığı kanaati içlerinde boy verdi. Ancak sabaha karşı yatağa girebildiler.

Kont Gall Adam'ın korkudan gözleri iri iri açıldı. Yatağının baş ucunda üç kişi belirivermişti. Şeyh Necmettin Efendi, Köse Kadı ve mahzun yüzlü çok güzel bir kadın. Necmettin Efendi, Kont'u yakasından tutarak şiddetle ayağa kaldırdı. Sonra daha garip bir şey oldu. Genç adamı göğüs hizasından kollarıyla sardı. Ve sıkmağa başladı. Tahammül edilmez bir ızdıraptı bu. Nefes almak bir yana, Kont, inliyemiyordu bile. Necmettin Efendi hem sıkıyor, hem de, "çıksın artık içindeki bütün kötülükler, insan ol. Gerçekten insan ol. Ey kafası olduğu halde düşünemiyen, ey gönlü olduğu halde sevemeyen, ey biri birkaçta arayan kötü yaratık. Çıkmalı artık içindekiler. O, Matyas'ın kustuklarından daha iğrenç şeyler. Sen bizimsin, bize döneceksin." Bu arada kadın ilerledi. Onu Necmettin Efendinin işkenceden farksız kollarından kurtardı. Şefkatle okşadı.

"- Oğul, dedi. Bu efendinin seni çağırdığı yerde ben varım. Yani annen var. Dön yavrum. İslâm senin yuvan. İslâm senin sığınağın, İslâm senin her hücrene yerleşmesi gereken ruhun. Anan vebadan da beter şeylerle savaştı, oğul. Hâlâ savaşmakta. Ananın ruhu hâlâ bekleme ızdırabı ile dolu. Sen gelmelisin oğul. Aslına dönmelisin."

Köse Kadı ilerledi. Akıl almaz bir kolaylıkla elini göğsüne daldırdı. Kalbini çekti çıkardı. Sıktı sıktı. Siyah bir sıvı parmak aralarından yere akıyordu. Diğerlerine döndü, Necmettin Efendiye:

"- Temizlendi mi Efendi hazretleri?" dedi.

Şeyh, kalbi Kösedan alıp bir sıvıyla iyice yıkadı. Bir kaz tüyünden kalemi mürekkebe batırarak düzgün bir yazıyla "Bir" yazdı. Sonra tekrar elleri arasına aldı. Bu kez şefkatle sıktı. Kadına:

"- Oğlun gayri senindir, dedi. Üçü bir ağızdan, o gayri bizimdir" diye tekrar ettiler.

Kont uyandığında vücudu, özellikle göğüs kafesi sızlıyordu. Ve hayretle gördü ki, uyumasıyla uyanması arasında bir kaç dakikalık bir fark ancak vardı.

Komaran son kurbanını vereli belki bir aydan fazla olmuştu. Kont Gall Adam, yaktığı pavyonu onaran işçilere ilgisiz gözlerle bakmaktaydı. Martaly Matyas'ın ve Marat Beyin cesetlerini elleriyle tutuşturmasından bu yana tam dört ay geçmişti. İnanılmaz bir şeydi bu. Dört ay diye düşündü, Kont. Zihni elinde olmadan mütemadiyen o günlere dönüyordu. Gall Adam, görevi Marat Beyin bıraktığı noktadan devr almış, bütün maddî ve manevî gücüyle çalışmış, çalışmıştı. Yolları temizletirken bizzat kürek tutmuş, domuzları, sığırları, bütün evcil hayvanları şehir dışına naklettirirken bizzat başlarında bulunmuş, ölmek üzere olan kaç hastaya dizine yatırarak su vermişti. O rüya gecesinden sonra hayatı önemsemek bir yana küçümsüyordu bile. Derin bir tevekkülle bütün güvenlik tedbirlerini alıyor, elinden geldiğince çalışıyor, sonra aldığı neticeler ne olursa olsun olanlara boyun eğiyordu. Şeyh Necmettin Efendi ile aralarında rüya ile başlayan ilişki kuvvetleniyor, büyüyor, onu kaplıyordu. Evvelce ona çok hayretler verebilecek bu durum şimdi artık belli idi. Sese dönüşmemiş bir konuşma, Necmettin Efendiden gelerek Kont'un şuurunda açık seçik cümleler oluşturunuyordu. Bu gerçek bir konuşmaydı. İspatı çok güçlü. Ama inkâr edilemezdi.

Bu dört ay Kont'a sevincin de üzüntünün de yersizliğini göstermişti. O şimdi ayan beyan belirtilmiş yolunda, ulu hedefine doğru bir eli Şeyh Necmettin Efendinin

avuçlarında, yürüyordu.

Gerçek gözlemin, gerçek idrakin bu yüksek noktasında, Kont Gall Adam sevincin ve ızdırabın ötesinde, hayret makamında idi.

Hüzünlü bir sonbahar günüydü. Güneş zaman zaman ışığını altın rengiyle Tuna zerine döküyordu. Hayatiyetinden ve neşesinden pek çok şey kaybetmiş Komaran, hava kadar mahzundu. Limanda son kalkış hazırlıklarını yapan bir geminin güvertesinde Kont Gall Adam küpeşteye dayanmıştı. Vatanına son bir daha bakarken zlmediğini gördü. Ve hülyalı İstanbul'a gitmek düşüncesi de pek sevindirmiyordu onu. O bu geçici âlemde uçuşan bir sonbahar yaprağı olarak düşünüyordu kendini. İstediği her yerde, gnlndeydi. Marat Bey, Matyas, bütün teşkilât, hatta Macaristan ona artık hayal gibi geliyordu.

Ve Komaran'a bir gemi yaklaştıyordu. Güvertede itibarlı bir Türk, çevresini sarmış türlü milletten tacire, kibirle, İstanbulu ve sarayı anlatmaktaydı. Hrmetkâr dinleyicilerden biri, bir kaç iskele evvel binmiş bir rum tüccar, uşaklardan birinin kulağına eğildi:

- Kim bu zat ağam, diye sordu.

Efendisi kadar kibirli uşak, rumu bir süre aştılayarak süzdü:

- Benim efendim, dedi. Sadrazam Hazretlerinin gözdesi ve Rumelinin en yüksek insanıdır. Paşa değildir ama, paşalar önünde el bağlarlar. Bey değildir ama, Beyler eteğini öpmek için sıra beklerler. Uşak sesini kasten yükseltiyor, gibiydi. Bütün çevredekiler bu konuşmaları merakla dinliyorlardı. Hattâ bu iri kıyım haşmetli bey de duymuştu belki konuşulanları. Uşak sözü öyle bağladı ki, huzurdakiler bu kibirli beyin görevini artık merak etmediler.

Nasıl yaptıysa yaptı. Rum tacir, bir süre sonra beyin yanibaşına yerleşti ve onunla samimi bir sohbete daldılar.